

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI EPISCOPIEI ARADULUI



9 - 10

ANUL XXXV 1985

C U P R I N S U L

MITROPOLIA BANATULUI

Anul XXXV, nr. 9—10

septembrie—octombrie 1985

Redacția : Întreaga planetă la răscruce	553
Arhid. dr. SLIVIU ANUICHI : Cea de a treia Adunare a Cultelor din România pentru dezarmare și pace	557

PATRIARHIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA 60 DE ANI

NICOLAE, Mitropolitul Banatului : Apoteoza vredniciei Bisericii Ortodoxe Române	565
Arhid. prof. dr. IOAN N. FLOCA : Canonicitatea Patriarhiei Române	568
CONSTANTIN EUGEN JURCA : Biserica Ortodoxă Română în ultimele șase decenii	571
Pr. GHEORGHE NAGHI : Proclamarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Ro- mâne și ecourile ei în Banat	584

STUDII

Pr. prof. dr. CONSTANTIN N. GALERIU : Biblia în Biserica Ortodoxă	592
Diacon dr. ILIE FRĂCEA : Trei „lecții” patristice	598
Prot. dr. NICODIM BELEA : Importanța soteriologică a Teologiei pastorale	613
Pr. prof. CONSTANTIN RUS : Ghid canonic privind abaterile și delictele bi- sericești	620

AMVONUL PREOȚILOR

Prot. ION BUNEA : Sminteala	628
Pr. IOAN BRINZEI : Valoarea vieții omenești	630
Pr. IONEL OPREA : „Aștept învierea morților”	632
VASILE CIUCEU : Cuvînt de învățătură despre sfînta liturghie	634

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Prot. dr. GHEORGHE PASCHIA : Cetele sfinților ierarhi, patriarhi și drepti pomeniți la sfînta prescomidie	639
---	-----

URME DIN TRECUT

Prot. ION B. MUREȘIANU : Mărturii din lupta pentru unitatea politică	648
Pr. ANTON ROMOȘAN : Evoluția Bisericii românești din scaunul Orăștiei pînă în secolul al XVI-lea	656

TREPTÉ ALE DEZVOLTĂRII PATRIEII

O modernă fabrică de cușineți. Utilaje de mare complexitate în premieră na- țională. Primele mine din bazinul carbonifer al Lugojului. Instalație minieră de mare productivitate. Noi produse siderurgice. Premieră tehnică. Instalație de mare utilitate. Colaborare rodnică învățămînt—producție. Alte microhidro- centrale în jud. Hunedoara. Vagoane de metrou într-o nouă ipostază. Primele 500 apartamente în Anina nouă. Un cartier întreg înzestrat cu captatori solari. Sporește fondul funciar. Bambus în țară. Băile Călacea. Dantelărie în os. Do- nație.	665
---	-----

P. 51

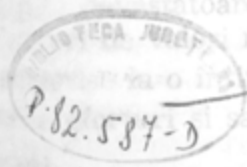
MITROPOLIA BANATULUI

9-10

septembrie—octombrie 1985

ANUL XXXV

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI



COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.

Vicepreședinte : P. S. TIMOTEL, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.

Membri : Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot IOVA ZAHARIA, secretar la Episcopia Aradului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.

Redactor : Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

ÎNTREAGA PLANETĂ LA RĂSCRUCE

A existat dintotdeauna în neîntrerupta viață a omenirii un anune sentiment de solidaritate în fața primejdiei potențiale, ce s-a manifestat în cursul și în permanența vremii — este adevărat — mai mult la nivel local, regional. Sociabilitatea care îi definește structural a fost determinantă pentru coeziunea oamenilor, pe spații mai restrânse sau mai mari, atunci când se aflau sub incidența unei catastrofe. Așa a fost întotdeauna, așa va fi mereu, fără nici o excepție indiferent de orice considerente subiective. Doar mijloacele de locomoție și posibilitățile de comunicare reciproci — altă dată rudimentare — i-au putut înstrăina pe unii de alții, chiar pe întinderi de pământ nu prea mari, cu o întreagă serie de consecințe, făcându-i mai mult sau mai puțin insensibili la impactul cu nenorocirea abătută asupra semenilor lor.

Mai este la fel de adevărat și îndeobște cunoscut că istoria a înregistrat de la o epocă la alta profunde și numeroase antagonisme de natură socială, națională și religioasă, atâtea rivalități politice în goana pentru hegemonie, confruntări și războaie, mișcări revoluționare și insurecții, catastrofe provocate de stihiiile naturii dezlănțuite, înfiorătoare epidemii care au secerat brutal milioane de vieți omenești. Dar tot istoria stă mărturie că toate urgile devastatoare care au decimat omenirea și i-au adus atâtea pierderi de valori materiale și spirituale au putut fi stăvilit, circumscrise la o întindere oarecare, anihilate în final cu prețul oricărui eforturi și sacrificii, pentru a putea salva viața restului lumi.

Sentimentul solidarității umane, la care ne refeream mai sus, capătă rapid în zilele noastre dimensiuni globale, ca o restituire

contemporană și transpunere în viață a certitudinii unității și egalității ancestrale a tuturor oamenilor. Nu atât grație mijloacelor contemporane de transport și informare mass-media, cât mai ales datorită primejdiei comune ce planează asupra întregii lumi, fără excepție. Amenințarea nu este o stihie, o plăsmuire a unei minți rătăcite, ci o crudă realitate ce confruntă pe fiecare individ în parte și pe toți cetățenii planetei deopotrivă, indiferent de latitudinea și longitudinea geografică pe care trăiesc, de mediul ambient, de culoare, sex, nivel de civilizație și cultură, orînduire socială, orientare filosofică sau religioasă. Bombele detonate la Hiroshima și Nagasaki în urmă cu patru decenii au aruncat asupra lumii fiorul celei mai cumplite primejdii, la proporții neînregistrate în analele istoriei, rămînînd mostre ale începuturilor creației diabolice puse în slujba distrugerii tuturor și a toate.

Scrutînd și declanșînd energiile atomului, se putea ca ele să fie puse numai în serviciul omului, nu spre nimicirea vieții și a valorilor create în veacuri întregi, prin efortul minții creatoare și ale miinilor minunate ale atîtor generații ce s-au succedat în cursul vremii. Dimpotrivă, asistăm astăzi la o fabuloasă competiție a înarmărilor nucleare, aflată în creștere zi de zi și an de an. Imense arsenale atomice, cu uriașe încăperi nelimitate dotate cu arme mereu mai sofisticate și modernizate, chiar computerizate și lăsate la libera lor decizie de întrebuințare, încorsetează planeta pretutindeni : pe pămînt și în subterane, pe apă și sub apă, în atmosferă și în spațiul cosmic. Primejdia crescînd ce amenință să prăbușească lumea în neființă este ilustrată de cele 20 000 megatone TNT — cît se estimează în general — însumînd stocurile nucleare existente pe mapamond, apreciate de experți ca de patru ori mai mare decît cantitatea necesară spre a provoca „iarna nucleară“ și distrugerea completă a speciei umane. Pentru saltul calitativ apărut în potențialul de distrugere în masă este suficient să se observe că o singură bombă termonucleară deține o forță explozivă superioară tuturor explozibilelor utilizate în toate războaiele, cu începere de la apariția prafului de pușcă. Mai mult, ultima fază, recentă, a născocirilor dementiale în competiția sinistră a înarmărilor atomice este așa-numitul proiect supranumit „războiul stelelor“ — o cutremurătoare denumire ce stăruie ca o obsesie în sufletele tuturor oamenilor de bine de pretutindeni. Rachetele morții se amplasează în spațiul cosmic, ca niște uriașe

reptile gata să devoreze fără excepție pe toți oamenii, dar și fără discernămint, putîndu-se întoarce oricînd chiar împotriva celor ce le-au conceput și creat. Anual se cheltuiesc colosale sume de bani, aproape de limitele imaginației, pierzîndu-se ca într-o prăpastie fără sfîrșit cea mai mare parte a resurselor materiale disponibile, în timp ce milioane de oameni din diferite țări ale lumii pier de inaniție și sete, de maladii cumplite, resimt lipsa spitalelor și a școlilor, trăiesc la periferia existenței omenești, undeva în proximitatea regnului animal.

Față în față cu antagonismele și realitățile crude ce mistuie lumea contemporană, dar mai ales cu primejdia globală a iernii nucleare, ocrotirea vieții a devenit preocuparea fundamentală a tuturor oamenilor de bine de pretutindeni, deveniți solidari în ciuda distanței și a oricăror considerente de orice natură. Apărarea păcii s-a transformat într-o convingere generală, la scară masivă, opusă apologetilor înarmării, indiferent de argumentele invocate de „descurajarea strategică”, sau alte asemenea sofisme. Aflată la răscruce, așa cum nu a fost niciodată în istorie, la scară globală, planeta întreagă este chemată să opteze între viață și moarte, pînă cînd încă nu este prea tîrziu. Războiul trebuie scos nu numai în afara legii, ci trebuie șters și din amintirea oamenilor, acum cînd o simplă apăsare pe buton poate arunca lumea în prăpastia neantului. Viața planetei coincide numai cu pacea întregii lumi, în absența căreia supraviețuirea este o iluzie.

Apărarea păcii a pus în mișcare imense mase de oameni de pe toate continentele lumii, printre care se numără la loc de frunte și poporul român, a cărui ancestrală vocație pacifistă a fost atît de elogiată în cursul istoriei de toți cei ce au cunoscut structura spirituală a neamului nostru. Mai mult ca oricînd, astăzi poporul român își face permanent și cu consecvență cunoscută voința sa de pace, înțelegere și colaborare, de dezvoltare liberă și independentă a tuturor națiunilor și statelor lumii. Artizanul și mesagerul politicii noastre de pace în întreaga lume este distinsul nostru om de stat, Președintele Nicolae Ceaușescu, proeminentă personalitate a lumii contemporane, grație căruia România este mereu mai stimată și prețuită la scară mondială, iar cuvîntul celui mai iubit fiu al națiunii noastre capătă valențele unor largi ecouri internaționale. Inițiativele și demersurile în favoarea păcii ale marelui nostru om de stat se bucură de cea mai largă audiență în lume, care a de-

venit conștientă că numai solidaritatea pentru salvagardarea păcii poate evita și bara calea unei catastrofe iremediabile. Subliniind că pacea este „problema fundamentală a omenirii contemporane”, Președintele Nicolae Ceaușescu a exprimat deopotrivă sentimentele și opțiunea oamenilor de bine de pretutindeni, spunînd : „Dorim ca cerul să rămînă senin, fără arme nucleare și de nici un fel, ca stelele să lumineze, așa cum au făcut-o de cînd s-a creat universul și să nu fie întunecate de mîna unor oameni care prin militarizarea cosmosului pot să distrugă ceea ce s-a creat în univers“.

Solidare cu întreaga lume întru apărarea păcii, ce constituie o preocupare din ce în ce mai intensă la scară planeteară, cultele religioase din țara noastră s-au ridicat cu hotărîre, de pe poziția lor în sprijinirea entuziastă a tuturor acțiunilor și inițiativelor întreprinse de cel mai iubit fiu al națiunii noastre, Președintele Nicolae Ceaușescu, de Frontul Democrației și Unității Socialiste din care fac parte. În repetate rînduri și cu deosebire în ultimii ani au avut loc numeroase conferințe, întruniri și simpozioane organizate de cultele religioase, închinată apărării vieții și păcii, cu caracter local, dar și la scară națională și internațională. Printre acestea se numără și Adunările Cultelor din România pentru dezarmare și pace organizate în ultimii ani, din care primele două au avut loc în noiembrie 1981 și respectiv în iunie 1984. Recent, în septembrie 1985, a avut loc cea de a treia Adunare a Cultelor religioase din România consacrată dezarmării și păcii.

De această manieră, oamenii religiei din România și-au făcut cunoscută încă o dată, voința lor fermă de pace și solidaritatea lor și a credincioșilor pe care îi reprezintă cu toate acțiunile destinate păcii, inițiate de distinsul nostru Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, și deopotrivă contribuție pe care sînt hotărîte să o aducă la promovarea celei mai nobile cauze a omenirii contemporane.

Redacția

CEA DE A TREIA ADUNARE A CULTELOR DIN ROMÂNIA PENTRU DEZARMARE ȘI PACE

Sub genericul „Pacea înseamnă astăzi însăși viața pe planeta noastră”, în zilele 16—18 septembrie 1985 a avut loc la București cea de a treia Adunare a cultelor din România pentru dezarmare și pace, care a dezbătut numeroase aspecte referitoare la responsabilitatea cultelor pentru aparirea vieții în contemporaneitatea noastră atât de amenințată cu distrugerea totală. Lucrările Adunării s-au desfășurat în saloanele noului hotel „București”, care i-a primit pe cei peste 300 participanți reprezentând toate cele 14 culte religioase existente în țara noastră, precum și pe cei 35 invitați din străinătate din partea unor Biserici și culte din 20 țări și organizații religioase internaționale și federații mondiale.

Fotoreporteri, redactori ai presei și televiziunii au urmărit cu atenție desfășurarea lucrărilor.

Programul dezbaterilor din cele trei zile a însumat lucrări desfășurate în adunări plene și pe patru secțiuni, în după amiaza primei zile.

Prezidiul Adunării generale, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, a avut în componența sa pe reprezentanții de frunte ai tuturor celor 14 culte religioase din țara noastră. Pe lângă secretariatul general al Adunării, au funcționat prezidii și secretariate la fiecare dintre secții, împreună cu un colectiv de traducători și de personal auxiliar în timpul desfășurării lucrărilor.

Deschizând Adunarea, în ziua de 16 septembrie 1985, Prea Fericitul Patriarh Iustin a adresat participanților un cuvânt de salut, spunând apoi printre altele :

„La eforturile pe care omenirea însetată de pace le face pentru a-și salva viața, marile puteri au răspuns cu pregătiri febrile pentru desăvîrșirea unor sisteme de acțiuni militare în spațiul cosmic. Trăim așadar într-o epocă în care nu numai unele popoare caută să distrugă alte popoare, dar într-o epocă în care este amenințată însăși viața pe planeta noastră... Pentru a evita un asemenea deznodămînt, omenirea are datoria sacră să facă uz de dreptul său de a trăi, de dreptul său la existență, de dreptul său

la viață. „Nimeni nu poate să stea pasiv în fața gravului pericol care planează asupra Europei și a întregii lumi, asupra viitorului popoarelor” — se spune în Apelul pentru dezarmare și pace lansat de Frontul Democrației și Unității Socialiste din România, la 23 mai 1985, din inițiativa neobositului luptător pentru pace, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele țării noastre. O nouă luare de poziție împotriva cursei înarmărilor a devenit astfel cu totul necesară. Cultele religioase, ai căror slujitori și credincioși se găsesc în primele rînduri ale propovăduitorilor și făcătorilor de pace, își împlinesc acum o datorie sacră, mărturisindu-și din nou, într-un singur glas, hotărîrea lor de a apăra pacea.“

Referatul principal al Adunării, intitulat „Pacea înseamnă astăzi în-săși viața planetei noastre“ a fost prezentat de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae care a evidențiat pe larg aspecte ale contribuției cultelor religioase, la scară națională și internațională, în ampla mișcare de luptă pentru pace, pentru a scoate omenirea de sub spectrul unei posibile „ierni nucleare“. Î.P.S. Sa a spus printre altele :

„Ne aflăm într-o perioadă cînd în viața internațională s-au acumulat probleme deosebit de grave și complexe. Cunoaște o amploare fără precedent cursa înarmărilor, crește neconținut pericolul unui nou război mondial care, în actualele împrejurări, s-ar transforma, inevitabil, într-o catastrofă nucleară ce ar duce la distrugerea a însăși existenței vieții pe Pămînt...“

„Asemenea preocupări se află la ora actuală în centrul atenției credincioșilor tuturor cultelor religioase din România, ca de altfel a oamenilor de bună credință de pretutindeni. Pacea și înțelegerea între oameni și popoare, mediu optim al vieții și dezvoltării ei în plenitudine, fac parte din patrimoniul credinței noastre comune. Toți sintem uniți și angajați în slujirea acestor bunuri divine ; apărarea lor constituie menirea noastră în lume.“

„Noi toți ne socotim chip al lui Dumnezeu, fii ai aceluiași Părinte Cereș și frați întreolaltă. Potrivit credinței noastre, pămîntul ne-a fost dat ca o grădină a Edenului să o lucrăm și să o păzim“ (Facere 2, 15), iar viața este bunul cel mai de preț dăruit de Dumnezeu pe care trebuie s-o apărăm de orice ar primejdi-o, neuitînd o clipă că Iisus Hristos Domnul s-a întrupat ca lumea viață să aibă și încă din belșug (Ioan 10, 10).

„Năzuințele de pace ale noastre, credincioșii din România, au fost puternic stimulate în ultima vreme de Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, adoptat la întrunirea Consiliului Național din 23 mai a.c., la care au participat și reprezentanții tuturor cultelor religioase. Cu acest prilej, Președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste, Domnul Nicolae Ceaușescu, conducătorul statului, ne-a adresat și nouă chemarea de „a face tot ce putem pentru dezarmare și pace“, fiecare în parte și în unire cu celelalte culte religioase din lumea întreagă...“

„Și noi, slujitorii cultelor, împreună cu credincioșii, ca fii ai pașnicului nostru popor, răspundem cu adevărat totală acestei vibrante chemări,

îndemnați fiind din adâncul cugetului de conștiința împlinirii misiunii noastre religioase, de conștiința că sîntem răspunzători pentru viața și pentru pacea lumii atît în fața lui Dumnezeu, cît și în fața oamenilor...“

„Capacitatea creatoare a omului, energiile lui, precum și avuțiile pămîntului, bunuri ale tuturor, să fie folosite potrivit menirii lor pentru susținerea vieții și nu pentru distrugerea ei. Spațiul cosmic, în pericol astăzi de a fi populat prin „duhurile răutății care sînt în văzduh“, cum zice Apostolul (Efeseni 6, 12), cu arme și contra arme, să fie lăsat senin, curat, simbol al elevației spirituale, pentru a putea invoca împreună cu Scriptura : „Pacer în cer și mărire întru cei de sus“ ! (Luca 19, 38) ...

„În acest scop, avem datoria de a cultiva în sufletul credincioșilor o conștiință nouă, care să instaureze noi relații între oameni și popoare, relații de respect reciproc, de armonie, de întrajutorare, de cooperare generală, de consens în apărarea valorilor sacre ale umanității, fundament al tuturor acestora fiind iubirea și dreptatea ...

„Înscriindu-se pe linia străduințelor poporului român, de a promova dezarmarea și pacea, Adunarea de acum constituie o mărturie elocventă a slujirii noastre, închinată înfăptuirii sfîntului țel al păcii. Acționînd astfel ne simțim uniți cu toți oamenii de bine de pretutindeni, într-o solidaritate umană puternică și activă“.

În cele trei zile ale lucrărilor, au luat cuvîntul un număr de 116 delegați ai cultelor din țară, precum și 24 invitați de peste hotare care au subliniat că situația actuală, deosebit de gravă, existentă pe glob, de supraîncălcarea nucleară cu toate consecințele ei dezastruoase, contravine flagrant voinței creatoare a lui Dumnezeu și însăși lucrării Sale pronia-toare în lume, vorbitorii exprimîndu-și adeziunea lor fierbinte la toate inițiativele și propunerile ilustrului nostru om de stat, Președintele Nicolae Ceaușescu pentru preîntîmpinarea unui război nuclear, pentru realizarea unei lumi a păcii și înțelegerii pe întreaga noastră planetă.

În cele patru secțiuni au fost dezbătute următoarele teme : „Pacea și înțelegerea între oameni și popoare, misiune de înaltă răspundere a cultelor religioase“ ; „Contribuția cultelor religioase din România la înfăptuirea politicii de pace și dezarmare, în primul rînd de dezarmare nucleară în Europa și în întreaga lume, promovată de România, de Președintele Nicolae Ceaușescu“ ; „Activitatea cultelor religioase pentru realizarea unei noi ordini economice internaționale“, precum și „Preocuparea cultelor religioase pentru statornicirea unui climat de destindere, cooperare și securitate în Europa“. Vorbitorii s-au referit la diferite aspecte care contribuie la agravarea situației internaționale, evocînd contribuția cultelor religioase, la scară națională și internațională, pentru salvagardarea păcii, pentru conlucrarea dintre toate națiunile lumii.

Concertul prezentat de corala Patriarhiei Române în seara zilei de 17 septembrie 1985 a fost de asemenea, prin repertoriul său autohton și străin o sugestivă expresie a voinței de pace exprimată de mulțimea participanților la dezbateri.

Cei 12 delegați al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului care l-au însoțit pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae la cea de a treia Adunare a Cultelor din România consacrată dezarmării și păcii, s-au făcut deopotrivă ecoul voinței și dorinței ardente de pace a tuturor credincioșilor de pe aceste meleaguri ale țării. Așa cum s-a arătat mai sus, Î.P.S. Mitropolit Nicolae a prezentat referatul principal asupra temei adunării, și a făcut parte și din prezidiul secției a II-a. P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, a luat cuvântul în cadrul secției I, iar P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier cultural, în cadrul secției a II-a, aducându-și contribuția la dezbaterile temelor care au făcut obiectul secțiilor respective. Ceilalți membri ai delegației au depus intervenții scrise la secretariatele tuturor celor patru secții, care au fost luate în evidență la întocmirea concluziilor prezentate Adunării generale.

În ziua de 18 septembrie 1985, după ultimele luări de cuvânt și formularea concluziilor generale de către Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, Adunarea a primit în unanimitate și într-o atmosferă de vibrant entuziasm, textul unei telegrame omagiale adresată Președintelui României Nicolae Ceaușescu, ca semn al respectului profund pe care conducătorii cultelor, slujitorii și credincioșii lor îl nutresc față de eminentul bărbat al națiunii noastre, „Omul Păcii”. De asemenea, Adunarea a adoptat în unanimitate „Moțiunea” adresată Consiliului Național al Frontului Democratiei și Unității Socialiste, textul unei telegrame trimisă Secretarului General al O.N.U., Javier Perez de Cuellar, precum și „APELUL” Adunării cultelor din Republica Socialistă România către toate Bisericile și organizațiile religioase internaționale.

Lucrările celei de a III-a Adunări a Cultelor din România pentru dezarmare și pace au pus în lumină cu pregnanță, încă odată, voința de pace a poporului român, deopotrivă cu hotărîrea fermă a conducătorilor, slujitorilor cultelor religioase și a credincioșilor lor de a-și aduce contribuția deplină la făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, eliberată de coșmarul amenințării nucleare, pentru apărarea dreptului sacru al oamenilor la viață și pace pe planeta noastră.

Arhid. dr. SILVIU ANUICHI

TELEGRAMĂ

Excelenței Sale

*Domnului NICOLAE CEAUȘESCU
Președintele Republicii Socialiste România*

Mult Stimat Domnule Președinte,

Intruniți în Adunarea consacrată dezarmării și păcii, cu tema : „Pacea înseamnă astăzi însăși viața planetei noastre“, desfășurată la București, în zilele de 16, 17 și 18 septembrie 1985, conducătorii și reprezentanții cultelor din Republica Socialistă România, avînd alături și reprezentanți ai unor biserici și organizații religioase internaționale, își exprimă deosebita prețuire pentru neobosita activitate pe care Domnia Voastră, mult stimat și iubite domnule președinte Nicolae Ceaușescu, o depuneți, de două decenii, în fruntea statului, cu dăruire și înflăcărare patriotică, pentru ridicarea continuă a țării pe culmi tot mai înalte de progres și civilizație, pentru apărarea păcii și vieții pe pămînt, pentru dezarmare generală și, în primul rînd dezarmare nucleară, pentru colaborare și înțelegere între oameni, între toate popoarele lumii.

Propunerile, inițiativele și acțiunile Domniei Voastre în problemele cardinale ale contemporaneității, consacrate păcii pe planeta noastră, vă conferă prestigiu, stimă și respect în întreaga lume. Popoarele iubitoare de pace, forțele progresiste de pretutindeni dau cea mai înaltă apreciere energiei și consecvenței cu care militați pentru lichidarea stărilor conflictuale și de încordare, pentru abolirea politicii de forță și dictat, pentru soluționarea tuturor litigiilor numai pe calea tratativelor, pentru eradicarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale.

România înfățișează astăzi lumii chipul demn al unei țări libere și independente, care, afirmîndu-se tot mai mult ca luptătoare dirză pentru marea cauză a păcii și progresului, a asigurării dreptului fundamental al tuturor oamenilor și popoarelor la existență pașnică, la viață, și-a redus cheltuielile militare în favoarea creșterii bugetelor destinate dezvoltării economico-sociale a patriei, învățămîntului, științei și culturii.

Noua și strălucita Dumneavoastră inițiativă de pace, concretizată în Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste adresat par-

tidelor și organizațiilor democratice, guvernelor, tuturor popoarelor din țările europene, din Statele Unite și Canada, exprimă încă odată, hotărîrea unanimă a întregului nostru popor de-a conlucra cu toate statele și popoarele pentru oprirea cursei înarmărilor pe pămînt și prevenirea ei în spațiul cosmic, pentru instaurarea în întreaga lume a unui climat de încredere, securitate, colaborare și pace.

Animăți de convingerea că înflăcăratele Dumneavoastră îndemnuri la rațiune și luciditate, chemarea pe care o adresați tuturor statelor și popoarelor de a se înfăptui dezarmarea și, în primul rînd, dezarmarea nucleară, constituie singura alternativă pentru salvarea păcii, călăuziți de învățăturile noastre religioase, noi, conducătorii și reprezentanții cultelor din România, împreună cu distinșii oaspeți de peste hotare, am adresat un stăruitor Apel către Organizația Națiunilor Unite, către Bisericele și organizațiile religioase internaționale pentru a mobiliza forțelor progresiste, toți oamenii iubitori de bine de pretutindeni la acțiune unită pentru oprirea cursei înarmărilor și înlăturarea primejdiei nucleare, pentru pace și înțelegere între oameni și popoare.

Într-o impresionantă atmosferă de responsabilitate și solidaritate, manifestîndu-și profunda gratitudine pentru condițiile de deplină libertate religioasă, conducătorii și reprezentanții cultelor din România, dînd glas voinței unanime a credincioșilor lor, în deplin consens cu toți fiii patriei, își reînnoiesc legămîntul ca, urmînd luminosul Dumneavoastră exemplu, să contribuie cu întreaga lor capacitate și dăruire la făurirea unei Români tot mai prospere, la statornicirea relațiilor de încredere, colaborare și respect reciproc între toate națiunile lumii, la triumful păcii, care înseamnă astăzi însăși viața pe planeta noastră.

*Adunarea cultelor din România
pentru dezarmare și pace*

BUCUREȘTI, 16—18 septembrie 1985

APELUL

*Adunării Cultelor din Republica Socialistă România
către toate Bisericele și organizațiile religioase internaționale*

„Preocupați de apărarea vieții pe planeta noastră, adînc îngrijorați de intensificarea fără precedent a cursei înarmărilor, conducătorii și reprezentanții Cultelor din România, avînd alături și personalități ale vieții religioase de peste hotare, s-au întrunit, din nou, la București, în zilele de 16, 17 și 18 septembrie 1985, într-o amplă Adunare consacrată dezbaterii problemelor dezarmării și păcii“.

„Examinînd cu luciditate și responsabilitate situația internațională actuală, participanții la adunare au evidențiat că omenirea se găsește astăzi într-un moment de răscruce pentru existența sa. Niciînd în îndelungata sa istorie lumea nu s-a aflat într-o situație atît de gravă, fiind confruntată cu un ansamblu de probleme deosebit de complexe, bîntuită de furia unor adevărate uragane economice, politice și militare, care produc suferințe adînci, teamă și neîncredere între oameni și popoare. Dar factorul ce întreține și amplifică îngrozitorul coșmar al omenirii îl constituie cursa aberantă a înarmărilor, și în primul rînd acumularea de noi stocuri de armament nuclear, alocarea unor sume tot mai mari din bugetele naționale pentru perfecționarea armamentelor, sporirea efectivelor militare, amplasarea de noi rachete nucleare pe continentul european, militarizarea spațiului cosmic”.

„Deturnînd și irosind uriașe resurse materiale și umane, cursa înarmărilor afectează profund economia mondială, prejudiciază eforturile de dezvoltare națională, modifică volumul și orientarea schimburilor de valori, frînează cooperarea între state și împiedică instaurarea unei ordini economice internaționale pe o bază mai echitabilă. Totodată, cursa înarmărilor menține și încurajează folosirea forței și amenințării cu forța în raporturile dintre state, sporește tensiunea între țări și popoare, generează noi stări conflictuale, subminînd astfel pacea și securitatea internațională. Înarmările nucleare măresc și mai mult pericolul unui nou război mondial care, în actualele condiții, s-ar transforma, inevitabil, într-un cataclism universal, ce ar distruge cuceririle civilizației umane, însăși viața pe planeta noastră. Inițierea și punerea în practică a unor programe de militarizare a spațiului cosmic agravează și mai mult instabilitatea și încordarea internațională, creează premisele intensificării cursei înarmării, accentuînd pericolul declanșării unei catastrofe nucleare, cu consecințe inimaginabile pentru existența umană”.

„În acest context, problema fundamentală a epocii noastre o constituie oprirea cursei înarmărilor și trecerea neîntîrziată la adoptarea unor măsuri concrete de dezarmare, și în primul rînd de dezarmare nucleară. Aceasta pune pregnant în evidență rolul popoarelor, al forțelor progresiste, al tuturor oamenilor doritori de bine de pretutindeni care, dincolo de convingerile filozofice și politice, de credințele lor religioase, sînt chemați, astăzi mai mult ca oricînd, să-și unească eforturile și să militeze activ pentru înlăturarea pericolului de război, instaurarea unui climat de încredere, destindere, cooperare și pace în lume”.

„Poporul român, consecvent vocației sale de pace, dovedită statornic de-a lungul istoriei și-a exprimat, în nenumărate rînduri, și mai ales astăzi, prin ample și vibrante manifestări, hotărîrea fermă de a acționa pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, fără arme și fără războaie, pentru apărarea dreptului fundamental al oamenilor la viață, la muncă liberă și pașnică”.

„România, prin inițiativele, propunerile și acțiunile strălucite ale Președintelui Nicolae Ceaușescu, și-a cucerit o largă reputație internațională, ca țară care militează neabătut pentru cauza păcii în lume, pentru găsirea celor mai eficiente căi și mijloace de soluționare a oricăror conflicte și litigii între state numai pe cale pașnică, prin tratative pentru înlăturarea definitivă a războiului din viața societății umane”.

„Noua acțiune românească de pace, inițiată de Președintele Nicolae Ceaușescu și concretizată în recentul APEL pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, reafirmă cu putere dorința fierbinte a poporului român de a trăi într-o lume a păcii și colaborării, precum și voința sa nestrămutată de a-și spori eforturile, împreună cu celelalte națiuni, pentru oprirea cursei înarmărilor și realizarea dezarmării, pentru apărarea vieții și păcii în lume”.

„Exprimîndu-și adevărul unanim la APELUL Frontului Democrației și Unității Socialiste, reprezentanții Cultelor religioase din România, împreună cu întregul popor român, consideră drept o datorie de conștiință de a-și aduce contribuția, în formele și cu mijloacele de care dispun, la promovarea cauzei dezarmării și salvarea păcii pe planeta noastră”.

„Culte din România, potrivit învățăturilor lor de credință, după care apărarea păcii — care astăzi înseamnă apărarea vieții însăși — constituie o misiune și o îndatorire sacră, sînt ferm hotărîte să nu-și precupețească eforturile pentru a face ca în politica internațională să triumfe rațiunea, să se pornească de la necesitatea asigurării dreptului fundamental al oamenilor la existență, la dezvoltare liberă și demnă, la pace și continua lor propășire spirituală și materială”.

„Ne adresăm tuturor Bisericilor, organizațiilor religioase internaționale cu Apelul fierbinte de a ne uni forțele, a ne intensifica acțiunile pentru realizarea unui climat de pace, bună înțelegere și colaborare, pentru înlăturarea pericolului unui război nuclear care pune în pericol însăși viața pe planeta noastră”.

„Identificîndu-ne cu aspirațiile și idealurile nobile ale umanității, conștienți de înalta noastră responsabilitate înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, adresăm apelul către toate statele membre ale Organizației Națiunilor Unite, la însuși acest forum cu vocație universală, să facă totul pentru a mobiliza popoarele, factorii de decizie politică, la lupta unită pentru dezarmare și pace, pentru edificarea unei lumi mai drepte și mai bune, în care fiecare națiune să se poată dezvolta liber și independent”.

„Să cerem conducătorilor Uniunii Sovietice și Statelor Unite ale Americii să depună toate eforturile pentru ca negocierile de la Geneva în problema armamentelor nucleare și opririi militarizării cosmosului, să ducă la realizarea unor acorduri corespunzătoare vizînd încetarea amplasării rachetelor nucleare în Europa, trecerea la retragerea celor existente, pînă la eliminarea lor completă, oprirea experiențelor nucleare și renunțarea la orice acțiune de militarizare a cosmosului.

„Cerem tuturor statelor să inițieze măsuri pentru înghețarea cheltuielilor militare, reducerea treptată a acestora, precum și a efectivelor militare, iar fondurile, astfel eliberate, să fie folosite pentru impulsivarea dezvoltării economico-sociale și ajutorarea țărilor sărace, pentru fertilizarea pămîntului și nu pentru distrugerea lui”.

„Să ne unim glasurile cu toți oamenii de bună credință din lume și prin acțiunile noastre comune să determinăm „transformarea săbiilor în pluguri”, să facem ca pacea și înțelegerea să se instaureze pe tot pămîntul, știind că numai în pace oamenii se pot bucura de fericirile vieții!”

*Adunarea Cultelor din România
pentru dezarmare și pace*

PATRIARHIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA 60 DE ANI

APOTEOZA VREDNICIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

S-au împlinit 60 de ani de cînd sfîntul nostru Sinod a hotărît ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie și toți atîția ani de la recunoașterea acestei hotărîri de către Patriarhia Constantinopolului și înscăunarea primului nostru patriarh. Momentul sărbătorit constituie fără îndoială apoteoza unei lungi perioade de vrednică lucrare a Bisericii Ortodoxe Române atît în folosul propriilor credincioși, cît și al Ortodoxiei în ansamblul ei. La un asemenea popas aniversar se cuvine să întreprindem o retrospectivă cît de sumară care să pună în lumină importanța jubileului.

*

Nașterea bisericii creștine este legată de momentul Cincizecimii. De la Biserica ce apărea atunci și pînă la cea de astăzi a fost străbătută o cale lungă. Chiar dacă unii creștini doresc revenirea la situația din începuturi, înțelegem bine că acest lucru e cu neputință, întrucît Mintuitorul însuși i-a hărăzit Bisericii să crească, să se dezvolte și închinătorii ei să umple tot pămîntul. Din bună vreme una din formele de organizare pe care le-a îmbrăcat Biserica, pe lîngă parohie și episcopie, a fost patriarhia. Patriarhiile au luat ființă în jurul centrelor administrative importante ale vremii : Roma, Constantinopolul, Alexandria, Antiohia și Ierusalimul. La baza lor stătea împărțirea teritorială politică și principiul etnic. Pe măsura răspîndirii creștinismului și a primirii lui de alte și alte neamuri, s-au creat mai multe patriarii. Lucrul acesta a fost posibil în cazul tuturor Bisericilor ai căror fii aparținînd unui popor constituit într-o țară de sine stătătoare au ajuns să se impună printr-o contribuție proprie, originală și de valoare la patrimoniul spiritual comun.

Cît privește Biserica Ortodoxă Română, procesul ei de afirmare a fost mult timp stînjinit de vicisitudinile vremii, de faptul că poporul nostru a fost copleșit și subjugat veacuri de-a rîndul, iar parte din glia strămoșească smulsă de imperii străine.

Și în aceste împrejurări vitrege însă, Ortodoxia românească s-a dovedit de o mare vitalitate și forță. Mărturie stă buna organizare a Bisericii pe întreg teritoriul locuit de români. Preoți, călugări și episcopi, parohii, mănăstiri și eparhii au existat dintotdeauna, chiar dacă mărturiile scrise sînt uneori deficitare.

Obișnuit vorbim de Biserica Ortodoxă Română ca o Biserică temeinic așezată începînd din veacul al XIV-lea. Atunci însă Biserica noastră doar s-a reorganizat în funcție de condițiile politice din Țara Românească și Moldova. Altcum ea exista demult, de cînd s-a născut neamul românesc, împlinind trebuințele credincioșilor, pînă și a celor aflați la depărtare în sudul Dunării. Astfel un manuscris din veacul al XI-lea păstrat odinioară la Ohrida, poartă semnătura unui „Ioan, preot al prea sfintei episcopii a valahilor“.

Poziția Bisericii Ortodoxe Române a fost de asemenea natură încît atunci cînd se va întîmpla prăbușirea Bizanțului, ea îi va lua într-un fel locul. Așa se face că ierarhii și teologii din Bizanț și-au putut continua activitatea în Țara Românească sau Moldova înființînd școli, tipărinte cărți, etc. Din cei 11 patriarhi care s-au succedat pe tronul ecumenic în secolul al XVI-lea, doar unul n-a ajuns că calce pe pămîntul nostru. La înmormîntarea din 1707 a domnitorului Moldovei Antioh Cantemir, au slujit cei patru patriarhi răsăriteni de atunci. Uneori se sfîntea la noi Sfîntul și Marele Mir. La noi s-au făcut chiar alegeri și hirotonii de patriarhi pentru scaunele apostolice. În capitala Moldovei s-a ținut sinodul din 1642 care a dat formă definitivă „Mărturisirii Ortodoxe“, una din cărțile simbolice de bază ale întregii Ortodoxii.

Veacuri în șir apoi Țările Românești au îmbogățit material și spiritual patriarhiile apostolice, mănăstirile de la Muntele Atos și multe alte centre ortodoxe. „Marea Valahie — spune o mărturie de epocă — este raiul de unde se așteaptă harul și darul desăvîrșit“.

În sinul Bisericii Ortodoxe Române s-a cultivat cea mai autentică spiritualitate ortodoxă, care prin Paisie și ucenicii săi a influențat atît de prisositor duhovnicia Bisericii Ortodoxe Ruse.

Nu mai mici au fost vredniciile Bisericii Ortodoxe Române din părțile transilvane și bănățene care, deși înrobite politic, au rămas în cea mai strînsă legătură cu frații lor de peste munți și au păstrat dreapta credință în forma ei cea mai autentică. Mai mult decît atîta, după prăbușirea Serbiei au oferit azil și sprijin ierarhilor și credincioșilor care se refugiau din calea otomanilor.

Trecem peste alte amănunte ale istoriei care mărturisesc toate despre modul cum s-a afirmat Biserica Ortodoxă Română cîștigîndu-și rînd pe rînd autocefalia și apoi patriarhatul, pe măsură ce statul român cu destînlul căruia a fost permanent îngeminată, și-a dobîndit independența în 1877, apoi unitatea și integritatea în 1918.

Înființarea Patriarhiei Române în 1925 a încununat o lucrare bisericească de veacuri care a impus Ortodoxia românească nu numai pe plan intern, ci în egală măsură pe plan ecumenic. Evenimentul petrecut acum 60 de ani a înlesnit Bisericii noastre o încă mai uimitoare creștere din toate

punctele de vedere, la aceasta contribuind din plin primii trei patriarhi de pioasă amintire, Miron, Nicodim și Justinian, iar în vremea noastră Prea Fericitul Părinte Iustin.

Astăzi printre toate celelalte Biserici Ortodoxe, Biserica Ortodoxă Română este una din cele mai temeinic organizată, cu eparhii bine așezate, cler serios pregătit, parohii răspândite pe întreg teritoriul țării, mănăstiri cu monahi și monahii trăitori după regulile de veacuri ale călugăriei, învățămînt teologic la înălțimea exigențelor, publicații și presă acoperind nevoile atît ale preoților, cît și ale credincioșilor. Față de răspîndirea celor de un neam cu noi în majoritatea continentelor, Patriarhia s-a străduit să le asigure asistența duhovnicească încît la ora actuală altare ortodoxe române se înalță din America pînă în Australia și Noua Zeelandă, din Suedia și Finlanda pînă în Spania, Italia și Țara Sfîntă. Evanghelia Mîntuitorului Iisus Hristos e propovăduită în limba strămoșilor noștri pretutindeni în lume.

Nu trebuie să oitem nici aceea că Ortodoxia românească participă la toate acțiunile interortodoxe și ecumenice, este prezentă în marile organizații bisericești internaționale, prin ierarhii, teologii și delegații ei, nu lipsește de la nici o manifestare religioasă importantă.

Pe deasupra, așa cum arăta odată Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, „ca Biserică cu viață ecumenică, în duhul ei, fiind împreună lucrătoare cu celelalte Biserici pentru fericirea lumii, în viața de acum și în cea viitoare, Biserica noastră contribuie la înfăptuirea marilor idealuri creștine și umanitare de libertate, egalitate între oameni și popoare, colaborare pe toate tărîmurile, îndestularea tuturor cu toate cele de trebuință unei vieți demne, prietenie, pace și înfrățire între oameni și popoare. Iar ca Biserică slujitoare, integrată în viața poporului nostru, pe care-l slujește cu tăria plinătății Sfîntului Duh, care sălășluiește în ea, se străduiește să ducă la mîntuire pe credincioșii pe care-i păstorește și să contribuie la înfăptuirea năzuințelor și idealurilor lor, se dăruiește tuturor și fiecăruia în parte, cu jertfelnică dragoste, urmînd pe Domnul nostru Iisus Hristos, singurul ei cap, care și-a dat viața pentru fericirea noastră“.

Evoluția în timp a Bisericii Ortodoxe Române demonstrează simbioza ei desăvîrșită cu viața poporului, a țării. Precum arătam deja, însăși înființarea Patriarhiei s-a putut înfăptui doar după realizarea statului nostru național unitar. Și astăzi activitatea bogată și mult priitoare a Bisericii noastre este favorizată de condițiile prielnice de care se bucură ea în actuala societate românească. Se cuvine subliniată înțelegerea și pus în evidență sprijinul pe care statul român le acordă cultelor religioase, Bisericii noastre Ortodoxe Române, pornind de aici numai putînd înțelege multiplele ei posibilități de afirmare. Iată de ce în momentele festive de acum ne îndreptăm cu recunoștință spre conducătorul țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, asigurîndu-l totodată de întregul nostru devotament, de prețuirea și de dragostea noastră, cinstindu-i strădaniile de zidire a unei țări frumoase,

libere, puternice și depline stăpână pe destinele ei, contribuția sa la înfăptuirea unei lumi mai drepte, a păcii și bunei înțelegeri.

*

Reîmprospătînd întîmplările de acum 60 de ani, aducem profund recunoscătoare cinstire lungului șir de ierarhi, călugări, preoți și credincioși care au ostenit, uneori mergînd pînă la sacrificiu total, pentru înflorirea Bisericii strămoșești și așezarea ei la loc de cinste în Ortodoxie ca Patriarhie.

Un gînd curat de recunoștință închinăm adormiților în Domnul patriarhi Miron Cristea, Nicodim Munteanu și Justinian Marina pentru tot ce au înfăptuit cu rîvnă sfîntă, în vremea arhipăstoriei lor, la cîrma Patriarhiei Române. Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, care continuă cu multă vrednicie și îmbogățește prisositor lucrarea înaintașilor săi, îi prezentăm expresia sincerei recunoștințe, caldă noastră prețuire și adîncă cinstire, rugînd pe Bunul Dumnezeu să-l țină îndelungat în zile, în pace, sănătos, drept învățînd cuvîntul adevărului.

O rugă fierbinte în fine pentru nenumărații preoți, călugări, credincioși și credincioase pe al căror atașament și jertfelnicie se întemeiază tot ce se înfăptuiește azi frumos și măreț în Biserica Ortodoxă Română.

Dumnezeu să ne lumineze cărările, să ne întărească și să ne ajute să sporim în credință curată, în virtuțile creștinești, în înțelepciune și în dragoste, în slujirea statornică a poporului, în sprijinirea eforturilor lui pentru o viață mai luminoasă precum și în slujirea păcii, a unirii tuturor Bisericilor și a înfrățirii tuturor.

NICOLAE

Mitropolitul Banatului

CANONICITATEA PATRIARHIEI ROMÂNE

de : arhid. prof. dr. IOAN N. FLOCA

Cum se știe, cuvîntul „patriarh“ are înțelesul de începător al neamului, sau protopărinte, dar și pe cel de căpetenie a unui popor. Sensul comun, „de strămoș“ sau „străbun“, a fost folosit în Vechiul Testament, de acolo trecînd în limba evreilor eleniști din Alexandria, cu înțelesul de „căpetenie religioasă și națională a israilitenilor din Egipt“. După

moartea ultimului arhieru, cu ocazia distrugerii Ierusalimului de către romani în anul 70, patriarhul evreu din Alexandria a rămas cea mai înaltă căpetenie religioasă și etnică a poporului evreu.

Creștinii au preluat termenul, la început în înțeles simbolic, pentru a-i designa pe ierarhii mai de seamă ce erau asemuiți cu patriarhii Vechiului Testament. În înțelesul de cea mai înaltă treaptă a ierarhiei bisericești, termenul este folosit începând cu Sinodul IV ecumenic, adică de la mijlocul veacului V. În actele pregătitoare ale sinodului (451), ca și în cele întocmite cu ocazia desfășurării lucrărilor sale cuvântul patriarh se folosește ca titlu al principalilor ierarhi din Biserica veche, fiind acordat episcopilor Romei, Constantinopolului, Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului care purtau pe atunci distincția de „arhiepiscopi“ și unii chiar de „exarhi“.

Correspunzător treptei patriarhicești, apare și unitatea administrativă sau teritorială bisericească, numită „patriarhie“, dar nu pentru zone precis determinate, similare celor în care au apărut mitropolii și exarhii, deși patriarhiile au fost tot rezultatul adaptării unităților organizatorice ale Bisericii la unitățile teritoriale ale statului. În cazul patriarhatelor, adaptarea nu a reușit în aceeași măsură, datorită unor cauze obiective, unor împrejurări apărute tocmai spre sfârșitul procesului de dezvoltare a organizării bisericești. Organizarea patriarhatelor urma să se petreacă similar constituirii unităților mitropolitane și exarhale, adică întăritărilor bisericești din orice unități teritoriale urmau să dobândească o poziție coordonată cu cea a căpeteniilor de stat și eventual cu nume asemănător. Marile unități teritoriale, în cadrul cărora era de așteptat să se constituie patriarhatelor erau cele patru prefecturi ale Imperiului roman: prefectura Orientului, cea a Iliricului, prefectura Italiei și Africii, și cea a Galiei și Spaniei.

În funcție de cele patru prefecturi, era firesc să fie organizate patru patriarhii corespunzătoare ariei lor, ceea ce nu a fost posibil în secolul IV, dar nici la sinodul IV ecumenic din veacul următor, deoarece între timp, începând chiar cu primul deceniu al veacului V, cele două mari prefecturi din Apus — cea a Italiei și Africii și respectiv a Galiei și Spaniei — au început să fie cotoprite de popoarele migratoare, iar pe la anul 451 nu mai rămăsese sub stăpânire romană decât o mică porțiune din Italia, restul aparținând popoarelor migratoare de vizigoți, alani, suevi, burgunzi, vandali, etc. Au rămas prin urmare, disponibile numai cele două prefecturi ale Imperiului roman de Răsărit — cea a Orientului și respectiv a Iliricului — iar din Prefectura Italiei și Africii numai porțiunea care făcea parte din teritoriul Italiei cu capitala la Roma.

În această situație, nu s-a mai procedat la organizarea patriarhatelor în cadrul prefecturilor, ci s-a adoptat un alt criteriu pentru crearea lor, în funcție de importanța istorică, politică și religioasă a unor centre bisericești ce se găseau în fruntea teritoriilor rămase în structura Imperiului roman. Așa s-a botărit să fie create patru patriarhate, pentru considerente de natură istorică și politică și doar unul singur pentru considerente de

natură religioasă, luînd naștere cele cinci patriarhate istorice, în frunte cu cîte un ierarh avînd titlul de „patriarh“.

De fapt, importanța și înțîietatea celor cinci scaune, în raport cu celelalte din Biserica primară, s-a impus prin „obicei“ și nu prin lege bisericească. Mai tîrziu, sinodul I ecumenic prin canoanele 6 și 7, și sinodul II ecumenic prin canoanele 2 și 3, dau expresie legală rînduiei stabilite anterior prin „obicei“, adică înțîietății acestor scaune față de altele. Sinodul IV ecumenic, prin canoanele 28, 29 și 30 consfințește însăși înțîietatea primelor cinci scaune, iar Sinodul VI ecumenic, prin canonul 36 le enumeră din nou în aceeași ordine : Roma, Constantinople, Alexandria, Antiohia și Ierusalim.

Consemnată în lucrările sinodului IV ecumenic, în numeroase documente care datează de după acest sinod și mai ales în legile de stat din vremea împăratului Justinian, demnitatea de patriarh apare consemnată în textul canoanelor ce fac parte din codul canonic oficial al Bisericii începînd cu canonul 7 al sinodului V—VI ecumenic (692).

După introducerea demnității de patriarh în Biserică și paralel cu afirmarea ei în viața practică, a apărut și titulatura de „patriarh ecumenic“, pe seama scaunului patriarhal de la Constantinople, un titlu acordat onorific, fără nici o altă semnificație, intrat în uz oficial începînd cu anul 588, adică de la un sinod local din Constantinople.

După ce în veacul VII au căzut sub stăpînirea arabilor cele trei patriarhii istorice din Răsărit — Antiohia (637), Ierusalimul (638) și Alexandria (650) — poziția scaunului patriarhal de la Constantinople s-a reliefat tot mai mult, rămînînd singurul scaun patriarhal din teritoriul Imperiului bizantin și trebuind să facă față multor îndatoriri ce i-au revenit în urma catastrofei abătute asupra celorlalte trei patriarhii orientale. La întărirea poziției scaunului din Constantinople și stabilirea titlului de „patriarh ecumenic“ a mai contribuit și ascendentul dobîndit ca scaun principal, cu reședința în capitala imperiului, celelalte scaune trimițînd la cel din Constantinople soli sau delegați permanenți cunoscuți sub numele de „apocrisiarhi“. Inclusiv scaunul din Roma trimitea asemenea soli, fără să existe și invers aceeași obligație. Patriarhul din Constantinople devenise primul sfetnic al împăratului în treburile bisericești; el îl încorona și îl ungea pe împărat, iar uneori era și locțiitorul său. Împrejurări au contribuit la ridicarea scaunului din Constantinople la rangul de scaun al imperiului, cu un fel de primat administrativ de necesitate în întreaga biserică, dîndu-i-se o expresie tot mai concretă, mai conștientă și mai vie, prin titlul de „patriarh ecumenic“. Aceleași împrejurări și trebuințe ale vieții bisericești au determinat și organizarea cunoscutelor sinoade „endemice“ la Constantinople, în cadrul cărora se dezbăteau problemele cele mai urgente, iar hotărîrile lor erau difuzate în întreaga Biserică. Receptîndu-le în cele mai multe cazuri, celelalte unități bisericești similare acceptau deopotrivă nu numai poziția onorifică a patriarhului ecumenic, ci și o anume stare de ascendență a acestuia, sub raport jurisdicțional.

O ultimă etapă în evoluția demnității de „patriarh“ o constituie patriarhii — întiiistătători ai Bisericilor autocefale, organizate în cadrul statelor naționale independente, așa cum a fost cazul cu Bisericile ortodoxe din statele român, sîrb, rus și bulgar.

Întiiistătătorii Bisericilor autocefale — de la data cînd și-au afirmat existența — s-au considerat egali în drepturi între ei, indiferent de titlul sau demnitatea onorifică avută, sau de treapta de instituire bisericească pe care o dobîndiseră în ierarhie. Singura deosebire permisă — și firească între întiiistătătorii Bisericilor autocefale — este de natură onorifică, potrivit căreia titulatura întiiistătătorilor se stabilește după două criterii deja consacrate : după gradul treptei de instituire bisericească pe care îl deține întiiistătătorul unei Biserici și după vechimea în autocefalie a Bisericilor.

Titlaturile întiiistătătorilor Bisericilor autocefale constituie deosebiri între ei dar ele nu afectează raporturile de egalitate dintre ei și nu implică nici o superioritate jurisdicțională a unuia față de celălalt sau a unei Biserici față de cealaltă, ci sînt numai particularități care le definesc mai precis identitatea.

Titlul de patriarh ca întiiistătător al unei biserici locale-naționale a fost acordat pentru prima oară arhiepiscopului Danuvian din Drstor (Durostor sau Silistra), la începuturile secolului X (924—929), din cadrul țaratului lui Petru (927—969). Sub urmașii acestuia patriarhia s-a mutat la Ohrida, sub titlul de „arhiepiscopie“, care în 1767 a fost desființată de patriarhul ecumenic Samuil III și trecută sub jurisdicția sa. Același titlu a fost acordat și ierarhului „protos“ din Tîrnovo, din cadrul imperiului româno-bulgar recunoscut de Patriarhia ecumenică în 1234 și păstrat pînă la transformarea regiunii în pașalic turcesc la 1393.

În evul mediu au mai apărut și alte patriarhate, cu o durată mai mult sau mai puțin efemeră în funcție de apariția sau dispariția statelor independente. Remarcăm, astfel, patriarhia de Ipek sau Peri (1346—1459 ; 1557—1766), mai tîrziu cea de Karloviț (1848—1918). Totuși, unica patriarhie înființată în evul mediu care a primit un rang onorific în șirul patriarhiilor ortodoxe a fost Patriarhia Moscovei, înființată în 1589, căreia i s-a decernat locul cinci onorific, după Patriarhia Ierusalimului.

Abia în secolul XX, după primul război mondial, se poate vorbi despre o completă organizare canonică în patriarhate. Patriarhia Moscovei și întregii Rusii a fost restabilită în 1917, în 1920, la Belgrad a fost înființată Patriarhia Sîrbă, în 1925 Patriarhia Română și mai tîrziu, în 1953, Patriarhia Bulgară.

Condițiile create după primul război mondial, cu desăvîrșirea unității noastre statale la 1 Decembrie 1918 au făcut posibile proclamarea patriarhiei. Dintru început s-a pus problema unificării Bisericii Ortodoxe Române care avea 18 eparhii, dintre care patru mitropolii și o arhiepiscopie. Ea s-a discutat mai întii la Congresul preoțesc de la Sibiu din 6—8 martie 1919, în cadrul căruia s-a preconizat și înființarea patriarhatului românesc, în baza canonului 34 apostolic. Ceva mai tîrziu, în Comisia Consistoriului superior bisericesc, întrunită la Sinaia între 12—15 iunie

1919 pentru a discuta alcătuirea proiectului de statut de organizare, s-a preconizat, de asemenea, ca arhiepiscopul de București să devină protosul tuturor ierarhilor cu demnitatea de patriarh. Propuneri identice s-au făcut și în cadrul Constituantei bisericești din 1—14 iunie 1921, în studii publicate, ca spre exemplu de Agafon Otmenedec, Onisifor Ghibu și alți teologi români și străini. Prin hotărîrea luată de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române autocefale, în ședința din 4 februarie 1925, de „înființare a demnității de patriarh” și „ridicarea arhiepiscopului și mitropolitului Ungro-Vlahiei, în calitate sa de primat al României, la rangul de patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române”.

Prin legea din 23 februarie 1925 pentru ridicarea scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei la rangul de patriarh, Patriarhia Română era astfel legal și definitiv înființată.

Potrivit obiceiului, la 12 martie 1925, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române aducea la cunoștința Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, celorlalte patriarhate ortodoxe și tuturor Bisericilor Ortodoxe autocefale, ridicarea acesteia la rangul de patriarhie, prin consensul unanim al Bisericii și Sfîntului Sinod al ei.

În ziua de 30 iulie 1925, Patriarhia ecumenică, prin tomosul nr. 1579, a recunoscut înființarea Patriarhiei Române, după care și celelalte patriarhii și Biserici autocefale au făcut același lucru. Așa a luat ființă, în urmă cu 60 ani, Patriarhia Română, ca o expresie bisericească a deplinei independențe a poporului român, ca o încoronare firească a poziției sale în lumea ortodoxă și a serviciilor pe care le-a făcut întregii creștinătăți răsăritene. Patriarhia era menită să „contribuie la păstrarea și cimentarea unității spirituale a poporului român — în permanență statornic pe pămîntul străbun al patriei noastre și neîntreput păstrător al legii și credinței ortodoxe — și să „întegreze” și mai mult Biserica noastră străbună în „realitățile naționale, sociale și economice ale poporului pe care este chemată să-l slujească, în vederea propășirii lui spirituale și materiale”.

Sfîntul Sinod, prin hotărîrea din 4 februarie 1925, și Parlamentul prin legea din 25 februarie 1925 au înființat și respectiv aprobat demnitatea de patriarh, dar nu au determinat în mod canonic prerogativele, drepturile și îndatoririle patriarhului. Acest lucru s-a realizat prin Statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române din 1948 elaborat de Sf. Sinod și aprobat de Marea Adunare Națională la 23 februarie 1949, în care au fost înscrise prerogativele, drepturile și îndatoririle care își au temei canonic și tradițional în codul canonic și tradiția Bisericii.

Patriarhul, ca întîistătător între ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, este și arhiepiscop al Bucureștilor și mitropolit al Ungrovlahiei. În această calitate se bucură de toate drepturile stabilite de canoane, Statutul și regulamentele bisericești. Titulatura sa este „Înalt Prea Sfînt Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Prea Fericitul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române” (art. 29 din Statut).

Drepturile și îndatoririle patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, ca de altfel a oricărui întîistătător al unei Biserici autocefale cuprind : drep-

turi onorifice și liturgice ce i se cuvin în calitate de întîistătător, altele ce-i revin în calitate de episcop al eparhiei proprii și de mitropolit, precum și drepturi speciale pe care le-a creat tradiția locală pe seama sa.

Drepturile onorifice și liturgice cuprind : dreptul de a purta titlul corespunzător demnității sale, de a fi pomenit la sfînta liturghie de ierarhi și de alți clerici din cuprinsul patriarhiei, potrivit canoanelor 14 și 15 ale sinoadelor I—II din Constantinopole, dreptul de a fi pomenit la slujbe de toți patriarhii și întîistătătorii Bisericilor autocefale, conform tradiției, dreptul de a purta ca semne instinctive două engolpioane și cruce, culion și camilafcă albă cu cruce (art. 29 din Statut).

Drepturile și îndatoririle ce revin patriarhului în calitate de ierarh eparhiot, de arhiepiscop, coincid cu exercitarea celor trei aspecte ale puterii bisericești : puterea învățătoarească, cea sfințitoare sau sacramentală și puterea cîrmuitoare sau jurisdicțională.

În afara prerogativelor onorifice și liturgice, a drepturilor și îndatoririlor episcopale și mitropolitane, întîistătătorul Bisericii, în calitate de patriarh are și drepturi și îndatoriri specifice demnității patriarhale, bazate pe temeuri canonice și pe obiceiul de drept local. Ele decurg din aceeași lucrare de propovăduire, păstrare, adîncire și apărare a adevărului de credință, din lucrarea sacerdotală de împărtășire a harului sfinților și cea de conducere, îndrumare și jurisdicție la nivelul demnității patriarhale. Împreună cu Sf. Sinod al Bisericii respective, patriarhul este primul legiuitor, judecător și primul său organ executiv. În ceea ce privește Biserica Ortodoxă Română, acestea sînt prevăzute în art. 30 din Statut și în Regulamentul special art. 5. Trebuie să se precizeze că toate aceste drepturi și îndatoriri ce revin patriarhului în calitate de întîistătător al Bisericii Ortodoxe respective, nu îl fac o autoritate nelimitată, care este restrînsă de sinodul plenar al Bisericii respective ce păstrează autoritatea deplină. Cu toate acestea, patriarhul se bucură de cinstire deosebită și are libertate de a iniția orice acțiune în interes general.

Dincolo de aceste considerații, revenind la subiectul pe care ni l-am propus, subliniem canonicitatea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române în ansamblul Bisericilor Ortodoxe autocefale surori. Patriarhia noastră este deopotrivă un drept și un titlu de merit pentru Biserica românească și credincioșii ei, cîștigat în cursul unor secole întregi de prodigioasă activitate sub toate aspectele vieții religioase, reflectînd prestigiul ei în viața religioasă internațională și lumea contemporană.

BIBLIOGRAFIE :

N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I—II, trad. U. Kovincici și N. Popovici, Arad, 1931.

Legiurile Bisericii Ortodoxe Române, București, 1953.

G. Soare, *Temeiurile canonice pentru prerogativele patriarhului înscrise în Statutul Bisericii Ortodoxe Române*, în : „BOR”, 11—12/1949, pp. 6—11.

- G. Soare, *Mitropolia în dreptul canonic ortodox*, București, 1939.
- V. Pocitan, *Geneza demnității patriarhale și patriarhatele Bisericii Ortodoxe*, București, 1926, Idem, *Patriarhatul României și chemarea lui în viitor*, București, 1925.
- Gh. Moiescu, *Un pătrar de veac de la înființarea Patriarhiei române* în „Glasul Bisericii” 1—3/1951, pp. 43—50.
- Treizeci de ani de la înființarea Patriarhiei române, în „BOR”, nr. 1—2/1955, pp. 81—88.
- M. Constandache, *Patriarhia și demnitatea de patriarh în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia” nr. 2/1965, pp. 225—249.
- 50 de ani de la înființarea Patriarhiei române, în „BOR” 11—12/1975, p. 1217.
- Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Evenimentele de acu 50 de ani*, în „BOR” nr. 11—12/1975, pp. 1338—1341.
- Nestor Vornicescu-Severineanu, episcop vicar, *Încercări, posibilități și propuneri în vederea înființării patriarhatului înainte de 1925*, în „BOR”, nr. 11—12/1975, pp. 1342—1365.
- M. Păcurariu, *Cîteva considerații cu privire la înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române*, în „MB”, nr. 10—12/1975, pp. 502—527.
- M. Munteanu, *Înființarea Patriarhiei ortodoxe române în conștiința clerului și credincioșilor din Banat*, în „MB” 10—12/1975, pp. 528—532.

BISERICA ORTODOXĂ ÎN ULTIMELE ȘASE DECENII

de : drd. CONSTANTIN EUGEN JURCA

Autocefalia și patriarhatul constituie două evenimente distincte în viața Bisericii noastre, deși fundamental, atât de strîns legate, încît apar ca două aspecte complementare ale aceleiași realități, personalitatea vie a unei Biserici de obîrșie și tradiție apostolică, cu un trecut grăitor prin sine însuși și înfăptuiri pe măsura valorii sale. Înființarea Patriarhiei Române este izbînda strădaniilor de veacuri ale unui popor de sine stătător pe aceste meleaguri, ajuns la vîrsta maturității sale, care se poate conduce singur — independent, fără nici un amestec străin și își merită pe deplin prestigiul dobîndit prin trudă și jertfe.

Este vrednic să menționăm că pentru Biserica Ortodoxă Română, înălțarea la demnitatea de patriarhat este consfințirea prin stare de drep-

tate a ceea ce exista dintru început ca stare de fapt.¹ În condițiile noastre, „patriarhatul nu înseamnă decît prestigiul suprem într-o Biserică națională cu trecut istoric”.²

Patriarhatul nu ne-a fost „acordat” din afară ca o recompensă și recunoaștere a meritelor din trecutul Bisericii noastre, ci el se impunea de la sine, ca o stare de fapt la începutul veacului nostru, primind un reazem viguros în suveranitatea statului și în autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, care atrăgeau după sine și înființarea patriarhatului.

Pentru întia oară, după 1918, s-a preconizat crearea patriarhatului românesc la congresul preoțesc de la Sibiu din 6—8 martie 1919 — întrunit sub președinția protopopului Brașovului, dr. Vasile Saftu, în prezența a numeroși preoți din Transilvania, în mijlocul cărora se aflau și mari personalități — ca dr. Miron Cristea, pe atunci episcopul Caransebeșului și marele istoric dr. I. Lupaș, pe atunci protopop al Săliștei — pe baza documentului referat alcătuit de protopopul dr. Gh. Ciuhandu din Arad, dar citit de preotul dr. D. Norcia, din Săliște, întrucît autorul nu a putut participa la întrunire din pricina „liniei demarcaționale”.³ În acest document se proiecta viitoarea organizare a Bisericii Ortodoxe din România întregită, arătîndu-se că odată ajunși la unitatea politică și ierarhică bisericească aveam dreptul să ne gîndim și la înființarea patriarhatului ortodox român, cu atît mai mult, cu cît popoarele creștine din Răsărit au deja această demnitate la care au ajuns cu timpul toate țările ortodoxe învecinate.

La scurtă vreme după congresul preoțesc de la Sibiu, Sinodul episcopesc al Mitropoliei Ardealului, întrunit la 23 aprilie 1919 sub președinția episcopului Ioan Papp al Aradului, „care era și locțiitor de mitropolit”, de față fiind și episcopul dr. Miron Cristea al Caransebeșului, hotărî : „I. Biserica Ortodoxă Română din Ardeal, Banat și părțile românești din Ungaria, cuprinsă de o adîncă bucurie, revine din nou în sinul Bisericii Ortodoxe Române..., de la care o rupsesse vitregia vremurilor..., dorind a forma parte integrantă a Bisericii mame din România...; II. ...Episcopul nostru roagă cu adîncă smerenie pe P.S. Sinod episcopesc central de la București să primească cu frățească dragoste pe episcopii Mitropoliei noastre în șirul membrilor Sinodului episcopesc...; III. Sinodul nostru constată necesitatea de a se uniformiza organizațiunea Bisericii din întreaga țară..., avînd a se admite și mireni în corporațiunile bisericești de natură administrativă, culturală, financiară, umanitară, socială și electorală și susținîndu-se drepturile ierarhice, ale preoților și episcopilor, respectiv ale Sinodului episcopesc, ca suprema autoritate conducătoare în Biserică; IV. Pînă cînd se va face o organizare

¹ Discursul lui I. Mihalache în Adunarea deputaților din 17 febr. 1925, în vol. *Patriarhia românească. Acte și documente*, București, 1926, p. 89.

² „Universul”, 7 decembrie 1924, p. 10.

³ Nestor Vornicescu-Severineanu, *Încercări posibile și propuneri în vederea înființării patriarhatului înainte de 1925*, în „B.O.R.” nr. 11—12/1975, p. 1357.

uniformă, Mitropolia noastră își păstrează organizarea sa pe temeiul „Statutului organic”, dar ca parte integrantă a Bisericii române din statul român întregit⁴.

De altfel, Statutul organic al Mitropolitului Andrei Șaguna avea să stea la baza noului Statut de organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925. Un pas înainte în soluționarea unificării bisericești și a întocmirii noului Statut de organizare și funcționare a Bisericii noastre l-a constituit consfătuirea bisericească de la Sinaia, din 12—15 iunie 1919, unde o comisie a „Consistoriului superior bisericesc” — compus pe atunci din membrii Sfântului Sinod, din reprezentanții Facultăților de teologie, ai seminariilor, ai mănăstirilor și preoțimii de mir — s-a întrunit sub conducerea mitropolitului Pimen al Moldovei, stabilind ca la baza viitoarei organizări să stea Statutul șagunian, apoi ca Sf. Sinod din București să devină centrul unității noastre bisericești; potrivit canonului 34 apostolic, iar arhipăstorul Bucureștilor să devină protosul tuturor ierarhilor români. S-a luat din nou în discuție problema patriarhatului, așa cum a fost pusă în prealabil la Sibiu.

În același an se petrec încă două evenimente de mare importanță pentru desfășurarea ulterioară a vieții noastre bisericești. Astfel, a avut loc întrunirea din 17/30 decembrie 1919, într-o sesiune extraordinară a Sfântului Sinod și a Consistoriului superior bisericesc, în care s-a proclamat „unirea pe vecie a Bisericilor, ca să formeze una și nedespărțită, Biserica Ortodoxă Română”⁵, hotărându-se ca „Statutul organic” să stea la baza noii legi de organizare a Bisericii noastre. Cel de al doilea eveniment a fost alegerea în scaunul de mitropolit primat a episcopului Caransebeșului dr. Miron Elie Cristea, în 18/31 decembrie 1919, după o sedisvacanță a scaunului mitropolitan din București de aproape un an de zile.

Dezbaterile pentru unificarea organizării bisericești și înființarea patriarhiei au continuat, dar s-a trecut la acțiuni concrete pentru transpunerea lor în fapte. În 18 septembrie 1920, s-a întrunit la București o Adunare bisericească „ad-hoc”, numită ulterior „Constituantă bisericească”, compusă din membrii Sfântului Sinod, foștii miniștri de culte, profesori de teologie, preoți de mir și alte persoane familiarizate cu problemele bisericești, spre a discuta și stabili principiile pe care să se întemeieze noua organizare a Bisericii noastre. Din sinul ei a fost aleasă o comisie de 15 membri, în frunte cu mitropolitul primat Miron, pentru a întocmi un proiect de Statut de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române, potrivit celor discutate în ședințele plenare ale Constituantei.

Atît „Anteproiectul de lege pentru organizarea Bisericii autocefale Ortodoxe Române”, redactat între 2—24 noiembrie 1920, de către Comisia alcătuită de Constituantă, cît și „Proiectul de Statut organic pentru or-

⁴ Arhiva Sfântului Sinod, Dosar nr. 147, f. 299—303; cf. pr. N. Șerbănescu *Inițierea Patriarhiei Române, în* „BOR”, nr. 11—12/1975, pp. 1384—1385.

ganizarea Bisericii autocefale Ortodoxe Române", întocmit de o subcomisie delegată de comisia celor 15⁴, între 1—14 iunie 1921, au fost supuse mitropoliilor și arhiepiscopiilor din țară spre studiu, avizare și îmbunătățire. Între 16—24 decembrie 1921, Constituanta s-a adunat într-o ședință plenară spre a analiza proiectul de statut, cu îmbunătățirile făcute de mitropolii și arhiepiscopii.

Pe de altă parte, trebuie să subliniem că pe tot parcursul discuțiilor purtate în vederea unificării vieții bisericești s-au făcut propuneri pentru ridicarea Bisericii noastre la treapta de patriarhat, la Sibiu, la Sinaia, în ședințele Constituantei, în lucrările Comisiei celor 15, în publicațiile vremii.

În martie 1925 au fost înaintate celor două Corpuri legiuitoare, spre ratificare, ultimul proiect de lege și un proiect de statut de organizare al Bisericii noastre, care au fost votate și promulgate la 6 mai 1925. Prin această înfăptuire se punea capăt unui îndelungat șir de discuții și frământări în Biserica noastră, dar cu toate acestea rămânea încă o îndatorire de împlinit: înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române.

Timp de șapte ani au fost numeroase propuneri și discuții pentru ridicarea Bisericii noastre la treapta de patriarhie, dar acest lucru nu s-a putut realiza decât în anul 1925 și aceasta din anumite pricini. Astfel, erau vacante mai multe scaune arhieresti — chiar cel de mitropolit primit (anul întreg 1919) apoi scaunul mitropolitan de la Sibiu, un scaun de arhiepiscop, scaunele episcopale de Argeș și cel de Râmnic. Însuși Miron Cristea, după alegerea sa în scaunul mitropolitan de București, nu stăruia în mod deosebit asupra acestei probleme, datorită unor motive personale, consemnate într-unul din „caietele” sale: „Eu n-am dat curs liber, ca să nu apar că eu doresc și forțez. Mergeau mai bine așa lucrările pentru organizare. Erau destule greutăți de biruit și nivelat. Nu mi se părea oportun a scoate în relief chestiunea patriarhiei”.⁶ Mai departe, discuțiile pentru organizarea și unificarea Bisericii erau prelungite și aprinse, deoarece unii delegați căutau să-și impună mai mult punctele de vedere.

Mai existau, însă, și alte cauze ale amânării. Unii așteptau ca pentru înființarea patriarhiei să se alcătuiască o lege specială, alții să se sfirșească lucrările de unificare și organizare bisericească. Se ridicau și unele obiecțiuni, în sensul că nu dispuneam de mijloacele materiale necesare acestei înalte trepte: în viața țării și a Bisericii erau și alte probleme, care-și impuneau urgența, guvernele și miniștri de culte se schimbau des, iar politica bisericească a statului nu era destul de precisă și consecventă de la un guvern la altul.⁷

⁵ Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 390.

⁶ Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Evenimentele de acu 50 de ani*, în „B.O.R.” nr. 11—12/1975, p. 1338.

⁷ Nestor Vornicescu-Severineanu, art. cit. p. 1363.

Despre personalitățile vremii, al căror nume se înscrie în cronică străduințelor pentru obținerea demnității patriarhale pentru Biserica noastră străbună, sînt vrednici de pomenire : Nicolae Iorga, care în 7 decembrie 1924 publica în ziarul „Universul” părerile sale asupra „necesității înființării patriarhatului românesc”, lămurind „de ce se impune titlul de patriarh la noi” și „cine trebuie să fie patriarh”⁸; Al. Lapedatu, ministrul cultelor cu un însemnat rol în crearea patriarhatului, care a evidențiat în magistrala sa „Expunere de motive”, necesitatea înființării demnității patriarhale, cauzele care au determinat hotărîrea și rațiunea actului pentru neamul românesc, cînd „prestigiul politic de care se bucură statul român în rîndul celorlalte state ortodoxe reclamă cu necesitate ca Biserica sa națională să nu rămînă în relație cu Bisericile acestora... în situație de inferioritate”⁹. Istoricul I. Lupaș, membru al Academiei Române, vedea în alegerea unui ardelean drept „cel dintîi patriarh al românilor... un semn de înaltă răsplată a dreptății divine pentru toate suferințele și împîlările pe care le-a îndurat poporul nostru... pentru tenacitatea exemplară și eroismul mucenicesc, ce l-a însuflețit în lupta milenară de apărare a credinței străbune”¹⁰.

Dînd curs tuturor acestor solicitări, la sfîrșitul anului 1924, mitropolitul Pimen al Moldovei, ca „membru senior al episcopatului” românesc, de atunci, a făcut propunerea ca : „Mitropolia Ungrovlahiei cu scaunul mitropolitan din București, să fie ridicat la rangul de Patriarhie, iar mitropolitul Ungrovlahiei, ca primat al României, care de drept e și Președinte al Sfîntului nostru Sinod să poarte titlul de : PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE NAȚIONALE ROMÂNE (cu reședința la București)”. Propunerea sa a fost semnată și de alți ierarhi. Semnatarii invocau ca „motive pentru ridicarea Bisericii Ortodoxe Naționale la rang de patriarhat” : originea apostolică a creștinismului românesc, statornicia în credința ortodoxă a înaintașilor noștri, etc. Propunerea a fost înaintată Sfîntului Sinod spre analiză, care a luat în dezbatere documentul în ședința sa din 4 februarie 1925. Apoi, Al. Lapedatu a prezentat „sentimentele guvernului în această chestiune”, apreciind că : „Organizarea Bisericii Ortodoxe Române stă în așa de strînsă legătură cu aceea a statutului, că fazele dezvoltării acestuia sînt și ale aceleia”, prin urmare „înstituirea patriarhatului în Biserica Ortodoxă Română nu schimbă în nimic constituirea organică a acestei Biserici, nici nu alterează caracterul actual al vieții noastre bisericești și nici nu încalcă drepturile și prerogativele, canonice și legale, ale episcopatului român”, totodată, „...aceasta nu va schimba raporturile — dogmatice și spirituale — de pînă acum ale Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe”¹¹.

⁸ Vol. *Patriarhia românească*, pp. 7—10.

⁹ *Ibidem*, p. 12.

¹⁰ *Ibidem*, p. 17.

¹¹ *Ibidem*, pp. 30—34.

Avându-se în vedere propunerea făcută de reprezentanții Bisericii și înțelegerea statului față de chestiunea bisericească, episcopul Vartolomeu al Rîmnicului a dat citire „Actului de înființare a Patriarhatului românesc”, în care se sublinia „maturitatea desăvîrșită și puternicia națională” a poporului român, care-l îndreptăteau să-și hotărască singur destinul său și al Bisericii. Se atrăgea atenția și asupra îndatoririlor avute, legîndu-se de-acum „în modul cel mai firesc de trupul și soarta națiunilor mari, adică de răspunderile și îndatoririle acelor popoare și state”.

La sfîrșit, Sf. Sinod, „în unanimitate și cu însufletire”, a hotărît: 1. Se înființează în Țara Românească, pentru Biserica Ortodoxă autocefală a României, demnitatea de PATRIARH; 2. Arhiepiscopul și Mitropolitul Ungrovlahiei se ridică în calitate sa de primat al Românoei, la rangul de PATRIARH al Bisericii Ortodoxe autocefale Române; 3. I.P.S. D.D. Miron, actualul Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei, devine, în calitate sa de primat al României, PATRIARH al Bisericii Ortodoxe Române; 4. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române se va bucura de toate drepturile recunoscute de sfintele canoane și legile țării¹².

Ultimele cinci articole cuprindeau alte dispozițiuni legate de ratificarea documentului sinodal de către corpurile legiuitoare ale țării, alegerea, confirmarea și investirea patriarhilor, comunicarea hotărîrii sinodale celorlalte Biserici Ortodoxe surori.

În încheiere, președintele Sinodului, arhiepiscopul Gurie, a salutat și mulțumit participanților la dezbateri pentru însufletirea cu care au primit propunerea făcută, apoi primatul României, dr. Miron Cristea, înțîiul patriarh român ales de Sf. Sinod, a subliniat „importanța epocală a faptului”, arătînd că „suprema putere în Biserică nu este individuală, ci colectivă”, în baza principiului sinodal, „enunțat” pentru înțîia oară de Mîntuitorul prin cuvintele: „Unde sînt doi sau trei adunați...” (Matei 18, 20). Cu modestia sa caracteristică, el se adresa celor de atunci spunînd: „... Ridicarea mea la rangul de patriarh, nu este o onoare numai pentru persoana mea vremelnică, ci — dați-mi voie — să o răsfrîng asupra Sfîntului Sinod în genere și asupra fiecăruia dintre P.P.S.S. Voastre în parte... eu nefiînd decît, după zisa Sfîntului Apostol, un „vas” vremelnic, în care se concretizează azi cinstea întregii Biserici române”¹³. Ca un bun chivernisitor bisericesc și mare iubitor de cultură, Miron Cristea își exprima de la început, o împătrită dorință: de a se oferi burse de studiu în străinătate pentru tinerii teologi români, a se ridica nivelul învățămîntului teologic universitar, a se crea o „Academie de muzică bisericească” și, „ca semn exterior al Patriarhatului”, să se înalțe o „măreață catedrală a mîntuirii”.

Hotărîrile ședinței sinodale din 4 februarie 1925 au fost aduse la cunoștința guvernului, care „apreciînd întreaga sa importanță morală și na-

¹² *Ibidem*, p. 38.

¹³ *Ibidem*, p. 39.

țională pentru organizarea viitoare a Bisericii și pentru situația actuală a Statului, a decis a-i da formă legală", ceea ce s-a și întâmplat în zilele de 12 și 17 februarie 1925, când „proiectul de lege... pentru ridicarea scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei la rangul de scaun patriarhal" a fost adus înaintea corpurilor legiuitoare ale țării, spre ratificare.

La 23 februarie 1925 s-a făcut promulgarea legii fiind publicată în Monitorul Oficial din 25 februarie 1925, sub titlul: „Lege pentru ridicarea scaunului arhiepiscopesc și mitropolitan al Ungrovlahiei ca primat al României la rangul de Scaun patriarhal". Astfel, mitropolitul primat dr. Miron E. Cristea, fostul episcop al Caransebeșului, devenea cel dintâi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Potrivit datinei, printr-o scrisoare irenică din 12 martie 1925, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu noul patriarh, aducea la cunoștință Patriarhiei ecumenice din Constantinopol¹⁴, celorlalte patriarhii și tuturor Bisericilor Ortodoxe autocefale, „ridicarea acesteia la rang de Patriarhie", prin consensul unanim al Bisericii și statului român. S-au primit scrisori de răspuns, cu binecuvântări și urări frățești de la toate aceste Biserici, iar patriarhul ecumenic Vasile III, prin tomosul pentru recunoașterea Patriarhiei Ortodoxe Române din 30 iulie 1925, își exprima acordul deplin pentru hotărîrea luată de Biserica românească, considerînd „ridicarea Bisericii Române la demnitatea de Patriarhie... necesară și utilă"¹⁵. Totodată, patriarhul ecumenic delega, printr-o scrisoare din 29 august 1925, pe mitropolitul Ioachim al Calcedonului și Gherman al Sardeonului, precum și pe S. Constantinidis, primul dragoman al Patriarhiei ecumenice, „să exprime prin viu grai, cît de mare bucurie sufletească a simțit marea Biserică a lui Hristos pentru mărirea la care a ajuns acum prea iubită sa fiică și soră, sfînta Biserică a României și binecuvîntatul popor român".

Delegația constantinopolitană a înminat tomosul patriarhal în duminica din 7 septembrie 1925, în cadrul unei strălucite solemnități, în catedrala patriarhală din București, în prezența patriarhului Miron Cristea, a celorlalți membri ai Sfîntului Sinod, a preoților din capitală și a credincioșilor adunați la serviciul divin. Luînd cuvîntul, patriarhul Miron a amintit strînsele legături dintre Biserica noastră și Patriarhia ecumenică, și-a exprimat dorința ca bunele relații să se păstreze pe mai departe, apoi a mulțumit delegaților pentru osteneala „istoriceii lor misiuni", asigurînd pe patriarhul de Constantinopole de „venerațiunea și iubirea drept credinciosului popor român" și de contribuția Bisericii noastre la „progresul ortodoxismului și al creștinismului de pretutindeni"¹⁶.

¹⁴ prin prof. de teologie Dragomir Demetrescu de la București, „mare nomofylax al Sf. Bisericii creștine și ortodoxe și marele logofăt al Sf. Scaun apostolic și patriarhal de Ierusalim"; Cf. pr. N. Șerbănescu, *Înființarea Patriarhiei...*, p. 1395.

¹⁵ vol. *Patriarhia românească*, p. 133.

¹⁶ *Ibidem*, p. 136.

Ceremonia investirii și înscăunării primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, a avut loc la București, în ziua de duminică 1 noiembrie 1925, de față fiind reprezentanți ai statului, membrii Sfântului Sinod, 21 delegați al Bisericilor Ortodoxe surori, precum și conducătorii celorlalte culte din România. În catedrala patriarhală au luat cuvântul: mitropolitul Pimen al Moldovei, conducătorii delegațiilor străine, iar în cuvântul de mulțumire și încheiere, patriarhul Miron, a spus printre altele: „... Ne trebuie mai întâi o pleiadă întreagă de clerici cu temeinică cultură teologică și universală, care să sporească micul, dar înimosul număr al celor ce-i avem azi și care să pornească o mișcare literară bisericească la înălțimea zilelor de azi“. Potrivit Cuvântului Scripturii: „Cine vrea să fie cel mai mare între voi, trebuie să vă fie vouă slugă“ (Marcu 10, 43), patriarhul mărturisea: „Munca a fost în trecutul meu scara înălțării mele din modestul, dar onorificul post de dascăl primar și pînă la Patriarhie“¹⁷, dovedind un suflet deschis și cuminența acelei vetre genuine de țărani toplinei, în care Providența l-a hărăzit să vadă lumina zilei.

Întiul patriarh al Bisericii noastre a fost luat din „inima“ Banatului, de pe scaunul episcopal de la Caransebeș. Credincioșii caransebeșeni își exprimau atunci bucuria cu înflăcărare „căci cîrja patriarhală se încredințează Prea Sfințitului Patriarh Miron, fostului nostru episcop diocesan de odinioară, carele a știut cu atîta dibăcie să conducă nava Bisericii din eparhia noastră în vremurile cele mai grele de bejenie. Și sîntem mîndri că de la treapta de episcop al modestei noastre eparhii s-a ridicat Înalt Prea Sfinția Sa pînă la strălucirea tronului patriarhal. De aceea clerul și poporul credincios din eparhia Caransebeșului participă în sufletul său cu îndoită bucurie la solemnitatea investirii I.P. Sale Patriarhului Miron...“¹⁸.

Personalitatea marcantă a patriarhului Miron Cristea, dublată de aceea modestie innăscută, poate fi ușor sesizată și din „caietele“ sale de însemnări autobiografice, scoase în lumină cu zece ani în urmă, în care, printre altele, consemna: „Investitura mea de patriarh (1 noiembrie 1925) a fost desigur ceva grandios. Populația Bucureștiului se adunase, desigur sute de mii, de-a lungul străzilor de la Mitropolie la palat. Am presimțit asta; de aceea am întocmit astfel programul ca să mă întorc nu în careta... închisă, ci ca un patriarh democrat, coborîndu-mă din palat jos în mijlocul turmei cu noua cîrjă. A fost o procesiune neuitată. Fotografiiile o arată...“¹⁹. Prezent anterior la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, primul patriarh a imprimat Bisericii noastre un spirit de slujire a intereselor naționale superioare din epoca de consolidare

¹⁷ *Ibidem*, p. 172.

¹⁸ Prof. M. Munteanu, *Înființarea Patriarhiei ortodoxe române în conștiința clerului și a credincioșilor din Banat*, în „M.B.“ nr. 10—12/1975, p. 530.

¹⁹ Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Evenimentele...*, p. 1340.

a statului național român modern²⁰, grație personalității sale dinamice și înțelepciunii sale pastorale. Dintre realizările patriarhului Miron (1925—1939), sînt vrednice de pomenire: reparația revistei centrale „Biserica Ortodoxă Română” (1921); tipărirea Bibliei sinodale (1936) în traducerea mitropolitului Nicodim Munteanu al Moldovei — urmașul său în scaunul patriarhal — și a profesorilor Gala Galaction și Vasile Radu, alte ediții ale Noului Testament; sprijinirea tiparului teologic; înființarea seminarului pentru orfanii de război de la Cimpulung-Muscel (1922) — pe care l-a absolvit, ca șef de promoție, și Prea Fericitul Patriarh Iustin, întîistătorul Bisericii noastre de astăzi; trimiterea unor tineri la studii peste hotare, dintre care majoritatea au avut un rol însemnat în viața noastră bisericească; înființarea „Asociației generale a clerului ortodox român” (1923); ridicarea actualului palat patriarhal; întărirea relațiilor cu alte Biserici, etc.

Succesorul său, patriarhul Nicodim Munteanu (1939—1948), și-a desfășurat activitatea în timpul mării conflagrații a celui de al doilea război mondial și în primii ani ai epocii noi deschisă de Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944. A imprimat Bisericii noastre un spirit liturgic și de slujire misionară, de bun augur în societatea contemporană aflată în plină evoluție și progres. S-a distins, de asemenea, prin lucrările sale de înaltă ținută duhovnicească și ca traducător, publicînd peste o sută de traduceri și preluări din limba rusă.

Ales la 6 iunie 1948, urmașul său în scaunul patriarhal, Justinian Marina, a păstorit timp de 29 ani (1948—1977), desfășurînd o rodnică activitate multilaterală, grație noilor condiții create Bisericii noastre în epoca marilor înnoiri și transformări revoluționare pe care o traversează întreaga țară. Personalitatea patriarhului Justinian, de profundă înțelepciune și experiență pastorală, a înscris în istoria Bisericii Ortodoxe Române o epocă de multiple realizări pe tărîm administrativ, economic și cultural. Păstrînd structura ei canonică, tradițională, în perioada anilor 1948—1952 a elaborat Statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române și Regulamentele bisericești, a reînnoit întreaga viață bisericească sub auspiciile exigențelor credincioșilor ei din contemporaneitate, Biserica reîntregindu-și unitatea amputată în cursul vremii, apoi a reorganizat întregul învățămînt teologic și a contribuit la cultivarea ecumenismului între toate cultele religioase, la nivel local și pe plan internațional²¹.

²⁰ Pagini dintr-o arhivă inedită, ediție îngrijită de I.P.S. Antonie Plmădeală, București, 1984.

²¹ Pr. prof. dr. M. Măcurariu, *Cîteva considerații cu privire la înființarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române*, în „M.B.”, nr. 10—12/1975, p. 526.

Cel de al patrulea patriarh este actualul Întiistătător al Bisericii noastre, Prea Fericitul Patriarh Iustin, ales la 19 iunie 1977, a cărui personalitate s-a impus în mediul credincioșilor români dar și în afara granițelor țării, prin activitatea desfășurată ca profesor de teologie, ca mitropolit al Ardealului și apoi al Moldovei, prin activitatea cunoscută în numeroase organisme religioase internaționale, prin cultivarea scrisului teologic. P.F. Patriarh Iustin imprimă Bisericii noastre noi ritmuri în tradiționala slujire a credincioșilor ei și întregului popor român ce construiește cu elan și abnegație o strălucită eră de pace și prosperitate, în frunte cu cel mai iubit fiu al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu.

În funcție de glorioasa epocă traversată de întreaga țară, Prea Fericitul Sa acordă o deosebită atenție activității liturgice și pastorale a clerului, pregătirea acestuia în școlile teologice, impulsivând scrisul teologic prin opera personală, prin inițierea unei vaste lucrări de traducere a operelor patristice, stimularea și editarea a numeroase lucrări valoroase create de renumiți oameni ai condeiului. Cultivând și adâncind spiritul și climatul ecumenismului local și internațional, Întiistătătorul Bisericii Ortodoxe Române desfășoară o prodigioasă activitate, inițiind dialoguri la diferite niveluri între Biserici, confesiuni și religii, pentru sprijinirea concilierii între ele și a eforturilor țării noastre pentru promovarea și consolidarea păcii în Europa și pe întreaga planetă. Prin toate acestea, Biserica noastră își continuă apostolatul și vocația ei autentică, sub maiestosoasa cupolă a României socialiste contemporane, bucurându-se de un meritat prestigiu și în viața religioasă internațională.

Toate înfăptuirile ultimelor șase decenii s-au răsfrânt și în viața bisericească din Banat, sub toate aspectele ei : pastorală, duhovnicească, de organizare, în învățămînt, în presa bisericească, conservarea monumentelor istorice și de artă bisericească, promovarea ecumenismului local. În perioada acestor șase decenii a avut loc reînființarea episcopiei cu sediul la Timișoara, în noiembrie 1939, ridicarea ei la rangul de Arhiepiscopie și Mitropolie în septembrie 1947, sfințirea catedralei mitropolitane din Timișoara în 1946, consolidarea unității credincioșilor de pe aceste meleaguri, canonizarea solemnă a Sfintului Iosif cel Nou de la Partoș în 1956, tipărirea a numeroase lucrări teologice, cu profil istoric și artistic bisericesc, volume de predici, diferite ediții ale cărții de rugăciuni, a unor cărți de cult și spiritualitate ortodoxă, a revistei Mitropolia Banatului etc. De asemenea, învățămîntul teologic din această parte a țării cunoaște și el o deosebită înflorire, prin grija permanentă a conducerii eparhiale față de Seminarul teologic din Caransebeș.

Toate aceste realizări, grăitoare prin ele însele, pun în lumină însemnătatea deosebită a actului memorabil înfăptuit în anul 1925, prin înființarea Patriarhiei Române, precum și prestigiul de care se bucură Biserica noastră strămoșească în sinul celorlalte Biserici Ortodoxe surori și în general în contemporaneitatea noastră.

PROCLAMAREA PATRIARHIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ȘI ECOURILE EI ÎN BANAT

de : pr. GHEORGHE NAGHI

Desăvârșirea unificării statului național român prin Unirea de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia — rod al luptelor și jertfelor aduse de întregul neam românesc pentru împlinirea visului milenar, înscris ca o pagină de eroism în istoria națională a poporului român — a ridicat România la un prestigiu deosebit în concernul celorlalte popoare europene libere, independente și unitare, prin afirmarea identității lor etnice în vatra strămoșească.

Prestigiul politic al României a deschis noi perspective și Bisericii Ortodoxe Române, impunând înălțarea ei la rang de patriarhie, ridicarea ei la un prestigiu identic pe plan internațional.

După cîțiva ani de discuții pe marginea organizării unitare a Bisericii Ortodoxe Române s-a adoptat o lege, pe baza principiilor organizării șaguniene; „Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române“, promulgată la 6 mai 1925. Propunerile pentru înființarea Patriarhiei, avansate încă din 1919, se făceau tot mai des auzite din partea mai multor personalități ale vieții culturale și bisericești. Ele s-au concretizat în 4 februarie 1925, cînd Sf. Sinod a hotărît înființarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române¹.

Despre însemnătatea înființării patriarhiei și a modului cum s-a realizat au apărut numeroase studii, fapt pentru care nu mai insistăm asupra acestui aspect². Date interesante au fost făcute cunoscute și prin apari-

¹ Tit Simedrea, *Patriarhia românească. Date și Documente*, București 1926, p. 35.

² Din bogata bibliografie amintim: Tit Simedrea, o.c.; pr. V. Pocitan, *Patriarhatele Bisericii Ortodoxe*, București, 1926; diacon C. Sereda (Gh. Moisescu), *De la Biserica autocefală la Patriarhia română*, în „Ortodoxia“, nr. 2/1950, pp. 325—336; Idem, *Un pătrar de veac de la înființarea Patriarhiei Române* în „Glasul Bisericii“, nr. 3/1950, pp. 42—40; „Treizeci de ani de la înființarea Patriarhiei Române“, în „BOR“, nr. 1—2/1955, p. 82; M. Costandache, *Patriarhia și demnitatea de patriarh în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia“, nr. 2/1965, p. 248; pr. prof. M. Șesan, *Unificarea bisericilor din 1918, ca act de înaintare a unității politice a statului român*, în „Mitropolia Ardealului“, nr. 11—12/1968 pp. 830—843; Nestor Vornicescu Severineanul, episcop-vicar, *Încercări, posibilități și propuneri în vederea înființării patriarhatului înainte de 1925*, în „BOR“, nr. 11—12/1975, pp. 1342—1365. Numeroase articole au apărut în revista „BOR“ pe anul 1925.

ția parțială, a memoriilor primului patriarh, dr. Miron Cristea³ și mai nou a corespondenței sale — o amplă și documentată frescă a acelei epoci frământate⁴. Alte importante studii au apărut odată cu sărbătorirea semicentenarului Patriarhiei Ortodoxe Române⁵, când și revista „Mitropolia Banatului” s-a făcut ecoul aniversării⁶.

Cu toate acestea au rămas încă nemenționate o seamă de izvoare din arhive și presa vremii, ce consemnează acest important act din viața Bisericii Ortodoxe Române și puternicul său ecou în Banat.

Mare a fost bucuria băănătenilor când fostul lor episcop al Caransebeșului a fost înscăunat în scaunul de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, așa cum o găsim consemnată într-un document inedit, conform căruia împărtășeau bucuria întregii țări, felicitându-l pe patriarhul Bisericii Ortodoxe Române⁷. Personalitatea lui Miron Cristea le-a întipărit în memorie și le amintea luptele pentru păstrarea ființei neamului în epoca dominației habsburgice, episcopul fiindu-le lumina, și înaintemergătorul ce acționase cu răspundere și consecvență, cu imensă dragoste, spre binele Bisericii și neamului românesc, încercând să bareze loviturile tot mai aprige ale unui imperiu sortit pieirii. Sint semnificative aprecierile formulate în acea vreme de Valeriu Braniște: „Atît P.S.I. Hossu, cît și dr. Mihali Vă mulțumesc pentru cele comunicate și contează la conlucrarea efectivă a P.S. Tale spre marele scop de care ne apropiem, deși nesiguri și încet, dar... totuși.” (subl. n.)⁸. După ani de luptă și sacrificii se simțeau din nou cu toții împreună, dar în țara lor reunită, pentru care au luptat și s-au jertfit, fericiți că fostul lor episcop, împreună luptător și conducător a fost înălțat la demnitatea de patriarh. Acestea erau

³ Memoriile sale au fost publicate, parțial, de prof. dr. Gh. Cotoșman, *Contribuții la istoria vieții românești din Transilvania la finea veacului al XIX-lea, însemnări inedite ale Prea Fericitului Patriarh Miron*, în „Anuarul Academiei Teologice din Caransebeș pe anul școlar 1939—1940”, Caransebeș, 1940, pp. 1—48.

⁴ *Pagini dintr-o arhivă inedită*, editat de I.P.S. Mitropolit dr. Antonie Plămădeală, editura Minerva, București, 1934, XLVII+432 pp.

⁵ Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Evenimentele de acu 50 de ani*, în „BOR” nr. 11—12/1975, pp. 1338—1341; prof. N. Șerbănescu, *Înființarea Patriarhiei Române* (1925), în „BOR”, nr. 11—12/1975, pp. 1384—1400.

⁶ Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Mereu una cu poporul și destinul său*, în „M.B.”, nr. 10—12/1975, pp. 499—501; pr. prof. dr. M. Păcurariu, *Cîteva considerații cu privire la înființarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române*, în „M.B.”, nr. 10—12/1975, pp. 50—57; prof. M. Munteanu, *Înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române și constituția clerului și credincioșilor din Banat*, în „M.B.” nr. 10—12/1975, pp. 528—532; pr. dr. Gh. Lițiu, *Contribuții arădane la promovarea unității bisericești a românilor*, în „M.B.”, nr. 10—12/1975, pp. 533—536.

⁷ Arhiva Mitropoliei Banatului, fond Caransebeș, nr. 4876 și 5056/1925.

⁸ *Pagini dintr-o arhivă inedită*, p. 34.

sentimentele încercate de cei care au scris modesta felicitare trimisă din Banat în toamna anului 1925.

Presa românească a vremii constituie, de asemenea, o însemnată mărturie despre faptele care s-au petrecut atunci, reliefind dorințele românilor legate de înființarea patriarhiei. Răsfoind organele presei de atunci ca „Neamul românesc“, „Crucea“, „Viitorul“, „Dimineața“, „Universul“, „Societatea de miine“, „Ortodoxul“, „Telegraful român“, „Luminătorul“, „Solidaritatea“, „Țara noastră“, „Revista Teologică“, vom găsi opinii semnate de Nicolae Iorga, Alexandru Lapedatu, pr. Ionescu-Nămăești, arhim. I. Scriban, N. Bațaria, Alexandrina Cantacuzino, Tit Simedrea, U. Tocan, I. Beleuță, Onisifor Ghibu, Nicolae Colan, Ioachim Crăciun și mulți alții.

La fel ca pretutindeni în țară, presa bisericească din Banat a acordat mult spațiu înființării Patriarhiei Române, făcându-se ecoul evenimentelor respective. „Foaia Diecezană“ și „Biserica și Școala“ au publicat dese articole și comentarii pe această temă menționate cu alt prilej⁹.

„Foaia Diecezană“ a publicat hotărîrea Sfîntului Sinod din 4 februarie 1925 cu o succintă relatare a acestei ședințe solemne, redînd proiectul de lege pentru ridicarea scaunului din București la rang patriarhal, recunoașterea patriarhului român de către Patriarhia ecumenică, o selecție a opiniilor unor organe de presă, înminarea tomosului de recunoaștere, întronizarea primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, și speranțele de reînnoire a vieții bisericești. Actul înființării patriarhiei a fost considerat un eveniment epocal pentru viitorul Bisericii noastre și rolul ei în viața neamului românesc¹⁰.

Organul „Biserica și Școala“ din Arad se referă, de asemenea, într-un editorial festiv, la hotărîrea înființării patriarhiei, redînd cuvîntarea ministrului Al. Lapedatu, cuvîntarea profesorului Ioan Lupaș în camera deputaților, solemnitățile de investire a primului patriarh Miron Cristea¹¹.

Presa laică din Banat și-a informat cititorii pe larg asupra desfășurării evenimentelor bisericești, ziarele românești, germane, maghiare și sirbe acordînd o atenție deosebită înființării Patriarhiei Ortodoxe Române. Importanța momentului pentru Biserica Ortodoxă Română a cunoscut un larg interes în rîndul cititorilor din Banat, indiferent de naționalitate, împreună lucrarea formînd deja o tradiție pe aceste meleaguri, manifestîndu-se și cu alte prilejuri importante în istoria românilor ca Unirea Principatelor, războiul de independență, recunoașterea autocefaliei, Unirea de la 1918. Numeroși germani, maghiari, sirbi, evrei pot fi găsiți și pe listele de ajutorare a unor reuniuni și societăți cultural-naționale românești, cu mult înainte de 1918.

⁹ Prof. M. Munteanu, art. cit. pp. 528—532; pr. dr. Gh. Lițiu, art. cit. pp. 533—536.

¹⁰ „Foaia Diecezană“, 1925, XL, numerele, 5, 6, 7, 8, 10, 15, 19, 37, 40, 44, 45, 46 precum și nr. 12, 41. În ceea ce privește organizarea bisericească, a se vedea nr. 5, 8, 9, 11, 13, 21, 23, 24, 37 din 1925.

¹¹ „Biserica și Școala“, 1925, XLIX, nr. 3/18 ianuarie; 45, 8 noiembrie.

În cele ce urmează vom reda ecouri din presa bănăţeană a vremii, menţionînd că din motive obiective nu am putut consulta toate perioadicele apărute în acea vreme şi rămînînd ca ele să fie cercetate cu altă împrejurare.

Periodicele româneşti acordă un spaţiu important evenimentelor de la Bucureşti. „Plugarul Român” — foaie culturală şi politică pentru popor condusă de Nicolae Mitru — anunţa aducerea în parlament, pentru dezbateră, a legii organizării Bisericii Ortodoxe¹². În alte numere se ocupa cu votarea proiectului de lege privind organizarea bisericească, proiect pregătit de Sf. Sinod, apoi de unificarea în ceea ce priveşte organizarea bisericească¹³.

Bisăptămînalul timişorean „Nădejdea”, sub pana diaconului Timotei, se ocupase de o anumită latură a activităţii bisericeşti, considerînd că rolul preoţilor nu a fost cultivat suficient „mai ales acum cînd... în acest an a fost dat Bisericii noastre dreptmăritoare române, să atingă culmea măreţiei sale vizibile”.

Un spaţiu adecvat acestui important eveniment a acordat şi ziarul „Voinţa Banatului”, condus de Octavian David. Ziarul a publicat dezbaterile consiliului de miniştri cu privire la înfiinţarea unui patriarhat român, în cadrul căruia Al. Lapedatu, ministrul cultelor, a dat citire proiectului de lege pentru înfiinţarea patriarhiei şi ridicarea mitropolitului primat la demnitatea de patriarh¹⁴. Într-un alt număr, acelaşi ziar consacră cîteva coloane „Investiri patriarhului Miron Cristea”, arătînd că „în istoria Bisericii Ortodoxe din România şi în istoria universală a Ortodoxismului, ziua de 1 noiembrie 1925 va figura de acum înainte ca o zi de mare însemnătate. În această zi, Biserica Ortodoxă a lumii a recunoscut în mod oficial ridicarea la rangul de patriarhat a Bisericii Ortodoxe autocefale din România...”. După ce enumeră delegaţii străini prezenţi la festivitate, ziarul a publicat cîteva din părţile semnificative ale cuvîntării rostite de întîiul patriarh, din care se poate desprinde dorinţa acestuia de a creşte „...o pleiadă întreagă de clerici cu temeinică cultură teologică şi universală” care să poată porni o „mişcare literar-bisericească” în virtutea căreia să se accentueze rolul preotului de „educator în viaţa noastră socială” şi în acelaşi timp „...menţinînd şi nobilitînd în cultura neamului acel miros de tămîie al vechilor tradiţii, cum a transpirat în decursul veacurilor trecute prin straşinile învechite ale bisericilor noastre de lemn, care au atît de nepieritoare merite întru formarea sufletului unitar al neamului şi întru oţelirea lui pentru a supravieţui, plin de nădejde, atîtea primejdii cîte au trecut peste capul părinţilor noştri”. Ziarul mai extrage din cuvîntarea patriarhului un pasaj referitor la trecutul, dar mai ales la viitorul Bisericii — a cărei inspiraţie pleacă din izvorul luptelor naţionale duse de fostul episcop — arătînd că „pînă cînd neamul era în toiul lup-

¹² „Plugarul Român”, 1925, XXII, nr. 6, 22 februarie, p. 1.

¹³ Idem, nr. 8, 22 martie, p. 1 ; nr. 9, 5 aprilie p. 2.

¹⁴ „Voinţa Banatului”, 1925, V, nr. 5, 1 februarie, p. 1.

telor pentru existența sa, era firesc ca și Biserica să-și pună cea mai mare parte a energiilor sale și în serviciul idealurilor naționale. Iar acum — când idealul suprem s-a împlinit — Biserica trebuie să-și îndrepteze toate puterile sale într-o pună la temelia tuturor acțiunilor individuale și colective ale credincioșilor ei neîntrecutele și atât de binefăcătoare învățături ale evangheliei lui Hristos... „De aceea — putem citi în ziarul „Voința Banatului“ — „noua demnitate va însemna pentru patriarh muncă și nu odihnă“¹⁵.

Cu un sentiment firesc de bucurie, ziarul arădean „Voința Poporului“ își anunța cititorii, printr-o scurtă notă, despre proclamarea mitropolitului primat dr. Miron Cristea ca patriarh al României. „Astfel — scria ziarul — se pot mândri și românii cu patriarhul lor“¹⁶.

Un alt ziar timișorean, „Gazeta Banatului“ — calificând drept „un mare act istoric...“ evenimentele de la București la care „toată suflarea ortodoxă din Răsărit privește cu satisfacție înspre noul scaun al Patriarhatului român“ încerca să talmăcească rostul acestui important eveniment pe plan național, când „și nouă românilor ne revine chemarea sfântă, ca să dăm directive noi credinței strămoșești punându-ne în fruntea mișcării, ca cei mai chemați la conducere“. Rostul patriarhului în viața națională și bisericească a națiunii este subliniată în mod elocvent: „În mina patriarhului român trebuie să se concentreze — cu timpul — toate aspirațiile juste ale Bisericii Ortodoxe, el fiind factorul cel mai competent care să îndrume spre o țintă nouă viața Bisericii noastre, avizată la reforme, la o renaștere puternică...“¹⁷. Același ziar se mai oprește în alte numere la comisia însărcinată cu punerea în aplicare a legii și regulamentului pentru unificarea bisericească, anunțând delegațiile care participă la investirea patriarhului Miron și în mod special pe cea a Constantinopolului, condusă de arhiepiscopul Ioachim de Kadikeul (al Calcedonului)¹⁸.

Periodicele germane își informează corect cititorii prin articole ample despre actul înființării Patriarhiei române. Cel mai vechi și răspândit periodic german din Banat, ajuns în al 74-lea an de apariție, „*Temesvarer Zeitung*“, în articolul *Die feierliche Investitur des Patriarchen Dr. Miron Cristea* („Investitura festivă a patriarhului Miron Cristea“) descrie evenimentele de la București. Articolul amintește prezența delegațiilor Patriarhiilor apostolice, alături de care au participat la festivități și delegații naționalităților conlocuitoare din România, în persoana episcopului romano-catolic Majlath G., a episcopului reformat Nagy și a vicarului episcopesc Schulerns din partea Bisericii evanghelice¹⁹.

¹⁵ Idem, nr. 74, 8 noiembrie, p. 2.

¹⁶ „Voința Poporului“, 1925, III, nr. 7, 15 februarie, p. 3.

¹⁷ „Gazeta Banatului“, 1925, nr. 20, 8 noiembrie, p. 1.

¹⁸ Idem, nr. 1, 28 iunie, p. 3; nr. 19, 1 noiembrie, p. 2, 3.

¹⁹ „*Temesvarer Zeitung*“, 1925, LXXIV, nr. 249, 3 noiembrie, p. 4.

Un alt ziar german din Timișoara a fost cel redactat de Árpád Weul, intitulat „*Temesvarer Volksblatt*“, care consacră evenimentului două articole. Sub titlul mai deosebit, „*Der König küsst dem Patriarchen die Hand*“ cu subtitlul „*Eine rührende scene bei der feierlichen Investitur der Patriarchen. Dr. Miron Cristea*“ („o mișcătoare scenă la ceremonia învestirii patriarhului dr. Miron Cristea“), autorul se oprește în mod special asupra ceremoniei de la palat, unde s-au rostit cuvântările, în prezența delegațiilor străine și a clerului, scriind: „După aceea, cei mai însemnați dintre delegați au adresat patriarhului cuvântări de salut, înmînîndu-i și prețioase daruri“. Ziarul redă mai departe programul ce a urmat, cu concertul de la Atheneu²⁰. La scurt timp, cotidianul a revenit cu largi precizări în articolul intitulat „*Wie die Investitur des Patriarchen Cristea vor sich ging*“ („Cum s-a desfășurat investitura patriarhului Miron Cristea“), semnat de Anita Pavelescu-Dimo. Autoarea se ocupase de impresionanta procesiune a investiturii, de concertul de la Atheneu și prezența delegațiilor străine la București. Din amănuntele descrise de autoare — unele cu mare exactitate — se poate observa că ea a participat direct la festivități (probabil fiind reprezentanta ziarului). Autoarea a descris serviciul religios, parada militară, redînd amănunte cu privire la un număr de personalități din București²¹.

Presa maghiară, reprezentată de ziarul „*Temesvari Hirlap*“, oferă informații detaliate asupra acestui important moment din istoria Bisericii Ortodoxe Române, prin mai multe articole. Întîia știre a apărut sub titlul „*Primul patriarh al Bisericii românești*“, publicată după ședința Sfîntului Sinod care a hotărît înființarea Patriarhiei Române. Ziarul constata că „Biserica greco-răsăriteană română s-a făcut complet independentă față de celelalte Biserici Ortodoxe“²². Un alt articol, intitulat „*Piatra de temelie a istoriei creștinilor ortodocși*“, este consacrat ședinței parlamentului din 13 februarie 1925, care a dezbătut problema înființării Patriarhiei Române. Ziarul preciza că ministrul cultelor Al. Lapedatu a citit scrisoarea în această problemă, după care senatul l-a ovaționat pe noul patriarh Miron Cristea. Ca un fapt important, ziarul a consemnat și unanimitatea cu care a fost primită legea înființării Patriarhiei Române, deopotrivă cu felicitarea noului patriarh de către Ionel Brătianu. În articol se constata, în încheiere, că acel nou pas din viața bisericească este extrem de important pentru întreaga creștinătate ortodoxă²³. În numărul său următor, ziarul „*Temesvari Hirlap*“ revenise pe larg asupra cuvîntării rostită de patriarh în parlament, calificînd înființarea patriarhiei un act important

²⁰ „*Temesvarer Volksblatt*“, 1925, XXIV, nr. 250, 3 noiembrie, p. 2.

²¹ Idem, nr. 252, 5 noiembrie, p. 2.

²² „*Temesvári Hirlap*“, 1925, XXIII, nr. 30, 7 februarie, p. 4.

²³ Idem, nr. 36, 14 februarie, p. 2.

în istoria Bisericii, a României și proiectînd-o în istoria universală. Titlul articolului — „Patriarhul“ — a apărut ca editorial al numărului respectiv. Pe aceeași pagină, redacția revenea asupra subiectului și în articolul „O nouă organizare religioasă. Patriarhul Bisericii românești este plin de viață“, cu prezentarea discuțiilor din parlament. Articolul a comentat și atitudinea conservatorilor din Anglia față de înființarea Patriarhiei Române, considerînd că această „mișcare sufletească“ trebuia să ducă pe plan extern la o apropiere între Bisericile creștine. Este semnificativ că ziarul considera înființarea Patriarhiei Române ca un act foarte important pentru întărirea ecumenismului, „ceea ce implicit va întări influența Bisericii românești în viitor“²⁴. Un ultim articol a fost cel consacrat festivităților de la 1 noiembrie 1925, intitulat sugestiv „Felicităm pe țărani al căror fiu a devenit patriarhul României. Sărbătoreasca instalare a lui Miron Cristea“. Articolul s-a oprit pe larg asupra solemnității instalării, asupra primirii delegațiilor străine și din țară, de față fiind și episcopul romano-catolic Majlath Gusztav, episcopul reformat Nagy Károly, arhiepiscopul Cisar din Galați și șef-rabinul Nimerover. La agapa care a urmat — preciza „Temesvari Hirlep“ — au rostit cuvîntări mitropolității Moldovei și Ardealului, precum și Ionel Brătianu. Sărbătorirea a continuat cu un concert dat la Atheneu²⁵.

Înființarea Patriarhiei Române a fost oglindită pe larg și în presa sîrbilor ortodocși din Banat. Periodicul sîrbesc „Glasnik“, care apărea la Timișoara, a relatat cu multă căldură evenimentul înființării Patriarhiei Române. În articolul redacțional intitulat „Instalarea primului patriarh român“, au fost descrise pe larg festivitățile ocazionate de ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie și respectiv de instalarea patriarhului Miron Cristea la 1 noiembrie 1925. Articolul a menționat faptul că din partea Bisericii Ortodoxe Sîrbe, la festivități au participat episcopul Emilian al Timocului și arhimandritul Stefan, vicarul ortodox sîrb din Timișoara.

Ca o expresie vie a bucuriei cu care evenimentul a fost primit de credincioșii ortodocși sîrbi, relatarea s-a încheiat patetic: „Pe noul patriarh Miron, fost episcop de Caransebeș, iar înaintea alegerii ca patriarh mitropolit al României, îl salutăm cordial, dorindu-i, ca unuia ce este prieten sincer al sîrbilor și apărător zelos al credinței ortodoxe, multă fericire și satisfacție, iar Bisericii surori Române — propășire, spre mărirea lui Dumnezeu și înflorirea Ortodoxiei“²⁶.

²⁴ Idem, nr. 46, 26 februarie, p. 1.

²⁵ Idem, nr. 249, 3 noiembrie, p. 3.

²⁶ „Glasnik“ foaie bisericească, școlară și socială, Timișoara, nr. 21/15 noiembrie 1925, p. 173. Mulțumiri părintelui vicar V. Marcovici pentru informație.

Coborînd pe firul vremii, în trecutul atît de zbuciumat al românilor trăitori pe vatra lor strămoșească, legați de credința ortodoxă care le-a fost alinare și nădejde la greu și speranță de lumină și mai bine, subliniem încă odată că realizarea statului național unitar român și înființarea Patriarhiei Române sînt o fericită și meritată împlinire. Unitatea spirituală a românilor de pe plaiurile mioritice și-a găsit expresia bisericească în Patriarhia Română, după multe veacuri de suferințe, ceea ce ne face să înțelegem însuflețirea cu care au primit realizarea acestui act măreț. Iar atunci cînd visul a prins viață, bucuria tuturor românilor a fost imensă și deplină, inclusiv a celor din Banat, împărtășită și de naționalitățile conlocuitoare de pe aceste meleaguri ale patriei noastre scumpe.

BIBLIA ÎN BISERICA ORTODOXA

de : pr. prof. dr. CONSTANTIN N. GALERIU

Cei dintii creștini „stăruiau în învățătura Apostolilor și în împărtășire, în frângerea pîinii și în rugăciuni“ (Faptele Apostolilor 2, 42). Aceasta era pravila, rînduiala lor de viață duhovnicească alcătuită astfel din : 1. învățătura Sfinților Apostoli care, scrisă, a devenit Noul Testament, din 2. „împărtășire“, altfel spus, învățătura era împărtășită în comuniune frățească, 3. din „frângerea pîinii“, adică dumnezeiasca Euharistie, sfînta liturghie și din rugăciuni. Desigur, această rînduială sfîntă era deodată pravila fiecărui creștin, ca și a tuturor laolaltă, căci atunci „toți cei ce credeau erau laolaltă și aveau toate deobște“ (Faptele Apostolilor 2, 44). De aceea, aici se află în simbare și structura însăși a cultului divin de obște care s-a dezvoltat în cele șapte „laude“ ale Bisericii, culminînd cu sfînta liturghie.

În „învățătura Apostolilor era cuvîntul lui Hristos“. Era El Cuvîntul Care S-a împărtășit prin cuvînt, prin Evanghelie. Apostolii purtau și recunoșteau prezența Cuvîntului lui Dumnezeu în cuvintele lor, ca unii care îl primiseră direct de la El, de la Hristos. De aceea Sfîntul Apostol Petru va spune : „Dacă vorbește cineva, cuvintele lui să fie ca ale lui Dumnezeu ; dacă slujește cineva, slujba lui să fie ca din puterea pe care o dă Dumnezeu, pentru ca întru toate Dumnezeu să se mărească prin Iisus Hristos“ (I Petru 4, 11).

În Sfinții Apostoli s-a întipărit și viețuia în Duhul Sfînt prezența lui Iisus Hristos, icoana, cuvîntul Lui. Precum știm, în viața divină Tatăl este în Fiul și Fiul este în Tatăl (Ioan 14, 10). Or, Iisus Hristos aduce acest fel de viață divină și pe pămînt. De aceea, luînd firea noastră, este și în noi. Iubind pe ai Săi, i-a iubit „pînă la sfîrșit“ (Ioan 13, 1), adică total ; i-a iubit petrecînd în ei, identificîndu-se cu ei și oglîndind în ei chipul și modul Său dumnezeiesc de gînd, cuvînt și viață. Iar ei, îndeosebi, de la Cincizecime îmbrăcați fiind cu „putere de sus“, cu Duhul lui Iisus Hristos, în Duhul Lui purtau viu prezența Chipului Lui, anamneza-memoria cuvintelor Lui. Și, însoțiți mereu de El, „plini de Duh Sfînt“, mișcați de Duhul comunică cuvintele Lui, le împărtășesc prin viu grai sau prin scris,

Bisericii. Învățătura lor, chiar „în formele ei de expresie crește organic din expresiile Mintuitorului”¹. Și astfel a fost dăruit Bisericii în Duhul Sfânt, prin Sfinții Apostoli, cuvîntul lui Iisus Hristos, Testamentul Lui.

Biserica l-a păstrat cu scumpătate așa precum se păstrase în Vechiul Testament cuvîntul lui Dumnezeu prin profeți. Împreună, cele două părți : Vechiul Testament — cuvîntul lui Dumnezeu comunicat prin profeți, și Noul Testament, cuvîntul lui Dumnezeu întrupat și împărtășit direct de Hristos prin Apostoli, alcătuiesc Biblia.

Credinciosul ortodox a privit și primit Biblia în această conștiință : drept cuvîntul lui Dumnezeu : „Cît sînt de dulci limbii mele cuvintele Tale, mai mult decît mierea în gura mea” (Psalmul 118, 103). Iar Apostolul rostește în fața Mintuitorului : „Doamne . . . Tu ai cuvintele vieții celei veșnice” (Ioan 6, 68). Credinciosul a citit totdeauna Psaltirea și celelalte cărți ale Bibliei în stare de rugăciune. Cineva mărturisește că de copil, de la zece ani, citea Scriptura. O aflase la bunicul lui, cîntăreț de strană : „. . . Era o Biblie plină de imagini, de chipuri pătrunzătoare (așa cum era Biblia lui Șaguna). Mă atrăgea și am început s-o citesc. Am citit-o cu mare tragere de inimă pentru a-i înțelege chipurile. Citeam : eram la fereastră concentrat în lectura mea. În casă sora mea era bolnavă ; a avut nevoie de îngrijire două sau trei luni. Și eu citeam. Toată lumea, mama, tata cei care intrau se simțeau ca într-o biserică. Nu se vorbea ; se zicea : copilul citește Sfînta Carte. Toți simțeau că aici se petrecea ceva sfînt”².

Credinciosul ortodox a unit astfel, totdeauna, citirea Scripturii cu rugăciunea. Întrucît Duhul Sfînt este Autorul și al Scripturii, „camenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit, purtați fiind de Duhul Sfînt” (II Petru 1, 21) și al rugăciunii, căci : „Duhul se roagă în noi cu suspine negrăite” (Romani 8, 26), în chip firesc, învățătura divină și rugăciunea devin una. Cum am putea altfel înțelege Scriptura fără să cerem și să primim de la Sfîntul Duh „darul, duhul înțelepciunii, al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al bunei credințe . . . duhul temerii de Dumnezeu . . .” (Isaia XI, 2—3), care ne renaște, ne crește și ne lărgeste neîncetat hotarele înțelegerii vieții celei noi în Hristos : centrul și plinătatea revelației ? Cum ar putea fi înțeles Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu fără Duhul Sfînt al lui Dumnezeu : „Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui” (Romani 8, 9). În această stare de rugăciune se comunică „harul și adevărul”, se împlinește o adîncă împărtășire. Cînd eu citesc cuvîntul lui Dumnezeu, atunci El, Dumnezeu îmi vorbește, iar eu Îl ascult : „Vorbește, Doamne robul Tău ascultă” (I Regi 3, 9). Cînd mă rog Îi vorbesc eu lui Dumnezeu și atunci ascultă El pe robul Său ; de aceea ne-a învățat Fiul să invocăm : „Tatăl nostru . . .”. Se petrece astfel în citirea Scripturii și în

¹ Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. II, București, 1978, p. 296.

² M. A. Costa de Beauregard, *Dumitru Stăniloae : Ose comprendre que je t'aime*, Paris, 1983, p. 141.

rugăciune o reciprocă ascultare, între Dumnezeu și noi : cînd vorbește Dumnezeu și credinciosul ascultă, cînd vorbește credinciosul și Dumnezeu ascultă. Și așa cum eu doresc să fiu ascultat de Dumnezeu în rugăciunea mea, și Dumnezeu dorește să fie ascultat de mine cînd îmi vorbește El. Aceasta și este o cale că să-mi împărtășească viața Lui dumnezeiască, pentru că „cel ce ascultă cuvintele Mele și crede în Cel ce M-a trimis, are viață veșnică“ (Ioan 5, 24). De aceea în viața noastră duhovnicească trebuie unită citirea dumnezeiescului cuvînt cu rugăciunea. Este și aici o „epicleză“, o chemare a Sfîntului Duh pentru înțelegerea și împărtășirea cuvîntului, asemenea epiclezei pentru sfințirea darurilor euharistice. În acest spirit pe frontonul exterior al bisericilor de la Voroneț și Moldovița, este zugrăvită Preasfînta Treime : sus, Tatăl Atotțiitorul și Ziditorul, la mijloc, al doilea nivel, este înfățișat Fiul prin Care toate s-au făcut și, la al treilea nivel, Duhul Sfînt deasupra Cărții cu cele șapte peceti, arătînd că El o sfințește și îi dezleagă tainele. Preotul se roagă în acest sens în timpul dumnezeieștei liturghii, înainte de citirea sfînteii Evanghelii : „Strălucește în inimile noastre, iubitorule de oameni, Stăpîne, Lumina cea curată a cunoașterii Dumnezeirii Tale și deschide ochii gîndului nostru spre înțelegerea evanghelicilor Tale propovăduiri...“. Iar credincioșii, atît după citirea Evangheliei la utrenie cînd este scoasă în mijlocul bisericii, cît și după citirea ei la liturghie, vin și îi dau sfînta sărutare, expresie a iubirii față de cuvîntul dumnezeiesc. În atmosfera de rugăciune și emoție sacră se întipărește mai adînc în inimile noastre dumnezeiescul cuvînt.

Cu cît sîntem mai preocupați de sporirea noastră duhovnicească, cu atît Biblia ne oferă înțelesuri noi prin care punem mereu suferință în inima și viața noastră. Un preot care citea zilnic din Sfînta Scriptură, ajungînd la pericopa din slujba pentru cei adormiți cuprinsă în sfînta Evanghelie de la Ioan 5, 24—30, pe care o citea mai des cu prilejul înmormîntărilor, socotea să treacă peste ea ; dar și-a zis : dacă Duhul lui Dumnezeu îmi va descoperi ceva nou ? Și, într-adevăr, ajungînd la cuvintele : „Eu nu pot să fac de la mine nimic ; precum aud judec. Dar judecata mea este dreaptă pentru că nu caut voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis“ (Ioan 5, 30), a dobîndit atunci această înțelegere nouă pentru viață și, anume, că așa precum Mîntuitorul Însuși nu face nimic fără să asculte voia Tatălui, la fel și noi totdeauna cînd întreprindem ceva, să fim cu luare aminte, să cugetăm în liniștea duhului ca judecata și fapta noastră să aibă consimțămîntul și pecetea poruncilor lui Dumnezeu. Apoi, în duhul cuvîntelor Mîntuitorului : „... judecata mea este dreaptă, pentru că nu caut voia Mea...“, cunoaștem și noi că judecata noastră este dreaptă numai atunci cînd nu este amestecată și întinată de o voie egoistă, de interesul sau de patima noastră.

Biblia, Sfînta Scriptură este dăruită Bisericii : Mîntuitorul a împărtășit cuvîntul, învățătura Sa, Sfînților Apostoli. El a ales pe cei doisprezece Apostoli, număr simbolic, reprezentînd cele douăsprezece semînții ale Israelului. Apostolii alcătuiau, în același timp, Biserica în simburele ei, Israelul cel nou : „Iar zidul cetății avea douăsprezece pietre de temelie

și în ele 12 nume, ale celor doisprezece Apostoli ai Mielului" (Apocalipsa 21, 14).

Și Duhul Sfânt la Cincizecime cobora peste Apostoli, peste Biserică, nu peste un singur ins. El este Duhul comuniunii, al împărtășirii : „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfintului Duh să fie cu voi toți" (II Corinteni 13, 13). Duhul Sfânt ne face pe toți părtași adevărului unic revelat în Hristos. El este „Duhul Adevărului" unificator.

De altfel, cum observam la început, cuvântul din Faptele Apostolilor 2, 42, stabilea această rânduială pentru primirea și însușirea adevărului dumnezeiesc : cei dinții creștini stăruiau, mai întâi, în învățătura Apostolilor, deci în ascultarea cuvântului lui Dumnezeu. Apoi urma stăruința în „împărtășire" ; acest cuvânt traduce grecescul *kinonia* — comuniunea frățească. Astfel învățătura cuvântului lui Dumnezeu era dată comuniunii frățești, Bisericii, nu înțelegerii subiective a unui ins izolat, tot ca și frîngerea pîinii, liturghia, care se săvârșea în comuniunea Bisericii. Mîntuitorul a săvîrșit prima liturghie la Cina cea de Taină în comunitatea Apostolilor. De aceea în Biserica Ortodoxă preotul nu săvîrșește niciodată singur sfînta liturghie. Deci, atît Cuvîntul cît și Euharistia — Trupul și Sângele Său — se împărtășesc în comuniunea Bisericii care este „stîlp și temelie a adevărului" (I. Timotei 3, 15).

Mai trebuie de observat că în Sfînta Scriptură, Dumnezeu adeverește descoperirea Sa tot în comuniune. Arhanghelul vestind Preacuratei întruparea Fiului lui Dumnezeu, îi dă ca semn și temei de întărire pe Elisabeta, rudenia ei, care de asemenea prin făgăduință, urma să nască pe Sfîntul Ioan Botezătorul : „... Și iată Elisabeta, rudenia ta, a zămislit și ea fiu la bătrînețe ei și aceasta este a șasea lună pentru ea, cea numită stearpă" (Luca 1, 36). Cînd Dumnezeu hotărăște botezul lui Corneliu Sutașul și prin el chemarea și intrarea neamurilor în Biserică, atunci îl vestește deopotrivă și pe Corneliu, la Cezareea și pe Sfîntul Apostol Petru, la Iope (Faptele Apostolilor 10). Cînd Saul este întîmpinat de Domnul pe drumul Damascului, este înștiințat și Anania, preotul din Damasc care-l va boteza. Astfel Dumnezeu pentru a ne feri de primejdia rătăcirii pe care o poartă cu sine individualismul, rădăcina însăși a păcatului, ni se descoperă în comuniune : „Că unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor" (Matei 18, 20) zice Domnul.

Biserica este interpretul consacrat al Sfînteii Scripturi. Revelația, descoperirea dumnezeiască în Hristos, poartă în ea plenitudinea vieții ; depășind infinit limitele stării noastre de creatură, dar chemîndu-ne în același timp la un progres infinit. Ea ne crește trecîndu-ne prin toate vîrstele duhovnicești, hrănindu-ne mai întâi cu lapte și apoi cu hrană grea. Biserica ne apare ca o mamă a fiilor duhovnicești. Ea dă în Duhul Sfînt această hrană cu economie, iar credinciosul o primește pe măsura vîrstei lui, în smerenie și credință. Mîndria cu care unii încearcă să înțeleagă singuri, individualist, cum anticipam, tainele descoperirii dumnezeiești îi duce la cădere ; gîndind profund, acesta este păcatul lui Lucifer.

Cu atât mai mult se cuvine să avem în vedere adâncimile de necuprins ale Sfintei Scripturi : „Judecățile Tale adânc mare...” zice David (Psalmul 35, 6). Iar Sfântul Apostol Pavel uimit exclamă : „O, adâncul bogăției și înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu ! Cât sînt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui !” (Romani 11, 33). Atunci, cu o inimă smerită și cu conștiința neîncetatei călăuziri din partea Bisericii trebuie să se apropie credinciosul de înțelegerea celor sfinte. În acest duh învață Sfântul Apostol Petru cînd arată credincioșilor din vremea lui că în epistolele Sfîntului Pavel „sînt unele lucruri cu anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi spre a lor pierzare” (II Petru 3, 16). Și Sfîntul Grogorie al Nisei ne previne, zicînd : „Nu încerca să spargi oasele Scripturii cu dinți de lapte”.

Dimpotrivă, credinciosul cuminte ascultă asemenea lui Luca și Cleopa pe Iisus grăind prin slujitorii Lui, tilcuind înțelesul Scripturilor : „Și, începînd de la Moise și de la toți proorocii, le-a tilcuit lor, din toate Scripturile cele despre El... Și au zis unul către altul : ... oare nu ardea în noi inima noastră cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tilcuia Scripturile ?” (Luca 24, 27, 32). Sau, asemenea sfetnicului Candachiei, regina Etiopiei, care citind din profetul Isaia, locul din Scriptură : „ca un miel care se duce spre junghiere...”, la întrebarea lui Filip : „Înțelegi, oare, ce citești ?”, a răspuns : „Cum aş putea să înțeleg dacă nu mă va călăuzi cineva ?” (Faptele Apostolilor 8, 30—31).

Această călăuzire a fost incredințată de Mîntuitorul Însuși Sfinților Apostoli, iar prin Sfinții Apostoli și după ei, slujitorilor Bisericii, precum este scris : „Și El, Domnul nostru Iisus Hristos, a dat pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evangheliști, pe alții păstori și învățători, spre desăvîrșirea sfinților, la lucrul slujirii, la zidirea trupului lui Hristos” (Efeseni 4, 11—12). Iată rînduiala sfîntă a Bisericii. Fiecare cu chemarea, darul și lucrul lui. „Oare toți sînt apostoli ? Oare toți sînt prooroci ? Oare toți învățători ?” (I. Corinteni 12, 9). Preoții, care au îndatorirea să împlinească cele trei slujiri ale Mîntuitorului : de a învăța, de a sfinți și a păstori, sînt rînduiți pentru această slujire sfîntă. „Tălmăcirea Sfintei Scripturi nu este o îndeletnicire ușoară. Ea cere dar și dăruire. Încredințîndu-se slujirii lui Dumnezeu, adevăratul tălmăcitor primește darul de sus ; dăruindu-se cercetării biblice, dobîndește înțelepciune și cunoaștere³. Și așa este chemat și îndreptățit să învețe pe păstoriții săi.

Biblia stă în fața credinciosului ortodox drept Cartea sfîntă a vieții care răspunde la întrebările lui esențiale. Carte pecetluită și deschisă totodată ; taină și descoperire. În cuvinte și dincolo de ele îi vorbește o Persoană — Dumnezeu-Cuvîntul. Îi grăiește Cuvîntul în care simte deodată baza și țelul vieții, certitudinea adevărului mîntuitor și sensul existenței.

³ Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Temeiurile învățaturii ortodoxe*, Timișoara, 1981, p. 23.

Sînt în Biblie cuvinte și înțelesuri mai greu de pătruns, care ne depășesc și ne cheamă la neîncetată depășire. Atunci credinciosul cere ajutor și sfat celor rinduiți să învețe. Astfel „cei lipsiți de povățuitori cad ca frunzele“ și „izbăvirea stă în mulțimea sfetnicilor“ (Pilde XI, 14). Și iarăși altă Scriptură zice : „Tainele se descoperă celor smeriți“ (Înțelepciunea lui Isus Sirah 3, 19).

Cu această încredințare, creștinul ortodox ori de cîte ori, în lectura Sfintei Scripturi întilnește vreun loc mai tainic, și-l însemnează, iar la vreme potrivită întreabă pe preotul și duhovnicul său. Precum au zis Părinții : „Cel ce vrea să se mîntuiască, cu întrebarea să călătorească“. Cu aceeași rîvnă și dragoste preotul răspunde fiului său duhovnicesc și-l călăuzește, știind cuvîntul Apostolului : „Preoții care își țin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostenesc cu cuvîntul și învățătura“ (I Timotei 5, 17).

TREI „LECTII” PATRISTICE

de : diacon dr. ILIE FRĂCEA

Printre scrierile atribuite lui Leonțiu din Bizanț (485—542/3) un loc de seamă ocupă tratatul „Despre erezii” care a avut o mare influență asupra Părinților posteriori, mai ales datorită caracterului ei de introducere în teologia creștină. Titlul complet al lucrării este „Însemnările lui Leonțiu Scolasticul din Bizanț luate la cursurile lui Teodor Prea cuviosul egumen și prea înțeleptul filosof”, unde numele de Leonțiu trebuie probabil omis, el fiind adăugat ulterior.

Scrierea aparține, deci, lui Teodor Filosoful despre care se știe doar că a aparținut Bisericii Alexandriei și că a trăit la sfîrșitul sec. VI și începutul sec. VII. „Despre erezii” n-are nimic de-a face cu Leonțiu din Bizanț. Ea cuprinde mai mult „lecții” foarte instructive pentru oricine dorește să aprofundeze teologia creștină. În cele ce urmează dăm în traducere primele trei „lecții” (Migne, P.G. 86, col. 1193—1217) :

Lecția I

a) Preliminarii : semnificația termenilor „fire”, „ființă”, „ipostază”.

Întrucît ne-am pus în gînd să vorbim despre erezii, este nevoie să explicăm mai întîi cele patru noțiuni întrebuintate de Sfinții Părinți în scrierile lor. Aceste noțiuni sînt : „ființa”, „firea”, „ipostaza”, „persoana”.

Se cuvine, însă, să știm că în gîndirea Sfinților Părinți termenii „ființă” și „fire” au același înțeles și, tot așa, și noțiunile „ipostază” și „persoană”. Astfel, „ființa” sau „firea” constituie pentru ei ceea ce filozofii denumesc „specie”, iar prin „specie” înțeleg ceea ce se constituie din mai multe elemente (de aceeași ființă) deosebitoare prin număr.

Prin „ipostază” sau „persoană” ei înțeleg ceea ce filozofii denumesc „atom”, „individ”, „ființa în sine” ; și pe drept am adăugat „ființa în sine”,

pentru că scriitorii bisericești nu denumesc niciodată accidentele în sine nici „persoană“, nici „ipostază“.

Acestea fiind stabilite, noi mărturisim credința că una este dumnezeirea, dar înțeleasă în trei ipostaze : o ipostază a Tatălui, alta a Fiului și alta a Duhului Sfânt. Iar aceste trei ipostaze prin nimic nu se deosebesc întreolaltă, decît numai în ce privește proprietățile, însușirile, adică prin aceea că una este „Tată“, cealaltă „Fiu“ și cealaltă „Duh Sfânt“. Căci toate trei au o singură ființă, o singură putere și o singură voință. Numai prin aceasta, așadar, se diferențiază întreolaltă, că, pe de o parte, Fiul *se naște din Tatăl*, iar, pe de altă parte, Duhul Sfânt *purcede din El* (=Tatăl). Cum se naște, însă, Fiul din Tatăl, sau modul purcederii Duhului Sfânt (din Tatăl), sînt fenomene care depășesc puterile noastre de înțelegere, pentru că se știe că nu în chip omenesc trebuie să-L concepem pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh. Fiindcă în Sfînta Scriptură numai aceste denumiri se folosesc, ca și cînd nu ar exista nici o îndoială (cînd) vorbește și învață despre acestea și noi am putea, numai auzindu-le, să le și înțelegem.

Această Sfîntă Treime, așadar, o singură dumnezeire, absolut din nimic a făcut toate, atît pe cele văzute, cît și pe cele nevăzute. Iar, dacă cele nevăzute au fost făcute mai întîi, vom învăța din cele ce urmează.

b) *Expunere pe scurt a istoriei mîntuirii : pregătirea venirii Mîntuitorului Hristos.*

II. Aceasta trebuie mai întîi să știm, că în șase zile a creat Dumnezeu toate. În cea din urmă (zi), l-a creat pe om și, creîndu-l, l-a așezat Dumnezeu în Paradis. (Ce este Paradisul, vom afla din cele următoare).

Luînd apoi Dumnezeu carne din una din părțile omului, a creat femeia, care a fost numită de către Adam, „Eva“. Oamenilor le-a așezat apoi Dumnezeu poruncă, zicînd : „Dacă veți păzi această poruncă, vă veți mîntui, iar dacă nu, veți muri“ (cf. Facerea 2, 17). Iar ei, nepăzind porunca, au fost izgoniți din Paradis și a blestemat Dumnezeu neamul omenesc.

După ce au fost alungați din Rai, a cunoscut Adam pe Eva și li s-au născut lor trei fii : Cain, Abel și Seth. După nașterea acestora s-a înmulțit neamul omenesc și a început să-L necăjească pe Domnul. Mîniat, Dumnezeu le-a trimis cataclismul (potopul) din care nu s-au mîntuit decît Noe, soția lui, cei trei fii ai lui și soțiile lor, cu toții în număr de opt.

După izbăvirea acestora, din nou a crescut seminția omenească și a început din nou să se închine la idoli. Și atunci a privit Dumnezeu asupra lui Avraam, bărbat caldean, din ținutul Mesopotamiei, și i-a spus : „Ieși din țara și din nemetul tău, și du-te în țara pe care ți-o voi arăta Eu“ (Facerea 12, 1). Și el a ieșit și i-a arătat Dumnezeu pămîntul Canaanului, adică Palestinei, zicîndu-i : „Te voi face moștenitor peste această țară“ (Facerea 12, 7).

Și în acest ținut a născut Avraam pe Isaac, iar Isaac pe Iacob ; Iacob a născut 12 fii, dintre care unul a fost Iuda. Aceștia au fost cei 12 patriarhi. Iar „patriarhi“ s-au numit pentru că cele 12 triburi de la ei și-au tras numele. Și au mai fost numiți aceștia „israeliți“ și „evrei“ și „iudei“. „Israe-



liți" s-au numit de la Iacob, căci lui i-a spus Dumnezeu : „Nu te vei mai numi Iacob, ci Israel“ (Facerea 35, 10), adică „Mintea care a văzut pe Dumnezeu“. Așadar, de la Iacob cel ce a fost numit „Israel“, (descendenții) s-au numit „israeliți“. Numirea de „evreo“ li s-a tras de la Ever, protopărintele lui Avraam. „Iudei“ s-au numit nu toți, ci mai ales descendenții tribului lui Iuda, dar, în chip abuziv, s-a numit „iudei“, prin faptul că din acest trib au fost aleși împărații și, prin aceasta, numele a trecut asupra tuturor.

III. Între cei 12 se afla și Iosif, pe care, invidiindu-l ceilalți frați ai săi (cf. Facerea 37, 4), l-au vândut unor oameni ce mergeau în Egipt (Facerea 37, 28). Iosif, însă, venind în Egipt, află har înaintea lui faraon și a celorlalți.

Foametea cuprinzând Palestina, Iacob a venit în Egipt împreună cu fiii săi și cu fiii fiilor săi (cf. Facerea 46, 3 u.), cu toții în număr de 75 ; auzind că aici se află mult grâu și recunoscuți fiind de Iosif, au rămas acolo. Dar după moartea lui Iacob și a lui Iosif, israeliții au fost chinuți de către egipteni. Și atunci și-a amintit Dumnezeu de făgăduința ce i-a făcut-o lui Avraam și i-a scos pe ei din Egipt prin Moise profetul, fiind (atunci israeliții) în număr de 600.000, fără femei și copii.

Și au rămas în pustie vreme de 40 de ani, timp în care Dumnezeu le-a și dat *Legea* prin Moise, dar ei toate împotriva Legii făceau, precum măturisește Scriptura.

După moartea lui Moise și trecerea a 40 ani, au venit din pustie în pământul făgăduinței. Venind pe pământul acesta, nu s-au convertit nici în chipul acesta, (cu toate că) mulți profeți s-au arătat în mijlocul lor, instruindu-i ; ei, însă, au rămas aceiași.

Și atunci Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu, sălășluindu-se pentru noi întru Născătoarea de Dumnezeu, îmbrăcînd un trup însuflețit cu suflet intelectual și rațional și simplu vorbind omenesc, s-a unit cu trupul omenesc în chip neamestecat, adevărat și nedespărțit. „În chip adevărat“, pentru că o singură ipostază a rezultat (din unirea) lui Dumnezeu Cuvîntul cu trupul omenesc ; „în chip neamestecat“, pentru că s-au păstrat și după unire cele ce s-au unit (adică : dumnezeirea și omenitatea), neschimbîndu-și în nici un chip (proprietățile lor) ființiale ; „în chip nedespărțit“, pentru că una este ipostaza lor.

Toate acestea le credem după Sfînta Scriptură.

Ale unuia și aceluiași sînt toate faptele, deși sînt atribuite diferitelor firi : cînd celei dumnezeiești, cînd celei omenesti. Toate cele ce poate un om să suporte, a îndurat (Hristos), căci a fost născut, s-a hrănit cu lapte, a fost educat și a crescut și, ajungînd la vîrsta de 30 ani, a fost botezat și, după botezare, a început să facă minuni și să-i învețe pe iudei.

La 33 de ani a fost răstignit și, răstignit fiind, a înviat a treia zi s-a înălțat la ceruri, cu trupul și acum șade împreună cu trupul la dreapta Tatălui. Și El este cel ce va să vină la Înviere să judece viii și morții.

Aceasta este credința creștinilor.

c) *Scurtă analiză a raportului între învățătura Bisericii și erezii (sabelianism, arianism, eutihianism, nestorianism).*

IV. Astfel stînd lucrurile, în această privire de ansamblu vom rememora cele patru erezii, erezii dintre care două, referitoare la Teologie, sînt cu totul opuse întreolaltă. Pentru că, pe de o parte, Sabelie vorbea despre „o fire” a Sfintei Treimi și „o ipostază”, cu mai multe numiri. Pe de altă parte, Arie mărturisea trei ipostaze și trei firi de genuri diferite. Căci el afirma că primul este Tatăl, apoi făpturile Lui — Fiul și Duhul Sfînt — care s-au născut din El spre ajutorarea, slujirea celor ce au fost create din El.

Astfel, între aceste păreri opuse întreolaltă, Biserica urmează o cale de mijloc, adică fără să mărturisească, precum Sabelie, „o fire” și, ca urmare, și „o ipostază” (a Sfintei Treimi) și nici precum Arie, trei ipostaze de la care conchidea apoi la trei firi. (Pentru că, în vreme ce Sabelie în chip rătăcit de la o fire învăța și o ipostază, Arie, pentru cele trei ipostaze, mărturisea și trei firi (deosebite).

Urmînd, așadar, o cale de mijloc între aceste (extreme), Biserica mărturisește o fire a lui Dumnezeu în trei ipostaze. Și aceasta este unitatea în Treime și Treimea în unitate.

Apoi și despre întruparea lui Dumnezeu Cuvîntul, ca diametral opuse întreolaltă, se bat (cap în cap) erezia lui Nestorie și cea a lui Eutihie. Căci, pe de o parte, Nestorie mărturisea două firi (în persoana Mîntuitorului Iisus Hristos), dar nu mărturisea și unirea lor, ci (afirma) că relația omului (scil. Hristos) față de Fiul este atît de mare, încît (Cuvîntul) prin acesta lucrează cele ce vrea și din această cauză afirmă că și omul acela (scil. Hristos) se numește Fiul. Iar dacă cineva l-ar întreba „Și pentru ce atunci numești numai un fiu și nu doi?” I-ar răspunde Nestorie: „Atît de mare era dragostea și relația lui Dumnezeu Cuvîntul față de Om (scil. Hristos), încît cei doi un singur Fiu s-au numit”. Pe de altă parte, Eutihie mărturisea o ipostază și că atît de mare ar fi, după el, unirea lui Dumnezeu Cuvîntul față de Om, încît din cei doi ar rezulta o (singură) fire.

Din nou Biserica urmează o cale de mijloc între cele două: nu mărturisește nici două firi precum Nestorie, astfel încît să nu se fi făcut nici o unire (scil. între Dumnezeu Cuvîntul și omenitate în persoana Mîntuitorului), dar nici nu mărturisește o astfel de unire, precum afirmă Eutihie, încît să mărturisească și „o fire”. Căci Nestorie, pentru cele două firi (ale Mîntuitorului), nu mărturisește că ar fi avut loc o unire, iar Eutihie, prin unire, mărturisea și o fire.

Biserica, spre deosebire de acestea, mărturisește o ipostază în două firi. Și astfel, precum spune Sfîntul Grigorie ¹⁾ în cazul învățăturii despre Întrupare se întîmplă invers, decît în cazul Teologiei. Căci în vreme ce acolo (scil. în Teologie) concedem unitatea (to hen) — firii, iar diferența

¹ Sf. Grigorie din Nazianz, *Epistola 103*, 21 (Migne, P.G. 37, 108).

(to diaphoron) — ipostazelor, aici (scil. în iconomie), concedem unitatea — ipostazelor, iar deosebirea — firilor.

Cu acestea se încheie prima lecție.

Lecția a doua

Despre canonul cărților Vechiului și Noului Testament și despre erezia evreilor și samaritenilor

Urmează ca, după cele expuse mai sus, să lămurim unele din problemele ereziilor. Toate ereziile pe care le-a enumerat Epifanie episcopul Ciprului², sînt în număr de 60. Înainte, însă de-a ne ocupa de acestea, să enumerăm pînă atunci cărțile bisericești.

Dintre cărțile bisericești, așadar, unele sînt ale Vechiului Testament și altele, ale Noului Testament.

„Vechiul Testament“ numim Sfînta Scriptură de dinaintea venirii lui Hristos, iar „Noul Testament“, Scriptura de după venirea lui Hristos.

Cărțile Vechiului Testament sînt în număr de 22, dintre care : unele sînt istorice, altele profetice, altele de îndemn (= parenetice), altele de cîntare (pros to psalein). Chiar dacă toate (notele acestea : „ parenetice“, „istorice“, „profetice“, „poetice“) se află în fiecare carte, fiecare carte este numită „scil. profetică, istorică, parenetică sau poetică), după ceea ce precumpănește în ea.

Cărțile istorice sînt, așadar, în număr de 12, dintre care prima este „Facerea“ care cuprinde (evenimentele) de la crearea cerului și a pămîntului, pînă la moartea lui Iosif. A doua carte este „Ieșirea“, care cuprinde (evenimentele sfînte) de la sfîrșitul lui Iosif și ieșirea israeliților din Egipt și faptele acestora pînă în momentul ajungerii lor la Muntele Sinai. Aceste evenimente sînt : cum au străbătut Marea Roșie și ce s-a petrecut în acel timp și cum a primit Moise Legea de la Dumnezeu. Cartea a treia, „Numerii“, este numită astfel, pentru că în ea sînt numărate triburile israeliților și căpeteniile lor. A patra carte este „Leviticul“, în care se stabilește în ce fel preoții trebuie să-L adore pe Dumnezeu — fapt pentru care a și fost numită „Levitic“ — pentru că din tribul levitilor erau aleși (deveneau) preoții. Cea de a cincea carte este „Deuteronomul“, în care, ca într-un rezumat, se istorisesc evenimentele petrecute de la „Ieșirea“ din Egipt, pînă la Muntele Sinai și se expune Legea pe larg — de unde s-a și numit „Cea de a doua Lege“ (Deuteronom). Și aceasta, pentru că cele ce sînt scrise pe scurt despre Legea în „Exod“, sînt date, împreună cu altele, mai pe larg în „Deuteronom“.

² Vezi Epifanie, *Panarion*.

II. Aceste cinci cărți sînt mărturisite de către toți ca fiind ale lui Moise ; cele ce urmează, nimeni nu știe ale cui sînt. Acestea (scil. cele cinci cărți ale lui Moise), se numesc și „Pentateuh“.

Cea de a șasea carte, după Deuteronom, este a lui „Isus Nai“, în care se spune în ce chip Isus, devenit ucenic al lui Moise și tot așa de puternic ca și el, i-a scos pe israeliți din pustie în pămîntul făgăduinței.

Venind, așadar, israeliții în pămîntul făgăduinței, și-au instituit „Judecători“, ca să judece poporul. Regi nu aveau, numai pe Dumnezeu numindu-L „Rege“ (Impărat). Așadar, pentru că în această carte se povestește ce au făcut judecătorii pînă la instalarea regilor, cartea s-a și numit „Judecătorii“.

A opta carte este „Ruth“. Se numește „Ruth“, pentru că în ea se expune în ce chip Ruth, femeie din neamul moabiților, a ajuns între israeliți. Acesta a fost femeia strămoșului lui David (cf. Ruth 4, 17—22).

După aceasta urmează două cărți care cuprind „Regii“ (Impărații) ; patru sînt în total scrierile, dar sînt cuprinse în două cărți.

III. Din această pricină au ajuns iudeii să fie conduși de regi : Samuel, care a fost ultimul dintre „judecători“, ajuns bărbat de seamă și profet, judeca cu toată dreptatea poporul lui Israel. El avu doi copii, care, devenind judecători după ce Samuel a îmbătrînit, nu judecau poporul după căile dreptății tatălui lor, ci, primind daruri, trădau, măsluiau judecățile.

Bătrîn fiind, așadar, tatăl lor, s-au strîns laolaltă israeliții și au venit la el, cerîndu-i să le trimită un rege (cf. I Samuel 8, 4 u). Iar el, rugîndu-se lui Dumnezeu pentru aceasta, a auzit : „Instituie-le rege, căci nu pe tine te-au disprețuit, ci pe Mine M-au disprețuit prin faptul că și-au cerut un rege“ (I Samuel 8, 6—7). El, supunîndu-se voii lui Dumnezeu, le-a instituit lor rege pe Saul, bărbat din tribul Beniamin, care cîrmuind timp de 40 ani, nu a păzit poruncile lui Dumnezeu.

Și atunci Dumnezeu l-a făcut rege în locul lui pe David, din tribul lui Iuda. Și de la David a rămas tribul lui Iuda să cîrmuiască, moștenind împărăția din tată în fiu, pînă cînd, venind Nabucodonosor, a dărîmat Ierusalimul (cf. II Regi 25, 9 sq.).

Cartea a noua și a zecea cuprind domniile. Cartea a unsprezecea — „Paralipomena“. A fost numită „Paralipomena“ (= „Omiteri“), pentru că în aceasta se expun în amănunt evenimentele pe care le-au uitat, le-au omis cei ce au scris cărțile „Regilor“.

Cea de a douăsprezecea carte (din grupul) cărților istorice este cartea „Esdras“, în care se găsesc evenimentele petrecute de la robia babiloniană a evreilor, pînă la întoarcerea lor de sub robia asirienilor, în vremea lui Cyrus.

Acestea sînt cărțile istorice.

IV. Cărțile profetice sînt în număr de cinci, dintre care : prima este a (profetului) Isaia, a doua a lui Ieremia, a treia Iezechiel ; a patra — Daniil ; a cincea — numită „A celor 12 profeți“, în care se află profetația celor 12 profeți (mici).

Cărțile parenetice sînt în număr de patru, dintre care prima este „Cartea Iov“. Unii au considerat această carte drept o scriere a lui Iosif (Flaviu). A doua carte (parenetică) a constituie „Proverbele lui Solomon“; a treia „Eclesiastul“; a patra — „Cîntarea cîntărilor“.

Am așezat acum „Cîntarea Cîntărilor“ printre cărțile parenetice, pentru că speculația ei teologică este mai înaltă, mai profundă. Aceste trei cărți (scil. „Proverbele“, „Eclesiastul“ și „Cîntarea Cîntărilor“) sînt ale lui Solomon.

După acestea urmează „Psaltirea“.

Acestea sînt cele 22 de cărți ale Vechiului Testament.

Cărțile Noului Testament sînt în număr de șase, dintre care două cuprin cele patru Evanghelii; prima cuprinde „Evanghelia după Matei și Marcu“, cealaltă „Evanghelia după Luca și Ioan“. A treia carte o constituie „Faptele Apostolilor“; a patra — „Epistolele Pastorale“, în număr de șapte, dintre care: prima este a lui Iacob, a doua și a treia a lui Petru; a patra, a cincea și a șasea ale lui Ioan; a șaptea a lui Iuda. S-au numit „Epistole catolice“ (= pastorale), pentru că ele nu au fost adresate unui singur neam — ca cele ale lui Pavel — ci în genere, către toate neamurile.

Cea de a cincea carte o constituie cele 12 epistole ale Sfintului Pavel. Cartea a șasea este „Apocalipsa“ Sfintului Ioan.

Acestea sînt cărțile care au fost canonizate în Biserică, atît ale Vechiului cît și ale Noului Testament. Toate cărțile Vechiului Testament le acceptă (drept canonice) și evreii.

b) Erezia evreilor

V. Astfel sînd lucrurile, se cuvine să expunem mai întîi învățăturile evreilor și, în primul rînd, cele privind Teologia.

Evreii mărturisesc, așadar, o ipostază și o fire a lui Dumnezeu. Ei nu acceptă nicidecum Sfînta Treime, nici nu mărturisesc pe Tatăl, pe Fiul sau pe Sfîntul Duh. Fără numai dacă — spun ei — l-am numi pe Dumnezeu „Tată“ ca fiind părintele tuturor oamenilor.

Ei afirmă cu tărie că Dumnezeu are o singură ipostază, după spusele lui Moise: „Ascultă Israile, Domnul este Dumnezeuul nostru, Domnul este unul“ (Deuteronomul 6, 4). Noi le răspundem însă că Moise a spus acestea referindu-se la ființa (lui Dumnezeu), nu la ipostazele Lui. Căci și noi mărturisim un singur Dumnezeu, în trei ipostaze. Cum că într-adevăr Dumnezeu este Sfîntă Treime, se poate dovedi cu multe locuri (din Sfînta Scriptură). Mai întîi, din cele ce spune Dumnezeu în „Facere“: „Să facem om...“ (Facere 1, 26). Nu ar fi spus într-o formă de plural „să facem“, dacă nu se împărtășeau și alții de puterea Lui. În al doilea rînd, iarăși din cele ce spune Dumnezeu în „Facere“: „Tată a devenit Adam ca unul din noi“ (Facerea 3, 22). Cum că există, așadar, Sfînta Treime, se poate arăta din multe locuri.

Să trecem acum și să arătăm, care este părerea lor despre întruparea lui Hristos.

Trei sint, aşadar, problemele de cercetat referitoare la (întruparea) lui Hristos : dacă vine, dacă a venit deja şi a treia, dacă cel ce vine este Dumnezeu.

Despre prima problemă, „dacă vine“, nimic nu este de spus, deoarece chiar şi ei mărturisesc că va veni. Despre celelalte două, trebuie să li se arate că mărturisesc greşit. Afirmînd noi, aşadar, că „a venit (deja)“, putem dovedi (aceasta) cu multe argumente : mai întîi din semnele pe care le-a făcut (Iisus) ; în al doilea rînd, din faptul că de El au fost distruşi idolii, căci (profetul) Isaia spune : „Iată Domnul şade pe nor cu zbor rapid şi va ajunge în Egipt şi vor tremura idolii Egiptului, plămada mîinilor lor, înaintea feţei Lui“ (Isaia 19, 1) ; în al treilea rînd din cele ce spune Daniil : cele şaptezeci de săptămîni de ani, despre care îi vorbeşte îngerul (cf. Daniil 9, 24 ş.u.) — şi care trebuiesc socotite din vremea aceea — se încheie în vremurile lui Hristos. Începutul acestei scăderi (= socoteli) îl constituie anul al 24-lea (al domniei) lui Artaxerses, (supranumit) „Mină Lungă“.

VI. Arătîndu-le noi, aşadar, acestea, ei susţin cu tărie că Hristos nu a venit, pentru că Psalmul afirmă — spun ei — că „în zilele Lui va răsări dreptatea şi pacea din belşug“ (Psalmul 71, 7). Şi altele de acest fel ne servesc ei din Sfînta Scriptură. Acum, spun ei, nu vedem nimic din toate acestea, ci, dimpotrivă, s-au înmulţit nedreptăţile şi multe păcate s-au înfăptuit.

Noi le răspundem că prezenţa, venirea lui Hristos este îndoită : una, venirea cu slavă, pe care o înfăţişează Daniil, zicînd : „Pe cînd eu priveam ţintă la vedenia mea în ceas de noapte, iată că pe norii cerului venea cineva ca Fiul Omului şi a ajuns pînă la Cel vechi de zile şi a fost dus înaintea Lui. Şi Lui i s-a dat stăpînirea, mărirea şi împărăţia, ca toate neamurile să-I slujească“, (Daniil 7, 13—14), şi celelalte ; altă venire, cu smerenie, despre care Isaia spune : „Şi L-am văzut şi nu avea nici chip, nici frumuseţe ; chipul Lui era de necinste şi dispreţuit de către toţi oamenii“ (Isaia 53, 2—3).

Iar cînd Psalmul spune că „va răsări în zilele acelea dreptatea“, zice aceasta referitor la viitoarea Lui prezenţă întru mîrire. Şi cum că pentru prima venire a lui Hristos, este în tot chipul necesar să existe păcatul, este limpede din acestea. Îi întreb, aşadar : De propria moarte a murit Hristos care a venit, sau alţii L-au omorît ? Ei răspund, evident, că alţii L-au ucis. Prin umare cel ce ucide un om atît de mare, de însemnat nu păcătuieşte mult ? Cu toţii răspund că „Da“. Atunci, dacă aşa stau lucrurile, este cu totul necesar ca păcatul să existe în vremea primei veniri a lui Hristos ; prin urmare Psalmul vorbeşte de cea de a doua venire. În altă parte, Psalmul se exprimă în mod diferit : „A spus Domnul Dumnezeului meu : „Stai de-a dreapta mea, pînă ce voi pune pe vrăjmaşii tăi aşternut picioarelor tale“ (Psalmul 109, 1). Se arată, aşadar, că Hristos va avea duşmani. Unde există duşmănie, nu există pace.

În ce privește a treia problemă, că Hristos nu este Dumnezeu, ei o susțin aceasta în baza celor afirmate de Moise: „Prooroc ca și mine va ridica Domnul Dumnezeuul tău din mijlocul fraților tăi“ (Deuteronomul 18, 15). „Iată, așadar, zic ei, Moise nu a spus „Dumnezeu“, ci „profet, prooroc“.

Noi însă le răspundem că Hristos a fost toate, pentru că a fost și „Om“ și „Profet“ și „Dumnezeu“ sau în oricare alt chip se cuvenea să fie numit.

După ce s-a rezolvat problema „dacă a venit“, este ușor să se dedească din Sfinta Scriptură că (Hristos, care a venit) a fost Dumnezeu. Vom arăta aceasta mai degrabă din Vechiul Testament, căci iată ce spune, fără ocol, într-un loc profetul Ieremia: „El este Dumnezeuul nostru și nimeni nu poate fi asemuit cu El; El a aflat tot drumul cunoașterii și l-a dăruit slujitorului său Iacob și lui Israil cel iubit de dînsul. După aceasta pe pămînt s-a arătat, printre oameni a locuit“ (Baruh 3, 36—38).

Acestea sînt prin urmare învățăturile evreilor și respingerile lor.

Erezie samaritenilor

VII. Să ne întoarcem acum și la învățăturile samaritenilor. Dar mai înainte de aceasta, să învățăm ceva despre istoria lor, adică de unde descinde erezia samaritenilor.

După domnia timp de 40 ani a lui Saul, Dumnezeu a așezat în locul lui pe David, regele israeliților, bărbat din seminția lui Iuda; și a rămas neamul lui David domnind, preluînd domnia din tată în fiu, pînă la Sedechie.

După moartea regelui David, a primit împărăția fiul său Solomon. Acesta toate le-a făcut cu dreptate, din care pricină Dumnezeu i-a dăruit multă înțelepciune și putere. Îmbătrînind, Solomon s-a închinat la idoli, convins fiind de femeile lui. Dumnezeu, mîniat din această cauză, a zis robului său Ieroboam: „Dacă vei face voia Mea, te voi rîndui rege peste zece sceptre ale stăpînului tău, iar pe celelalte două le voi lăsa, pentru tatăl său David. Toate acestea vor fi după moartea lui Solomon“.

Murind Solomon, fiul său Roboam urma să moștenească împărăția. Și întrunindu-se israeliții, i-au spus: „Părintele tău a îngreunat jugul nostru, dar tu ușurează jugul greu pus pe grumazul nostru și-ți vom sluji ție!“ (I Regi 12, 4). El însă le-a răspuns: „Dați-mi răgaz de trei zile și vă voi spune care este voia mea“ (I Regi 12, 5). Plecînd, așadar, poporul, Roboam s-a sfătuit mai întîi cu prietenii bătrîni, „dregătorii tatălui său“ (cf. Regi 12, 6), iar aceștia i-au răspuns: „Izbăvește pe Israel, și-ți va sluji ție“. A făcut cunoscute acestea și tinerilor de vîrsta lui, iar ei i-au răspuns: „Răspunde-le israeliților că: Degetul meu cel mic este mai puternic decît coapsa tatălui meu. El, tatăl meu, v-a bătut cu bice, iar eu vă voi bate cu scorpioni (I Regi 12, 10—11). Convins de către tineri, Roboam a răspuns astfel israeliților. Israeliții, la rîndul lor, i-au spus: „Paște casa ta, Davide! Iar poporul lui Israel să se întoarcă fiecare la cortul, la vatra sa“ (I Regi 12, 16). Și zicînd acestea au plecat toți de la el, afară de două triburi: al lui Beniamin și al lui Iuda.

Aceste două triburi dețineau Ierusalimul și împrejurimile, iar cele zece triburi care s-au separat dețineau Neapolisul (adică Sihemul) și împrejurimile. Și s-au numit, pe de o parte, cele zece triburi „israeliți“ — numele luându-l de la majoritate —, iar, de altă parte, cele două triburi s-au numit „iudei“. Așadar cele zece triburi, după ce l-au așezat drept conducător al lor pe Ieroboam, purtau un continuu război împotriva iudeilor. Și, pentru că exista rînduiala ca în fiecare an evreii să se închine în Ierusalim chivotului, temîndu-se Ieroboam ca nu cumva îngăduindu-le mereu supușilor să meargă acolo, aceștia să dezerteze trecînd de partea dușmanului său, a făurit doi viței de aur și a spus poporului : „Aceștia sînt Dumnezeii care v-au scos pe voi din Egipt“ (cf. I Regi 12, 28). Acestora să vă închinați“.

Prin urmare atît israeliții, cît și iudeii, începînd cu epoca lui Ieroboam și continuînd sub mai mulți regi, au adorat idolii, pînă cînd, mîniat, Dumnezeu a adus asupra lor pe Salmanasar, împăratul asirienilor, care a dus în robie pe cele zece triburi ale israeliților (cf. II Regi 17) ; cu iudeii, însă, nu s-au războit.

După ce israeliții au fost duși în robie, alte (seminții) au fost așezate pentru păzirea țării, neamuri care au fost numite „samariteni“, din faptul că, la evrei, „samaritean“ se numește paznicul. Sălășluindu-se, așadar, samaritenii în locul israeliților, leii (trimiși de Dumnezeu împotriva lor), i-au omorît în număr mare, pînă cînd ei au trimis vestitori la regele asirienilor vestindu-i că : „Leii ne omoară din pricină că nu cunoaștem cinstirea Dumnezeului țării acesteia“ (cf. II Regi 17, 26). Auzind acestea, regele le-a trimis pe unul dintre preoții înrobiți spre a-i învăța în ce chip trebuie să se închine Dumnezeului țării aceleia (cf. II Regi 17, 27). Venind, așadar, preotul, nu i-a învățat pe samariteni nimic altceva — după cum spun istoricii din afară — decît numai Pentateuhul, de unde și samaritenii acceptă numai această carte, Sfînta Scriptură numai pînă aici ne istorisește despre ei.

VIII. Se spune că din aceștia s-au născut samaritenii ; în ce privește erezia lor, aceasta este :

Referitor la Teologie, ei cred aceleași lucruri cu evreii, căci învață o fire și o ipostază a lui Dumnezeu.

Cît privește întruparea lui Hristos, astfel stau lucrurile : ei nu cred că Hristos a venit, ci că trebuie să vină. Cel ce va veni, însă, nu este nici decum Dumnezeu, ci profet. Ei nu cred că există îngeri, nici suflet nemuritor și nici înviere. Ei nu consimt cu Evreii că Hristos va judeca viii și morții.

Pe de o parte, cum că există îngeri, se poate dovedi din „Pentateuh“, pentru că acolo se spune : „Iată, îngerul meu va merge înaintea feței tale“ (Ieșirea 23, 20) și că : „Îngerul Domnului a strigat pe Agar“ (Facerea 21, 17). Sau : „L-a chemat îngerul Domnului pe Avraam“ (Facerea 22, 11) și „Au intrat îngerii în Sodoma“ (Facerea 19, 1) și altele asemenea.

Cum că sufletul este muritor — zic ei — și nu nemuritor o mărturisește Moise, zicînd : „Să nu mincați singe, ci vărsați-l în pămînt“ (cf. Le-

vitic 17, 12—13) „căci sufletul oricărui viețuitor îl constituie singele“ (cf. Levitic 17, 11).

La acestea noi răspundem mai întâi că nu singele constituie sufletul viețuitoarelor, dar se afirmă aceasta fiindcă, după scurgerea singelui, pierе și sufletul ; apoi acestea (scil. cele de mai sus) s-au spus despre singele animalelor, pe care și noi le mărturisim drept muritoare și nu despre oameni. Noi din istorie dovedim atît că sufletul este nemuritor, cît și faptul că există o judecată a morților. Cain și Avel au fost doi frați ; unul era egriculator, celălalt păstor și amîndoi au adus jertfă lui Dumnezeu. Pe Avel, drept fiind, Dumnezeu l-a acceptat, pe Cain — nicidecum. Din această pricină Cain l-a invidiat atît de mult pe Avel încît l-a ucis (cf. Facerea 4, 1—8). Dacă, așadar, după spusele samaritenilor, întru viața de acum își primește fiecare răsplata pentru faptele sale, ce vom avea de spus despre Avel, pentru a cărui dreptate Dumnezeu însuși mărturisește ? Căci, în ce privește viața de acum, a primit rele în locul celor bune.

Este evident, prin urmare, din aceasta că trebuie să mărturisim atît nemurirea sufletului, cît și învierea, pentru că, dacă nu ar exista o înviere a morților în care fiecare să-și preamărească răsplata faptelor lui, nu ar fi murit Avel în chip atît de nedrept. Aceasta este erezia samaritenilor.

Trebuie să se știe că Nabucodonosor, regele asirienilor, venind în Ierusalim în vremea domniei regelui Sedekie, i-a făcut rob pe evrei și i-a dus în Persia ; printre ei se numărau Ananias, Azarias, Misail, Iezechiil și Esdras. După 70 ani, în timpul împăratului Cyrus, care le-a îngăduit să se întoarcă, pentru prezicerea multor lucruri pe care trebuie să le înfăptuiască, evreii au revenit în Ierusalim. Esdras a descris întoarcerea lor. Și venind el (= Esdras) în Ierusalim și aflînd că toate cărțile au fost arse în cursul anilor petrecuți în captivitate, se spune că din memorie a scris cele 22 cărți pe care le-am enumerat mai sus.

Cu aceasta se încheie această privire de ansamblu.

Lecția a treia

Despre periodizarea istoriei bisericești și despre ereziile : maniheică, a lui Pavel de Samosata și a lui Arie.

I. Și pentru că vorbim despre dogmele creștine, este nevoie să stabilim o împărțire a epocilor creștine, pentru ca să aflăm din acestea care sînt părinții și învățătorii Bisericii și care sînt ereziile. Și aceasta pentru că fiecare erezie acceptă numai părinții care au precedat-o, renegînd pe cei posteriori ei.

a) Periodizarea istoriei Bisericii.

În ce privește perioadele istoriei Bisericii, unele sînt înainte de Hristos (despre care am vorbit în cele precedente), altele sînt după Hristos.

Iar vremurile de după Hristos se împart în felul următor :

a) o perioadă este de la nașterea lui Hristos pînă la începutul împărăției lui Constantin cel Mare (324) ;

b) alta de la începutul împărăției lui Constantin cel Mare pînă în prezent.

Perioada de la nașterea lui Hristos pînă la împărăția lui Constantin se subdivide în trei părți :

1) prima parte este de la nașterea lui Hristos pînă la Înălțarea Lui la cer ;

2) a doua — de la Înălțarea Domnului (despre care ne dă informații detaliate „Faptele Apostolilor“ (1, 6—12) pînă în vremea apostolilor.

3) a treia este de la moartea apostolilor pînă la începutul împărăției lui Constantin (324). Despre această perioadă ne dau informații detaliate unii scriitori bisericești precum Eusebie al lui Pamfil și Teodorit, pe care însă nu-i acceptăm cu necesitate. Căci noi admitem numai ceea ce a fost canonizat pînă la „Faptele Apostolilor“.

Perioada de la începutul împărăției lui Constantin și pînă în prezent se împarte în felul următor :

1) o perioadă este de la începutul împărăției lui Constantin (324) pînă la începutul mișcării Sinodului din Calcedon (453) ;

2) alta de la mișcarea Sinodului din Calcedon (453) pînă în prezent.

În perioada de la nașterea lui Hristos pînă la împărăția lui Constantin au existat următorii părinți și învățători bisericești : Ignatie Teoforul, Irineu, Justin Filosoful și Martirul, Clement și Ipolit, episcopii Romei, Dionisie Areopagitul, Metodie, episcopul Patarei, Grigorie Taumaturgul, Petru al Alexandriei episcop și martir. Pe aceștia îi acceptă toate ereziile posteroare lor.

b) Despre erezia maniheică.

II. În perioada aceasta s-au năcut multe erezii, dar nu se cuvine să amintim decît pe cele remarcabile.

Mai întîi a fost erezia montaniștilor, despre care vom trata în altă parte.

Apoi cea a maniheilor, care nu cuprinde nimic bun, pentru că a ales cele mai rele elemente din fiecare erezie. Despre ea nu poate vorbi cineva cu exactitate, decît numai despre felul lor de viață. Nu se dau în lături nici de la cultul aștrilor și de la nici un fel de rău. Iată care sînt greșelile lor în ce privește dumnezeirea și întruparea.

În ce privește dumnezeirea, aceștia cred. Mărturisesc că există două principii, doi dumnezei : unul bun și unul rău. Și astfel lucrurile cele mai bune le atribuie dumnezeului celui bun, iar pe cele mai rele dumnezeului celui rău. De exemplu, lumina o atribuie dumnezeului celui bun, în vreme ce întunericul — dumnezeului celui rău. Și tot așa în cazul ființelor compuse, materia o atribuie dumnezeului celui rău, pe cînd forma dumnezeului celui bun. Aceștia, chiar și unele cărți ale Vechiului Testament le atribuie

dumnezeului celui rău, cum este „Ieșirea“ evreilor din Egipt. Căci — susțin ei — nu se poate artibui dumnezeului celui bun faptul că i-a scos din Egipt și le-a făcut mai apoi multe rele. Maniheii inventează și unele cărți noi, pentru că vorbesc despre „Evanghelia după Toma“ și cea „după Filip“, pe care noi nu le cunoaștem. De aceea, au și statornicit Sfinții Prinți cărțile pe care noi trebuie să le acceptăm.

În ce privește întruparea, acestea cred : nu mărturisesc că întruparea lui Hristos a fost adevărată, ci numai închipuită. În vremea patimilor — după ei — Iisus a fugit și a lăsat un alt om să pătimească în locul Lui. Afirmările lor despre (întrupare) „închipuită“ și le bazează pe unele cuvinte din textele evanghelice în care se spune că, pe muntele în care s-a schimbat la față, Iisus „s-a făcut și nevăzut“. Și iarăși, Iisus „s-a făcut nevăzut“ în mulțimea care-L înconjura.

Dar aceste argumente nu sînt suficiente pentru a dovedi că întruparea Domnului a fost numai închipuită. Pentru că au existat și oameni care s-au „preschimbat“ și „au devenit nevăzuți“. S-a preschimbat Moise într-un „obraz plin de strălucire“ (Ieșirea 34, 29—30) și vorbea poporului lui Israil cu fața „acoperită de zăbranic“ (Ieșirea 34, 33—36), ca poporul să nu-și poată atîrni privirea la chipul lui. Iar Filip s-a făcut nevăzut și din virful muntelui s-a arătat dintr-odată în Azot.

c) Despre erezia lui Pavel de Samosata.

III. Tot în această perioadă s-a întîmplat și erezia lui Pavel de Samosata, care greșește nu numai în ce privește dumnezeirea, dar și în ce privește întruparea.

Cît privește dumnezeirea, greșește întrucît mărturisește numai pe Tatăl ; cît privește întruparea, greșește întrucît îl consideră pe Hristos ca un „simplu om“, necrezînd că s-a sălășluit întru el Cuvîntul lui Dumnezeu.

Cu toate acestea credința lui Pavel din Samosata nu este identică cu a lui Nestorie. Pentru că Nestorie, deși numea pe Hristos „simplu om“, mărturisea totuși că Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu existent de sine s-a sălășluit în omul (Hristos). Căci în ce privește învățătura despre Sfînta Treime, Nestorie nu a greșit.

La rîndul său, Pavel de Samosata nu mărturisea că Logosul (Cuvîntul) lui Dumnezeu existent de sine, s-a sălășluit în Hristos, ci „Cuvînt“ numea „porunca“ și „rînduiala dumnezeiască“ ; adică Dumnezeu prin omul acela (scil. Hristos), porunca ceea ce dorea să se facă și să se întîmple.

Dar nici învățătura despre dumnezeire a lui Pavel de Samosata nu era identică cu cea a lui Sabelie. Pentru că, în vreme ce Sabelie nu mărturisea Sfînta Treime, ci identifica pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, numind pe Dumnezeu „lucru cu întreită numire“, Pavel de Samosata nu identifica pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, ci „Tată“ numea pe Dumnezeu atotcreatorul, „Fiul“ pe „omul simplu“, iar „Duh“ — harul pogorît peste Sfinții Apostoli. În această perioadă s-a întîmplat și erezia lui Sabelie, despre care am vorbit în cele precedente.

IV. În perioada de la începutul domniei împăratului Constantin și pînă la Sinodul din Calcedon au existat următorii părinți și învățători bisericești ; Silvestru episcopul Romei, Alexandru episcopul Alexandriei, Eusta-

tie al Antiohiei, Atanasie al Alexandriei, Iuliu episcopul Romei, Alexandru episcopul Constantinopolului, Ilarie al Pictaviei oraș în Galatia, Ambrozio al Milanului, Vasile episcopul Cezareei Capadociei, Grigorie al Nisei, Grigorie din Nazianz, Amfilohiu al Iconiului, Amfilohiu al Ptolemaidei, în Fenecia, Gelasiu al Cezareei Palestinei, Nectarie Aticul, Ioan (Hrisostomul), Proclus și Flavian, episcopi al Constantinopolului, Severian al Gabalei, Epifanie din Cipru, Augustin al Iponei, oraș în Africa, Teofil și Ciril ai Alexandriei.

Pe toți episcopii aceștia, ereziile posteriore lor îi acceptă, dar cele anterioare — nicidecum.

d) *Despre erezia lui Arie.*

Imediat după urcarea pe tron a împăratului Constantin a avut loc erezia lui Arie, care a greșit atît în ce privește dumnezeirea, cît și în ce privește întruparea.

În ce privește dumnezeirea a greșit, pentru că mărturisea că Fiul și Duhul Sfînt sînt creații ale lui Dumnezeu Tatăl; iar în ce privește întruparea greșea pentru că susținea că trupul lui Hristos a fost neînsuflit, iar ca principiu (vital) în locul sufletului așeza Cuvîntul lui Dumnezeu. Așa cum vom vedea, susținea acestea în încercarea lui de a contribui la rezolvarea dogmei despre Sfînta Treime.

Afirmația că Fiul și Sfîntul Duh sînt făpturi sau creații ale lui Dumnezeu, Arie o argumenta cu unele locuri din Sfînta Scriptură. Căci spune — afirma el — Sf. Petru în Faptele Apostolilor: „Cu neclintire, deci, să știe toată casa lui Israil că Dumnezeu l-a făcut Domn și „Hristos“ pe acest Iisus“ (2, 36). Și iarăși apostolul Pavel în *Epistola către evrei* spune: „Pentru aceea, frați sfinți, care sînteți părtași chemării celei cerești, îndreptați privirea voastră la trimisul și la arhiereul mărturisirii noastre, la Iisus Hristos care credincios a fost celui ce l-a rînduit...“ (Evrei 3, 1—2). Și chiar Domnul spune în Evangheliile lui: „Căci Tatăl care M-a trimis este mai mare decît mine“ (Ioan 14, 28).

Dar aceste afirmații le răstoarnă Sfîntii Părinți care: 1) aduc mai înții contra-argumente împotriva acestor locuri scriptruistice și 2) mai apoi, chiar citatele acestea invocate de arieni „le tîmăduiesc“, adică le arată adevăratul înțeles.

Și în primul rînd, ca și contra-argumente, aduc cele spuse de Sfîntul Ioan: „La început era Cuvîntul și Cuvîntul era cu Dumnezeu³ și Dumnezeu era Cuvîntul“ (Ioan 1, 1); și iarăși în „*Epistola către evrei*“, Sf. Apostol Pavel spune despre Fiul lui Dumnezeu: „(Fiul), care este strălucirea mă-

³ Profităm aici de ocazie spre a sublinia că traducerea românească a expresiei icoanelor „pros ton Theon“ prin „la Dumnezeu“ crează o mare confuzie. Textul iohanic subliniază în mod limpede distincția ipostatică a Cuvîntului față de Dumnezeu Tatăl, distincție definitivă temporal („e arhi“) și relațional („poros“), pentru a sublinia apoi identitatea lor ființială (Theos en o Logos). Expresia trebuie tradusă cu „cu, împreună cu Dumnezeu“, cum traduc, de altfel, toate versiunile moderne ale Bibliei (vezi, de exemplu, The Jerusalem Bible, New York, 1968).

ririi și icoană a ființei lui Dumnezeu" (Evrei 1, 3). Dacă Hristos ar fi fost creație și nu (întiul) născut al lui Dumnezeu, nu ar fi putut fi „icoană” și „strălucire a slavei” lui Dumnezeu. Apoi, însuși Domnul a spus: „Eu și Tatăl una sintem” (Ioan 10, 30). În acest chip, Sfinții Părinți combat pe Arie prin contra-argumente.

Dar ei nu se opresc aici, ci și „tămăduiesc” citatele aduse de arieni, arătând că Fiul lui Dumnezeu, ca om, s-a învrednicit să sufere toate și nu s-a înjosit, ca să putem afirma că Tatăl este „mai mare”. Iar când Apostolul îl intitulează „făptură”, nu-l numește așa luind în considerare dumnezeirea, ci având în vedere omenitatea. Pentru că ceea ce se naște din Dumnezeu este Dumnezeu și nu făptură, creație, tot așa cum omul, apostolul și toate cele de acest gen sînt făpturi.

Și trebuie să se știe că învățătura Bisericii noastre constituie inversul ereziei lui Arie. Căci dacă nu mărturisim cele două firi în Hristos, atribuind firii omenesti numirile smerite și firii dumnezeiești pe celelalte, erezia nu e răpusă. Tocmai de aceea învățătura lui Arie susținea că trupul lui Hristos a fost neînsuflețit pentru ca să atribuim numirile smerite nu lui Hristos ca om, ci ca Fiu al lui Dumnezeu. De aceea s-a și aflat, după învățătura lui, Fiul „mai mic” decît Tatăl.

Dar că trupul lui Hristos avea și suflet, o mărturisește însuși Hristos, atunci cînd spune: „Acum sufletul meu e tulburat” (Ioan 12, 27) și în multe alte locuri.

Iar împotriva lui Arie, care a fost preot în Alexandria, s-a întrunit în Niceea, în vremea împăratului Constantin (325) un sinod de 318 episcopi, care l-a condamnat și a formulat împotriva lui un simbol de credință, adică o învățătură, pe care cel ce dorește poate să o aibă. Aici se încheie această lecție.

IMPORTANȚA SOTERIOLOGICĂ A TEOLOGIEI PASTORALE

de : prof. dr. NICODIM BELEA

Prin studiile ce se fac astăzi pe plan general, se lămuresc și anumite laturi ale disciplinelor teologice care ies din interpretarea lor scolastică și țin pas cu credinciosul de azi și cu nevoile sale spirituale. Astfel, studiile biblice, arheologice și istorice scot acum în evidență noi aspecte care ajută celelalte discipline teologice și se ajută la rîndul lor cu unele dintre ele. Pînă și teologia sistematică a părăsit azi metoda scolastică a tratării dogmelor și a cunoașterii lui Dumnezeu. Disciplinele respective vorbesc despre Dumnezeu și despre credinciosul de azi, căci acesta își caută mîntuirea în timpul în care trăiește. Părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae scria în prefața celor trei volume de „Dogmatică” : „Ne-am silit să înțelegem învățătura Bisericii în spiritul Părinților, dar în același timp să o înțelegem așa cum credem că ar fi înțeles-o ei astăzi. Căci ei n-ar fi făcut abstracție de timpul nostru, așa cum n-au făcut de al lor”¹. Prin urmare disciplinele teologice se întrepătrund unele cu altele în așa fel, încît ar fi greu să vorbești despre una fără să le cunoști pe celelalte².

Dintre toate disciplinele teologice se pare că Teologia pastorală este cea care merge mai vizibil, de-a lungul veacurilor, în pas cu vremile pe care le trăiește credinciosul și cu aspirațiile lui, dar studiul Pastoraliei înțirzie să se dezvolte.

Motivele care au făcut să înțirzie sistematizarea Teologiei pastorale își au obîrșia în greutățile ce le-a întîmpinat creștinismul la început, care avea mai întîi rostul să se răspîndească și apoi să îndrume sufletele pe calea mîntuirii, după cum și din necesitatea consolidării doctrinei creștine. Au apărut ereziile care sfîșiau adevărurile de credință, ce erau încă nesistematizate. Faptul a determinat Biserica să dea atenție mai întîi disciplinelor biblice și sistemate care aveau rostul urgent și necesar de a apăra și consolida doctrina creștină. Au apărut, totuși, și lucrări care priveau pastorația indirectă — persoana preotului care trebuia îmbărbătat în lupta cu ereziile. Ele au apărut și în Răsărit și în Apus și le vom arăta la locul lor.

¹ Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 6.

² Cf. Gehringer, *Theorie der Seelsorge*, Tübingen, 1848, p. 1.

Alături de aceste motive logice mai există și motive de ordin practic, care au făcut să întârzie dezvoltarea Teologiei pastorale ca disciplină sistematizată, rămânând în amestec cu celelalte discipline ale Teologiei practice. Este știut că viața religioasă a prezentat și prezintă cele mai ciudate variații și curbe. Viața credincioșilor cu mutațiile ei, nu a putut constitui niciodată un teren sufletesc static, care să ofere acestei discipline posibilitatea de a se circumscrie. Ea a mers și merge mereu în pas cu fluctuațiile pe care le traversează sufletul, care nu-i dă răgazul necesar să-l prindă în forme, să-i fixeze tiparele după care trebuie să se conducă spre mîntuire. În consecință, această disciplină nu și-a spus și nu-și va putea spune ultimul cuvînt, căci ea nu va putea elabora și stabili niciodată formule veșnice valabile. Ea va rămîne mereu o disciplină proaspătă, în mișcare, o disciplină de „laborator“, dezvoltîndu-se paralel cu cunoașterea credinciosului.

Teologia pastorală a luat avînt, întîi în Apus, deoarece Biserica apuseană a avut răgazul necesar de a se ocupa mai mult de problemele sale bisericesti, după ce și-a schimbat raporturile cu lumea din afara ei. Mai mult. Reforma protestantă a trezit o reacție în sînul catolicismului, punînd pe lucru nu numai clerul ci și pe credincioși. Contra reforma a pretins întrebuintarea tuturor mijloacelor și metodelor pentru recîstigare a sufletelor pierdute și astfel disciplina Teologiei pastorale a ajuns la o dezvoltare mai timpurie ca în alte părți.

Începuturile Teologiei pastorale pot fi găsite în „De officiis ministrorum“ de Sf. Ambrozie (374—397) și în „Liber regulae pastoralis“ a Sfințului Grigorie cel Mare Dialogul (+604), supranumită „De cura pastoralis“. Totuși, despre lucrări sistematice se vorbește și în apus numai în a doua jumătate a veacului XVIII, adică după „noua constituție universitară“³.

Literatura ortodoxă de Teologie pastorală este mai săracă decît cea a popoarelor din Apusul Europei. Istoria este martoră că popoarele ortodoxe au trăit veacuri de-a rîndul sub auspiciile unor condiții ostile, care le-au împiedicat dezvoltarea în toate compartimentele vieții.

În Răsărit, primele începuturi de literatură pastorală l-au constituit lucrarea Sfințului Grigorie de Nazianz (329—390) „Despre fugă“ și cea a Sfințului Ioan Gură de Aur (354—407) intitulată „Despre preoție“. La acestea se mai adaugă și lucrarea „Cuvînt despre preoție“ a Sfințului Efrem Sirul (+378). Ele au fost traduse în multe limbi și au avut de la început o mare putere de circulație în toată lumea creștină. Tezaurul lor

³ Aceste lucrări erau la început mai timide pînă la Linus Bopp, care discută principiile pastorale în lucrarea sa „Zwischen Pastoral Theologie und Seelsorge“, München 1837, și Albert Schulte care în lucrarea sa „Seelsorge am Seelsorger“, Insbruk, 1938 tratează sistematic problema educației și înduhovnicirii clerului, ca și dr. Wilhelm Stockums în meditațiile scrise pentru studenți și preoți. Tot așa Josef Sellmair, în cartea sa „Der Priester in der Welt“ arată însușirile spirituale și intelectuale ale preotului ca și formarea lui în condițiile umanitarismului creștin (p. 53 sq.).

este de o valoare neîntrecută. Mai trebuie amintită și reușita compilație⁴ a călugărului cărturar Nicodim Aghioritul de la Muntele Atos, ajunsă în românește la a șasea ediție tipărită (la București în 1929), împreună cu canoanele Sfântului Ioan Postitorul și „Sfătuire către cel ce se ispovăduiește“, sub titlul „Carte Foarte Folositoare de Suflet“. În cursul vremii, literatura Teologiei patristice s-a îmbogățit cu alte lucrări apărute în cadrul tuturor Bisericilor Ortodoxe.

În Biserica românească, ai cărei credincioși erau în majoritate săteni, cu o viață simplă patriarhală, multă vreme nu s-a simțit nevoie de prea multe teorii „pastorale“. Conducerea pastorală depindea de abilitatea preotului, care, de multe ori nu se deosebea de țărani. „Noi sîntem popor de țărani — încrestează un vechi pastoralist — și ca atare viața noastră a fost simplă. În astfel de condiții nici lucrarea preotului n-a fost prea grea. El nu avea să se trudească decît de a menține obiceiurile bune apucate, care totdeauna aveau o temelie serioasă ce nu trebuia neglijată. În astfel de împrejurări, nici viciile nu erau prea multe, pentru că nu aveau de unde se alimenta“⁵. „Pastorația avea la temelie acea „omenie“ a țăranului român și învățăturile Biserice care izvorau din Biblie și din dogmele sfinte“⁶. Dar această conducere pastorală, patriarhală și liniștită, a fost tulburată începînd cu secolele XV—XVI și în special în secolele XVII—XVIII, cînd propaganda de înstrăinare religioasă amenința credința poporului nostru. Atunci s-a făcut simțită lipsa unei îndrumări pastorale pentru cler și popor.

Pînă în a doua jumătate a secolului XIX, literatura noastră pastorală se reduce la modeste articole și manuale, la povești și traduceri. Odată cu înlăturarea ultimelor tenebre medievale prin mișcările revoluționare ale veacului, păstorii sufletesti au trebuit să cunoască și ei tot mai bine itinerarul vieții duhovnicești. Astfel, Pastorală a trebuit să devină o disciplină de studiu în școlile pentru pregătirea clerului și în acest scop au început să iese la iveală lucrări de Teologie pastorală mai sistematizate.

În anul 1862 apărea la București „Teologia pastorală“ de arhimandritul Melchisedec. Unii pastoralisti au fost inspirați să vadă în lucrarea aceasta primul tratat de acest gen apărut la noi. Îi lipsea, însă, originalitatea, nu avea la temelie izvoarele clasice ale Bisericii Ortodoxe⁷. Primul tratat românesc sistematic de Pastorală este cel al mitropolitului Andrei Saguna, apărut la Sibiu în anul 1872 și reeditat în a doua ediție, tot la Sibiu, în anul 1878.

⁴ Autorul serie în prefața lucrării: „Ne-am apucat să adunăm de la diferiți dascăli această învățătură scurtă și practică, ca să înlesnim greutatea pe care preoții o încercau la tămăduirea sufletelor“.

⁵ Arhim. Iuliu Scriban, *Studiul pastorei în Biserica românească*, Sibiu, pp. 9—10.

⁶ Ilie Beleuță, *Convorbiri asupra legăturilor Bisericii cu credincioșii pe baza Molitvelnicului*, Sibiu, 1922, p. 49.

⁷ Cf. Andrei Baron de Saguna, *Manualul de studiu pastoralu*, ed. II, Sibiu, 1878, pp. V—VI.

În secolul XX, veac plin de prefaceri sociale și evenimente epocale, Teologia pastorală a fost cea dintâi care a trebuit să-și sporească eforturile, pentru a fi în stare să ofere preoțimii îndrumarea de care avea nevoie. Mai ales în Ardealul robit de monarhia austro-ungară, preoțimea — care a stat tot timpul lângă popor făcându-se una cu el și la bine și la rău — trebuia cultivată în chip special pentru a-i putea păstori pe cei aflați în drum spre cîștigarea libertății⁸. De aceea, Biserica ardeleană și-a lărgit cîmpul de activitate, inițiind „biblioteci periodice”, în care au apărut lucrări și monografii pentru folosul preoțimii și al credincioșilor. O spunem fără orice gînd de regionalism, pentru că în aceste periodice se întîlnesc repede condeiele celor mai eminente și luminați bărbați de pe *ambele versante ale Carpaților*. De aici înainte, în secolul XX — mai cu seamă după primul război mondial — literatura Teologiei patristice a fost îmbogățită permanent prin monografii și lucrări tot mai sistematice, apărute la intervale tot mai scurte. Cei ce urmăresc dezvoltarea în timp a acestei discipline pot găsi în diverse monografii, numele și lucrările pastoralistilor de seamă ai Bisericii noastre, ca și ai celorlalte Biserici din sînul Ortodoxiei⁹.

Considerînd că această disciplină este în continuă mișcare — așa cum am mai amintit — vom aprecia *scopul duhovnicesc* al studiului Pastoraliei așa cum reiese din definiția sa.

1. Toți teologii, atît cei răsăriteni cît și cei apuseni, sînt de acord și definesc Teologia pastorală ca pe o „știință” sau „expunere” care învață cum se îndrumă sufletele către Dumnezeu. Dacă Sf. Grigorie de Nazianz și Sf. Grigore cel Mare-Dialogul, vîd în ea „știința științelor”, meșteșugul tuturor meșteșugurilor” și „arta artelor”, atunci Teologia pastorală modernă trebuie să iese din pletitudinea unor simple înșirări de lucrări și autori, de regulile pastorale, de „tehnologie” pastorală și trebuie să amplifice cugetarea Sfinților Părinți¹⁰. Pastoralistii se opresc îndeosebi asupra noțiunii de „artă” din cuprinsul definiției, arătînd că „Pastorala este arta

⁸ Cf. conf. univ. dr. Mihai Fătu, *Biserica Transilvaniei din nord-vestul țării sub ocupația horthystă 1940—1944*, Timișoara, 1985, p. 21 *passim*.

⁹ „Spovedania și duhovnicia” părintelui prof. Petre Vintilescu, tipărită la București în 1939 este cel mai complet tratat de Pastorală, la noi, bazată pe izvoarele clasice ale Ortodoxiei și pe lucrările pastoralistilor români și străini. De asemenea pr. prof. dr. Ene Braniște, a îmbogățit literatura pastoral-liturgică cu lucrări care rămîn îndreptarul preoților-duhovnici, în centrul cărora stă lucrarea științifică de înaltă chemare „*Tilcuirea dumnezeiaștei liturghii*” a lui Nicolae Cabasila, București, 1946. I-au urmat numeroase lucrări tipărite în revistele periodice ale Bisericii Ortodoxe Române, cu care și-a cîstit catedra de Teologie pastorală, al cărei titular a fost peste trei decenii.

¹⁰ Cf. prof. dr. Ioan Zugrav, *Introducere în Teologia Pastorală*, Cernăuți, 1942, p. 7.

preotului depusă în realizarea mîntuirii în indivizi și colectivitate¹¹. Noțiunea de „artă” este deplin justificată, prin aprecierea făcută de Sf. Grigorie de Nazianz asupra ființei umane, atunci cînd arăta că cea mai înaltă artă este aceea de a forma bine pe om, ființa cea mai ciudată dintre toate viețuitoarele: „Mie mi se pare că guvernarea oamenilor, a făpturilor celor mai pretențioase și mai nestatornice, este arta artelor și știința științelor”¹². De aceea, Pastorală modernă cere preotului să iasă din cercul păstoririi, „să folosească cunoștințele sale teologice și laice, aptitudinile sale personale și să le adapteze la circumstanțe și la cazuri”¹³.

Cunoscînd că Teologia pastorală este o „artă” și o „lucrare dumnezeiască”, o putem defini ca o disciplină care — avînd la temelie complexul întreg de studii teologice — arată cum trebuie să fie păstorul, în ce chip își poate da contribuția personală la îndrumarea credincioșilor și care sînt mijloacele și metodele cele mai potrivite pentru a-i conduce la Dumnezeu. Aici trebuie să se sublinieze scopul suprem Teologiei pastorale: *conducerea credincioșilor către Dumnezeu*. Acesta imprimă Teologiei pastorale caracterul de „conducere pastorală”, caracterul teologic, tăgăduit de cei care văd în centrul Teologiei pastorale nu pe Dumnezeu, ci, unilateral, pe preot ca tată de familie, ca cetățean, etc.¹⁴. Temeiul teologic al pastorației constă în însăși legătura pe care preotul se silește să o stabilească între om și Dumnezeu, în arta lui de a urmări latura soteriologică a conducerii sufletelor spre Împărăția lui Dumnezeu. Prin urmare, îngrijirea sufletelor trebuie orientată soteriologic, „prin promovarea vieții supranaturale a sufletului în cadrele vieții bisericești de obște”¹⁵. Dumnezeu este centrul Teologiei pastorale, deoarece regulile ei „nu se pot concepe fără referire la Dumnezeu și la opera mîntuirii”¹⁶. Științele profane au și ele o mare importanță în conducerea pastorală, firește, în măsura în care nu diminuează hristocentrismul care trebuie să rămînă suportul pastorației¹⁷.

2. *Păstoriți și păstori*. Din definiția Teologiei pastorale se observă că scopul final al acestei discipline este *conducerea credincioșilor către Dumnezeu*. Este vorba, deci, despre conduși și despre cineva care conduce, adică despre credincioși și preot. Misiunea preotului este multiplă, deoarece cele trei demnități ale Mîntuitorului lăsate moștenire urmașilor Săi, peste veacuri — de a învăța, de a sfinți și de a păstori — nu pot fi despărțite în

¹¹ Cf. pr. P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor* București, 1934, pp. 14, 18, 25.

¹² Cf. Sf. Grigorie din Nazians, *Apologia despre fugă*, trad. pr. N. Donos, Huși, 1931, p. 57.

¹³ Cf. pr. P. Vintilescu, o.c., p. 14.

¹⁴ Cf. Franz Dorfmann, *Ausgestaltung der Pastoral Theologie*, Wien, 1910, pp. 189—196.

¹⁵ Cf. Linus Bopp, *Zwischen Pastoraltheologie und Seelsorgewissenschaft* München, 1937, pp. 61—62.

¹⁶ Cf. pr. P. Vintilescu, o.c. p. 15.

¹⁷ Idem, *Spovedania și duhovnicia*, București, 1939, p. 10 și 19.

mod real una de alta, căci în fiecare sînt implicate și celelalte două și nici una nu se poate înțelege fără cealaltă. Funcțiunea soteriologică a Pastoraliei capătă expresie însă, prin Taina Spovedaniei, ce ține de acțiunea sfințitoare a păstoririi. Necesitatea Tainei Spovedaniei apare înaintea apariției creștinismului, dar efectul acesteia, iertarea, a venit pe pămînt odată cu întruparea și coborîrea Fiului lui Dumnezeu între oameni. El a ascultat cele dintîi „spovedanii“, dînd și dezlegarea : „iartă-ți-se ție păcatele tale“. Între măslinii Ghetsimanilor, Hristos se roagă Tatălui ceresc pentru iertarea păcatelor întregii lumi (Ioan 17, 9). Fiul lui Dumnezeu dă Spovedaniei așezămînt dumnezeiesc, trimițînd slujitorii pe întinsul pămîntului cu porunca : „Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, le vor fi ținute“ (Ioan 20, 21—23). În porunca aceasta se observă că mîntuirea este strîns legată de ideea de păcat, este o împărtășire a harului Duhului Sfînt cu care omul trebuie să colaboreze, în scopul realizării mîntuirii subiective¹⁸. Spovedania este, deci, Taina eliberării noastre din prinsoarea păcatului și ușa de acces la libertatea fiilor lui Dumnezeu. Elementul fundamental este păcatul și lucrarea harului, în colaborare cu penitentul care trebuie impulsionat spre aceasta. Rolul preotului duhovnic va fi complet numai dacă influențează și personal asupra penitentului, indicîndu-i regimul potrivit în scopul restabilirii vieții harice în suflet, ca astfel să asigure propășirea sa spre perfecțiunea morală și dobîndirea mîntuirii.

Dacă pastorația este o „artă“, apoi toată arta aceasta se concentrează în slujba duhovnicească a preotului despre care ne învață „Pravilele“¹⁹. La Spovedanie, credinciosul nu apare incidental. El merge din necesitate, ca un bolnav la medic. De aceea, niciodată nu are sufletul mai deschis, niciodată nu este mai receptiv ca atunci. Frămîntările sale și lupta cumplită pe care o încearcă omul în sufletul său cînd se zbate între păcat și virtute, sînt de așa natură încît nimeni nu le poate pune capăt decît duhovnicul. Acesta apare în scaunul Spovedaniei nu numai ca „omul lui Dumnezeu“ în fața penitentului, ci și ca „prietenu l sincer“, trimis lui de Dumnezeu ca să-i ușureze sufletul. Spovedania ia deci caracterul unei adevărate asistențe pastorale de îndrumare individuală și sistematică.

Rînduiala Spovedaniei se termină cu dezlegarea sau cu nedelegarea, însă duhovnicia însoțește pe credincios și pe mai departe. Preotul devine un îndrumător permanent, chiar în afară de săvîrșirea Tainei Spovedaniei. Este adevărat că pentru oficiul de îndrumător permanent, preotul nu are nici o delegație, nu este investit de nimeni cu aceasta, căci duhovnicia nu este o treaptă ierarhică. Însă preotul-duhovnic are conștiința că el este „preot întreg“, numai dacă „se face tuturor toate“, numai dacă se dăruiește întreg și permanent pentru alții „pentru ca pe toți să-i dobîndească“ pentru mîntuire. Astfel, încetul cu încetul el devine tot mai cunoscut și mai căutat

¹⁸ Cf. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Învățătura ortodoxă despre mîntuire*, Timișoara, 1983, pp. 31—39.

¹⁹ PMB glava 324 și 327 ; PBG, cap. 11—13.

pentru povată și bună îndrumare²⁰. În afară de Taina Spovedaniei, există indivizi care caută pe duhovnic — nu să se spovedească — ci să-i ceară sfat în anumite probleme. Adeseori, preotul este luat prin surprindere și el trebuie să fie pregătit întotdeauna. El trebuie să fie, pe lângă duhovnic, deopotrivă și teolog, trebuie să învețe mereu, să nu uite cartea toată viața, căci altfel îl părăsește și ea pe el. Nicodim Aghioritul îi dă sfatul „să aibă iscusință de Scriptura cea veche și cea Nouă, de dogmele credinței, de canoanele sobornicești și părintești...”²¹. Aceeași idee este exprimată și de un pastoralist apusean care spune că „ignoranța este pentru preot mai de temut decât păcatul”²². Dar știința și evlavia preotului-duhovnic trebuie îngemănată cu experiența bogată ce se câștigă cu greu, după mulți ani. Șirul de penitenți constituie „materialul didactic” și preotul învață spovedind și spovedește învățând. De aceea, Sf. Vasile cel Mare și Sf. Ioan Scărarul îndrumă pe credincioși să-și aleagă duhovnicul cel mai iscusit²³. În ceea ce privește înțietatea între preotul-duhovnic de mir și călugărul-duhovnic, dumnezeieștile Pravile le acordă importanță egală și egală valoare²⁴. Deosebirea este numai de jurisdicție. Preotul de mir are jurisdicție numai asupra credincioșilor parohiei sale, pe când monahii care trăiesc în mănăstiri, primesc să fie păstori universali, fără jurisdicție, căci mănăstirea este la dispoziția tuturor. Se cunosc călugări fără multă școală, dar care au „harul” de a inspira încredere celor care îi caută. Se spune că la cîte un asemenea om găsești întotdeauna „cele mai potrivite răspunsuri la cele mai diferite probleme și întrebări”, pentru că din toată ființa lui radiază dragostea și consideră că el are datoria să fie „om pentru alții”. Atunci interlocutorul simte că ceea ce „toarnă în suflet un asemenea călugăr, nu dă de la el, ci dă din ale lui Dumnezeu”²⁵.

Innoirea pornind din interior, se răsfrînge cu vremea și asupra celor din jurul său. Credinciosul devine mai drept, mai iubitor și îngăduitor, mai sever cu sine însuși; se îmbracă cu o putere deosebită, potolind și înlăturînd învrăjbirea dintre semeni.

²⁰ Cf. dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Sibiu, 1983, pp. 214—216.

²¹ *Carte folositoare de suflet*, p. 11.

²² Cf. Josef Sellmair, *Der Priester in der Welt*, Regensburg, 1939, p. 53.

²³ Cf. Migne, PG, tom. 31 col. 1236 A și Idem, PG, tom. 88, col. 680 D.

²⁴ PMB glava 319.

²⁵ Cf. dr. Antonie Plămădeală, o.c., pp. 215—218 și 318—327.

GHID CANONIC PRIVIND ABATERILE ȘI DELICTELE BISERICESTI *

de : pr. prof. CONSTANTIN RUS

Orice societate omenească presupune o stare de ordine înfăptuită, iar aceasta o comportare disciplinată a membrilor ei. Dar starea de ordine se obține și se păstrează numai atunci când se ține seama de normele de conduită cu caracter moral, juridic și religios. De aceea, pentru încălcarea lor s-au prevăzut felurite sancțiuni, menite să le impună respectului obștesc și să apere, astfel, starea de ordine.

De la această regulă generală nu face excepție nici Biserica, a cărei conducere a stabilit felurite rînduieli pentru îndreptarea membrilor ei care greșesc și pentru aducerea lor la calea unei viețuiri corecte, conformă doctrinei bisericești. Dintre rînduieli, unele prevăd pedeapsa cu caracter duhovnicesc sau juridico-bisericesc, fiind cunoscute sub numele de „epitimii”¹. Ele se aplică credincioșilor de „forum internum” (scaunul mărturisirii), sau de „forum externum” (instanțele legale) ale Bisericii, în funcție de abaterile comise care pot avea un sens spiritual sau ating principiul sau organizarea Bisericii².

În ordinea gravității lor, epitimiile sînt de trei categorii : 1) admonestarea sau sfatul și dojana duhovnicească (canonul 31 apostolic). Despre admonestare, canoanele prevăd că ea poate fi repetată de trei ori și numai după aceea vinovatul va fi supus altei epitimii, mai grave ; 2) alte epitimii mai ușoare, cu același caracter sînt : postul, rugăciunea însoțită de metanii (canoanele 1, 3, 5, 6, 9—11, 13, 16, 20, 24—26, 29, 31, 37, 41, 48, 49—64 ale lui Ioan Ajunătorul) ; frecventarea bisericii cu asistarea la sfin-

* Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, la catedra de Drept bisericesc a Institutului teologic universitar din București, sub îndrumarea P.C. prof. dr. Constantin N. Galeriu, care a dat și avizul spre a fi publicată.

1. Arhim. Veniamin Nițescu, *Despre penitență*, București, 1896, pp. 96—97 ; dr. Vasile Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, 1929, p. 20.

2. Nicodim Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, trad. de Dimitrie I. Cornilescu și Vasile S. Radu și revizuită de I. Mihălcescu, București, 1915, p. 400.

tele slujbe (canoanele 1, 26 ale lui Ioan Ajunătorul) și abținerea de la minciuni și jurăminte (canonul 26 Ioan Ajunătorul)³; 3) excomunicarea sau afurisirea care poate fi de cinci feluri: oprirea sau excluderea de la primirea Sfintei Împărtășanii, oprirea și de la participarea la rugăciunile Bisericii, îndepărtarea din comunitatea credincioșilor, excluderea definitivă din Biserică și oprirea de la săvârșirea sfintelor slujbe.

Primele două grupe de epitimii, cu excluderea de la primirea Sfintei Împărtășanii, sînt aplicate în scaunul mărturisirii de cei ce au primit hărlul necesar spre a lega și dezlega (episcopul și preotul), iar celelalte feluri de excomunicare sînt aplicabile numai de instanțele bisericești (Canoanele 5, I Ecumenic; 6 Antiohia; 128 Catargina)⁴.

Vom clasifica Abaterea în care se aplică epitemiile amintite în 11 categorii: abateri privind credința ortodoxă, cele privind structura Bisericii; delictes împotriva ordinii canonice; abateri în raport cu Dumnezeu, cele privind viața umană; abateri privind căsătoria; altele privind moralitatea, cele legate de posesiune; abateri în raport cu persoanele; alte interdicții canonice; abateri în raport cu organizarea administrativă a Bisericii.

Deopotrivă, în cele ce urmează vom prezenta și canoanele care prevăd pedepsirea abaterilor respective.

1. Abateri privind credința ortodoxă

Erezie: Sinodul II ecumenic — canoanele 1, 6; Sinodul III ecumenic — canoanele 1, 2, 4, 6; Sinodul VI ecumenic — canoanele 1, 81; Sinodul VII ecumenic — canoanele 1, 9; canoanele apostolice 45, 46, 64; Ancira — canonul 24; Neocezarea — canonul 3; Antiohia — canoanele 1, 2; Laodicea — canoanele 9, 32, 33, 34, 35; Cartagina (Codul african) — canoanele 67, 109, 111, 112, 113, 114, 116; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 1, 5, 20; Sf. Teofil al Alexandriei — canonul 2.

Apostasia: Sinodul I ecumenic — canoanele 10, 11, 14; Sinodul III ecumenic — canonul 7; Sinodul VI ecumenic — canonul 94; canonul 62 apostolic; Ancira — canoanele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12; Neocezarea — canonul 7; Sfîntul Petru al Alexandriei — canoanele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13; Sfîntul Vasile cel Mare — canoanele 45, 73, 81; Sfîntul Grigore de Nyssa — canoanele 1, 2, 3.

Căderea de la credința ortodoxă: Sinodul I ecumenic — canoanele 8, 10, 11, 12; Sf. Petru al Alexandriei — canoanele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10; Sf. Vasile cel Mare — canonul 81.

3. Pr. prof. Petre Vintilescu, *Spovedania, prilej de pastorație individuală*, în „Studii Teologice”, nr. 9—10/1949, p. 710.

4. Armand Munteanu, *Aplicarea epitimiilor în lumina sfintelor canoane*, în „Studii Teologice”, nr. 7—8/1961, pp. 445—446.

2. Abateri privind structura bisericii

Schisma : Sinodul IV ecumenic — canonul 18 ; Sinodul VI ecumenic — canonul 34 ; canonul 31 apostolic ; Sinodul I—II din Constantinopol (861) — canoanele 13, 14, 15 ; Gangra — canonul 6 ; Antiohia — canonul 5 ; Cartagina (codul african) — canoanele 9, 10, 11, 67, 124 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 1.

Adunări clandestine : canonul 31 apostolic ; Antiohia — canonul 5 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 1.

Conspirație-răzvrătire : Sinodul IV ecumenic — canonul 18 ; Sinodul VI ecumenic — canonul 34.

Simonie : Sinodul IV ecumenic — canonul 2 ; Sinodul VI ecumenic — canoanele 22, 23 ; Sinodul VII ecumenic — canoanele 3, 4, 5, 19 ; canoanele 29, 30 apostolice ; Sardica — canonul 2 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 90 ; Ghenadie, patriarhul Constantinopolului — canonul 1 ; Tarasie, patriarhul Constantinopolului — canonul 1.

3. Delicte împotriva ordinii canonice

Încălcarea responsabilității : Sinodul I ecumenic — canonul 2 ; Sinodul II ecumenic — canonul 2 ; Sinodul IV ecumenic — canoanele 10, 20, 25 ; Sinodul VI ecumenic — canoanele 2, 17, 20, 23, 31, 59, 63, 80 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 7 ; canoanele 10, 11, 12, 15, 16, 32, 33, 39, 45, 47, 49, 50, 58, 60 apostolice ; sinodul I—II din Constantinopol (861) — canoanele 3, 12, 16 ; Neomezarea — canonul 7 ; Gangra — canonul 6 ; Antiohia — canoanele 2, 3, 6, 8, 10, 13, 17, 21, 22 ; Laodicea — canoanele 8, 42, 58 ; Sardica — canonul 14 ; Cartagina — canoanele 2, 9, 11, 13, 71, 90.

Nesupunere față de autoritatea bisericească : Sinodul IV ecumenic — canoanele 4, 8, 19, 20, 24 ; Sinodul VI ecumenic — canoanele 8, 19, 31, 33, 59 ; Sinodul VII ecumenic — canoanele 6, 21 ; Gangra — canonul 6 ; Antiohia — canoanele 4, 9, 10, 16, 17 ; Laodicea, canonul 57 ; Cartagina — canoanele 9, 10, 31, 43, 62, 67, 132.

Renunțarea la preoție : Sinodul IV ecumenic — canonul 7 ; canonul 62 apostolic.

Renunțarea la voturile monahale : Sinodul IV ecumenic — canoanele 4, 7 ; Sinodul VI ecumenic — canonul 41 ; Sinodul I—II din Constantinopol (861) — canoanele 3, 4 ; Sfintul Nichifor Mărturisitorul — canonul 25.

Violarea mărturisirii : Cartagina — canonul 132 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 34 ; Sf. Nichifor Mărturisitorul — canonul 28.

Beția : Sinodul VI ecumenic — canonul 9 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 22 ; canoanele 42, 43 apostolice ; Laodicea — canonul 24 ; Cartagina — canonul 40.

Jocul de cărți : Sinodul VI ecumenic — canonul 50 ; canoanele 42, 43 apostolice.

Practici necreștine interzise de canoane : Sinodul VI ecumenic — canoanele 24, 51, 62, 65, 71 ; Laodicea — canoanele 53, 54, 55 ; Catargina — canoanele 15, 60, 61, 70, 72.

Neglijență în îmbrăcămintea clericală : Sinodul VI ecumenic — canoanele 27, 42 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 16.

Lovire : canonul 27 apostolic ; Sinodul I—II din Constantinopol (861) — canonul 9 ; Sinodul de la Sfinta Sofia (879) — canonul 3.

Negarea Tainei Mărturisirii : canonul 52 apostolic ; Cartagina — canoanele 7, 43.

4. Abateri în raport cu Dumnezeu

Negarea lui Dumnezeu : Sinodul I ecumenic — canonul 10 ; canonul 62 apostolic ; Ancira — canoanele 1, 2, 12 ; Sf. Petru al Alexandriei — canoanele 8, 10 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 73.

Blasfemia : Sinodul I ecumenic — canonul 10 ; canonul 62 apostolic ; Ancira — canoanele 1, 2, 12 ; Gangra — canonul 5 ; Sf. Petru al Alexandriei — canoanele 8, 10 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 73 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canonul 1.

Violarea jurământului : Sinodul VI ecumenic — canonul 94 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 10, 17, 28, 29, 64, 71, 82.

Mărturie falsă : Sinodul I ecumenic — canonul 9 ; canonul 25 apostolic.

Sperjur : canonul 25 apostolic ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 10, 82 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canonul 45.

Prezicere-magie-vrăjitorie : Sinodul VI ecumenic — canoanele 61, 65 ; Ancira — canonul 24 ; Laodicea — canonul 36 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 7, 65, 72, 83 ; Sf. Grigore de Nyssa — canonul 3 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canoanele 2, 27.

5. Abateri privind viața omenească

Ucidere voluntară : canonul 65 apostolic ; Ancira — canonul 22 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 2, 7, 8, 13, 43, 54, 55, 56 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canonul 31 ; Sf. Nichifor Mărturisitorul — canonul 28.

Uciderea involuntară : Ancira — canoanele 23, 25 ; Sf. Atanasie cel Mare — canonul 1 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 8, 11, 13, 57 ; Sf. Grigorie de Nyssa — canonul 2 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canoanele 32, 34.

Sinucidere : Sf. Titomei al Alexandriei — canonul 14.

Automutilare : Sinodul I ecumenic — canonul 1 ; canoanele 21, 22, 23, 24 apostolice ; Sinodul I—II din Constantinopol (861) — canonul 8.

Avort (complicitate morală) : Sinodul VI ecumenic — canonul 91 ; canonul 61 apostolic ; Ancira — canoanele 21, 22 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 2, 7, 8, 13, 33, 52, 55 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canoanele 33, 34, 36.

6. Abateri privind căsătoria

Adulterul : Sinodul I ecumenic — canonul 9 ; Sinodul IV ecumenic — canonul 27 ; Sinodul VI ecumenic — canoanele 3, 5, 13, 26 ; canoanele 17, 25, 48, 61 apostolice ; Ancira — canonul 20 ; Neocezarea — canoanele 1, 8, 9 ; Gangra — canonul 10 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 18, 27, 44, 51, 60, 70 ; Sf. Teofil al Alexandriei — canonul 3 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canonul 21 ; Sf. Nichifor Mărturisitorul — canonul 35.

Bigamie : Sinodul VI ecumenic — canonul 3 ; Laodicea — canonul 1 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 12, 37, 79 ; Sf. Nichifor Mărturisitorul — canoanele 35, 36.

Dispreț față de căsătorie : Sinodul I ecumenic — canonul 13 ; canoanele 5, 51 apostolice ; Neocezarea — canonul 8 ; Gangra — canoanele 1, 9, 14.

7. Abateri privind moralitatea

Desfrinare : Sinodul IV ecumenic — canoanele 15, 16 ; Sinodul VI ecumenic — canoanele 5, 6, 44, 53 ; canoanele 25, 67 apostolice ; Ancira — canonul 25 ; Neocezarea — canoanele 1, 4 ; Cartagina — canonul 38 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 3, 6, 18, 19, 21, 25, 26, 44, 51, 59, 60, 63, 70, 88 ; Sf. Grigorie de Nyssa — canonul 4 ; Sf. Nichifor Mărturisitorul — canoanele 33, 34, 36, 37.

Incest : Sinodul VI ecumenic — canonul 4 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 19, 60, 62, 67, 68, 75, 76.

Mijlocire necinstită : Sinodul VI ecumenic — canonul 86 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 9.

Abateri de la ordinea firii : Sinodul I ecumenic — canonul 3 ; Sinodul IV ecumenic — canonul 27 ; Sinodul VI ecumenic — canoanele 5, 77, 92 ; Sinodul VII ecumenic — canoanele 18, 22 ; Ancira — canoanele 17, 19 ; Laodicea — canonul 30 ; Cartagina — canonul 45 ; Sf. Dionisie al Alexandriei — canonul 2 ; Sf. Atanasie cel Mare — canonul 1 ; Sf. Vasile cel Mare — canoanele 7, 22, 30, 42, 62, 63, 70, 88 ; Sf. Timotei al Alexandriei — canoanele 6, 7 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canoanele 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 24, 25, 26, 30 ; Sf. Nichifor Mărturisitorul — canoanele 28, 33, 35, 36 ; Ancira — canonul 7 ; Neocezarea — canonul 7 ; Laodicea — canoanele 24, 55 ; Cartagina — canonul 40.

8. Abateri privind posesiunea

Lăcomia : Sf. Grigorie al Neocezarei — canoanele 2, 3, 4, 5, 6, 9.

Tilhăria : canonul 25 apostolic ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 61 ; Sf. Grigorie de Nyssa — canonul 6 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canoanele 40, 41, 42.

Violarea mormintelor :

Sf. Vasile cel Mare — canonul 66 ; Sf. Grigore de Nyssa — canonul 7 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canonul 43.

Sacrilegiul : canoanele 72, 73 apostolice ; sinodul I—II din Constantinopol (861) — canonul 10 ; Ancira — canonul 25 ; Cartagina — canonul 16 ; Sf. Grigorie de Nyssa — canonul 8 ; Sf. Ioan Ajunătorul — canonul 44.

Speculă : Sinodul I ecumenic — canonul 17 ; Sinodul IV ecumenic — canonul 3 ; Sinodul VI ecumenic — canonul 9 ; Sf. Grigorie al Neocezarei — canoanele 3, 4, 5, 9.

Luarea de dobândă : Sinodul VI ecumenic — canonul 10, canonul 44 apostolic ; Laodicea — canonul 4 ; Cartagina — canoanele 5, 16 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 14 ; Sf. Nichifor Mărturisitorul — canonul 32.

Jocul de noroc : Sinodul VI ecumenic — canonul 50 ; canoanele 42, 43 apostolice.

9. Abateri în raport cu persoanele

Insultarea unui episcop : canonul 55 apostolic ; sinodul din Constantinopol (879) — canonul 3.

Insultarea preoților și a diaconilor : canonul 56 apostolic.

Insultă la adresa autorităților : canonul 84 apostolic.

Incălcarea respectului față de cei neputincioși : canonul 57 apostolic

Nerespectarea părinților : Gangra — canonul 16 ; Sf. Vasile cel Mare — canonul 38.

Nerespectarea aproapelui : canonul 59 apostolic.

Calomnie : Sinodul I ecumenic — canonul 6.

10. Alte interdicții canonice

Nerespectarea Bisericii și a obiectelor sfinte : Sinodul VI ecumenic — canoanele 74, 76, 88, 97 ; canoanele 72, 73 apostolice ; sinodul I—II din Constantinopol (861) — canonul 10 ; Laodicea — canonul 28.

Delicte legate de folosirea, citirea și păstrarea cărților canonice : Sinodul VI ecumenic — canonul 68 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 9 ; canonul 60 apostolic ; Laodicea — canoanele 16, 59, 60 ; Sf. Atanasie cel Mare — canonul 2.

Nerespectarea postului : Sinodul VI ecumenic — canoanele 29, 55, 89 ; Gangra — canonul 18 ; Laodicea — canoanele 49, 51 ; Sf. Dionisie al Alexandriei — canonul 1 ; Sf. Timotei al Alexandriei — canonul 8.

Nerespectarea datei Sfintelor Paști : Sinodul VI ecumenic — canonul 11 ; canoanele 7, 70 apostolice ; Antiohia — canonul 1 ; Laodicea — canoanele 37, 38 ; Sf. Grigorie de Nyssa — canonul 1.

11. Abateri în raport cu organizarea administrativă a Bisericii

Hirotoniile extrateritoriale : canonul 35 apostolic ; Antiohia — canoanele 12, 13, 18, 22.

Neparticiparea episcopilor la sinoade : Sinodul IV ecumenic — canonul 19 ; Sinodul VI ecumenic — canonul 8 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 6 ; canonul 37 apostolic ; Laodicea — canonul 40 ; Cartagina — canoanele 76, 95.

Neexecutarea hotărârilor administrative : Sinodul IV ecumenic — canonul 26 ; Sinodul VII ecumenic — canoanele 11, 12 ; canoanele 38, 41 apostolice ; Sinodul I—II din Constantinopol (861) — canoanele 13, 14 ; Gangra — canonul 7 ; Antiohia — canoanele 24, 25 ; Sardica — canonul 2 ; — Cartagina — canoanele 31, 67, 121, 122.

Abateri legate de împărțirea administrativ-teritorială a unităților bisericești : Sinodul IV ecumenic — canonul 12.

Acceptarea clericilor dintr-o eparhie străină fără carte canonică : Sinodul I ecumenic — canoanele 15, 16 ; Sinodul IV ecumenic — canoanele 13, 18, 20 ; Sinodul VI ecumenic (trulan) — canonul 17 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 10 ; canoanele 12, 16, 33 apostolic ; Antiohia — canoanele 7, 8 ; Sardica — canoanele 15, 16, 17 ; Laodicea — canonul 42 ; Cartagina — canoanele 9, 29, 53.

Renunțarea la administrație : Sinodul I ecumenic — canonul 16 ; canonul 15 apostolic ; Sinodul I—II din Constantinopol (861) — canonul 16 ; Antiohia — canoanele 3, 17 ; Sardica — canonul 19.

Nerespectarea altor responsabilități : Sinodul IV ecumenic — canoanele 3, 7 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 10 ; canoanele 6, 81, 83 apostolice ; Sinodul I—II din Constantinopol (861) — canonul 11 ; Cartagina — canonul 18.

Oficierea serviciilor divine în afara jurisdicției : Sinodul IV ecumenic — canoanele 10, 20 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 10 ; Antiohia — canonul 3.

Renunțarea la mănăstire : Sinodul IV ecumenic — canonul 4 ; Sinodul VII ecumenic — canonul 21 ; sinodul I—II Constantinopol (861) — canoanele 3, 4 ; Cartagina — canonul 80.

Am arătat mai sus cazurile de abateri sau delict pedepsite de instanța bisericească precum și canoanele care se referă la fiecare caz în parte. Nu este vorba despre un „cod canonic“, ci mai mult o călăuză canonică privind abaterile și delicturile bisericești, cu sistematizarea canoanelor cu referire concretă la abateri și deliete. Textul canoanelor poate fi urmărit în Colecția de canoane a Bisericii Ortodoxe. Biserica a creat canoanele și le-a investit cu putere, iar nu invers⁵.

5. Pr. prof. Liviu Stan, *Tăria nezdruincată a sfintelor canoane*, în „Ortodoxia“, nr. 2/1970, p. 304 ; Liviu Stan, *Codificarea canoanelor*, în „Studii Teologice“, nr. 9—10/1963, pp. 631—648.

Stabilindu-și canoanele după trebuințele sale, Biserica a pus în conținutul lor numai ceea ce a socotit că-i este util într-o anume vreme. Nu trebuie să se creadă că sînt imuabile și că altele nu mai sînt necesare. Biserica nu a întreprins niciodată o operă de legiferare completă, deoarece nu a fost nicicînd nevoie. Biserica este în primul rînd, izvorul puterii canoanelor iar tăria lor nu poate fi opusă niciodată Bisericii. În al doilea rînd, față de alte rînduiri bisericești canoanele au o tărie proprie care derivă din conținutul lor pentru lucrarea mîntuitoare a Bisericii.

În aceeași lumină, apare și însușirea sau puterea Bisericii de a proceda atît la analizarea și împărțirea canoanelor după diferite criterii, cît și puterea ei de a le abroga, a le modifica, a le completa și a le spori.

A M V O N U L P R E O Ţ I L O R

SMINTEALA

Duminica 15-a după Rusalii

Între ascultătorii Mîntuitorului erau şi unii de rea credinţă care urmăreau discreditarea Sa înaintea norodului, îi adresau întrebări cu subînţelesuri, contînd pe răspunsuri greşite — evident, fără rezultat.

Pericopa evanghelică a zilei istoriseşte că un învăţător de Lege L-a ispitit pe Iisus, cu următoarea întrebare : „Învăţătorule, care poruncă este mai mare în Lege ?... Răspunsul a fost prompt : „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeu tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău. Aceasta este marea şi întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta : Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi. În aceste două se cuprinde toată Legea şi prooroci“ (Matei 22, 35—40). Răspunsul Mîntuitorului demonstrează incapacitatea celor care împărţeau poruncile Legii — 613 la număr — în „porunci mari“ şi „porunci mici“, dar nu putea cădea de acord în privinţa ierarhizării lor valorice, dînd prilej de sminteală multor contemporani. Mîntuitorul simplifica lucrurile, arătînd că esenţa Legii este iubirea.

Cum termenul „sminteală“ continuă să existe, este folositor să zăbovim asupra acestui păcat.

Ce este sminteala ? În vorbirea curentă, cuvîntul sminteală se întrebuinţează cu înţelesul de nebunie, demenţă. Teologic vorbind, sminteala este piatră de poticnire, cauză sau prilej de vătămare spirituală a cuiva. Sau, altfel spus sminteala este o vorbă sau o faptă prin care dăm aproapei nostru prilej să păcătuiască ca spre exemplu înjurăturile şi certurile părinţilor în faţa copiilor, mîncarea de dulce în zilele de post, luxul, risipa etc.

În studiile de morală, se vorbeşte de o sminteală activă şi una pasivă. Prin „sminteala activă“ aproapele nostru este sfătuit sau chiar i se porunceşte să săvîrşească păcatul. Deoarece se urmăreşte formal căderea în păcat a aproapelui, din ură, răutate, egoism, lăcomie s-au răzburare, sminteala este diabolică, fiind păcat împotriva iubirii aproapelui, ucidere sufletească, înfierată de Mîntuitorul (Marcu 11, 42).

„Sminteala pasivă“ este puţin deosebită de cea activă. Prin ea, nu se urmăreşte seducerea sau ademenirea aproapelui la păcat, cel mult i se crează împrejurările favorabile săvîrşirii păcatului. În cazul acesta, temeiul

păcatului trebuie căutat în slăbiciunea aproapelui, în lipsa lui de voință sau în ignoranța lui. El așteaptă prilejul de a păcătui, ascunde ceva pervers, de aceea acest fel de sminteală a fost numită „fariseică“.

Sub orice formă s-ar înfățișa, sminteala este păgubitoare, stavilă împotriva mîntuirii. Este știut că adevăratul creștin răspunde nu numai de mîntuirea personală, ci și de mîntuirea aproapelui. Pe drept cuvînt, s-a spus că mîntuirea noastră trece pe la aproapele. Concepția creștină este organicistă, în înțelesul că membrii Bisericii sînt „trupul lui Hristos și mădular în parte“ (I Corinteni 12, 27). Ca atare, „să nu fie dezbinare în trup ci membrele să îngrijească unele de altele. Și dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună; și dacă un mădular este cîstît, toate mădularele se bucură împreună“ (I Corinteni 12, 25—26).

Datoria creștinilor este să zidească pe semenii lor în cele ale credinței și pietății. Ei au chemarea de a fi „lumina lumii“ și de aceea Mîntuitorul stăruie mereu asupra îndatoririi lor de a nu prilejui cuiva alunecarea în păcat: „Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din aceștia mici...“ (Matei 18, 10); „Vai lumii, din pricina smintelilor! Că smintelile trebuie să vină, dar vai omului, aceluia prin care vine sminteala“ (Matei 18, 7); vezi și I Corinteni 5, 9—10). Sminteala este ceva inevitabil, trebuind să trăiască împreună și cei dreπți și cei păcătoși. Realitatea aceasta o învederează Mîntuitorul în „parabola neghinelor“, în care gospodarul oprește smulgera neghinei înainte de seceriș, spre a nu pricinui pagubă grîului. Datoria creștinului este să se străduiască de a nu „veni prin el sminteala“.

Sminteala este trecută între păcatele de moarte, fiindcă izvorește din ura față de Dumnezeu și față de aproapele. Prin ea, se atentează la mîntuirea aproapelui. Sf. Vasile cel Mare o califică „omucidere spirituală“, de aceea, nouă creștinilor ni se recomandă ca „întru aceasta să ne nevoim a avea cugetul curat înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor“ (Faptele Apostolilor 24, 16) și „cine iubește pe fratele său rămîne în lumină și sminteala nu se află întru el“ (I Ioan 2, 10). Încă în Vechiul Testament era oprit tot ce putea pricinui sminteală (Ieșirea 23, 32—33; Deuteronom 7, 2—16). Matatia preotul a urmărit cu consecvență să nu se producă sminteală în rîndul fiilor săi (I Macabei 23—24), iar Eleazar a preferat să moară decît să mănînce cărnuri neîngăduite prin care putea sminti pe alții (II Macabei 6, 18—19).

Linia orientării creștine pleacă de la Mîntuitorul, care adeseori, s-a ocupat de sminteală, arătînd gravitatea și urmările ei. Muștrîndu-l pe Sf. Apostol Petru, Mîntuitorul îi spune: „Mergi înapoia Mea, Satano! Smiteală îmi ești, că nu cugeți cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor“ (Matei 16, 23). Din grija de a nu sminti pe alții, Mîntuitorul a făcut o minune: a trimis pe Sf. Apostol Petru să pescuiască un pește, în care se afla satirul, banul necesar spre a se plăti dajdia cuvenită (Matei 17, 27). Lucrul de căpetenie, la care ne povățuiește Mîntuitorul, este să ne ferim de a fi pricină de sminteală pentru aproapele nostru. Expresiile Mîntuitorului: „Dacă mîna sau piciorul tău te smintește, taie-l, sau, dacă ochiul tău te smintește, scoate-l și aruncă-l de la tine...“ (Matei 18, 8—9), ne arată în chip figurat datoria de a nu fi pricină de poticnire, de ademenire a

aproapelui la păcat. Sf. Apostol Pavel scrie : „Dacă o mincare smintește pe fratele meu, nu voi mânca carne în veac, ca să nu aduc sminteală fratelui meu“ (I Corinteni 8, 13), sau : Să nu dați fratelui prilej de poticnire sau de sminteală“ (Romani 14, 13 și 21).

Se impune și o precizare : atunci când creștinul este pe drumul bine-lui, el poate merge înainte chiar dacă alții se vor sminti. Așa au procedat Sfinții Apostoli, când L-au propovăduit pe Iisus cel răstignit, care „pentru iudei era sminteală, iar pentru păgini nebunie“ (Corinteni 2, 2). În fața lumii și virtuții, se vor sminti păcătoșii, dar creștinul autentic nu se va mihni, ci va căuta să fie fără întrerupere călăuză sieși și semenilor săi.

Pe lângă datoria de a nu produce sminteală aproapelui, creștinul autentic are și obligația de a nu se lăsa influențat de sminteala creată de alții : „Nu te întovărăși cu omul minios și cu cel înfierbîntat de furie să n-ai nici un amestec, că să nu te deprinzi pe calea lui și să-ți întinzi o cursă pentru viața ta“ (Pilde 22, 24—25 ; Romani 14, 13—15 ; I Tesaloniceni 22) ; „Vă îndemn, fraților, să vă păziți de cei ce fac dezbinări și sminteli împotriva învățăturii pe care ați primit-o. Depărtați-vă de ei“ (Romani 16, 17).

Orice încălcare a legii este păcat, iar păcatul odată săvârșit aduce moarte (Iacov 1, 15). Păcatul comis în văzul oamenilor are multiple efecte dăunătoare contaminându-i, așa cum se întâmplă și în cazul bolilor epidemice. Sminteala este în primul rînd un păcat împotriva iubirii aproapelui. Și cine sînt cei mai apropiați ai noștri, dacă nu copiii ? Dîndu-le prilej să păcătuiască, prin exemplul negativ al purtării lor, părinții sînt „călăuze oarbe“ pentru copiii lor și de aceea Mîntuitorul este necruțător cu ei (Matei 18, 6), cum este de altfel cu oricine smintește pe aproapele său sau se lasă smintit pe sine.

Sf. Apostol se întreabă : „Cine se smintește și eu să nu ard ?“ (II Corinteni 11, 29). Este întrebarea ce se cuvine să fie pusă cugetului propriu de creștin. Așa își va înțelege adevărata menire evocată de Sf. Apostol Iacob și Sf. Apostol Ioan : „Să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui își va mîntui sufletul de moarte și va acoperi mulțime de păcate“ (Iacov 5, 20) ; pe frați „bine vei face să-i ajuți în călătoria lor, după cum se cuvine înaintea lui Dumnezeu“ (III Ioan 1, 6).

Preot. ION BUNEA

VALOAREA VIEȚII OMENEȘTI

Duminica a 20-a după Rusalii

„Auziți acestea toate neamurile, ascultați toți cei ce locuți în lume“ (Psalmul 48, 1).

Dacă stăm să medităm asupra creației divine, în toată complexitatea ei, la diversitatea universului, ajungem la concluzia că dintre toate, lucrul

cel mai de preț este viața omenească. Dumnezeu le-a creat pe toate pentru om, iar pe om l-a creat pentru toate, pentru ca mai apoi, prin om, Dumnezeu să creeze permanent. Omului i-a fost dată ștafeta vieții, „pentru ca lumea viață să aibe și încă din belșug“. De aceea, înseamnă că a-l sluji lui Dumnezeu este a sluji vieții. Omul, în trup și suflet, este o machetă a cosmosului, cununa lucrurilor dumnezeiești.

Pericopa evanghelică reliefează cum nu se poate mai bine acest adevăr incontestabil. Mântuitorul Iisus Hristos reaprinde făclia vieții în fiul văduvei din cetatea Nain, tocmai pentru a arăta lumii marea valoare pe care Dumnezeu a conferit-o vieții omenești, El însuși venind în lume, „chip de rob luînd“, pentru triumful vieții asupra morții, pentru ca lumea viață să aibe. Cuvintele : „Tinere, fie îți zic scoală-te“ (Luca 7, 14), reflectă peste veacuri voința divină ca omul să trăiască, iar conștiința omenească să fie trează permanent. Avîndu-l pe „Domnul vieții“, creștinii nu se vor pleca niciodată stihilor morții ; dimpotrivă cu toții îl preamăresc pe Iisus Hristos Dumnezeul vieții și al păcii universale care nu a vrut moartea păcătoșului, ci ca el să se întoarcă și să fie viu. Pentru viața lumii, Dumnezeu „s-a micșorat“ pe Sine intrînd în microcosmos. Iisus Hristos a redat ființei umane valoarea cea adevărată, iar vieții pămîntești o nouă dimensiune, deslîpînd-o de moarte și orientînd-o spre viața cea veșnică, ceea ce echivalează cu repunerea omului pe traiectul comuniunii permanente cu Dumnezeu. În acest context, omul a redevenit ceea ce a fost dintru început : incununarea lucrării divine.

În această optică, viața omenească a recăpătat valențele cu care a fost înzestrată de Dumnezeu, ca un drept sacru al tuturor fiilor Săi. A ucide pe cineva înseamnă a-L ucide pe însuși Hristosul din el, a atenta la viața cuiva înseamnă a atenta la viața lui Hristos, omuciderea echivalînd cu un sacrilegiu, cu o împotrivire directă la voința lui Dumnezeu. Pericopa evanghelică exprimă cum nu se poate mai clar acest adevăr. Iisus Hristos redă viața, vindecă pe cei bolnavi și redă orbilor vederea : „Și în acel ceas, El a vindecat pe mulți de boli și de răni și de duhurile rele și multor orbi le-a dăruit vederea“ (Luca 7, 21). Mântuitorul îi ajută pe toți cei care îi solicită ajutorul, pe toți cei ce-L roagă. La fel ca odinioară, crezînd în El și credincioșii de astăzi se roagă pentru pacea lumii, pentru viața tuturor, pentru vindecarea celor bolnavi, dar mai ales pentru „redarea vederii“ celor orbiți de ambiții deșarte care gîndesc la distrugerea lumii, și pentru ca mintea savanților să fie pusă în slujba vieții, în așa fel ca „orbii să vadă, șchiopii să umble, leproșii să se curățească, surzi să audă...“ (Luca 7, 22). Încă o dată, iată de ce, cei ce uneltesc împotriva vieții omenești sînt potrivnicii lui Dumnezeu.

Un fiu al unei biete femei văduve din Nain a fost readus din moarte la viață de însuși Mântuitorul Iisus Hristos. În consecință, nimeni nu este și nu poate fi îndreptățit să atenueze la viața nici unui tînăr, ceea ce presupune și viitorul omenirii întregi. Oamenii de bine din întreaga lume au ridicat statui blîndului porumbel și nu corbului, au compus și compun imne spre slava păcii și nu a războiului și tot ei își închină viața vieții și nu morții. Pentru viață și nu pentru moarte se construiesc mărețe edificii, se

lucrează de zor în uzine și pe ogoare, se construiesc spitale pentru salvarea vieții, se înalță școli în care copiii învață pentru viață, se presară flori în calea luptătorilor pentru pace și nu în calea celor ce umbresc viața prin amenințarea morții.

Pentru Biserica noastră strămoșească, slujirea aproapelui și a vieții a constituit mereu un ideal sfânt căruia i s-a consacrat în permanența vremii, mergînd în pas cu omenirea de azi conștientă că nimeni nu are dreptul să răstignească viața pe golgota războiului atomic, indiferent de motivația invocată. Omenirea de astăzi își apără viața, iar slujitorii și credincioșii Bisericii sînt și slujitorii vieții. De aceea, în fiecare nou născut creștinul vede născîndu-se un nou microcosmos. Apărînd viața oamenilor, o apărăm pe cea a cosmosului întreg și mai ales a microcosmosului; cu fiecare nou născut se preamărește Dumnezeu, prin apărarea vieții. Cine poate spune că îl preamărește pe Dumnezeu tulburînd viața, pacea și bunînțelegerea dintre oameni? Pacea nu poate fi obținută decît prin efortul tuturor oamenilor de bine ai planetei care trebuie să-și impună dreptul la viață.

Cultivînd în rîndul credincioșilor conștiința că orice om este un chip al lui Dumnezeu, un microcosmos, vom face ca oamenii să se prețuiască mai mult, fiecare pe sine și întreolaltă, să se iubească și să se ajute, respectîndu-se reciproc. Punînd la baza vieții omenestii iubirea și jertfa dezinteresată, creștinismul a stabilit pentru toate timpurile premisele celei mai profunde reforme sufletești și de aceea este religia vieții, a iubirii și păcii.

Să reflectăm cît mai adînc asupra adevărului ce se desprinde din pericopa evanghelică, asupra valorii inestimabile a vieții — mesajul cuprins în minunea învierii fiului văduvei din cetatea Nainului. Mîntuitorul Iisus Hristos acordă o profundă prețuire vieții omenestii. Să ne prețuim și noi întreolaltă, căci valoarea vieții ne-a arătat-o Însuși divinul Învățător prin întruparea, patimile, moartea dar mai ales învierea Sa. Iisus Hristos a înviat morții și nimeni nu are dreptul să-i ucidă pe cei vii; El a dăruit viață și nimeni nu are dreptul să-i priveze pe oameni de acest dar. De aceea, cu toții sîntem chemați să luptăm pentru triumful vieții asupra morții, iar Dumnezeuul păcii va fi cu noi, căci prin El „vom birui...” (Psalmul 59, 13). „Iată ce este bun și ce este frumos decît numai a locui frații împreună... ca roua Ermonului, ce se pogoară pe munții Sionului, că acolo a poruncit Domnul binecuvîntarea și viața, pînă în veac“ (Psalmul 132, 1, 3).

Pr. IOAN BRÎNZEI

„AȘTEPT ÎNVIEREA MORȚILOR“

Cuvîntare funebră

„Întristată este inima noastră și s-au întunecat ochii noștri“ (Plîngerile lui Ieremia 5, 17). Înțelepciunea veacurilor îndeamnă să ne plecăm fruntea în fața morții, căci nici un pămîntean nu și-a putut prelungi viața dincolo

de hotarele ei. Învățătura creștină precizează : „Fraților, despre cei ce au adormit, nu voim să fiți în neștiință, ca să nu vă întristați ca ceilalți care nu au nădejde, pentru că de credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa (credem) că Dumnezeu, pe cei adormiți întru Iisus, îi va aduce împreună cu El“ (I Tesaloniceni 4, 13—14).

Mintuitorul Iisus Hristos cu strălucita Sa înviere din morți a arătat lumii că toți oamenii trecînd prin chinurile morții vor învia și se vor prezenta la judecata cea din urmă. Așadar, mormintele nu sînt expresii ale neantului ci locuri de odihnă și adăposturi de așteptare, unde sufletele se vor întoarce, la porunca lui Dumnezeu pentru a îmbrăca haina trupurilor pe care le-a răpit moartea.

Iisus Hristos a înfrînt puterea morții, biruința este în miinile Sale, iar creștinii aflîndu-se în lumina Mintuitorului, sînt înarmați sufletește cu această biruință. De aceea, lacrimile nu trebuie să fie mai tari decît credința în înviere. Fără această nădejde, viața omenească ar avea cel mai trist sfîrșit. Soarele luminează cu razele sale toată făptura și oare numai omul să nu ajungă a se împărtăși vreodată de lumina cea desăvîrșită, care este Dumnezeu ? (cf. I Ioan 1, 5). Luna și stelele luminează cale drumețului în noapte. Oare numai omul să fie lipsit de licărirea nădejzii în înviere ?

Credința de înviere nu este creată de mintea omenească, ci e coborîtă din cer și pecetluită de învierea Mintuitorului. Ea este nedespărțită în Dumnezeu și este reazemul vieții noastre. Aici pe pămînt nu sîntem decît oaspeți și călători, după cum scrie psalmistul David : „Călător sînt în fața Ta Doamne, și oaspete ca toți părinții mei“ (Psalm 38, 17). Deoarece după scurta noastră viață ne vom prezenta înaintea scaunului de judecată al Dreptului Judecător, pentru a da socoteală de felul în care am chivernisit talanții cu care ne-a dăruit Dumnezeu, grija de căpătîi a fiecărui creștin trebuie să fie moștenirea vieții veșnice. Învățătura Bisericii strămoșești este „stîlp și temelie adevărului“ (I Timotei 3, 15) și „stîncă de apărare și cetate de scăpare“ (Psalm 30, 2). De aceea trebuie să venim la Hristos, să primim cuvîntul Evangheliei și să mărturisim crezul Bisericii Sale, să ne înfrîmăm patimile și să ne împodobim sufletul cu virtuți creștine, printre care bunătatea, credința, iubirea, nădejdea, iertarea, cumpătarea, dreptatea și răbdarea ; să ne rugăm și să ne împărtășim cu Sfintele Taine spre iertarea păcatelor. Împlinind aceste îndatoriri, putem spune Stăpînului nostru ceresc în clipa ieșirii din lumea aceasta : „Gata este inima mea, Dumnezeule, gata este inima mea“ (Psalm 107, 1). Atunci cu atît mai frumoasă și mai bogată este răsplata în ceruri, cînd, Stăpînul vieții și Domnul ne va învrednici de cuvintele „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost pusă, peste multe te voi pune, intră întru bucuria Domnului tău“ (Matei 25, 21).

Pr. IONEL OPREA

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE SFÎNTA LITURGHIE

I. Pregătirea apercetivă.

Credincioșii se împărtășesc cu Trupul și Singele Domnului, sub chipul pîinii și al vinului. Aceste daruri care se prefac în Trupul și Singele Domnului sînt aduse de credincioși la biserică și se pregătesc în cadrul sfintei proscomidii.

II. Anunțarea temei.

În cele ce urmează ne vom referi la sfînta liturghie.

III. Tratarea.

Cuvîntul „liturghie“ este de origine greacă și a însemnat inițial lucrarea publică ce se efectua spre folosul întregii obști. Mai tîrziu, termenul s-a folosit pentru toate slujbele religioase, ca apoi înțelesul cuvîntului să se restrîngă numai la acea slujbă în care are loc prefacerea cinstitelor daruri în Trupul și Singele Domnului.

Sfînta liturghie a fost instituită de Mîntuitorul la Cina cea de taină, încît putem spune că El a fost Acela care a săvîrșit prima liturghie.

Urmînd poruncii Mîntuitorului ca „aceasta să o facem întru pomenirea Sa“ (Luca 22, 19), sfinții apostoli au continuat să săvîrșească mai departe jertfa cea fără de sînge, împărtășindu-se zilnic din Trupul și Singele Domnului și în fiecare zi stăruiau într-un cuget în templu și, frîgînd pîinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie și întru curățirea inimii“ (Faptele Apostolilor 2, 46).

Biserica a păstrat cu sfințenie de-a lungul veacurilor porunca Mîntuitorului și practica sfinților apostoli, în așa fel încît întreaga pietate a comunității creștine care alcătuiește Trupul tainic al Domnului se concretizează în primirea harului divin, prin împărtășirea cu Trupul și Singele Domnului, iar dragostea dintre ei este asigurată tocmai de împărtășirea tuturor din Același Trup și Sînge al Domnului. Taina Euharistiei ocupă locul central în cultul divin al primilor creștini, rămînînd peste veacuri în aureola pe care Domnul însuși I-a dat-o. Datorită acestui fapt, sfînta liturghie se oficiază de către Biserica cea Una, păstrătoare fidelă a tradiției apostolice, în fiecare duminică și sărbătoare.

Liturghia îndeobște cunoscută pentru deasa ei săvîrșire este cea a Sfîntului Ioan Gură de Aur. Pentru a înțelege mai bine desfășurarea ei, se cuvine să o parcurgem și să vedem care sînt părțile cele mai importante, ce simbolizează ele și ce semnificație au pentru viața credincioșilor de zi cu zi.

Sfînta liturghie reprezintă viața pămîntească a Mîntuitorului pînă la mărta Sa înviere și înălțare la cer. Ea are trei părți: proscomidia, care înseamnă pregătirea darurilor pentru sfînta liturghie, liturghia numită a

„catehumenilor“ și „liturghia credincioșilor“ sau „euharistică“, în care are loc prefacerea darurilor în Trupul și Sângele Domnului.

La „liturghia catehumenilor“ participau îndeosebi cei care se pregăteau pentru primirea sfântului botez, numiți „catehumeni“ și de aceea are un caracter învățătoresc, didactic. Ea începe cu „binecuvîntarea“ în numele Sfintei Treimi și se continuă cu rugăciune de cereri numită „ectenă mare“, rostită (cîntată) de preot, la care credincioșii răspund cu „Doamne miluiește“. Cîntările numite „antifoane“ de după ectenă mare închipuiesc prima treaptă din lucrarea mîntuitoare a lui Hristos. Antifonul al treilea reamintește predica Mîntuitorului de pe Munte (Matei 5, 3—12) cu cele nouă fericiri care redau conținutul celor nouă virtuți creștine și reprezintă legea cea nouă.

Îeșirea preotului cu Sfinta Evanghelie sau „vohodul mic“ simbolizează ieșirea Mîntuitorului la propovădure. Cîntarea credincioșilor „Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos“ este cuvîntul de bucurie cu care sufletele însetate de mîntuire L-au primit pe Mîntuitorul cînd a început să propovăduiască. Cîntarea „Sfinte Dumnezeule“ sau „Trisaghionul“ reprezintă un imn de slavă adus Sfintei Treimi, după care urmează citirea Apostolului și apoi a Sfintei Evanghelii, care reprezintă cuvîntul lui Dumnezeu. De aceea, se obișnuia ca imediat după citirea Evangheliei, episcopul sau preotul să și tălmăcească credincioșilor cuvîntul lui Dumnezeu. Această constituia propriu-zis partea didactică, învățătoarească, de instruire a catehumelor în noua credință, pe care o mărturiseau odată cu primirea Sfîntului Botez. După rostirea rugăciunii pentru catehumeni, preotul desface antimisul în altar, fapt care închipuie mormîntul în care a fost pus Iisus. De aici începe „liturghia credincioșilor“ sau „liturghia euharistică“.

După cîntarea imnului heruvimic prin care se arată că noi închipuim pe Heruvimi aducînd cîntare Sfintei Treimi, timp în care preotul se roagă în taină. Urmează ieșirea cu cinstitele daruri și depunerea lor pe masa sfîntului altar. Acesta este „vohodul mare“ și reprezintă ultimul drum făcut de Mîntuitorul de la Betania la Ierusalim, unde avea să primească răstignirea, fiind ultima treaptă a lucrării Sale de mîntuire a neamului omenesc, iar punerea cinstitelor daruri pe masa sfîntului altar închipuie punerea în mormînt a Domnului.

Toate rugăciunile de după „vohodul mare“ se referă la pregătirea pentru aducerea cu vrednicie a Jertfei sfinte. Unitatea de credință și dragoste a clerului și credincioșilor primește glas prin îndemnul : „Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gînd să mărturisim“, o reluare a cuvintelor Scripturii : „Pentru că aceasta este vestea pe care ați auzit-o de la început, ca să ne iubim unul pe altul“ (I Ioan 3, 11). Credincioșii își exprimă completa lor adevădare, arătînd că cinstesc „pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh . . .“, Treimea cea de o ființă și nedespărțită“.

În timpul acesta, dacă slujesc mai mulți preoți, se îmbrățișează cu „sărutarea păcii“, a împăcării și a dragostei, pe care altă dată și-o dădeau și credincioșii unul altuia în biserică.

Mărturisirea aceleiași credințe, prin rostirea „Crezului“, trebuie făcută de toți credincioșii, deoarece pentru împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului, ei trebuie mai întîi să prezinte unitatea lor întru credință.

Pentru a întîmpina momentul culminant — prefacerea darurilor în Trupul și Sîngele Domnului — preotul atrage atenția : „Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte sfînta jertfă în pace a o aduce“. Prin „Cîntare de biruință cîntînd, strigînd, glas înălțînd și grăind“, se arată biruința deplină a Mîntuitorului asupra păcatului și a morții, însoțită de bucuria exprimată prin „Osana“, așa cum a fost primit Mîntuitorul la intrarea în Ierusalim.

Partea culminantă a sfintei liturghi o constituie sfințirea darurilor amintînd jertfa Mîntuitorului adusă spre iertarea păcatelor și redată tocmai prin cuvintele Domnului rostite la Cina cea de taină : „luați mîncăți, acesta este Trupul Meu, care se frînge pentru voi spre iertarea păcatelor ; beți dintru acesta toți, acesta este Sîngele Meu, al Legii celei noi, Care pentru voi și pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor !“ Momentul prefacerii darurilor în Trupul și Sîngele Domnului corespunde rugăciunii numită „Epicleză“, prin care preotul cheamă sau invocă lucrarea Duhului Sfînt. În acest timp, credincioșii stînd în genunchi aduc lui Dumnezeu un imn de laudă, de mulțumire și cerere, cîntînd cu evlavie : „Pe Tine Te lăudăm...“.

După prefacerea darurilor urmează o cîntare de laudă și de mărire numită „Axion“, care se aduce în cinstirea Maicii Domnului. Rugăciunea „Tatăl nostru“ sau „Rugăciunea Domnească“ de după ectenie lăsată direct de Mîntuitorul conține rugăciuni adresate Părintelui ceresc, pe care se cuvine să o cînte toți credincioșii.

În sfîntul altar preotul sfărimă apoi Sfîntul Agneț în patru părți, ceea ce amintește frîngerea pîinii la Cina cea de taină, patimile și moartea Mîntuitorului. El se pregătește apoi pentru împărtășirea cu Sfintele Daruri introducînd în Sfîntul potir pîrticica „IS“, iar cu pîrticica „HS“ se împărșește la cuvintele „Cinstului și Preasfîntul Trup al Domnului și Dumnezeului și Mîntuitorului Iisus Hristos se dă mie preotului (N), spre iertarea păcatelor mele și spre viața de veci“. Cu celelalte pîrticele „NI“ „KI“ se împărtășesc credincioșii la cuvintele : „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați“.

Acele făcute după Prefacere, arată făgăduința Tatălui — cum a numit-o Domnul însuși (Lunca 24, 49 și Faptele Apostolilor 1, 4) și arătările Mîntuitorului de după înviere. Prima arătare a Sfîntului Potir reproducătoare Mîntuitorului pe muntele Măslinilor, iar cea de a doua — cînd se rostesc cuvintele : „Totdeauna acum și pururea și-n vecii vecilor“ — reprezintă cea din urmă arătare a Domnului către sfinții apostoli, după care depunerea la Proscomidiar, închipuie înălțarea la cer. Slujba se încheie cu „Rugăciunea amvonului“, amintind adunarea sfinților apostoli în foișorul din Ierusalim, de după înălțarea Domnului, cu „otrustul“ și împărțirea anaferei către credincioși.

IV. Recapitularea

Cine a săvârșit prima liturghie ? (Mintuitorul Iisus Hristos la Cina cea de taină). Care este liturghia oficiată cel mai des în cultul ortodox ? (A Sfântului Ioan Gură de Aur). Cine poate săvârși sfânta liturghie ? (Episcopii și preoții). Cine este săvârșitorul propriu-zis al acestei jertfe ? (Este Mintuitorul însuși, Cel care sfințește pâinea și vinul aduse de credincioși). Care este momentul suprem al liturghiei ? (Momentul suprem al sfintei liturghii este prefacerea cinstitelor daruri prin chemarea Duhului Sfânt).

V. Aprecierea

Sfânta liturghie reprezintă viața pămîntească a Mintuitorului de la naștere pînă la moarte, învierea și înălțarea Sa la cer. În cadrul ei, sub chipul pîinii și al vinului, ne împărtășim cu însuși Trupul și Sîngele Domnului, aceasta fiind o taină neînțeleasă de mintea omenească. Dar liturghia este în același timp taină și jertfă de cerere, mulțumire și împăcare. În esența ei, jertfa liturgică este una și aceeași cu cea de pe Golgota, cu unele deosebiri de formă. Astfel Jertfa de pe Golgota s-a adus în chip sîngeros, cea liturgică este nesîngeroasă. „Jertfa liturgică este o formă de prelungire în timp, de actualizare sau de perpetuare în mijlocul nostru a prezenței lui Hristos, Cel junghiat odată pentru totdeauna“ — (pr. prof. Ene Braniște, „*Liturghia specială*“, București, 1980, p. 292).

Prin faptul că toți credincioșii se împărtășesc în cadrul sfintei liturghii din Același Trup și Sînge al Domnului, taina și jertfa euharistică poate fi numită și taina unității Trupului tainic al Domnului, fiindcă toți cei care se împărtășesc formează un Trup. De aceea spun Părinții Bisericii, că așa cum pâinea și vinul sînt formate din mai multe boabe de grîu și de strugure, tot astfel și unitatea Trupului tainic al Domnului este dată de mulțimea credincioșilor. În felul acesta sfînta Euharistie este numită și „Taina Bisericii“.

VI. Asocierea

Aducîndu-Se jertfă odată și pentru totdeauna, Mintuitorul a înlocuit jertfele sîngeroase ale Vechiului Testament, după cum remarcă Sf. Apostol Pavel : „El a intrat o singură dată în Sfînta Sfintelor, nu cu sînge de țapi sau de viței, ci Sîngele Său și a dobîndit o veșnică recumpărare“ (Evrei 9, 12).

Am văzut conținutul celei mai des săvârșite dintre liturghii, cea a Sfîntului Ioan Gură de Aur, care prescurtează liturghia existentă înainte, atribuită Sfîntului Iacob, primul episcop al Ierusalimului. Pe lîngă aceasta, în Biserica Ortodoxă mai sînt săvârșite încă două sfînte liturghii : a Sfîntului Vasile cel Mare și a Sfîntului Grigorie Dialogul. Liturghia Sfîntului Vasile cel Mare este asemănătoare cu cea a Sfîntului Ioan Gură de Aur, cu deosebirea că unele cîntări și rugăciuni sînt mai lungi și puțin diferite ; ea oficiîndu-se doar de zece ori pe an : în primele cinci duminici din postul mare, joia și sîmbăta din săptămîna Patimilor, la ziua Sfîntului Vasile cel Mare

(1 ianuarie) și în ajunul Nașterii și Botezului Domnului. Spre deosebire de acestea, liturghia Sfintului Grigorie Dialogul, sau a „Darurilor mai înainte sfințite“, se săvârșește miercuri și vineri din timpul postului mare, cu excepția vinerii Patimilor. Se numește liturghia „Darurilor mai înainte sfințite“, deoarece preotul folosește Sfintul Agneț sfințit la liturghia precedentă, adică cea care s-a oficiat duminică.

VII. Generalizare

Sfânta liturghie reprezintă centrul cultului creștin ortodox, prin care se oferă credincioșilor spre sfințire însuși Trupul și Sângele Domnului.

VIII. Aplicarea

Potrivit învățăturii Bisericii se cuvine, să participăm cu regularitate la sfânta liturghie, care se oficiază în locașul sfințit de închinăciune, în fiecare duminică și sărbătoare. Primind „Cina păcii“ în sufletul lor, credincioșii trebuie să se arate vrednici susținători și făptuitori ai păcii în lume. Așa vor simți comuniunea frățească a unității de iubire, care îi leagă în credință și viața Trupului tainic al Domnului care este Biserica, unindu-și glasurile în rostirea și cîntarea rugăciunilor care fac obiectul celui mai important act din cultul Bisericii noastre strămoșești.

VASILE CIUCAN

elev la Seminarul teologic
Caransebeș

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

CETELE SFÎNȚILOR IERARHI, PATRIARHI ȘI DREPTI POMENIȚI LA SFÎNTA PROSCOMIDIE

I. Ierarhii

Prin ierarhi, ca ceată a sfinților, înțelegem pe arhieriei urmași în linie neîntreruptă ai apostolilor, care trăind în sfințenie sau mărturisind pe Hristos, s-au învrednicit a fi membri a ceea ce se numește Biserica Triumfătoare.

Fiind urmași ai apostolilor în misiune, ei trebuiau să continue și lanțul sfinților în împărăția cerurilor. Sigur, nu toți au putut urma apostolilor și în ceruri, dar din numărul lor mare s-a găsit totdeauna o ceată care să urce pe scara desăvârșirii până la cer, când nu li s-a oferit cununa martiriului.

Episcopatul urmînd apostoliei a fost de la început dorit. Sfîntul Pavel apostolul zice : „De pofteste cineva episcopie bun lucru dorește“ (I. Timotei 3, 1).

Sfîntul Ioan Gură de Aur vede pe preoți cu mai multă putere decît îngerii : „Oameni care petrec pe pămînt de care le este legată existența, să fie puși a îngriji de visteriile cerului ? ! Să primească o putere care nu s-a dat îngerilor și arhangelilor ? ! Nu s-a zis acestor curate spirite : „Tot ce veți lega pe pămînt, va fi legat și în cer, și tot ce veți deslega pe pămînt, va fi deslegat și în cer“ ?¹

Unde este multă putere este și multă muncă și răspundere, chiar dacă această putere este harică nu lumească ; de aceea cel chemat la episcopie trebuie să aibă calități alese.

„Episcopul să fie fără prihană, zice Sfîntul Apostol Pavel, bărbat al unei singure femei, treaz, cuminte, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe pe alții, nebețiv, nedeprins să bată, neagonisitor de cîștig urît, ci îngăduitor, pașnic, ne iubitor de argint“ (Timotei III, 2—3).

Nu sînt puse aici toate calitățile ce trebuie să le aibă un episcop, fiindcă Sfîntul Apostol Pavel numai trecător i le înșiră lui Timotei. Ele sînt mult

¹ Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Tratatul despre preoție*, cartea a III-a capitolul al V-lea.

mai multe și cu cât cresc exigențele credincioșilor cu atât se înmulțesc și acestea. Cele mai importante însă au fost și continuă să rămână sfințenia vieții și mărturisirea lui Hristos.

Pentru sfințenia vieții și mărturisirea lui Hristos, Sfintul Apostol Pavel așează episcop pe Timotei în Efes și pe Tit în Creta. Ei fuseseră ucenicii săi, îl urmaseră în călătoriile misionare, învățaseră nu numai auzindu-l predicând, ci și văzându-l trăind în Hristos și Hristos în el.

„Amintindu-mi de credința ta cea nefățarnică, zice Pavel, ce s-a sălășluit întâi în bunica ta Loida și în maica ta Eunice și sint încredințat că și în tine sălășluiește... Cele ce ai auzit de la mine cu mulți martori, acestea încredințează-le la oamenii credincioși, care vor fi destoinici să învețe și pe alții“ (II Timotei 1,5 și 2,2).

Apostolul ținea mult ca acei peste care își punea miinile lăsându-i episcopi, urmași ai săi, în diferite cetăți, să fie mereu aprinși pentru Dumnezeu. „Să aprinzi iarăși harul lui Dumnezeu, care este în tine prin punerea miinilor mele“, zice el lui Timotei (I Timotei 1,6).

În marginile eparhiei dată lor spre păstorire, Timotei și Tit au fost vrednici episcopi urmași ai lui Pavel și ca ei toți ucenicii apostolilor hirotoniți de ei în arhierie.

Istoricul Eusebiu de Cezareea după ce numără pe ucenicii Sfintului Pavel puși episcopi în diferite cetăți sau țări adaogă : „Noi nu vom lipsi de a însemna duple ordinea timpului, pe ceilalți succesori ai apostolilor“². Și s-a ținut de cuvânt.

Acești primi urmași ai apostolilor sint cunoscuți de istorie sub numele de Părinți Apostolici. Unii dintre ei n-au lăsat scrieri, ca semn al activității lor asemănătoare cu a înaintașilor în Domnul, al căror fir duhovnicesc îl continuă. Despre alții știm că au primit cununa martiriului cu vrednicie apostolică. Viața primilor ierarhi, împodobită de virtuți strălucitoare, a făcut să fie numiți, pe drept cuvânt, purtători de Dumnezeu.

A avea misiunea de păstor al sufletelor înseamnă a fi veșnic în slujba lui Dumnezeu și a aproapelui. Aproapele păstorului este turma sa, și turma sa face parte din Biserica sa cu care s-a cunatat în mod taic cind a primit taina preoției. Și dacă prin cununie cei doi fac un trup, păstorul și cu turma, din ziua hirotoniei sale, sint una. În acest sens a spus Mîntuitorul : „Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oi“ (Ioan 10, 11).

Păstorirea nu este martiriu, dar are suferințe și necazuri apropiate de ale martiriului. Sfintul Ioan Gură de Aur zice : „Pavel a poruncit : „Ascultați pe mai marii voștri și vă supuneți lor, căci ei priveghează pentru sufletele voastre, ca cei ce vor să dea seamă“ (Evrei 13, 17). Cînd zice „priveghează“, prin această expresie arată și miile de oboseli, precum și grijile și primejdiile prin care trec, căci păstorul cel bun trebuie să fie așa, după cum și Hristos îl voiește : adică să se întrecă cu miile de mucenici, care au pătimit pentru Dînsul. Păstorul care odată a murit pentru Dînsul, pentru turmă va muri de mii de ori, dacă va fi păstor așa după

² Eusebiu al Cezareii, *Istoria bisericească* cartea II-a, cap. 4.

cum trebuie a fi. Un asemenea păstor poate să moară în fiecare zi³.

Prin activitatea lor pastorală au rămas nemuritori ierarhi ca : Sf. Vasile cel Mare, Grigore din Nazianz, Grigore al Nisei, Chiril al Ierusalimului, Ambrozie, Chiril al Alexandriei, Epifanie, Leon etc. ; au fost însă și alții care au viețuit în același timp cu aceștia sau mai târziu. Ei n-au scris și n-au avut un rol așa de însemnat ca marii ierarhi în luptele teoretice și filosofice de apărare a dreptei credințe, dar în luminarea turmei prin povești blinde și exemple de virtuți n-a rămas cu nimic mai prejos decât aceștia.

Calendarul ortodox cuprinde numele multor episcopi, mitropoliți și patriarhi ce se cinstesc în ceata ierarhilor de către Biserică. Cîți vor fi, numărul lor numai Dumnezeu îl știe. Fiindcă în cele aproape o mie nouă sute de ani de cînd Biserica este condusă de arhieriei, turma lui Hristos a avut mulți păstori vrednici, care au rămas necunoscuți lumii cronicare, din smerenia lor voită sau din cauza vitregiei vremurilor în care au trăit.

Dacă la acești arhieriei necunoscuți, adăugăm numărul preoților și diaconilor, ceata ierarhilor ni se înfățișează și mai mare. În vorbirea zilnică, ierarh înseamnă arhierie, nu și preot sau diacon. Așa găsim scris și în cărțile de slujbă. Ceata ierarhilor din Biserica Triumfătoare, ni se pare, totuși, că trebuie înțeleasă mai larg. Ceata ierarhilor are mai mult sens de ceată a ierarhiei bisericești din care fac parte toți cei hirotoniți.

Dacă pe preoții și diaconii care au bineplăcut lui Dumnezeu nu-i socotim aici, în ce ceată i-am putea socoti ? Fiindcă o ceată a preoților sau diaconilor n-o găsim numită nicăieri în scrierile Sfinților Părinți și nici în cărțile de ritual, decât o singură dată în canonul Duminicii tuturor sfinților. Cum se explică acest lucru ? Pentru că nu ne putem închipui că, cei ce au numit cetele sfinților să fi crezut că, numai arhieriei dintre persoanele sfințite au cîștigat împărăția cerurilor, nu și preoții și diaconii.

Sfintul Ioan Gură de Aur zice : „Preoția se exercită pe pămînt, doar face parte din lucrurile cerești“⁴. Deși compune această carte spre a justifica fuga sa de episcopat și arată care sînt îndatoririle episcopului, într-o bună parte din lucrare, el nu vorbește de arhierie, ci de preoție. De ce ? Pentru că preoția aici are sens mai larg, cuprinde și lucrarea harică a arhieriei. În sensul acesta trebuie să fi întrebuițat și Părinții și Scriitorii bisericești cuvîntul de ierarhi, gîndindu-se la toți cei desăvîrșiți din ierarhia bisericească.

Dacă Biserica a înțeles în ceata Ierarhilor din împărăția cerurilor și pe preoții și diaconi nu-i nimic de mirare, fiindcă, hirotonia și misiunea i-a unit și pe pămînt la slujba aceluiași altar. Mai de mirare ar fi dacă i-ar despărți ca și cînd n-ar fi jertfit aceluiași Dumnezeu și cu aceeași dragoste. Se poate să nu fi fost trecuți în calendar preoții de parohie și din cauza mentalității care s-a format din secolul al IV-lea sub influența monahismului, că sfințenia este legată de necăsătorie, știut fiind că preoții orto-

³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Explicarea Epistolei către romani*, omilia XXXI-a.

⁴ Sfintul Ioan Gură de Aur, *Tratatul despre preoție*, cartea a III-a, capitolul 4.

docși au fost totdeauna căsătoriți și mulți dintre episcopi până în secolul al VI-lea.

Despre Spiridon, episcopul Trimitunde din Cipru, istoricul Sozomen zice: „În tinerețea sa a avut femeie și copii, pentru aceasta nu fu mai puțin considerat înaintea lui Dumnezeu... Vîrsta sa, seriozitatea moravurilor sale și severitatea virtuții sale impuneau respect”⁵. Arătînd cîteva din faptele lui de virtute și minuni, același istoric îl numește de două ori „sfînt om”.

În istoria sa Sozomen scrie despre diferiți episcopi, dar mărturisește că nu-i este cu putință să vorbească despre toți, de aceea îi cuprinde în fraze ca acestea: „În acel timp au fost și alți episcopi eminenti în sfințenie în diferite provincii”⁶. Viața îmbunătățită și înflorită de virtuți, ce o duceau unii dintre episcopi, făcea să fie cinstiți de popor înainte de a trece în cealaltă lume. Erau socotiți chiar mai mult decît erau, așa cum a fost Teotim episcopul Tomisului și al Sciției. Se zice că el „dăduse barbarilor ce locuiau pe țărmurile Dunării o atît de mare idee de virtutea sa, încît ei se obișnuiseră a-l numi Dumnezeul romanilor”⁷.

Cinstirea poporului drept credincios creștea și mai mult, cînd moaștele episcopilor respectați de el făceau minuni. Ierarhii onorați de Dumnezeu cu astfel de daruri vor fi pururea cinstiți de urmașii lor sfințiți și de mirenii credincioși.

II. Patriarhii

În sfînta Scriptură a Noului Testament găsim de patru ori cuvîntul patriarh (Faptele Apostolilor 2, 29 și 7, 8—9). La Proscomide unde se pomenesch toate cetele de sfinți care au viețuit pe pămînt, patriarhii lipsesc. În schimb îi aflăm în rugăciunea după sfințirea darurilor: „Încă aducem Ție această slujbă cuvîntătoare, pentru cei răposați întru credință: strămoși, părinți, patriarhi, prooroci”...

Găsim iarăși, întrebuintat cuvîntul patriarh în cîntările din Duminica Sfinților Strămoși, Duminica Sfinților Părinți⁸ și din Duminica tuturor sfinților⁹.

Cine sînt patriarhii? Trebuie să facem de la început deosebire între patriarh, ca cel mai înalt grad în ierarhia bisericească și patriarhul Vechiului Testament. Pe patriarhii ierarhi creștini, bineplăcuți lui Dumnezeu i-am cuprins în ceata ierarhilor, aici este vorba numai de patriarhii Vechiului Testament.

Sfînta Scriptură a Noului Testament cuprinde cîteva nume de patriarhi — am specificat a Noului Testament, fiindcă numirea de patriarh este specifică ei. Apostolul Petru vorbind în ziua de Rusalii zice: „Bărbați

⁵ Sozomen, *Istoria bisericească*, cartea I-a, cap. 11.

⁶ Idem, o.c., cartea VII-a, cap. 26.

⁷ Idem, *ibidem*.

⁸ Mineiul pe luna decembrie.

⁹ Penticostarul.

frați, cade-se a grăi cu îndrăznire către voi despre patriarhul David (Faptele Apostolilor 2, 29). Diaconul Ștefan, vorbind înaintea sinedrului zicea : „Isac a născut pe Iacov, și Iacov pe cei doisprezece patriarhi. Și patriarhii pizmuind pe Iosif, l-au vîndut în Egipt și era Dumnezeu cu el“. (Faptele Apostolilor 7, 8—9). Apostolul Pavel dă și el un nume de patriarh, vorbind despre Melhisedec regele Salemului : „Vedeți dar cît de mare este acesta, căruia Avraam patriarhul i-a dat și zeciuală din cele mai bune prăzi „(Evrei 7, 4). Alte nume nu găsim în Sfînta Scriptură ; cu toate acestea patriarhii trebuie să fi fost într-un număr mai mare.

Părinții bisericești nu ne dau numărul, dar din literatura bisericească aflăm cam ce condițiuni trebuia să îndeplinească un drept al Vechiului Testament pentru ca să se numească patriarh. Cînd zicem patriarh, înțelegem de obicei un om bătrîn, nazareu cu părul și barba albă, care prin viața lui simplă, cît mai aproape de natură, fără multe griji, a ajuns să vadă pe fiii fiilor lui și desigur, cu credință puternică în Dumnezeu.

Viață patriarhală au dus dreptii Vechiului Testament pînă la darea legii. Deci timpul patriarhilor s-a coborît pînă la Moise prin care s-a dat legea.

Sînt autori care fixează epoca patriarhilor între chemarea lui Avraam și ducerea lui Iacov în Egipt. După aceștia ar însemna că patriarhi sînt numai Avraam, Isac și Iacov, or în Noul Testament, am arătat mai sus, sînt numiți patriarhi și cei doisprezece fii ai lui Iacov, precum și David. Și apoi viață asemănătoare cu a celor trei au dus și alții înainte de Avraam.

Mai sînt alții, care numără între patriarhi pe Adam și pe urmașii săi în linie bărbătească, pînă la Noe, conform Genezei 5, 1—32.

Patriarhii se confundă cu strămoșii și unii dintre părinții Vechiului Testament, după cum aceștia toți nu se pot deosebi de dreptii Vechiului Testament.

Dreptii

Nici ceata dreptilor nu are o pîrtică a nume la Proscomidie, ca și ceata patriarhilor. Găsim însă, pomeniți cu titlul de drepti pe Ioachim și Ana, părinții Maicii Domnului. Alături de acești drepti sau în rîndul „tuturor sfinților“, expresie ce se află tot la pomenire pentru pîrtica a opta, trebuie să fie socotiți și dreptii.

O numire pentru drepti este și cea din cuvintele : „Tot sufletul, care s-a săvîrșit întru buna credință“, din rugăciunea după sfințirea Darurilor.

Ceata dreptilor se găsește des numită în cărțile de slujbă. Este cea mai numeroasă dintre cetele sfinților, fiindcă ea cuprinde nu numai pe dreptii cunoscuți ai Vechiului și Noului Testament, ci și pe toți cei ce au cîștigat împărăția cerurilor, fără a fi avut o misiune specială pe pămînt, din care cauză au rămas în smerenie necunoscuți de oameni.

a) *Dreptii Vechiului Testament.* Timpul și botezul au împărțit ceata dreptilor în două : dreptii Vechiului Testament și dreptii Noului Testament. Cînd zicem dreptii Vechiului Testament înțelegem pe toți care au

trăit cu credința într-un singur Dumnezeu spiritual, veșnic, atotputernic, creator și îngrijitor al lumii, care va mîntui lumea, prin trimiterea Fiului Său pe pămînt, spre a lua chip de om și a-l ridica iarăși în mărirea de unde a căzut. În nădejdea aceasta au adormit.

Neamul lui Israel a fost singurul care a avut această credință, dar au mai fost și alții care au crezut și așteptat un Mîntuitor. Unii dintre aceștia au trăit înainte de Israel și ni-i arată chiar Vechiul Testament cînd vorbește de dreptii de la Adam încôace ; alții au trăit în același timp, dar numai Dumnezeu îi știe în mijlocul căror dintre neamurile pămîntului au viețuit.

Iisus Hristos, coborîndu-se — în timpul celor trei zile cît a stat în mormînt — la iad, i-a sfărîmat porțile zăvorîte și a scos pe toți cei ce adormiseră de la începutul lumii cu credința și nădejdea mîntuirii Lui.

Prin predica lui Hristos și a apostolilor, toți fiii lui Israel au cunoscut venirea lui Mesia cel mult așteptat. „Mulți prooroci și mulți drepti au dorit să vadă cele ce vedeți voi și n-au văzut și să audă cele ce auziți și n-au auzit“ (Matei 13,17). Cei ce n-au crezut în Hristos după această predică și nu s-au botezat, murind cu nădejdea în un alt Mesia, nu vor fi în ceata dreptilor. Pe ei nu-i mai desparte timpul de Hristos ca pe cei din Vechiul Testament, ei botezul Lui pe care nu-l cunosc spre a se mîntui prin el.

Unde se duc după moarte toți aceștia care așteaptă la fel pe Hristos, ca și acei din Vechiul Testament ? Dreptatea divină trebuie să le fi făcut și lor loc undeva. Noi nu ne putem închipui acest loc deosebit de ceata dreptilor Vechiului Testament, fiindcă se aseamănă cu ei.

Numai printr-un singur lucru nu se aseamănă ceata acestor drepti cu aceea a Vechiul Testament : ea crește și va crește mereu pînă cînd cei din neamul lor vor cunoaște pe Hristos, vor auzi Evanghelia Lui, pe cînd ceata dreptilor Vechiului Testament s-a închis odată cu venirea lui Hristos și liberarea lor din iad.

Biserica Ortodoxă cinstitoare a sfinților, ca unii ce au bineplăcut lui Dumnezeu și au fost răsplătiți de El cu fericirea cerurilor, a așezat în calendarul ei zile deosebite de prăznuire pentru unii din dreptii Vechiului Testament, dar și două zile de prăznuire comună. Prima zi de prăznuire comună a dreptilor Vechiului Testament este „Duminica sfinților strămoși“, adică a doua duminică înainte de Nașterea Domnului. În această zi se face pomenirea dreptilor de la Avraam pînă la Hristos.

În sinaxarul zilei se spune că, două sînt motivele prăznuirii acestor drepti : 1) credința lor în Dumnezeu și 2) rudenția cu Hristos.

A doua zi de prăznuire a dreptilor Vechiului Testament se face duminica dinaintea Nașterii Domnului, numită „Duminica sfinților părinți“.

„În duminica cea dinaintea Nașterii lui Hristos, zice Sinaxarul, avem datină de la sfinții și de Dumnezeu purtătorii părinți, să facem pomenire tuturor celor din veac, ce au plăcut lui Dumnezeu, dreptilor părinți, de la Adam pînă la Iosif logodnicul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, după neamuri, precum arată Evanghelistul Matei în capitolul I al Evangheliei sale. Asemenea și a profetilor, celor ce au predicat întruparea Domnului nostru Iisus Hristos“.

Imnele din Minei pomenind diferite nume arată adesea și virtuțile lor. Iată unul din aceste imne, ce se cântă în amândouă duminicile :

„Veniți iubitorilor de sărbătoare, să lăudăm cu psalmi adunarea strămoșilor — părinților — pe Adam strămoșul, pe Enoh, pe Noe, pe Melchisedec, pe Avraam, pe Isaac și pe Iacov și după lege pe Moise și pe Aaron, pe Isus al lui Navi, pe Samuil și pe David, cu care împreună pe Isaia, pe Ieremia, pe Iezechil și pe Daniil, și pe cei doisprezece, încă și pe Ilie, pe Elisei, și pe toți, pe Zaharia, și pe Botezătorul, și pe cei ce au predicat pe Hristos, viața și învierea neamului nostru“.

Cum că dreptii Vechiului Testament fac parte din împărăția lui Dumnezeu ne spune însuși Mântuitorul prin cuvintele : „Cînd veți vedea pe Avraam și pe Isaac și pe Iacov și pe toți proorocii în împărăția lui Dumnezeu“ (Luca 13, 28).

Clement Romanul zice : „Să luăm pildă pe Enoh, care fiind găsit drept în ascultare a fost mutat și n-a murit. Noe, care de asemenea a fost găsit credincios a vestit lumii renașterea prin serviciul său și Domnul a scăpat prin el viețuitoarele, care intraseră cu același gînd în corabie“¹⁰.

b) *Dreptii Noului Testament*. Dreptii Noului Testament se deosebesc de cei ai Vechiului Testament prin faptul că au trăit sub har, adică s-au bucurat de harul tuturor tainelor sfinte ale creștinismului și s-au împărtășit din învățăturile cele bogate ale Evangheliei lui Hristos.

Aceia au nădăjduit în mîntuirea lui Hristos, aceștia au primit-o, luptîndu-se să-și termine călătoria pe pămînt în curăția botezului cu care au început sfințirea.

Fără botez și păstrarea neîntinată a corpului și sufletului curățite prin baia renăscătoare a lui, nimeni n-a intrat în ceata dreptilor Noului Testament.

Viața dreptilor este sfîntă, perfectă sau desăvîrșită. Drept sau sfînt este același lucru cînd este vorba de cetele sfinților.

Sfînta Scriptură a Noului Testament numește numai două persoane drepte. „Și iată un bărbat cu numele Iosif din Arimateea, cetate a iudeilor, sfetnic fiind, bărbat bun și drept“ (Luca 23, 50). „Corneliu sutașul, bărbat drept și temător de Dumnezeu“ (Faptele Apostolilor 24, 15).

Dacă aceștia ar fi murit mărturisind pe Hristos i-am socoti în ceata martirilor ; dacă ar fi avut harul și misiunea de episcop sau preot i-am socoti în ceata ierarhilor. Nu știm nimic despre viața lor decît că a fost dreaptă, de aceea îi socotim în ceata dreptilor.

Așa sînt socotite de Biserică toate persoanele scrise în Noul Testament care au avut legătură cu Mîntuitorul sau cu apostolii și sînt numite pentru virtuțile lor. Iată cîteva : Lazăr (Ioan 11, 1—44), Onisim (Filimon 1, 10), Maria și Marta, surorile lui Lazăr, Maria Magdalena etc.

În ceata dreptilor sînt toți cei ce au plinit poruncile lui Dumnezeu, ori cu ce s-ar fi ocupat în viață. — Aici este bogatul și săracul, tînărul sau bătrînul, bărbatul sau femeia.

¹⁰ Clement Romanul, *I Corinteni*, cap. IX.

Sfințenia se poate trăi oriunde, de oricine și în orice timp. În ceata dreptilor sînt îndeosebi aceia care în ocupațiile lor au făcut binele fără să se laude, fără să-i cunoscă lumea, după învățătura Mintuitorului : „Să nu știe stînga ce face dreapta“, fiindcă „Tatăl tău, cel ce vede în ascuns, îți va răsplăti la arătare“ (Matei 6, 3—18). Ceata dreptilor este ceata sfinților anonimi, îndeosebi a lor.

Prin faptul că mulți drepti sînt necunoscuți iar numărul celor ce viețuiesc în lume fără o misiune specială, luată prin har sau prin vot, cuprinde majoritatea creștinilor, ceata dreptilor este cea mai mare dintre cetele ce compun Biserica Triumfătoare, afară de a ingerilor.

Spre cinstirea lor și a tuturor sfinților, Biserica a hotărît ca prima duminică după Rusalii să fie închinată tuturor sfinților, astfel ca nimenia din cei ce au bineplăcut lui Dumnezeu și „strălucesc ca soarele în împărăția Tatălui“ (Matei 13, 43) să nu rămînă fără cuvenita venerare.

Iată în ce împrejurare ne spune sinaxarul zilei că a luat naștere această prăznuire a tuturor Sfinților : „Iară tuturor sfinților care au fost din veac, prea înțeleptul și pururea pomenitul împărat Leon le-a zidit o biserică mare și prea frumoasă, care este aproape de biserică Sfinților Apostoli, înlăuntrul în Constantinopol. Spun unii că această biserică a fost zidită mai întîi pentru Teofana, prima femeie a acestui împărat, care desăvîrșit a bineplăcut lui Dumnezeu și încă spre mai mare mirare că în mijlocul tulburărilor și ca împărăteasă s-a sfințit. Împăratul zidind biserica, cînd a fost s-o dedice a descoperit scopul său clerului, dar nu i-a aflat pe dinșii plecați voi sale, nici au voit după gîndul lui, zicînd că fără de cuviință este ca să se socotească îndată și în asemenea cinste, aceea ce ieri și altădată fusese slăbănogită de nălucirea, de desfătarea împărătească, și n-ar fi încă timpul să i se zidească ei biserică așa de frumoasă și de cuvioasă, măcar deși bineplăcuse lui Dumnezeu. Atunci prea înțeleptul împărat cu voia a toată adunarea bisericească, acea biserică ce o zidise, o a închinat tuturor sfinților, celor din toată lumea zicînd : „De este și Teofana sfință să se numere și ea împreună cu toți sfinții“, și pentru aceasta mi se pare că de aicea mai virtos au luat începere acest prăznic a se prănui, măcar de va fi fost și mai înainte, dar în zilele împăratului acestuia desăvîrșit s-a întocmit și s-a așezat, precum are acum rînduiele și așezămînturi. Însă să se știe, că toți prănuim acum, pe cîți Duhul Sfînt, după bunul dar i-a sfințit. Și anume : pe mințile cele prea înalte și sfințite, pe cel nouă cete, adică : pe Heruvimi, Serafimi, Scaune, Domnii, Puteri, Stăpînii, Căpetenii, Arhangheli și Ingeri ; pe strămoșii patriarhi, profeți ; pe sfinții apostoli, mucenici, arhierei și pe sfinții mucenici și pe cuvioșii mucenici, pe cuvioși și pe drepti, și pe toate cetele sfințelor femei, și pre toți ceilalți sfinți nenumiți și împreună cu aceștia și pe cei ce s-au mai adus și care vor mai fi și după aceasta ; și mai înainte de toți și între toți și cu toți sfinții, pe Prea Sfînta Sfinților, pe Doamna noastră și stăpînă, Născătoarea de Dumnezeu și pururea și Fecioară Maria“.

Am dat și cetele sfinților, ca să se vadă mai bine cui este închinată această zi și spre a nu mai scrie aici cîntările minunate de la Vecernie și Utrenie, deși în ele se arată mult mai lămurit cetele sfinților.

Încheiem cu cuvintele Sfîntului Ioan Damschin : „Să cinstim pe profeții dinaintea venirii harului, pe patriarhi, pe drepti pe cei care au vestit mai dinainte venirea Domnului. Privind la traiul tuturor acestora, — al tuturor cetelor înșirate mai sus — să le urmăm credința, dragostea, nădejdea, zelul, viața, stăruința în patimi, răbdarea pînă la sînge ca să avem părășie cu ei și la cununile mării“¹¹.

Prot. dr. GHEORGHE PASCHIA

¹¹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* IV, 15.

MĂRTURII DIN LUPTA PENTRU UNITATEA POLITICĂ

Un secol de la înființarea tipografiei arhiepiscopale

de : prot. ION B. MUREȘIANU

În anul 1865, prin reactivarea episcopiei Caransebeșului, se împlinea unul dintre dezideratele românilor bănățeni. Cel chemat să o conducă, protopopul Brașovului Ioan Popasu (1808—1889) venea cu o bogată experiență acumulată în lupta pentru cauza românească, pe tărîm cultural și organizatoric. Generos, el a dat noi dimensiuni tradițiilor multiseculare din acest centru al luptelor pentru libertate, pentru unitatea neamului afirmată la începutul scrisului tipărit în propriul grai, asumîndu-și responsabilități în fața istoriei în care a lăsat multe împliniri, sub o dominație străină și ostilă.

Prezent în toate acțiunile revendicative din apusul Carpaților în acel veac plin de frămîntări, Ioan Popasu a avut un rol important în pregătirea și desfășurarea marii adunări de la Blaj din 3/15 mai 1848, care l-a ales printre secretarii ei. Alături de Simeon Bărnuțiu și August Treboniu Laurian, și-a dat contribuția la organizarea administrației revoluționare, iar la începutul anului 1849 — împreună cu episcopul Andrei Saguna, cu Laurian, cu Mocioneștii și alți fruntași din timpul revoluției — s-a remarcat în acțiunile pentru constituirea teritoriilor românești din Imperiul habsburgic într-un stat național autonom. A făcut parte și din delegația care a înmînat împăratului revendicările românilor din Transilvania și Banat, niciodată împlinite, legîndu-și apoi numele de dezvoltarea școlilor din Brașov și Caransebeș¹. În această direcție, a desfășurat o activitate intensă mai bine de o jumătate de secol, în împrejurări potrivnice. Nu a cedat și a respins ambiguitatea. Atunci cînd Congresul național bi-

¹ M. Totu, P. Florea, P. Abrudan, *Bărbați ai datoriei — 1848—1849*, București, 1984, p. 121.

sericesc l-a ales, în 1874, ca succesorul lui Șaguna în scaunul mitropolitan, același împărat i-a refuzat confirmarea.

Condițiile în care și-a început activitatea la Caransebeș, le-a înfățișat ierarhul însuși, la cinci ani de la instalare în cuvîntarea rostită în 20 aprilie 1870, cu prilejul deschiderii primei adunări eparhiale: „Episcopia aceasta era despoiată, ... clerul și poporul român deprimat, părăsit și înapoiat în propria sa moștenire... Sosind eu aici, în locul reședinței, afară de o casă numită reședința veche devenită ruină..., n-am găsit alta nimica, n-am avut nici măcar unde să-mi plec capul. Am aflat... episcopia fără institut teologic, școalele în dieceză culcate la pămînt, Ortodoxia sfășiată și peste toate acestea, ca să se umple măsura, am dat peste neașteptate piedici și lupte pe față și pe ascuns... ce se întindeau și se întind încă și azi în calea oricărei dezvoltări și prosperări”². Au fost necesare numeroase eforturi pentru înlăturarea stărilor deplorabile de atunci. L-au sprijinit colaboratorii despre care spunea adesea că sînt „spîțele roșii care folosește numai cînd acele spîțe nu sînt putrede”, iar din 1870, adunările eparhiale.

Adunarea eparhială din 1870, constituită în temeiul Statutului șagunian, ce avea în componență 40 mireni și 20 clerici aleși în 20 circumscriptii electorale ale eparhiei, înscrie o nouă etapă în lupta pentru cauza românească. Din rîndurile mirenilor, reținem cîteva nume rămase în istorie: dr. Alexandru Mocioni conducătorul Partidului Național al Românilor din Banat și Ungaria, Vincențiu Babeș, deputat în parlamentul maghiar, fruntaș al vieții politice și membru al Academiei Române, Gheorghe Ioanovici, secretar de stat în guvernul de la Budapesta, membru al Academiei Maghiare; dr. Atanasie Marienescu, consilier comitatens, membru al Academiei Române; Simeon Mangiuca, avocat, membru al Academiei Române, inginerul Constantin Rădulescu care renunță la post și studiază științele juridice pentru a-și servi neamul. Mai notăm pe Antoniu și Victor Mocioni, avocatul Vincențiu Pop ce traduce și publică din lucrarea lui Edgar Quinet despre români, doi primjudecători comitatensi, un judecător cercual, doi medici, un percepitor comitatens, alți patru avocați. Din regiunea grănicerească bănățeană au fost aleși ofițeri, între ei, viitorii generali Seracin și Trașia.

Timp de două săptămîni — între 19 aprilie — 1 mai 1870 — „sinodul eparhial” a dezbătut și a luat hotărîri privind instituirea și educația în școlile rurale (toate confesionale, adică susținute și conduse competent de forul școlar al episcopiei), probleme bisericești organizatorice, administrative și culturale, înființarea unui consiliu eparhial la Timișoara și a unei tipografii, precum și alte măsuri pentru emanciparea maselor. De reținut că pînă în 1919, adunările eparhiale au constituit „parlamentul”

² Protocolele sedintelor celui d'anteiu sinodu eparhialu alu diecesei romane dreptumaritoare din Caransebesiu, convocat pe 19 Aprilie/1 Maiu 1870, Pesta, 1870, pp. 3, 5.

românilor, grupînd personalitățile cele mai reprezentative ale vieții românești din Banat.

În anul 1874, episcopul Popasu a înființat la Caransebeș „liceul pedagogic confesional“, alăturîndu-l „institutului teologic“ pe care, în primul an al păstoririi, l-a transferat de la Virșeț unde funcționa ca secție românească. Apoi pentru pregătirea temeinică a cadrelor didactice a acordat tinerilor burse la cele mai renumite universități³. Devotați neamului, profesorii celor două școli au slujit cu abnegație de la catedra transformată în tribună, fiind persecutați și unii pensionați forțat pentru activitatea desfășurată. Patru dintre ei au trecut la frații de peste munți, ducînd mărturia unității.

Pentru modernizarea învățămîntului rural și îndrumarea în spirit românesc, în 1866 s-au înființat conferințele învățătoresci, iar în 1869, „Reuniunea învățătorilor din diecesa Caransebeșului“, cunoscută ca cea dintîi organizație de acest fel din țară.⁴ Presiunile exercitate de autoritățile habsburgice pentru statificarea școlilor, cu scopul deznăționalizării, au declanșat o luptă în care ierarhii și adunările eparhiale și-au îndeplinit chemarea cu prisosință. În anul 1874, episcopul Popasu dispunea, prin actul nr. 515, organizarea de biblioteci școlare și parohiale, destinate poporului din toate parohiile, fapt elogiât de George Barițiu⁵.

Înființarea unei tipografii și librării diecezane în Caransebeș deschidea noi perspective activităților complexe, pentru a întregi și consolida realizările. Dorința a ierarhului exprimată încă în anul 1870, ea s-a îndeplinit în 1885, prin larga sa contribuție bănească, la fel cum în 1869 își oferise întreaga agoniseală a unei vieți plină de privațiuni pentru cumpărarea imobilului reședinței.

În ședința adunării eparhiale din 27 aprilie 1884, episcopul Ioan Popasu propunea discutarea înființării celor două așezăminte. În numele adunării, prin actul nr. 316⁶ s-a decis constituirea unei comisii formată din

³ Din rîndul profesorilor care au funcționat la aceste școli între anii 1865—1918, cei mai mulți foști bursieri ai episcopiei, notăm cîteva nume de prestigiu: Vasile Mindreanu, autor de manuale școlare, care — persecutat din cauza atitudinii românești — a trecut Carpații în 1884, stabilindu-se la București unde a funcționat ca profesor la renumitul liceu „Sfîntul Sava“ și ca director al liceului pedagogic; dr. Ioan Paul, din 1886 profesor la Liceul național din Iași, apoi la Universitatea din Cluj; Vasile Goldiș, fost ministru, cu merite deosebite în lupta pentru unitatea politică; reputatul pedagog Ștefan Velovan, stabilit în 1893 la Craiova, organizatorul liceului pedagogic care i-a purtat numele; academicienii Enea Hodoș și dr. George Popovici; istoricii dr. Ioan Sirbu, Patriciu Drăgălina, Iosif Bălan; teologii dr. Iosif Olariu, dr. Petru Barbu, profesorul universitar dr. Vasile Loichiță, compozitorul Sequens..

⁴ P. Jumanca, *Vechile organizații profesionale învățătoresci*, în revista „Altarul Banatului“, Caransebeș, 1945, nr. 3—4, p. 138.

⁵ Ziarul „Observatorul“, Sibiu, 1878, nr. 99.

⁶ Toate actele menționate în articol se află în Arhiva Mitropoliei Banatului, Timișoara, fond Caransebeș, Senatul episcopesc.

protosincelul Filaret Musta, consilierii Ion Ionașiu, Filip Adam, Iuliu Petric și secretarul consistorial Ioan Bartolomei, care urmau să studieze toate aspectele problemei și să facă propuneri. Apoi a fost cumpărat terenul și au fost chemați arhitectul Adrian Diaconu-Diaconovici și tipograful Simeon Pocrean, proprietarul tipografiei din Reșița⁷. Construirea localului a început în primăvara anului 1885, după planul și sub supravegherea arhitectului Diaconu.

Raportul comisiei, cuprins în actul nr. 23 din 19 martie, a fost primit cu aplauze de adunarea eparhială, în ședința din 23 aprilie 1885, tipografia și librăria considerându-se împliniri de mult folos pentru asigurarea progresului obștesc.

Un număr de 41 acte înfățișează însuflețirea și abnegația ce au făcut posibile în același an cumpărarea terenului, construirea localului din temelii, procurarea întregului utilaj tipografic, organizarea tipografiei, expedierea primului imprimat și deschiderea librăriei. Din numărul acestor acte, reținem momentele mai importante în desfășurarea lor cronologică.

Prin actul nr. 477 din 26 iunie, s-a cerut și a fost obținut un împrumut din fondul general diecezan, necesar etajării construcției, lucrare ce se încheie spre sfârșitul lunii următoare. Stăruia însă îngrijorarea privind o competentă conducere tehnică a tipografiei. S-a corespondat cu Eduard Haustein, tipograf la imprimeria imperială din Viena, care și-a exprimat pretențiile, iar profesorii Ștefan Velovan și dr. Ioan Paul au opinat favorabil în actul nr. 554 din 25 iulie. După anume ezitări, Haustein vine la Caransebeș, dar în august 1886 a demisionat.

O atenție deosebită a fost acordată utilajului. Solicitat de ierarh și probabil de Titu Maiorescu, nepotul său de soră, savantul Nicolae Teclu pe atunci profesor de chimie la Academia comercială vieneză, a răspuns cu informații prețioase. În 13 august 1885, el comunica date ample despre mașinile de tipărit și costul lor, iar în 13 octombrie adăuga precizări și detalii referitoare la angajarea lui Haustein. În ședința din 29 august, consiliul eparhial îi adresa următoarele „mulțumiri protocolare”: „Binevoitorul concurs ce Mult Stimat Domnia Ta ni l-ai dat la înființarea tipografiei și librăriei diecesei noastre, a dat îndemnul Consistoriului întrunit în ședință, ca să-Ți voteze cea mai profundă mulțumire și recunoștință”⁸.

Protosincelul Filaret Musta raporta consiliului eparhial, în 30 august, prin actul nr. 651 asupra răspunsului primit de la conducătorul tipografiei arhidiecezane din Sibiu, înființată în 1850, privind organizarea ei. În cursul lunii septembrie s-au primit oferte de la câteva fabrici de hârtie din Viena și Praga, iar întreprinderea vieneză „Poppelbaum” solicita precizări în legătură cu comanda de litere.

⁷ Ziarul „Luminătorul”, Timișoara, 1885, nr. 12, redacția exprimându-și bucuria și urind mari împliniri noilor așezăminte culturale.

⁸ Ioan Durac, *Date noi privind înființarea tipografiei diecezane din Caransebeș*, în „M. B.” nr. 9—10/1983, p. 618, unde sînt publicate trei scrisori trimise de Nicolae Teclu.

Prin actul nr. 878 semnat de episcop în ziua de 11 noiembrie 1885, consiliul eparhial a cerut conducerii oraşului Caransebeş înregistrarea tipografiei şi librăriei :

„Consistoriul diecezei ortodoxe române a Caransebeşului, dorind a satisface unei trebuinţe adînc simţite atît a acestui oficiu diecesan cît şi a clerului şi credincioşilor din diecesă, etablează şi deschide din 1 ianuarie 1886 încolo în casa diecesană de nou zidită, nr. 480, o tipografie cu o presă repede în localităţile din curte, iar către strada principală, în un local o librăriei pentru produsele de presă, de cărţi bisericeşti, şcolare şi altele ce aparţin de negoţul unei librării.

„Conducerea facerilor acestui stabiliment este concretută domnului Eduard Haustein ca diriginte, carele din anul 1868 pînă acum, după certificatul alăturat, a fost aplicat de componist în tipografia Curţii imperiale şi regale din Viena. Deci, conform paragrafelor 3, 4, 41 şi 45 ai legii industriale (art. de lege XVII din anul 1884), ne permitem a face arătare onorabilului magistrat orăşenesc, ca autoritate industrială de I-ma instanţă şi alăturînd taxa de 2 fl. pentru scopuri ale instrucţiunii industriale, apoi 10 fl. arunc comunal pentru ambele stabilimente şi a ruga pe onorat acelaşi, să binevoiască a ne estrăda certificatele industriale despre făcuta însinuare a etablării tipografiei şi librăriei diecezane“.

Forurile orăşeneşti competente, cu actul nr. 3315, înregistrat de episcopie în 20 noiembrie sub nr. 922, au aprobat funcţionarea tipografiei şi librăriei, conform cererii. Actele nr. 930, 940 şi 941 din 23 şi 26 noiembrie, atestă că s-a achitat fabricii de utilaj tipografic „I. Kaiser“ prima rată în valoare de 800 florini pentru maşina de imprimat — „presa repede“ —, firmei „Poppelbaum“ suma de 2310 florini pentru litere şi că s-a dispus retribuirea mecanicului care a montat maşina. În octombrie şi noiembrie, cinci tineri români : Gheorghe Martinovici din Topleş, Iosif Alionte, Petru Harambaşa, Ioan Birăescu şi Constantin Velcu din Caransebeş cereau să fie primiţi ca ucenici. Pentru ei s-a amenajat o cameră, iar ierarhul îi ia sub protecţia sa. Nu au lipsit nici solicitările de angajare din partea unor tipografi.

În şedinţa din 24 noiembrie 1885 consiliul eparhial a numit, cu actul nr. 939, o nouă comisie compusă din protosincelul Filaret Musta, consilierul şcolar Ion Ionaşiu, profesorii Ştefan Velovan şi Iosif Bălan, conducătorul tipografiei Eduard Haustein şi secretarul consitorial Traian Barzu, încredinţîndu-le misiunea de a constata situaţia existentă şi a lua măsurile necesare în vederea începerii activităţii. Din rapoartele celor opt şedinţe de lucru ale comisiei (actele nr. 964, 965), rezultă că deşi mai sînt necesare unele întregiri pentru deplina funcţionare a tipografiei, librăriei şi legătoriei anexe, acestea îşi pot începe activitatea.

La 20 noiembrie 1885, cu prilejul inaugurării festive, s-au tipărit primele pagini, respectiv circulara în care episcopul Popasu îşi exprimase bucuria împlinirii dorinţelor mai vechi „Astăzi, cînd numai acel popor poate conta la trăinicie şi la un viitor mai fericit, care ştie să se folosească

de mijlocele și diferitele îmbunătățiri făcute omenimei prin înaintarea artelor și științelor... astăzi mai era oare posibil ca dieceza noastră să se conducă tot cu mijloace absolut insuficiente, ca în trecut?...⁹

Admirator al noului ce vestea marile prefaceri, Popasu, atunci în vîrstă de 77 ani, îl dorea folosit pentru înfăptuirea dezideratelor românești, cărora s-a consacrat pînă la sfîrșitul vieții.

Din 1865 și pînă la 1919 — o jumătate de secol de lupte pentru împliniri, timp în care i-au continuat strădaniile urmașii întru vrednicie Nicolae Popea și Miron Cristea — institutul teologic și liceul pedagogic au trimis aproape 1 500 absolvenți în satele bănățene, unde și-au adus aportul generos la propășirea culturală și materială a poporului, la mobilizarea în marea luptă pentru libertate și unitate politică. Tipografia și librăria au dat noi valențe acțiunilor românești conduse de organizațiile politice și de slujitorii Bisericii.

Pînă în 1918 — anul desăvîrșirii unității statale românești, la care ne-am limitat cercetările — tipografia diecezană, cea mai modernă, mai bine utilată și mai activă tipografie românească din Banat, a imprimat cel puțin 150 titluri de carte, publicații periodice, partituri muzicale. În totalitate, erau destinate progresului cultural și material, consolidării conștiinței naționale unitare, îmbunătățirii activității preoților și învățătorilor, cerințelor spirituale ale credincioșilor. Dintru început, s-a acordat atenție deosebită învățămîntului din școlile confesionale, un factor deosebit de important în mobilizarea maselor pentru realizarea aspirațiilor naționale. S-au publicat 28 titluri de manuale destinate școlilor elementare, liceului pedagogic și institutului teologic, elaborate de profesorii Vasile Mîndreanu, Enea Hodoș, dr. Iosif Olariu, Patriciu Drăgălina, dr. Petru Barbu, Iosif Bălan, precum și de învățătorii George Cătană și Petru Bizerea, manuale apreciate elogios de contemporani. Între anii 1904—1911 s-au tipărit cinci volume de predici, iar la anume intervale cărți de ritual și de rugăciuni.

Au apărut lucrări istorice bazate pe documente ce atestă legăturile permanente ale Banatului cu toate provinciile românești, integrîndu-l în istoria națională, cărți ce apără adevărul istoric și oferă o viziune cuprinzătoare asupra trecutului. Între anii 1899—1902 Patriciu Drăgălina publica *Din istoria Banatului Severin*, o admirabilă epopee a poporului român de pe această vatră străveche, în care valoarea documentară se îmbinase cu talentul literar. De aceeași valoare este și *Istoria românilor bănățeni* tipărită în 1904 (424 pp) a protopopului dr. George Popovici al Lugojului, care în 1901 publicase și *Uniunea românilor din Transilvania cu Biserica romano-catolică sub împăratul Leopold I* (264 pp). În 1909, protopopul Andrei Ghidiu și profesorul Iosif Bălan au editat *Monografia orașului Caransebeș* (368 pp), întemeiată pe un amplu material documentar. În 1897 apăreau cercetările profesorului Iosif Bălan despre viața și faptele lui *Iancu de Hunedoara* și *Numiri de localități* din Banat, remarcată, pentru valoarea ei științifică, de B. P. Hașdeu și I. Bogdan. Învățătorul Sofronie Liuba și

⁹ Nicolae Cornean, *Monografia eparhiei Caransebeș*, Caransebeș, 1940, p. 40.

preotul Aurel Iana publicau, în 1895, *Topografia satului și hotarului Maidan*, pe care academicianul dr. Atanasie Marienescu o întregise cu *Studii despre celti și nume de localități*. Ioan Bartolomei, secretarul episcopiei, a încredințat tiparului, în 1892, interesantele *Schițe istorice și culturale*, momente din viața grănicerilor din confiniul militar bănățean, iar învățătorul Nicolae Firu a publicat *Biserica ortodoxă română din Bihor (1700—1750)*. S-au tipărit cercetări și documente referitoare la trecutul școlii din Banat iar în 1890 a apărut *Simplificarea graficii și ortografiei*, în care avocatul scriitor Elia Trăilă încerca judicios să dezlege această problemă într-o vreme a disputelor ce nu mai conteneau.

Sub conducerea profesorului Enea Hodoș, între anii 1897—1902, s-a tipărit colecția „Biblioteca noastră”, în care au apărut 46 numere cuprinzând selecții din operele scriitorilor Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu. George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Grigore Alexandrescu, Ion Creangă, Alexandru Odobescu, Ion Slavici. Enea Hodoș publică culegeri de folclor din Banat, Nicolae Macovișteanu, teatru pentru popor în grai bănățean, apoi alte piese pentru popor. Unică în Banat, cu înfățișare elegantă și destinată poporului, „Biblioteca noastră” a difuzat larg literatura românească, iar prin conținutul selecțiilor a contribuit la întărirea conștiinței naționale.

Același aport l-a adus cauzei românești și „Calendarul românului” — un bogat almanah anual pentru țărâtime, care timp de trei decenii, din 1889 până la 1919 — a difuzat în zeci de mii de exemplare poezie și proză scrise într-un elevat spirit românesc, a dus în casele plugarilor sfaturi economice, pentru o muncă practică și organizată, pentru o trăire în duhul credinței strămoșești. În editura tipografiei și librăriei diecezane apare în 1892 lucrarea doctorului E. Elefterescu intitulată *Igiena populară*, iar în anul următor, doctorul Leo Mureșan, profesorul și medicul celor două școli, publica un original și documentat studiu intitulat *Apele minerale ale Singeorgiului*, punind cel dintâi în circulație valoarea lor curativă și pitorescul regiunii.

Profesorul de muzică de la cele două institute eparhiale, caransebeșanul Nicolae Popovici, mai târziu un apreciat cîntăreț de operă semna în „Foaia diecezană” nr. 15 din 1886, articolul *Despre muzică*, în care precizase: „Românii au — ceea ce cu anevoie se va mai găsi la alt popor în lume — au adevărat în Banat peste 50 de reuniuni de cîntări constătoare numai din plugari. Însemnătatea acestor reuniuni o cunoaștem toți; știm că ele sînt factorul principal la susținerea limbii și a sentimentului național”, mijloc de culturalizare și solidarizare românească. Slujind acestor cauze — continua articolul — conducerea episcopiei a sprijinit și sprijinește cu toate posibilitățile înmulțirea reuniunilor și a introdus ca studiu obligatoriu muzica vocală și instrumentală la institutul teologic și la liceul pedagogic, pregătindu-se astfel dirijori de coruri și îndrumători ai manifestărilor teatrale ale plugarilor. În sprijinul activităților respective, conducerea episcopiei a procurat materialul tipografic necesar imprimării partiturilor, a oferit piese de teatru cu conținut educativ, moral și patrio-

tic, adecvate vieții satului. În 1893 s-a editat *Rapsodia română* a profesorului Antoniu Sequens, urmașul lui Nicolae Popovici, apoi o parte din lucrările sale și ale lui Ion Vidu, cu caracter bisericesc, folcloric și patriotic.

Efectiv, tipografia și-a început activitatea în primele zile ale anului 1886, odată cu apariția primului număr al săptăminalului „Foaia Diecezană” — publicația oficială a eparhiei Caransebeșului. La tipărirea și expedierea ei a participat însuși bătrînul ierarh, cu bucurie tinerească. Pînă în 1919, în 33 ani de apariție neîntreruptă, revista totalizase 1 716 numere, cu aproape 14 000 pagini, în care a apărut — în afara articolelor cu conținut oficial, teologic, pastoral, școlar și organizatoric — un foarte bogat material istoric, istoric-literar, documentar, folcloric (în parte rămas necunoscut), precum și numeroase articole cu sfaturi economice și medicale, dintre care unele au fost extrase și difuzate în broșuri. Cititorii — preoți, învățători și țărani — erau informați despre evenimentele din România, despre activitatea Academiei Române și nu lipseau știri de interes mai larg. Se ofereau, de asemenea, date prețioase privind afirmarea culturală și artistică a satelor bănățene, cu programele reprezentațiilor de teatru și muzică corală.

Angajată de la primul număr în popularizarea și apărarea valorilor românești, în întărirea conștiinței naționale unitare și a încrederii în împliniri, „Foaia diecezană” a ignorat limitele ce i-au fost impuse de dominația străină și nu a fost scutită de obișnuitele procese de presă declanșate în Imperiul habsburgic.

Din numărul colaboratorilor săptăminalului, reținem cîteva nume cunoscute în istoria culturii noastre: Ioan Lupaș, G. Bogdan-Duică, Nicolae Densușianu, Atanasie Marienescu, George Popovici, Enea Hodoș, Petru Broștean — cu toții membri ai Academiei Române — Ștefan Velovan, Iosif Olariu, Ioan Paul, Patriciu Drăgălina, Iosif Bălan, medicii Gheorghe Grăiniceanu, E. Elefterescu, Leo Mureșan, etc.

Tot din teascurile tipografiei diecezane au fost trimise plugarilor periodicele „Economia” (1905) și „Lucrul” (1906), redactate de Iosif Bălan, cu îndrumări practice spre o agricultură modernă și rentabilă.

La începutul anului 1918, cînd se întrevedea sfîrșitul primului război mondial, dr. Cornel Corneanu secretarul episcopiei, edita și redacta săptăminalul „Lumina”, cu scopul de a informa, pregăti și mobiliza masele pentru istoricul act al unificării politice. Prin însuflețitoare articole semnate de Ioan Lupaș, Ion Clopoțel, Cornel Corneanu, Teodor V. Păcățian, Sabin Evuțian, George Cătană, Dimitrie Nistor, „Lumina” și-a îndeplinit misiunea, întregind în acest sens „Foaia diecezană” ca un document autentic al luptei împotriva dominației străine, stîrnind atașamentul și entuziasmul general pentru realizarea idealului național.

„Librăria diecezană”, înființată în același an 1885, prin difuzarea miilor de cărți românești în Banat, a îndeplinit și ea o importantă misiune culturală și patriotică și a întreținut legături strînse cu editurile și tipografiile românești din estul Carpaților — fapte ce ar merita atenția cerce-

tătorilor. Catalogul librăriei tipărit în 1897 oferea cititorilor 422 titluri de cărți din care 320 tipărite în România.

Acum, la împlinirea unui secol de valoroase realizări, prin permanenta purtare de grijă a Consiliului Eparhial, tipografia, adusă la Timișoara, își continuă neîntrerupta activitate în local nou, cu utilaj modern și complex. Editura Mitropoliei, credincioasă tradiției statornicite de atît timp a publicat în ultimii 23 ani, cu sprijinul și sub directa îndrumare a ierarhului, o serie de lucrări importante despre trecutul istoric, cultural și artistic din Banat, a răspuns cerințelor credincioșilor, a editat volume de predici. Cu exigența prezentului, revista „Mitropolia Banatului” continuă „Foaia diecezană”, de odinioară, iar „Îndrumătorul bisericesc misionar și patriotic”, este urmașul întru vrednicie al „Calendarului românului”.

EVOLUȚIA BISERICII ROMÂNEȘTI DIN SCAUNUL ORĂȘTIEI PÎNĂ ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

În urmă cu cinci decenii, „Revista teologică” publica un articol semnat de Mircea Munteanu, închinat trecutului Bisericii Ortodoxe din Orăștie¹. Deși M. Munteanu s-a documentat la fața locului și a luat contact cu persoane competente — printre care și preotul evanghelic Albert Amlacher — autorul unei colecții de documente privitoare la ținutul Orăștiei — lucrarea are o serie de neajunsuri rămase necorectate. Dintre ele, se poate semna, în special, nefolosirea mai multor izvoare istorice publicate deja la acea dată, din care reiese existența „populației românești schismatice” în părțile Orăștiei, cu secole înaintea datei presupuse de autor.

Pentru înțelegerea evoluției Ortodoxiei în spațiul geografic al Orăștiei, în perioada secolelor XII—XVI, se impune un scurt istoric al scaunului.

Orașul Orăștie este atestat documentar în diploma privilegiată a regelui Andrei II al Ungariei, acordată sașilor din Transilvania în anul 1224².

¹ Mircea Munteanu, *Biserica veche ortodoxă din Orăștie*, în „Revista teologică”, Sibiu an. 30, 1940/1—2, pp. 42—47 și reluat în „M.B.” nr. 1—4/1962, pp. 92, 96.

² *Documente privind istoria României*, C. Transilvania, veacurile XI—XIII, vol. I (1075—1250), nr. 257, p. 208—210 (în continuare DIR. C.).

Diferiți istorici sau geografi din trecut consemnează anii 1199³ sau 1200⁴ ca dată de fondare a orașului. Tot atunci începuseră acțiunile pentru fortificarea așezării⁵, care au fost terminate până în 1241⁶. În secolul XIII, după o întrerupere cauzată de invazia tătară, orașul a cunoscut o evoluție rapidă. După cum dovedea piața centrală, la sfârșitul veacului Orăștie era un oraș constituit.

Procesul de urbanizare continuă și în secolul următor. În anul 1324, documentele vremii îl desemnau sub denumirea de „civitas” (oraș⁷). Ordinul călugărilor franciscani, așezați în Orăștie încă în 1239⁸, își edifică mănăstirea⁹ și biserica¹⁰. Fenomenul de evoluție orășenească a fost consemnat în 1334¹¹ și de registrele stringătorului papal de dijme. Treptat, datorită așezării sale favorabile se organizează și meșteșugarii în bresle, Orăștie fiind în 1376 — alături de Sibiu, Sighișoara și Sebeș — printre primele orașe în care corporațiile¹² sînt atestate documentar.

Sașii aveau o organizare laică și ecleziastică proprie. Cele dintii formații privitoare la structura administrativă sînt cuprinse în diploma lui Andrei II. Scaunele — de fapt prescurtarea expresiei „scaun de judecată” — s-au constituit la mijlocul veacului XIII, dar încep să fie menționate abia în secolul următor (Orăștie în 1349)¹³.

Colonizarea săsească în ținutul Orăștiei — ca pretutindeni în Transilvania s-a făcut cu scop economic și militar. La venire, sașii au găsit o populație organizată din punct de vedere politico-administrativ și militar. Sașii și românii foloseau în comun apele și pădurile „silva Blacorum” și tot împreună luau parte la expediții militare, cum a fost cazul în anul 1210¹⁴. Uneori, cînd se discutau probleme de interes general, românii au fost cuprinși în adunările obștești precum ne dovedește documentul din

³ A. de Gerando, *Siebenbürgen und seine Bewohner*, vol. II., Leipzig, 1845, p. 34.

⁴ I. D. Leonhart, *Szászváros mit seine Umgebung geschichtlich dargestellt von der Gründung bis zu der merkwürdigen Schlacht auf dem Brodfelde 1480*, în „Transilvania”, vol. I., Sibiu, 1833, p. 236; Kövári L. *Erdély történelme*, vol. I., Pesta, 1859, p. 89; Pesti Frigyes, *Az eltűnt régi vármegyék*, vol. II, Budapesta, 1880, p. 11; I. C. Eder, *Observationes criticae et pragmaticae ad historiam Transilvaniae*, Sibiu, 1803, p. 16 (mss. reformat, Biblioteca Academiei din Cluj-Napoca).

⁵ Huszti András, *O és új Dácia, az Erdélynek régi és mostani állapotjáról való historia*, Viena, 1791, p. 162.

⁶ C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, București, 1940, p. 532.

⁷ Fr. Zimmermann, C. Werner, G. Müller, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I, Sibiu, 1892, p. 387, nr. 424 (în continuare Ub.).

⁸ *Schematismus almae, provinciae S. Stephani regis apostolici ordinis fratrum minorum in Transsylvania Romaniae ad annum Christi 1946*, Cluj, 1947, p. 8.

⁹ *Siebenbürger Quartalschrift*, VI, 1798, p. 16.

¹⁰ P. György Jozsef, *A ferenczrendiek élete és működése Erdélyben*, Cluj, 1930, p. 329.

¹¹ DIR, C., veac XIV, vol. III, p. 341—342, nr. 220.

¹² Ub. II, p. 449—452, nr. 1057.

¹³ A. Amlacher, *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos bis zum Übergang Siebenbürgens unter Erbfürsten aus dem Hause Oesterreich (1690)*, în „Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde”, vol. XV, Sibiu, 1879, p. 179, nr. 16 (în continuare Amlacher).

¹⁴ DIR, C. veacul XI, XII, XIII, vol. I, p. 338—341, nr. 292.

1291 al regelui Andrei III¹⁵. Poziția locuitorilor români din scaunul Orăștiei reiese clar dintr-un act datat în 1464, în care orăștienii anunță sfatul orașului Sibiu că și-au ales judele în prezența și cu consimțământul întregului scaun, format din sași, maghiari și români¹⁶.

Existența unei numeroase populații românești ortodoxe în Transilvania nu putea lăsa indiferent regatul maghiar și papalitatea, care au întrebuintat numeroase mijloace pentru catolicizarea forțată a „schismaticilor”. În anul 1204, papa Inocențiu III scria episcopului romano-catolic de la Oradea să ia măsuri împotriva mănăstirilor „grecești” din Ungaria și să înființeze un episcopat supus Romei¹⁷. Regalitatea maghiară a încercat concretizarea acestui plan și prin așezarea cavalerilor teutoni în Țara Birsei, care pe lângă atribuțiile politico-militare de apărare a granițelor statului, aveau și sarcina de a impune credința oficială, la nevoie chiar cu forța. După alungarea lor din Transilvania, această misiune va fi preluată de o serie de ordine călugărești, printre care și franciscanii. Organizarea lor se face, în special, în acele regiuni din interiorul arcului carpatic unde Ortodoxia era mai puternică: Bistrița, Sebeș, Orăștie¹⁸. La Orăștie exista o congregație încă înaintea năvălirii tătare, fiind cel mai vechi centru franciscan din Transilvania¹⁹.

După ce în anul 1234 papa Grigore IX ceruse regelui Ungariei să ia măsuri împotriva vlădicilor „schismatici”²⁰, în 1279 se dispunea ca preoții ortodocși să fie împiedicați cu forța de a mai oficia slujbe religioase²¹. Sînt primele dispoziții de a-i aduce la ascultarea față de scaunul pontifical pe românii din spațiul carpatic, care s-au împotrivit cu înverșunare tuturor amenințărilor și ispitelor.

Încercările de convertire continuă și în veacul următor prin înființarea de biserici, mănăstiri și chiar a unei episcopii pentru neofiți²². În anul 1398, unii dintre români au fost supuși jurisdicției episcopului romano-catolic din Alba Iulia, căruii îi plăteau și zeciuiala²³. Episcopii trebuiau să aibe în subordine vicari, pentru credincioșii de rit grecesc, dar existența lor este incertă²⁴. Trecherile spre confesiunea oficială, destul de rare datorită rezistenței opuse catolicizării s-au produs în epoca lui Iancu de Hunedoara, dar numai la nivelul clasei feudale românești. Poziția ortodoxă s-a refăcut rapid în același secol XV prin refugiații din Țara Românească și

¹⁵ Ub. I, p. 177, nr. 244.

¹⁶ Ub. VI, p. 188—189, nr. 3386.

¹⁷ DIR, C. Veacul XI, XII, XIII, vol. I, p. 28, nr. 45.

¹⁸ Boros Fortunát, *Az erdélyi ferencrendiek*, Cluj, 1927, p. 29.

¹⁹ Karácsonyi János, *Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*, vol. I, Budapesta, 1922, p. 269.

²⁰ DIR, C. Veacul XI, XII, XIII, vol. I, 275—276, nr. 230.

²¹ DIR, C. Veacul XI, XII, XIII, vol. II, p. 205—208, nr. 228.

²² Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Cluj, 1971, p. 453.

²³ Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I, partea II, București, 1887, p. 400 (în continuare Hurmuzaki).

²⁴ A. Bunea, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagului, Silvașului și Bălgăradului*, Blaj, 1902, pp. 5—6.

chiar cei proveniți din Peninsula balcanică²⁵, dintre care unii s-au stabilit și în scaunul Orăștiei. La sfârșitul anului 1494, judele și jurații Orăștiei cereau intervenția sfatului orașului Sibiu în procesul dintre Vornic Românul (vornik Olachus) și văduva lui Ioan Toreck Românul (Johannis Toreck Olachi) care se strămutase cu întreaga sa avere din Muntenia în satul Pricaz²⁶. Vornicul a intentat proces pentru o serie de bunuri pe care le adusesese refugiatul.

În acea vreme erau frecvente strămutările, încît în anul 1474 regele a dat o serie de dispoziții coloniștilor români stabiliți pe teritoriul Orăștiei²⁷, deoarece nobilimea transilvăneană nesocotea hotărîrile coroanei în privința liberei strămutări a iobagilor²⁸. Privilegiile de care se bucurau românii pe pămînturile Universității Săsești au făcut ca numărul lor să sporească mereu, dar prestarea serviciilor impuse a devenit împovărătoare. În 1493, trei sate administrate de Orăștie — Cugir, Romoșel și Sibișel — cheamă pe perceptorii voievodului să strîngă și de la ei impozitul în oi²⁹, preferînd contribuția în oi în schimbul variatelor obligații de alt gen.

La sfârșitul secolului XV, aproape în toate localitățile aparținătoare scaunului Orăștiei pulsa o intensă viață românească, în care Ortodoxia era în floare. Într-o conscripție din 1488 apar atestați pentru prima oară și conducătorii spirituali ai acelor sate³⁰. Cu toate că preoți ortodocși sînt înregistrați doar în două sate de pe teritoriul scaunului, respectiv Romos și Sibot, ei existau cu siguranță și în celelalte localități. Actul menționat este cel mai vechi document cunoscut care menționează pe preoții români din părțile Orăștiei.

În prima jumătate a secolului XVI, Ortodoxia și-a întărit și mai mult poziția în unitatea administrativă a Orăștiei. La 1539, în cele 13 sate aparținătoare scaunului, zece sînt consemnate ca sate românești, avînd unul sau chiar doi preoți³¹. Astfel, Căstău, Beriu, Sereca, Romos, Romoșel, Cugir, Vinerea, Sibot, Balomir și Sibișel apar notați cu cîte un preot, iar Pricazul cu doi. Doar în două așezări, Turdaș și Orăștie lipsește semnalairea preoților români. Se poate presupune cu greu absența lor din localitățile respective și mai degrabă, poate fi o scăpare a celui care a efectuat conscrierea.

Cum în acest veac numărul actelor referitoare la scaunul Orăștie este mai mare, se înmulțesc și datele privitoare la situația populației ortodoxe. Este foarte interesant un document de la începutul veacului. În 1515, epis-

²⁵ Dr. Ștefan Lupșa, *Biserica ortodoxă română din Ardeal și Ungaria în veacul lui Iancu de Hunedoara (XV)*, în *Mitropolia Ardealului*, I, nr. 3—4, 1956, p. 269.

²⁶ Hurmuzaki, vol. XV/1, p. 142, nr. 259.

²⁷ Amlacher, p. 198, nr. 46.

²⁸ *Oklevél másolatok*, mss. reformat, Biblioteca Academiei din Cluj Napoca, nr. 1605 d.

²⁹ Amlacher, pp. 222—223, nr. 72.

³⁰ A. Berger, *Volkszählung in den 7 und 2 Stuhlen, im Bistritzer und Kronstädter Distrikt von Ende des XV und Anfang des XVI Jahrhunderts*, în „Korrespondenzblatt“, XVII, 1894, pp. 51—52.

³¹ Fridrich Steiner, *Zählung der Wirte im Brooser und Mühlbacher Stuhl im Jahre 1539*, în „Korrespondenzblatt“, X, 1887, pp. 112—113.

copul romano-catolic Francisc Warda se adresa sfatului oraşului Sibiu, cerînd să ocrotească pe magistrul Clemens, plebanul Sibotului, de români „schismatici” din părţile Orăştiei, ca „să nu transforme biserica în sălaşul unei cete de neleguiţi”³², parohul romano-catolic fiind afectat şi de numărul restrîns de enoriaşi pe care îi avea („în sua parochia pauci admodum sint Cristiani”). Pentru ţinutul Orăştiei actul este primul de acest fel care face aluzie la „românii schismatici”. După cum se poate constata, la această dată puterea şi îndrăzneala românilor era mare, situaţie ce l-a obligat pe reprezentantul Bisericii oficiale din Sibot să facă apeluri repetate la judele Orăştiei, precum şi la episcopul său. Diferenţele dintre ortodocşii şi romano-catolicii din sat s-au rezolvat. În 1545, regina Isabela intervenea în favoarea orăştienilor în problema percepţiei dijmei bisericeşti de către capitlul din Alba Iulia. Scaunul din Orăştie şi-a adjudecat stringerea impozitelor din satul amintit, pe care, însă capitlul şi-l revendica. Atunci sfatul din Orăştie s-a plîns coroanei, care i-a apostrofat pe prelaţii din Alba Iulia³³.

Raporturile dintre autorităţile din Orăştie şi românii ortodocşi au fost în general bune. În anul 1504, cînd nobilii din Pestiş intentează proces românilor din Pricaz pentru uciderea unui alt nobil, juraţii oraşului au luat apărarea sătenilor³⁴. Aceleaşi relaţii decurg din actul referitor la „schismaticii” din Sibot din anul 1515 — citat mai sus — în care episcopul Francisc Warda comunica sibienilor că preotul Clemens s-a adresat de repetate ori forurilor conducătoare din Orăştie cerîndu-le ajutorul, dar aceştia nu i-au avertizat niciodată pe români pentru neajunsurile făcute plebanului³⁵.

Istoricul sas Georg Reicherstorffer, în lucrarea „Cronografia Transilvaniei” *Chorographia Transilvaniae* ..., apărută la Viena în 1550, face o serie de menţiuni deosebit de interesante privitoare la locuitorii Orăştiei: „acolo locuitorii sînt foarte mulţi şi se apropie mult în privinţa portului şi a felului de hrană, de obiceiurile religioase şi datinile românilor care locuiesc răspîndiţi prin tot locul pe cîmpii pustii de jur împrejur, într-un fel de posesiuni (ale lor)”³⁶. Dacă prezenţa obştii româneşti în frunte cu cneazul satului respectiv a fost mereu o realitate indiscutabilă, pînă acum s-a insistat mai puţin asupra afirmaţiei lui Reicherstorffer referitoare la ritul românilor din Orăştie, cu atît mai mult cu cît prezenţa preotului ortodox în conscripţia din 1539 lipsea. De aceea, subliniem raportarea societăţii săseşti la românii de aici, menţionată de Reicherstorffer. Dacă în secolul XIV, în Transilvania numărul populaţiei ortodoxe era estimată la 60% din totalul locuitorilor³⁷, în veacul XVI cifra ortodocşilor a fost mult mai mare — şi prin urmare şi cea din cuprinsul scaunului Orăştie — motiv care l-a determinat pe istoricul sas să facă asemenea relatare.

³² Amlacher, pp. 256—257, nr. 108.

³³ Amlacher, pp. 283—284, nr. 133.

³⁴ Hurmuzaki, vol. XV/1, p. 167, nr. 307.

³⁵ Amlacher, pp. 256—257, nr. 108.

³⁶ *Călători străini despre Ţările Române*, vol. I, Bucureşti, 1968, p. 222; textul latin în volumul II, p. 548.

³⁷ Ştefan Pascu, o.c., p. 232.

Odată cu scăderea numărului sașilor din Orăștie și din împrejurimi — proces început încă în secolul XV — sporește populația românească. În anul 1557 sfatul din Orăștie judeca un litigiu dintre sașii din Romos și românii de aici pentru o bucată de pământ arabil aflat la marginea satului³⁸. „Schismaticii“ cereau și ei o parte din pământul amintit, deoarece efectuau aceleași obligații și servicii, plăteau aceleași taxe ca și ceilalți locuitori, ba chiar întrețineau și școala din sat, prin plata învățătorului. La solicitarea judecătorului, românii își desemnează reprezentantul, Dumitru Sirbul, cel mai bătrîn din sat, spre a depune mărturie. La sfîrșitul depoziției sale privitoare la ogorul în cauză, nu uitase să afirme că „pe baza credinței mele pe care m-am jurat, pot să zic că românii s-au bucurat de acest drept și de religia lor“³⁹. Sfatul orășenesc a decis să dea și românilor o parte din pămînturile satului, ce se împărțeau anual „annuatim divisionales“, întrucît și ei suportau aceleași sarcini, hotărîre care i-a mulțumit pe „schismatici“.

Printre românii din Orăștie care s-au remarcat în veacul XVI au fost și membrii familiei Olahus. Originari din Muntenia, unde erau încă ortodocși⁴⁰, au emigrat peste munți unde au trecut la catolicism. Unul dintre descendenți, Ștefan Olah, a primit din partea regelui Vladislav, în anul 1504, funcția de jude al Orăștiei. Fiind nobil, a întîmpinat mari greutăți, datorită legilor săsești ce opreau numirea de aristocrați în posturi de conducere pe teritoriul Universității. Orăștienii se temeau de încălcarea privilegiilor străvechi⁴¹. Se pare că Ștefan Olah și-a îndeplinit cu corectitudine atribuțiile sale, spre deplina mulțumire a celor ce se temuseră de el, deoarece și-a păstrat slujba pînă în anul 1520. În testamentul său alocă suma de 1 florin pentru funerariile sale, cerînd să fie înhumat în biserica „Sfîntul Nicolae“ din Orăștie⁴². Unul dintre fiii săi i-a succedat în funcție, în urma insistențelor fratelui său mai mare, umanistul Nicolae Olahus⁴³, alegerea fiind făcută încă din timpul vieții părintelui său⁴⁴.

Curentul reformei din veacul XVI s-a propagat rapid și în Transilvania, unde a cuprins și spațiul orăștian, convertind sașii la luteranism, iar pe maghiari la calvinism. Este greu să se stabilească o dată precisă în legătură cu apariția ei în scaunul Orăștiei. Se știe că între 1527—1540, orașele săsești din Transilvania aderă la Reformă, Orăștia fiind unul dintre cele mai importante centre⁴⁵. Un registru al bisericii reformate din Orăștie se deschide cu copia unui act din 1530, care ar putea adevăra prezența cal-

³⁸ Hurmuzaki, vol. XV/1, pp. 524—525, nr. 949.

³⁹ Amlacher, pp. 416—418, nr. 144.

⁴⁰ Dr. Ștefan Lupșa, *Catolicismul și românii din Ardeal și Ungaria pînă la anul 1556*, Cernăuți, 1929, p. 79.

⁴¹ Amlacher, p. 240, nr. 91.

⁴² *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából*, vol. I (1520—1529), Budapesta, 1902, pp. 55—56, nr. 55.

⁴³ Nicolae Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, pp. 113—114.

⁴⁴ Amlacher, pp. 261—262, nr. 115.

⁴⁵ Pokoly József, *Az erdélyi református egyház története*, vol. I, Budapesta, 1904, pp. 27, 37.

vinismului la acea dată⁴⁶. În adunarea Universității săsești de la Sibiu, din anul 1544, se sublinia că principalele orașe din sudul Transilvaniei se află sub influența noului curent⁴⁷.

Atît sașii cît și ungurii au încercat atragerea ortodocșilor, de partea Reformei. Părăsirea vechii credințe se făcea însă sporadic, doar pentru anumite favoruri materiale⁴⁸. În lucrarea „Descrierea Transilvaniei...”, iezuitul Antonio Possevino sublinia că românii „trăiesc amestecați printre unguri și sași; ei atîrnă în orice privință, în afară de religie, de aceia în a căror jurisdicție locuiesc... Este uimitor cît au fost de îndărătnici pînă acum, împreună cu cei din Țara Românească și Moldova, în schisma lor și în ritul grecesc”⁴⁹. Dar ce poate ilustra mai bine apartenența ortodoxă a românilor din ținutul Orăștiei ca exemplul lui Dumitru Sirbu din Romos, care în numele întregului neam din satul său vorbea de „religia lor”?

Sașii au încercat atragerea românilor la luteranism începînd cu locuitorii suburbiilor din Brașov⁵⁰. La 22 martie 1559, J. Benckner dă ordin românilor din Schei să învețe catehismul pentru a fi „reformați”⁵¹. Tot pentru populația ortodoxă se tipărea la Sibiu încă în anul 1544 un catehism luteran în limba română, ce constituise un bun articol de negoț⁵². În Orăștie, noua învățătură a fost răspîndită prin anii 1545 de Simon Trap-pold⁵³. Rezultatul propagandei luterane îl găsim într-o scrisoare a lui Adalbert Wurmloch, adresată parohului Ioan Hees din Pozsony (Bratislava), în care arăta că românii au primit catehismul tradus pentru ei, dar mulți dintre ei îl disprețuiesc⁵⁴.

În a doua jumătate a secolului XVI, ungurii încep și ei acțiunea de convertire a românilor, dar la calvinism, uzînd de alte metode decît sașii, respectiv prin legi și amenințări. Autoritățile oficiale maghiare tipăresc cărți bisericești în limba română, dar își încearcă reușita mai ales prin numirea de episcopi și superintendenți calvini în fruntea Bisericii române. În perioada anilor 1566—1582 au fost trei asemenea episcopi protestanți. Încetarea episcopiei Geoagiului, în anul 1566, se datora în mare măsură înființării episcopiei româno-calvine⁵⁵.

⁴⁶ Filiala Arhivelor Statului-Sibiu, *Capitulul evanghelic din Transilvania, capit-lul Orăștie*, nr. 881.

⁴⁷ G. D. Teutsch, *A reformáció Erdély-országban*, Sibiu, 1868, p. 18.

⁴⁸ Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii române din Transilvania*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 79.

⁴⁹ *Călători străini...* vol. II, București, 1970, pp. 566—567.

⁵⁰ Z. Păclișanu, *Cîteva date despre preoții româno-calvini*, în „Cultura Creștină”, vol. I, nr. 1, 1911, p. 45.

⁵¹ *Auszg aus der Chronik von Simion Massa*, Marcus Fuchs (1335—1585) în „Quellen zur Geschichte der Stadt Brasso”, vol. IV, Brașov, 1903, p. 80.

⁵² Ștefan Meteș, *Relații comerciale ale Țării Românești cu Ardealul, Sighișoara*, 1920, p. 148.

⁵³ G. D. Teutsch, o.c., p. 18.

⁵⁴ Gergely Ferenc, *Az 1569-i első román református zsinat és előzményei*, în „Erdélyi Múzeum”, XLII, Cluj, 1937, p. 119.

⁵⁵ Ștefan Meteș, *Episcopia Geoagiului de Sus (1557—1957)*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 9—10/1957, p. 658.

Dieta din 30 noiembrie 1566 institua pe primul episcop calvin pentru toți românii din Transilvania, în persoana lui Gheorghe de Singiorz⁵⁶. Difuzarea noilor idei s-a lovit, însă de rezistența ortodocșilor care țineau la religia străbună. Episcopul Gheorghe s-a plîns principelui Ioan Sigismund, care la 2 octombrie 1567 atrăgea atenția românilor că dacă nu se vor su-pune sint pasibili de a fi alungați din țară⁵⁷. Atitudinea populației ortodoxe a fost discutată și în dieta de la Turda din iunie 1568⁵⁸.

Al doilea episcop protestant era legat de una dintre așezările de lângă Orăștie, unde își avea reședința. În 8 februarie 1569, Ioan Sigismund scria bistrițenilor că a numit ca episcop pe Pavel din Turdaș, cu scopul de a propaga cuvîntul lui Dumnezeu în bisericile ortodoxe, în limba română, și de a reforma cultul după învățătura lui Hristos⁵⁹. În toamna aceluiași an, la 16 octombrie, noul superintendent întrunea pentru prima dată sino-dul la Aiud⁶⁰, cu scopul modificării liturghiei. Date privitoare la desfășu-rarea soborului s-au păstrat într-o copie a unui protocol care a fost publi-cat⁶¹. Pentru activitatea sa, regele Ungariei l-a recompensat pe episcopul Pavel, la 4 noiembrie 1570, cu casa, curtea și grădina din Lancrăm a „vlă-dicului” ortodox Sava, care a părăsit țara, dar sașii din Sebeș sub a căror jurisdicție se găsea satul, s-au opus donației regale deschizînd un șir întreg de conflicte pe parcursul a mai multor ani cu Pavel din Turdaș, obligat în final să-și vîndă bunurile primite⁶².

Anul 1571 a adus importante schimbări pe plan politic și religios. Ioan Sigismund, puternicul sprijinitor al calvinismului, a decedat, locul acestuia fiind luat de principele catolic Ștefan Bathory care s-a arătat favorabil ortodocșilor, prin îngăduința dată episcopului ortodox Eftimie de a predica în bisericile românești „din toată Transilvania și Ungaria”⁶³. Aceasta face ca alte amănunte despre activitatea lui Pavel din Turdaș să nu fie cunos-cute, rămînînd incertă chiar și data morții sale. La 21 aprilie 1577 dieta din Turda îngăduia românilor care „au părăsit legea grecească și ascultă cuvîntul lui Dumnezeu”⁶⁴ să-și aleagă alt superintendent în locul celui decedat. În legătură cu noul episcop, Mihail din Turdaș există, de asemenea, foarte puține date. Revista „Unirea” publica în anul 1900 cîteva însemnări de pe filele unui Triod tipărit în 1749 la Tîrgoviște și aflat la Turdaș, din care rezultă eforturile sale pentru convertirea la credința calvină a 26 să-teni români din așezarea sa de reședință⁶⁵.

⁵⁶ *Monumenta Comitalia Regni Transylvaniae*, vol. II, Budapesta, 1876, pp. 326—327 (în continuare MCT).

⁵⁷ Hurmuzaki, vol. XV/1, p. 625, nr. 1167.

⁵⁸ M.C.T., vol. II, p. 341.

⁵⁹ Hurmuzaki, vol. XV/1, p. 635, nr. 1183.

⁶⁰ Hurmuzaki, vol. XV/1, pp. 638—639, nr. 1186.

⁶¹ Gergely Ferenc, o.c., pp. 126—127.

⁶² A. Bunea, *Ierarhia Românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaj, 1904, pp. 304—305.

⁶³ Hurmuzaki, vol. XV/1, pp. 653—654, nr. 1211.

⁶⁴ M.C.T., vol. III, p. 118.

⁶⁵ „Unirea”, 1900, nr. 38, p. 318.

Apariția uneia din cele mai însemnate opere din cadrul vechii noastre literaturi, „*Palia de la Orăștie*“ în 1582 este legată de numele lui Mihail din Turdaș. În calitate de „ales piscopul românilor din Ardeal“, împreună cu alți patru cărturari ai vremii Ștefan Herce „propovăduitorul Evangheliei în Sebeș“, Efreim Zeican „dascălul de dascălie a Sebeșului“, Moise Peștoișel „propovăduitorul Evangheliei în Lugoj“, și Archirie „protopopul Hunedoarei“, efectuează traducerea românească a *Paliei*⁶⁶. Acest monument de cultură încheia, de fapt, seria tipăriturilor românești din secolul XVI.

În timpul ultimului episcop calvin, întinderea teritoriului aflat sub jurisdicția sa s-a redus simțitor la zona Hunedoara, Zărand, Lugoj și Caransebeș⁶⁷. Chiar în Turdaș, printr-o dispoziție a principelui Transilvaniei Gheorghe Rákoczi II, biserica ce „încă de la daci rămase românilor“, a fost confiscată împreună cu pământurile aferente și date calvinilor din sat⁶⁸. Este doar un exemplu al ofensivei protestante pe teritoriul scaunului Orăștiei în veacul XVII, conjugată la sfârșitul secolului cu propaganda romano-catolică, ambele întimpinind, însă, rezistența românilor ce voiau să rămână credincioși Bisericii lor strămoșești.

Pr. ANTON ROMOȘAN

⁶⁶ Viorica Pamfil, *Palia de la Orăștie*, București, 1968, p. 10.

⁶⁷ Juhász István, *A reformáció az erdélyi románok között*, Cluj, 1940, pp. 96—97.

⁶⁸ „Unirea“, 1900, nr. 38, p. 318.

TREPTE ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

O MODERNĂ FABRICĂ DE CUZINEȚI

Pe platforma din Mociur a Întreprinderii constructoare de mașini din Reșița a început fabricarea primelor tipuri de cuzineți, într-o modernă capacitate productivă. Unitatea, dotată în cea mai mare parte cu mașini și utilaje de concepție românească, furnizează cuzineți pentru întreaga gamă de motoare Diesel destinate tracțiunii feroviare și navale, altor necesități ale economiei naționale din întreaga țară, contribuind la eliminarea importurilor de asemenea produse. Astfel se realizează diversificarea tipodimensiunilor de cuzineți, întreprinderea reșițeană livrând apoi aceste produse și altor unități din țară.

UTILAJE DE MARE COMPLEXITATE ÎN PREMIERĂ NAȚIONALĂ

La Întreprinderea mecanică Timișoara a fost realizat, în premieră națională, un utilaj de mare complexitate: automacaraua de 16 tone forță, cu braț telescopic. Executat după proiectul institutului de specialitate dependent de I.M.T., noul utilaj este primul din seria automacaralelor grele ce urmează a fi asimilate și executate la marea uzină timișoreană (de 25, 40, 80 și 125 tf.), destinate executării lucrărilor de îmbunătățiri funciare, în construcții și

depozite. Utilajul a fost executat în întregime cu componente românești.

Se află, totodată, în probe pentru omologare definitivă, la Constanța, o altă premieră tehnică: motoîncărcătorul de 10 tf., destinat manipularii mărfurilor în porturile comerciale ale țării. A fost montat motoîncărcătorul de 21 tf., întrebuințat în același scop. Cele două utilaje sînt concepute de așa manieră încît să poată însoți navele românești în lungile lor curse, reducînd cu mult timpul încărcării și descărcării mărfurilor. A intrat în producție de serie, în secția de utilaj complex, excavatorul de 130 litri la cupă, destinat executării lucrărilor de îmbunătățiri funciare, utilaj de mare productivitate, apreciat pentru performanțele sale tehnice de Președintele Nicolae Ceaușescu, în vizita de lucru efectuată la Gurbănești.

PRIMELE MINE DIN BAZINUL CARBONIFER AL LUGOJULUI

Colectivele de oameni ai muncii de la minele din Darova și Sinersig, jud. Timiș, au reușit să sape suplimentar 190 m de galerie și 16 m planuri înclinate concomitent cu alte importante lucrări. În felul acesta au fost executate principalele lucrări miniere de pregătire a panourilor experimentale, creîndu-se treptat condițiile necesare începerii exploatarei cărbunelui. Folosind cu eficiență utilajele din dotare și tim-

pul de lucru, minierii au predat pentru exploatare încă din acest an 1985 primele mine de lignit la Sinersig I și Visag I.

INSTALAȚIE MINIERĂ DE MARE PRODUCTIVITATE

Un colectiv de specialiști din cadrul Institutului de cercetare, inginerie tehnologică și proiectare pentru lucrări de construcții și instalații miniere din Deva a proiectat și executat după o concepție originală o instalație de perforat cu două brațe acționată electrohidraulic, care înlocuiește tradiționalele perforatoare mînuite manual. Prin soluțiile constructive și funcționale adoptate, instalația realizează o productivitate de trei ori mai mare decît cea obținută cu ajutorul tehnologiilor clasice, reduce consumurile energetice cu aproape 50 la sută, ușurează considerabil efortul fizic al minerilor și asigură o securitate deplină a muncii.

Acționînd pentru continua mecanizare și automatizare a producției în exploatarea miniere, în scopul creșterii productivității muncii și a eficienței economice, specialiștii institutului amintit, în colaborare cu cei ai Centralei miniere din localitate, au realizat și alte instalații complexe care, după riguroase experimentări, au intrat în dotarea unităților miniere din țară. Printre acestea se află instalația de acționare a mașinii de extracție — utilizată cu bune rezultate la E.M. Coranda — Certej — care conduce la creșterea vitezei de transport pe vertical și la reducerea consumurilor de energie electrică, instalația de betonare mecanizată a galeriilor, instalația de încărcare utilizată la lucrările de deschidere și pregătiri.

NOI PRODUSE SIDERURGICE

La întreprinderea din Oțelul Roșu au fost asimilate în ultima vreme o mare gamă de produse siderurgice destinate unor nevoi de primă urgență ale economiei naționale. Între acestea se detașează oțelul cu marca C. 120 ce se utilizează la fabricarea matrițelor necesare produselor refractare. Acest oțel, prin structura și compoziția sa, se află la granița dintre oțel și fontă, fiind deosebit de sensibil la deformarea plastică. Cu ajutorul direct al cercetătorilor, au fost puse la punct și alte tehnologii care înlocuiesc importurile: fabricarea barelor calibrate și sîrmei calibrate pentru centrale atomo-electrice și industria aeronautică, benzile rezistive din aliaje nichel-crom și crom-aluminiu pentru industria electrotehnică, table din oțel tip „Soldur” pentru fabricarea autoturismelor „Olteit” etc.

PREMIERĂ TEHNICĂ

La Institutul de cercetări pentru tehnică de calcul și informatică din Timișoara a avut loc avizarea fazei de prototip a sistemului electronic de prelucrare a textelor, de elaborare a documentelor scrise, ceea ce înseamnă un început de automatizare a muncii de secretariat. Demonstrația funcționării sistemului a fost făcută în prezența a 30 reprezentanți ai unor întreprinderi din țară, interesate să achiziționeze produsul conceput de cercetătorii institutului. Participanții la demonstrație au manifestat un deosebit interes față de modul facil de elaborare, corectare și multiplicare a diferitelor documente: rapoarte, dări de seamă, lucrări științifice, corespondențe etc.

A fost o demonstrație în premieră națională de prezentare a unui asemenea produs, care folosește în componența sa numai aparatură românească, reducând total sumele afectate pentru procurarea sa din import.

INSTALAȚIE DE MARE UTILITATE

Colectivul de specialiști de la întreprinderea „Electrometal” din Timișoara, în urma unor susținute preocupări pentru realizarea de produse complexe, de mare randament, a reușit să-și îmbogățească nomenclatorul cu instalația de transport cu sistem refulare-absorbție. Noul produs este destinat manevrării cerealelor în depozite. Avînd o putere instalată relativ mică, deci un redus consum de energie, ea asigură manevrarea cerealelor pe distanță de 40 m pe orizontală și 20 m pe verticală, cu o productivitate de 20 mc pe oră. Comenzile și modul de funcționare permit ca un lucrător să poată deservi pînă la trei instalații la încărcatul-descărcatul produselor din magazine în mijloacele de transport.

COLABORARE RODNICĂ INVĂȚĂMÎNT-PRODUCȚIE

Cadrele didactice de la Institutul politehnic „Traian Vuia” din Timișoara manifestă intense preocupări pentru valorificarea, economisirea și recuperarea metalelor neferoase și oțelurilor aliate, sprijinind unitățile economice din diferite sectoare de activitate. Avînd ca obiectiv reducerea consumului, prin reproiectare și aplicarea unor tehnologii moderne, în colaborare cu specialiști de la „Electromotor” Timișoara s-a trecut la executarea unor motoare asincrone trifazate, avînd drept criteriu

obținerea consumului minim de materiale active, în condițiile satisfacerii performanțelor funcționale impuse. Rezultatele obținute se materializează prin reducerea consumului specific de metale neferoase, cu 5—9%, la un număr de opt tipuri de motoare reproiectate. În colaborare cu I.A.E.M., s-a obținut un dispozitiv de frinare a aparatelor electrice reducîndu-se cu 50% conținutul de cobalt încorporat. Tipizarea dispozitivului respectiv și aplicarea lui la conectorul mono și trifazat a permis și modificarea constructivă a șasiului din siluminu, care a devenit mai ușor cu 20%.

ALTE MICROHIDROCENTRALE ÎN JUDEȚUL HUNEDOARA

În cadrul preocupărilor pentru valorificarea potențialului hidroenergetic al râurilor și pîrîurilor, pe riul Strei, în apropierea comunei Baru Mare, a fost pusă în funcțiune o microhidrocentrală cu o putere instalată de 440 kWh. Alte două microhidrocentrale realizate în actualul cîncinal asigură alimentarea cu energie electrică a unităților economice și a altor beneficiari din zona bazelor de agrement de la Cinciș și Valea de Pești, iar de curînd a început construcția a încă patru asemenea unități, la Dobra, Buta și Zeicani, însumînd o putere instalată de aproape 2 000 kWh.

VAGOANE DE METROU ÎNTR-O NOUĂ IPOSTAZA

Cu începere din anul 1976, întreprinderea de vagoane din Arad construiește vagoane românești de metrou, produs al tehnicii de vîrf cu care se pot mîndri puține țări din lume. După aproape zece ani de cercetări și muncă

tenace, succesul a căpătat dimensiuni noi, mai ales sub aspect calitativ. Arădenii au trecut la fabricarea celei de a doua generații de metrouri, la parametrii tehnicii de vîrf care conferă vagoanelor o carte de vizită de cea mai înaltă competitivitate: fiabilitate, tiristorizare, mentenabilitate, viteză, siguranță în exploatare. Generația a doua de vagoane întrunește noi atribute ale confortului începînd cu microclimatul din interior, care se realizează într-o originală formă, printr-o ventilație totală dirijată de la acoperiș spre partea interioară. Barele de sprijin au devenit mai practice și mai estetice, existînd instalații cu benzi magnetice pentru diferite informații utile pe un fond muzical adecvat care să contribuie la ambianța călătoriei. Toate sînt de fabricație românească, fructificînd inteligența tehnico-inginerească, iscusința și priceperea specialiștilor autohtoni.

PRIMELE 500 APARTAMENTE ÎN ANINA NOUĂ

Noul oraș Anina, creat ca urmare a punerii în valoare a zăcămintelor de șisturi bituminoase din această zonă, prinde contur pe platoul Colonovăt amplasat la o altitudine de circa 700 m. Aici au fost puse deja la dispoziția familiilor de minieri și constructori ai noii termocentrale primele 500 apartamente, spații comerciale și alte dotări corespunzătoare. Constructorii brigăzii 111 a Întreprinderii județene Caraș-Severin a Antreprizei construcții-montaj au trecut la materializarea celei de a doua etape de construcție a noului oraș, menită să confere acestei așezări deplină ospitalitate și personalitate urbanistică în constelația noilor centre muncitorești ale patriei.

UN CARTIER ÎNTREG ÎNZESTRAT CU CAPTATORI SOLARI

În municipiul Timișoara, un întreg cartier a fost înzestrat cu captatori solari pentru pregătirea apei calde menajere. Aceștia au o capacitate anuală de circa 130 tone combustibil convențional. În primăvara și vara anului 1985, aproximativ 50% din cantitatea de apă caldă menajeră a fost asigurată pe bază de energie solară. Au fost puse în funcțiune instalații solare cu o capacitate anuală de 100 tone combustibil convențional, la un alt cvartal de blocuri.

SPOREȘTE FONDUL FUNCİAR

În hotarul comunei Gătaia jud. Timiș, se află în curs de execuție ample lucrări hidroameliorative, menite să conserve și să sporească fertilitatea fondului funciar din zona cursului mijlociu al râului Bîrzava. Oamenii muncii de pe șantier au finalizat lucrările de recuperare și punere în slujba producției agricole a unor suprafețe de teren totalizînd 45 ha din perimetrul Cooperativei agricole de producție Birda. Operațiunile au constat în defrișări de arboret și mărăcinșuri, în amenajări de desecare, nivelări de teren și sistematizarea teritoriului. O altă suprafață de 60 ha a fost recuperată în primăvara anului 1985, fiind obținută și prima recoltă: peste 6 000 kg porumb știuleți la hectar.

BAMBUS ÎN ȚARA

O plantație experimentală mai puțin obișnuită pentru latitudinea țării noastre este cea de bambus. Tulpinile

speciilor de bambus sînt utilizate în confecționarea de mobile, undițe și alte articole sportive. În arboretul Simeria al Institutului de cercetări silvice sînt cultivate mai multe specii de bambus, dintre care cea aparținînd genului *Filostahis*, care, deși originară din China, s-a aclimatizat bine în lunca Mureșului. Cultura bambusului în lunca Mureșului s-a dovedit pe deplin posibilă și chiar rentabilă, cele 10 000 tulpini de bambus strînse pînă acum putînd fi de folos fabricilor de mobilă.

BAILE CĂLACEA

Datorită amplasamentului ei în plină cîmpie, la o altitudine sub 100 m, stațiunea balneară Călacea, situată la 25 km de Timișoara, se bucură de prilejul unei cliمة blinde, cu toamne prelungite. Recent au fost captate două noi sonde de apă termominerală, cu calități fizico-chimice deosebite, atît în cura externă cît și în cea internă, folosind într-o mare gamă de afecțiuni ale sistemului nervos periferic, ale aparatului digestiv, renal, reumatisme, etc. Cura balneară se asociază unor combinații cu „Boicil“, „Pellamar“ și acupunctură și sînt bine suportate inclusiv de hipertensivi. S-a amenajat un parc dendrologic de aproximativ 4 ha, cu plantații

de specii rare, multe din ele aduse de la rezervația din Bazoș, precum și un bazin termal în aer liber.

DANTELĂRIE ÎN OS

Domeniul sculpturii se limitează în general la lemn, metal, marmură, piatră. Sculptori în os sînt foarte rari. Un cioplitor în os, foarte pasionat, este și Traian Căpăț din Timișoara care lucrează asemenea piese începînd din anul 1977. Subiectele sînt inspirate din istoria țării, dar artistul popular timișorean execută și copii la scară redusă a unor construcții arhitectonice: porți maramureșene, biserica din lemn din Plopiș, casa țărănească din comuna sa natală, precum și mărțișoare, amulete, cercei, păsări, pești.

DONAȚIE

Filiala Arhivelor Statului din Caransebeș a intrat în posesia unui valoros fond de documente, vechi de peste șapte decenii. Donație a profesorului emerit Bujor Jumanca din localitate, documentele datînd din anii 1910—1913, provin în majoritate de la așa-numita „Reuniune a învățătorilor români“ din Caransebeș și sînt deosebit de bine conservate.

CRONICA BISERICESCĂ

ANIVERSAREA PATRIARHIEI ROMÂNE

Împlinirea a 60 de ani de la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de patriahie a fost marcată prin festivități care au avut loc la București în ziua de 29 septembrie 1985.

În dimineața acelei zile, în catedrala patriarhală a fost oficiată sfânta liturghie de către Prea Fericitul Patriarh Iustin, înconjurat de un sobor de ierarhi și preoți, în prezența membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a consilierilor patriarhali, a profesorilor Institutelor teologice de la București, și Sibiu și a unui număr mare de credincioși.

La sfârșitul sfintei liturghii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a vorbit despre aniversarea Patriarhiei Române. I.P.S. Sa a arătat că din bună vreme una din formele de organizare bisericească a fost patriarhia, avînd ca temei împărțirea politică și principiul etnic. Cît privește Biserica Ortodoxă Română, ea s-a remarcat de-a lungul istoriei sale printr-o bună organizare pe întreg teritoriul locuit de români.

După împlinirile din 1877 și 1918, înființarea Patriarhiei Române în 1925 a reprezentat o încununare a unei lucrări bisericești care a impus Ortodoxia românească, fiind astăzi una din cele mai temeinic organizate, cu cler serios pregătit, participantă activă la toate acțiunile interortodoxe și ecumenice. În același timp, ea este integrată în viața poporului nostru pe care îl slujește cu tărie, străduindu-se să ducă la mîntuire pe credincioșii pe care îi păstorește și să contribuie la înfăptuirea năzuințelor și idealurilor lor, activitatea ei fiind favorizată de condițiile prielnice de care se bucură în actuala societate românească — a subliniat I.P.S. Sa.

La orele 13 în sala sinodală a avut loc ședința solemnă a Sfântului Sinod dedicată acestui moment aniversar, ședință prezidată de P. F. Patriarh Iustin. A fost prezent și dl. Ion Cumpănașu, Președintele Departamentului Cultelor.

Cinstirea evenimentului a fost subliniată prin cuvîntarea festivă intitulată „Cei patru mari patriarhi ai celor 60 de ani de patriarhat ortodox românesc”, rostită de Înalt Prea Sfințitul Antonie, Mitropolitul Ardealului, I.P.S. Sa a făcut o prezentare a istoriei împlinirilor din această perioadă prin istoria oamenilor care veghidu-le de pe scaunul cel mai înalt, au contribuit în chip determinant la înfăptuirea lor“.

Enumerînd împlinirile cele mai de seamă ale celor patru patriarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, I.P.S. Mitropolit Antonie a descris profilul fiecăruia dintre ei.

În ceea ce îl privește pe Miron Cristea, patriarhatul acestuia „a fost o mîndrie a Bisericii și o înălțare a prestigiului ei. A lăsat amintirea unui mare om bisericesc, mare diplomat, mare om de cultură, un modern. O bună intrare a Bisericii noastre în epoca modernă“.

Deși cel de al doilea patriarh, Nicodim Munteanu, a preluat conducerea Bisericii la o vîrstă înaintată, în vremurile grele ale celui de al doilea război mondial, a avut „o înțelepciune deosebită pe care și-a pus-o în valoare mai ales după război, cînd, ... s-a dovedit a fi pe măsura problemelor secolului nostru, deși se formase în cel trecut. A trebuit să știe să orienteze Biserica în tolu unor transformări nemai-cunoscute pînă atunci în istoria Bisericii românești”.

Cel de al treilea în șirul patriarhilor, Justinian Marina „a lăsat în istoria Bisericii noastre un nume acoperit de incontestabile împliniri : o Biserică bine organizată, cu structuri solide garantate de legi și regulamente, cu școli teologice de prestigiu, cu un monahism întors spre vocația lui autentică și tradițională, cu tipografii și tipărituri de înaltă calitate..., cu o preoție bine orientată în contextul societății, și deplină încredere în prezent și viitor”.

Dintre multiplele dimensiuni și trăsături ale personalității și activității celui de al patrulea patriarh, Prea Fericitul Patriarh Iustin, aflat astăzi în fruntea Bisericii noastre, reținem pe cele care îl caracterizează a fi „patriarh al saltului în calitate, patriarh al relațiilor multilaterale cu lumea creștină și al deschiderii noastre către lume, patriarh al restaurării marilor noastre monumente bisericești”. Portretul celui de al patrulea patriarh — a spus pe drept I.P.S. Mitropolit Antonie — trebuie lăsat la acest ceas al unui bilanț provizoriu și parțial, deschis pentru însemnarea realizărilor viitoare.

Momentul aniversar a fost marcat cu un act sinodal spre cinstirea evenimentului de la 27 septembrie 1925, act ce a fost înscris în condica sfîntă a Patriarhiei Române și semnat de toți membrii Sfîntului Sinod.

La sfîrșitul festivităților a avut loc o agapă în palatul patriarhal. („Telegraful român” an. 133, nr. 35—38, 15 sept. —1 oct. 1985, p. 7).

EMILIO CASTRO ÎN ROMÂNIA

La invitația Bisericii Ortodoxe Române, în perioada 25—30 septembrie 1985, dr. Emilio Castro, Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a vizitat România, cu prilejul festivităților legate de aniversarea a 60 de ani de patriarhat.

Înaltul oaspete a fost primit la Palatul Patriarhal de P.F. Patriarh IUSTIN în ziua de 26 septembrie 1985, prilej cu care au fost reînnoite aprecierile pozitive referitoare la colaborarea dintre Biserica Ortodoxă Română și C.E.B., deopotrivă cu promovarea contactelor frățești și a inițiativelor comune la nivelul organismelor intercreștine. Vizita protocolară a fost efectuată împreună cu pastorul Uffe Gjerding, secretar pentru Europa, al Comisiei CICARWS, la întrevvedere participînd pr. prof. Ion Bria, director adjunct al Comisiei „Misiune și Evanghelizare”, din cadrul C.E.B., Prea Sfînții Episcopi vicari Vasile Tîrgovișteanul și Roman Ialomîțeanul și P.C. Arhim. Nifon Mihăiță, consilier patriarhal.

În cursul aceleiași zile, dr. Emilio Castro a vizitat Institutul teologic universitar din București și un număr de biserici din capitală.

În următoarele două zile, dr. Emilio Castro a fost oaspetele Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din Sibiu. În cursul întrevederii cu profesorii și studenții Institutului teologic universitar din Sibiu, Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a acordat o înaltă apreciere participării Bisericii Ortodoxe Române, la CEB, ilustrată prin activitatea fructuoasă a reprezentanților ei în organismele celui mai important for bisericesc internațional. Cu prilejul respectiv, profesorii Institutului au prezentat aspecte și crîmpele din experiența ecumenismului local din România, subliniind că temele aflate pe agenda CEB sînt preluate și dezbătute în cadrul conferințelor teologice interconfesionale din țară.

La vecernia oficiată în catedrala mitropolitană din Sibiu, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului l-a prezentat credincioșilor pe înaltul oaspete, menționînd buna colaborare dintre Biserica Ortodoxă Română și CEB în soluționarea unor probleme ce frămîntă contemporaneitatea.

Ca oaspete al Mitropoliei Ardealului, dr. Emilio Castro a vizitat apoi mănăstirea Brîncoveanu de la Simbăta de Sus, colecția de icoane de la Sibiel, centrele eparhiale de la Alba Iulia și Cluj-Napoca, întîlnindu-se și cu conducătorii Bisericii Evanghelice C.A. din Sibiu și Bisericii Reformate din Cluj-Napoca, Em. Sa Albert Klein și respectiv Em. Sa Papp Laszlo.

La înapoierea în capitală, dr. Emilio Castro a participat la festivitățile legate de jubileul celor 60 ani de patriarhat, asistînd la liturghia solemnă oficiată în catedrala patriarhală în duminica din 29 septembrie 1985 și la ședința festivă a Sfîntului Sinod.

La sfîrșitul vizitei în România, dr. Emilio Castro a fost primit de Președintele Departamentului Cultelor, Ion Cumpănașu, întrevedere în cadrul căreia înaltul oaspete a elogiat spiritul profund ecumenist existent în viața religioasă din România, preocuparea pentru lăcașurile de cult, nivelul teologiei românești și cel al învățămîntului nostru teologic (*Fl. Roșca*).

VIZITA SECRETARULUI COMISIEI „CICARWS”

După încheierea lucrărilor „Adunării Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace”, între 19—27 septembrie 1985, pastorul Uffe Gjerding, secretarul pentru Europa al Comisiei „CICARWS” din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor a efectuat o vizită în țara noastră, la invitația Bisericii Ortodoxe Române, a Bisericii Reformate și a Bisericilor Evanghelice.

Programul a cuprins vizitarea a numeroase biserici, lăcașe de cult, obiective bisericești, comunități parohiale din mai multe centre urbane și rurale ale Transilvaniei, oaspetele putînd astfel cunoaște nemijlocit viața religioasă din țara noastră. În cursul călătoriei, pastorul Uffe Gjerding a fost succesiv oaspetele Prea Sfîntului Episcop Vasile al Oradiei, al Eminenței Sale Episcopului Papp Laszlo al Episcopiei reformate din acel oraș, al Înalt Prea Sfîntului Arhiepiscop Teofil al Clujului, al Em. Sale Episcopul Nagy Gyula al Bisericii reformate din Cluj-Napoca și al

Em. Sale Szedressy Pál al Bisericii evanghelice S.P. din același oraș, apoi al Em. Sale Episcopul Albert Klein al Bisericii evanghelice C.A. din Sibiu și al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului. Pastorul Uffe Gjerding a mai vizitat Institutele teologice univ. din Sibiu și București, Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca, mănăstirea Brâncoveanu de la Sîmbăta de Sus, numeroase biserici aflate în construcție sau restaurare.

Înaintea plecării oaspetele a fost primit de Prea Fericitul Patriarh Iustin și la Departamentul Cultelor, exprimînd cordiale mulțumiri pentru felul în care a fost primit pretutindeni și ocazia de a fi putut cunoaște viața religioasă existentă în România. (Fl. Roșca).

AL II-LEA FESTIVAL INTERNAȚIONAL AL TINERETULUI ORTODOX

Între 25 august — 2 septembrie 1985, la Ionian (Peloponez — Grecia), a avut loc cel de al II-lea Festival internațional al tineretului ortodox organizat de „Syndesmos”.

Festivalul a fost organizat de Biserica Ortodoxă în cadrul sărbătorii „Anului Internațional al Tineretului”. Au participat peste 200 tineri, delegați și observatori din peste 30 țări. Delegații Bisericii Ortodoxe Române au fost Ion Stoica și Ion Chivu, ambii de la Cancelaria Sfintului Sinod.

Tema generală a festivalului a fost: „Biserica, comunitate conciliară”.

În cadrul lucrărilor au fost susținute patru referate principale, prezentate în plenul adunării, după care au avut loc lucrări pe trei secții și șapte grupe.

Delegații români au prezentat comunicarea „Relația dintre Biserică și Euharistie și pregătirea pentru Sfînta Euharistie în Biserica Ortodoxă Română”.

Festivalul a prilejuit cunoașterea mai bună a tradițiilor bisericești locale existente în Biserica Ortodoxă, afirmîndu-se responsabilitatea ce revine tineretului în mărturisirea „comunității euharistice”. (Fl. Roșca).

„ANUL BISERICII ROMANICE”

Postul de Radioteleviziune pentru zona de Vest a R.F.G., împreună cu Arhiepiscopia romano-catolică și alte Biserici din Köln, au inițiat un program aniversar prilejuit de încheierea reconstrucției celor 12 biserici romanice din orașul Köln, datînd din secolele X—XIII, care au fost grav avariate în cursul ultimului război mondial. Redîndu-le cultului, inițiatorii au adresat Bisericilor invitația de a participa, pe rînd, la ciclul liturgic cuprins între 1 ianuarie — 31 decembrie 1985, prin trimiterea de reprezentanți — clerici, cîntăreți, coruri —, spre a oficia toate slujbele

ce compun o zi liturgică. La acest program, intitulat „Vechi liturghii celebrate în Bisericile romanice” a participat și Biserica Ortodoxă Română, alături de alte Biserici, în al căror cult se păstrează cele mai vechi și autentice tradiții liturgice.

Din delegația Bisericii Ortodoxe Române au făcut parte I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, P.C. Părinte Constantin Pârvu, vicar patriarhal, P.C. Arhim. Irineu Cheorbeja, consilier administrativ, pr. conf. Viorel Ioniță de la Institutul teologic din București și un grup de 24 monahii, constituind corul de muzică româno-bizantină.

Programul grupului român a început în Köln, în seara de 3 septembrie 1985, prin oficierea vecerniei în capela Institutului pentru relațiile cu Bisericile Ortodoxe. În ziua următoare s-a oficiat sfânta liturghie arhierescă de către I.P.S. Mitropolit Nestor, ajutat de preoții menționați.

La inaugurarea trapezei institutului, au participat personalități bisericești și civile din Köln. Ziua s-a terminat cu o vizită la mănăstirea „Sf. Cruce”.

În zilele de 6—8 septembrie 1985 au fost oficiate serviciile divine în biserica „Sf. Gheorghe” din Köln, slujbele fiind radiodifuzate. Cu această ocazie au fost imprimate și câteva broșuri cu schema serviciilor religioase.

În cuvântarea rostită în 7 septembrie, I.P.S. Mitropolit Nestor a prezentat vechimea creștinismului la români, vorbind apoi despre deplina libertate religioasă a cultelor din țara noastră.

Cotidianul „Kölnische Rundschau” a scris în cuvinte elogioase despre activitatea delegației Bisericii noastre.

Grupul maicilor a rămas până la 13 septembrie 1985, la Regensburg, continuând această experiență ecumenică. Între timp au vizitat mănăstirea de călugărițe benedictine din Scheyer și alte obiective religioase.

În misiunea ei, delegația Bisericii noastre a contribuit la afirmarea valorilor noastre spirituale ortodoxe și românești. (Fl. Roșca).

INTRUNIREA REPREZENTANȚILOR BISERICII ROMANO-CATOLICE ȘI CEI AI CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR ASUPRA „GÎNDIRII SOCIALE ȘI ACȚIUNII”

Grupul consultativ pentru „gîndire socială și acțiune” și-a desfășurat întrunirea anuală la Roma, în zilele de 16 și 17 aprilie 1985. 15 reprezentanți ai Vaticanului și ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor au dezbătut angajarea concretă a Bisericii în problemele societății, libertatea religioasă și teologia eliberării. Întrunirea fost co-prezidată de Pierre Duprey, din partea Secretariatului Vaticanului pentru promovarea unității creștine și respectiv de George Tsentsis, director adjunct în C.E.B. pentru Comisia „CICARWS”.

Grupul a hotărît ca „în contextul experienței ecumenice pozitive”, să numească patru persoane spre „a aprofunda înțelegerea acestor probleme”, inclusiv problema apartheidului din Republica sud africană.

În ceea ce privește problema „teologiei și a implicațiilor ei sociale”, s-a făcut un schimb de opinii asupra acestui subiect, afirmându-se „importanța centrală a opțiunii preferențiale pentru săraci”. S-a propus și întrunirea consilierilor economici ai C.E.B., privind participarea Bisericilor la dezvoltare.

Întrunirea se vrea „un forum pentru un schimb de informații asupra activităților și programelor în domeniul gândirii și acțiunii sociale, pentru aprofundarea înțelegerii reciproce, pentru încurajarea și facilitarea unei mai mari colaborări, a întăririi relațiilor și evaluării lor”. („Ecumenical Press Service”, 26—30 aprilie 1985, p. 6).

CONFERINȚA EPISCOPALĂ ROMANO-CATOLICĂ MEMBRĂ ÎN CONSILIUL CANADIAN AL BISERICILOR

Conferința episcopală romano-catolică locală a devenit membru asociat în Consiliul canadian al Bisericilor în care candidase din februarie 1984. Consiliul canadian al Bisericilor a acceptat în prealabil o modificare a propriei sale constituții, pentru a putea permite și accesul Bisericii Romano-Catolice care reprezintă 11 milioane de credincioși canadieni, din care 55% sînt de limbă franceză. În mai 1985, la Halifax, peste 200 delegați ai celor 13 Biserici ortodoxe și protestante membre ale Consiliului au aprobat în unanimitate această rezoluție.

„Este vorba despre un gest istoric” — a subliniat Mgr. John Sherlock, președintele Conferinței episcopale romano-catolice. Primirea și participarea Bisericii Romano-Catolice la Consiliul canadian al Bisericilor răspunde dorinței exprimate de S. Sa Papa Ioan-Paul II și este un cîștig pentru ecumenism, deși relațiile dintre creștinii din Canada vor fi în mod sensibil modificate. De acum, în Consiliul canadian al Bisericilor, Biserica Romano-Catolică, apare ca grupul cel mai numeros.

În acest nou context — se mai subliniază — colaborarea nu-și va aduce roadele decît dacă va exista o mai bună cunoaștere între catolicii francofoni și creștinii anglofoni aparținători celorlalte Biserici din Canada. Consiliul va trebui să fie mai atent și la bilingvism; un grup de lucru a fost alcătuit pentru următorii trei ani spre a încuraja folosirea limbii franceze în cadrul Consiliului („La Croix”, 18 iunie 1985, p. 15).

VIAȚĂ ȘI PACE PENTRU ÎNTREAGA OMENIRE

În ziua de 26 septembrie 1985, S. Sa Papa Ioan-Paul II a primit pe cei 500 participanți la „Croaziera prieteniei” efectuată de deportații și membrii rezistenței antifasciste în cursul celui de al doilea război mondial. În discursul său, papa a spus

printre altele: „Nu ați uitat că pe pământul meu natal, la Auschwitz, milioane de oameni, femei și copii de origine iudaică și poloneză și din alte țări au trăit calvarul distrugerii sistematice. La acest loc marcat de cele mai mari atrocități ale istoriei am meditat de multe ori... Noi trebuie să fim apărătorii oamenilor, ai tuturor oamenilor. Dacă omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, el are prin naștere o demnitate ce nu poate fi luată sau negată. Și dacă toți oamenii sînt fiii lui Dumnezeu, ei sînt chemați la frățietate... Trebuie să ne facem mărturisitori ai primatului spiritual în toți oamenii și într-o civilizație demnă de istorie...” („L'Osservatore Romano”, nr. 40/octombrie 1985, p. 11) (L. I. Jebelean).

BISERICILE DIN FRANȚA ÎN FAȚA DESCURAJĂRII NUCLEARE

La un an după „Apelul” din mai 1984 lansat de 36 de personalități, un alt proiect de text a fost publicat de curînd, iar redactarea unui text mai complet s-ar putea intitula „A te apăra altfel”. Toate Bisericile din Franța au dorit asemenea dezbateri legate de problema păcii.

În acest proiect, analiza amenințării nucleare este mai nuanțată decît în textul „A cîștiga pacea” din 8 noiembrie 1983.

Problema compatibilității unei politici de descurajare nucleară cu morala evanghelică se află în centrul discuției de cel puțin trei ani. „Apelul creștinilor pentru o dezbatere asupra păcii și apărării” este fără nici o ambiguitate, opunîndu-se în mod fundamental mai vechii orientări din „A cîștiga pacea”. În noul „Apel”, chiar și amenințarea cu războiul nuclear este condamnată clar ca imorală și de exclus în mod absolut: „La dubla întrebare dacă o națiune are dreptul să amenințe cu ceva ce nu are niciodată dreptul să facă și dacă are dreptul să posede arme pe care niciodată nu va avea dreptul de a le folosi, noi sîntem înclinați să răspundem clar: nu și nu!”. („La Croix”, 13 iulie 1985, p. 8).

CLERICI ȘI CREDINCIOȘI DIN S.U.A. SE OPUN ARMELOR NUCLEARE

La 6 august 1985, în S.U.A. au avut loc mai multe acțiuni împotriva cursei înarmărilor nucleare. Astfel, 200 membri aparținători unor confesiuni religioase creștine și cultului mozaic au pătruns în zona de testare a armelor atomice din deșertul Nevada, iar alții au manifestat în fabrici de armament, depozite de arme, șantiere pentru fabricarea rachetelor și navelor de război. Pe pereți au fost pictate umbre ale oamenilor, reamintind catastrofele de la Hiroshima și Nagasaki.

Conferința episcopilor romano-catolici americani a înmînat episcopilor japonezi un document cerînd să se înlăture pas cu pas amenințarea nucleară. („Junge Kirche”, 8/9/1985, pp. 505—506) (L. I. Jebelean).

CARDINALUL FRIEDERICH WETTER ÎN SLUJBA VIEȚII

Cu prilejul cuvîntării rostite în 15 august 1985 la domul din Munchen, cardinalul Friederich Wetter de Munchen și Freising a combătut înarmările nucleare și sutele de mii de avorturi care au loc anual în R.F.G., spunînd : „Dumnezeu nu ne prăbușește în moarte, ci ne aduce la viața Sa dumnezeiască. În fața lui Dumnezeu sînt vinovați cei ce amenință viața cu ajutorul armelor atomice, dar nu trebuie să se uite că astăzi în R.F.G., într-un singur an, sînt uciși în pîntecel mamelor lor 200 000 oameni, mai mulți decît cei ce au murit de pe urma bombelor atomice din august 1945, detonate la Hiroshima și Nagasaki.

„Practica avorturilor este o grozăvie similară ciupercei atomice de la Hiroshima și Nagasaki, Maica Domnului fiind pentru oameni un semn al vieții, al speranței... Nici o putere din lume, nici un fel de bombă atomică nu vor putea distruge lumina vieții și speranța dăruite de Dumnezeu” („Ordinariats-Korrespondenz” nr. 33/octombrie 1985, pp. 1—2) (L. I. Jebelean).

„ARMELE NUCLEARE — POTENȚIAL AL MORȚII ȘI DISTRUGERII”

Cu ocazia inaugurării unei expoziții la Vatican, de către un grup de japonezi, la împlinirea a patru decenii de la bombardamentele asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki, S. Sa Papa Ioan-Paul II a spus printre altele : „Au trecut 40 ani de atunci, dar este încă mai important să se pună în fața ochilor lumii întreaga grozăvie a acestui potențial al morții și distrugerii care sînt armele nucleare. Hiroshima și Nagasaki au cunoscut, prin experiență personală, puterea acestei teribile forțe distrugătoare. Și Dvs. sînteți hotărîți să faceți tot ce vă stă în putere pentru ca lumea să nu se mai întîlnească niciodată cu o asemenea catastrofă. Mă refer la rolul special pe care îl au cetățenii orașelor Hiroshima și Nagasaki în educarea opiniei publice în problema armelor și războiului nuclear. Populația acestor două orașe poate proclama, cu forța propriei lor experiențe, valoarea vieții și păcii asupra morții. Expoziția este o elocventă expresie a unui mod de a vorbi contemporanilor, de a le aminti trecutul groaznic, de a-i îndemna să lupte pentru realizarea celor mai profunde aspirații ale sufletului omenesc : pacea și dreptatea...” („L'Osservatore Romano”, nr. 38/17 septembrie 1985, p. 12) (L. I. Jebelean).

AL XVI-LEA CONGRES MONDIAL AL ȘTIINȚELOR ISTORICE

Între 25 august — 1 septembrie 1985 la Stuttgart — R.F.G., s-au desfășurat lucrările celui de al XVI-lea Congres mondial al științelor istorice, cu participarea a numeroși istorici din 59 țări ale lumii.

Printre delegații români participanți la acest congres s-au numărat și membrii comisiei române de istorie eclesiastică comparată: I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, prof. dr. Emilian Popescu și pr. conf. dr. Viorel Ioniță, ambii de la Institutul teologic universitar din București.

În prima parte a lucrărilor s-au dezbătut probleme metodologice și cronologice, iar în partea a doua s-a stăruit asupra activității celor peste 30 asociații istorice afiliate Congresului mondial de științe istorice din Stuttgart. Printre asociații se numără și Comisia internațională de istorie eclesiastică comparată, care și-a desfășurat lucrările între 29—30 august 1985, sub președinția profesorului Marcel Pacaut (Franța).

Temele dezbătute de această comisie au fost: „Imaginea vieții de dincolo în activitatea creștină”; „Ideea de reformă și renaștere în Biserică” și „Metodele misiunilor și impactul cultural al misiunilor în epoca modernă și contemporană”. Menționăm că prima temă s-a dezbătut sub președinția înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor, iar membrii delegației române au prezentat comunicări.

Următoarea Adunare generală a Comisiei internaționale de istorie eclesiastică comparată va avea loc cu ocazia celui de al XVII-lea Congres mondial de istorie care se va desfășura în Spania, în anul 1990 (*Fl. Roșca*).

VECHI CĂRȚI BISERICEȘTI SLAVO-ROMÂNE DESCOPERITE RECENT
LA PRIZREN

În primăvara anului 1985, P.S. Episcop Pavel de Rașca și Prizren (provincia Kosovo, R.S.F. Iugoslavia) descoperea întâmplător în podul vechii sale catedrale episcopale „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” din Prizren un număr de șase cărți pentru uz liturgic aflate în manuscris și alte 11 tipărite, toate în limba slavonă și destul de deteriorate de caria vremii. Încredințându-le studiului de specialitate, reputatul cercetător prof. univ. dr. Dimitrie Bogdanović din Belgrad le-a stabilit identitatea și, cu aproximație, vîrsta și proveniența. După opinia sa, dintre manuscrise, un „Tetraevangheliar” aparține secolului XV, fiind alcătuit într-o limbă slavonă „de redacție valahă” (deci din Țara Românească, n.n.), iar dintre cărțile tipărite, un „Apostol” a fost editat „în Țara Românească, de Dimitrie logofătul, în anul 1547”.

Cărțile manuscrise au fost depuse în colecția mănăstirii Deceani, iar cele tipărite în muzeul episcopiei din Prizren, prof. dr. Dimitrie Bogdanović promițînd o amplă prezentare a tuturor acestor valori bibliofile. („Pravoslavlje”, Belgrad, nr. 446/15 octombrie 1985, p. 3).

NOTE ȘI COMENTARII

EVALUĂRI ȘI PERSPECTIVE

În ciuda ritmului rapid al vieții de fiecare zi sau poate tocmai din cauza lui, simțim mereu nevoia unor popasuri care să ne ofere posibilitatea de a evoca momentele mai importante pe care le-am străbătut și totodată să facem bilanțul fapturilor dintr-un domeniu sau altul. Sub raport bisericesc, indiferent de confesiunea căreia aparținem, se poate spune că unul din evenimentele mai deosebite din vremea noastră l-a constituit conciliul Bisericii Romano-Catolice numit Vatican II de la încheierea căruia se împlinesc două decenii. Acest conciliu interesează, de bună seamă, în primul rînd pe romano-catolici. Hotărârile sale însă și mai ales consecințele pe care le-a determinat au avut ecouri de natură să depășească granițele Bisericii Romano-Catolice. În cele de față vom încerca o scurtă evaluare a conciliului Vatican II cum și a urmărilor sale din perspectivă ortodoxă.

Noi ortodocșii, asemenea reprezentanților altor Biserici, am participat la lucrările conciliului ca „observatori”, ceea ce nu ne-a făcut totuși să rămînem la periferia lui ci dimpotrivă, s-ar putea spune că am fost foarte prezenți, nu sub raport formal, evident, ci prin influențarea cursului dezbaterilor și a deciziilor adoptate. N-am vrea să exagerăm, dar chiar și azi, la trecerea a douăzeci de ani, urmărind procesele-verbale ale numeroaselor ședințe care au marcat cele patru sesiuni ale conciliului, ne putem convinge cît de mult părinții conciliari ne-au avut în minte pe noi ortodocșii și tradițiile noastre răsăritene. Așa spre pildă atunci cînd s-a discutat tema despre Bisericile Orientale în sesiunea a III-a (octombrie 1964), episcopul De Provenchere din Aix en Provence — Franța a spus : „Cine a reamintit aici la conciliul al II-lea Vatican perspectivele teologice cele mai fundamentale ? Oriento-colegialitatea nu avea numai un caracter juridic, ci sacral și tainic ? Orientalii. Noi le datorăm lucruri foarte adevărate”.

Destule din directivele conciliului Vatican II, apoi, nu sînt străine Ortodoxiei și cităm cîteva dintre acestea : reactualizarea colegialității episcopale, revalorificarea noțiunii de Biserică locală și a principiului autonomiei, reconsiderarea caracterului celorlalte Biserici care vor fi socotite de acum înainte „frățești”, reforme pe plan liturgic între care : introducerea limbilor naționale în cult, împărtășirea sub ambele forme, slujirea în sobor și reactivarea treptei diaconatului, etc. . . . Într-o serie de alte probleme, chiar dacă nu s-au adus hotărîri explicite în consens cu doctrina ortodoxă, ba dimpotrivă s-au formulat teze inaccesibile ortodocșilor, totuși pe parcursul dezbaterilor s-au expus opinii din cele mai apropiate nouă. E suficient să amintim modul în care numeroși părinți conciliari au discutat primatul papal și infabiltatea.

Dincolo de orice comentarii să menționăm un paragraf din Decretul despre ecumenism (cap. 3) : „... nu trebuie uitat că Bisericile din Răsărit posedă încă de la originea lor un tezaur din care Biserica Apusului a luat multe elemente ale liturghiei,

tradiției spirituale și dreptului. De asemenea trebuie apreciat la justa valoare faptul că dogmele fundamentale ale credinței creștine despre Treime, Cuvîntul lui Dumnezeu care s-a întrupat din Fecioara Maria, au fost definite în sinoade ecumenice ținute în Răsărit...

Pînă la urmă însă nu atît conciliul Vatican II în sine prezintă importanță pentru noi. Destule din „constituțiile” și „decretele” sale ne sînt inacceptabile, trebuie să mărturisim deschis. Importante în cazul conciliului Vatican II sînt mai ales urmările pe care le-a provocat și care s-au concretizat într-o remarcabilă deschidere spre lume și spre celelalte Biserici. Fără a fi renunțat la o serie din tezele sale tradiționale, Biserica Romano-Catolică postconciliară va dovedi multă suplețe și flexibilitate, în mod special receptivitate la tot ce o înconjură. Sub impulsul Vaticanului II, între altele, se inițiază dialogul dintre Biserica Romano-Catolică și Bisericile Ortodoxe. Dar mai mult decît atît: se procedează la reconsiderarea unor poziții doctrinare care în trecut reprezentau adevărate tabu-uri. Dacă ar fi să pomenim și numai despre „Filioque” și este suficient pentru a ne da seama de distanța străbătută în ultimii douăzeci de ani.

Pași mari au fost făcuți în problemele vitale ale contemporaneității, cu osebire în problema progresului, dreptății sociale, păcii. În această privință merită să fie pomenite cele două mari constituții: „Lumen gentium” și „Gaudium et spes” care definesc rolul Bisericii în lumea contemporană. Acționînd în spiritul conciliului, Biserica Romano-Catolică s-a apropiat de Ortodoxie și s-a angajat într-o pozitivă colaborare pe planul ecumenismului.

Ca ortodocși vom arăta că în ciuda „aggiornamento”-ului preconizat încă la începutul conciliului Vatican II, destule din hotărîrile lui și de asemenea din măsurile adoptate ulterior perpetuiază anacronisme de genul uniatismlui care, spre a ne referi doar la acesta, e prezentat și acum drept „model” al mult doritei unități creștine.

Se poate înțelege însă și faptul că modificarea atitudinii Bisericii Romano-Catolice pînă la punctul de a nu mai exista deosebiri esențiale între ea și Bisericile Ortodoxe necesită timp, efort, stăruință și răbdare. Dialogul pe care îl poartă Bisericile noastre are tocmai această menire.

În ce o privește, Biserica Ortodoxă Română dorește să contribuie la avansarea dialogului cu Biserica Romano-Catolică. În acest sens se poate menționa poziția pozitivă pe care delegații noștri au adoptat-o la întrunirile comisiei mixte de dialog ținute la Patmos-Rhodos, München și Creta, cum și contactele mai vechi stabilite cu Bisericile locale romano-catolice din Austria, R.F. Germania și Belgia, cu Conferința episcopilor romano-catolici din Europa în cadrul activităților Conferinței Bisericii Europene, etc. Merită a fi pomenite în fine relațiile frățești pe care le promovăm la noi acasă cu ierarhii, preoții și credincioșii romano-catolici. Nu prea mult timp în urmă, la 30 octombrie 1983, cu prilejul beatificării lui Ieremia Valahul care, cum îi spune numele era de origine român, Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a spus despre români că sînt „o națiune nobilă care poartă în limba și numele lor amprenta Romei”. E un fapt care ne prezintă pe noi românii, pe lîngă destule alte calități, ca interlocutori capabili să ne aducem un aport cu totul special, în spiritul respectului reciproc, al egalității și al autocefaliei la care ținem mult și la care înțelegem să nu renunțăm.

VIAȚA BISERICESCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

TÎRNOSIREA BISERICII DIN LOVRIN

După mai mulți ani de strădanii, recent au fost încheiate lucrările bisericii parohiale din comuna Lovrin, protopopiatul Timișoara, avînd hramul „Sf. Ierarh Nicolae”. Înălțată prin jertfelnicia credincioșilor păstoriți cu sîrguință de preotul Ioan Brînzei, la care s-au adăugat ajutoarele oferite din partea Sfintei Patriarhii, a Centrului eparhial și a numeroase parohii, lăcașul de închinare din Lovrin este unul din importantele locașuri de cult ale eparhiei. Sculptura interioară și iconostasul, executate în lemn cu multă măiestrie și finețe artistică, aparțin arhitectului Ștefan Lojică și respectiv sculptorului Octavian Maxim, ambii din Timișoara.

În duminica din 8 septembrie 1985 a avut loc festivitatea tîrnosirii. Mulțimea credincioșilor parohiei, împreună cu cei sosiți din parohii limitrofe, l-au întîmpinat cu deosebită căldură pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, care a descins în mijlocul lor însoțit de P. On. Părinte Ioan Popeți, secretar eparhial și P. On. Arhidiacon Ioan Botău. La festivitate a fost prezent și preotul romano-catolic Iosif Mareș din comună. În numele tuturor celor prezenți, P. On. Părinte Cornel Pleșu, protopopul Timișoarei, a exprimat ierarhului alese sentimente de bucurie sufletească trăită de toți deopotrivă cu prilejul deosebit al inaugurării noii biserici parohiale.

I.P.S. Mitropolit Nicolae, împreună cu soborul slujitor, a oficiat tîrnosirea bisericii, după care toți credincioșii au sărutat pe rînd sfînta masă din altar. A urmat sfînta liturghie arhierască, în cadrul căreia a avut loc împărtășirea cu Sfintele Taine a majorității enoriașilor.

La sfîrșitul serviciului divin, preotul paroh Ioan Brînzei a prezentat îndătinatul raport de activitate privind lucrările desfășurate timp de mai mulți ani la biserică și amenajarea interioară a lăcașului, exprimînd calde mulțumiri Conducerii bisericești, autorităților comunale, bunilor săi enoriași și tuturor celor ce și-au adus contribuția. În semn de apreciere a muncii depuse de preot și credincioșii săi, I.P.S. Mitropolit Nicolae a înălțat pe preotul Ioan Brînzei la rangul de „iconom”.

În cuvîntul său, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a exprimat satisfacția trăită de întreaga noastră Biserică cu acel prilej sărbătoresc, evocînd frățietatea și spiritul ecumenist existent printre credincioșii din comună, care au împărtășit bucuria enoriașilor parohiei, indiferent de apartenența lor națională și religioasă.

Festivitatea a luat sfîrșit cu agapa oferită de consiliul parohial, în cadrul căreia au fost rostite toasturi.

BINECUVÎNTAREA BISERICII CATEDRALE DIN CARANSEBEȘ

După efectuarea lucrărilor de reparații exterioare și de restaurare a picturii vechii biserici catedrale „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” din Caransebeș, în duminica din 27 octombrie 1985, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oficiat slujba binecuvîntării lăcașului, încununînd strădaniile preoților și credincioșilor din acest vechi centru bisericesc întru împodobirea lăcașului lor de închinare.

La sosire, Întîistătătorul eparhiei a fost întîmpinat cu deosebită căldură de soborul preoților, de mulțimea credincioșilor și elevii Seminarului teologic din Caransebeș. I.P.S. Mitropolit Nicolae a stropit, apoi, cu aghiazmă și a uns cu Sf. Mir biserica împodobită sărbătorește, după care a oficiat sfînta liturghie împreună cu un sobor compus din 12 preoți și patru diaconi. Răspunsurile liturgice au fost date de corpul parohiei dirijat de prof. Gheorghe Dobrean.

În cadrul serviciului divin, la momentul potrivit I.P.S. Sa a hirotosit întru iconom stavrofor pe preoții: Pavel Luca din parohia Glimboca, Traian Dobromirescu și Rusalin Simeria — ambii preoți pensionari din Caransebeș. Preotul Dimitrie Negrei de la parohia Caransebeș a fost hirotosit întru iconom, toate distincțiile fiind acordate ca răsplată a muncii rodnice depuse în ogorul Domnului. După vohodul mare, I.P.S. Mitropolit Nicolae a oficiat hirotonia întru preot a diaconului Constantin Rus, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.

În cuvîntul de învățătură, Întîistătătorul eparhiei a stăruit asupra legăturii credincioșilor cu Biserica de care aparțin, asupra necesității păstrării nealterate a tezaurului credinței ortodoxe.

După otpust, P.On. Părinte Dimitrie Grama, protopopul Caransebeșului, a prezentat un amplu raport asupra situației parohiei și lucrărilor efectuate la biserică, mulțumind Conducerii bisericești, credincioșilor și tuturor celor ce au contribuit la restaurarea lăcașului a cărui vechime de două secole este o expresie a permanenței elementului românesc și ortodox pe aceste meleaguri. Prin lucrările de restaurare a picturii, executate de un colectiv condus de pictorul restaurator Virginea Videa din București, descoperirea unor vechi straturi de pictură și completarea unor spații cu pictură nouă, biserica a căpătat o nouă strălucire spre bucuria și mulțumirea credincioșilor care prin daniile lor au acoperit toate cheltuielile legate de această lucrare.

În cuvîntul de răspuns, I.P.S. Mitropolit Nicolae și-a exprimat satisfacția pentru cele realizate prin lucrarea comună a clericilor și credincioșilor, felicitînd colectivul de pictori pentru calitatea execuției.

La agapa oferită de consiliul parohial, cu participarea organelor parohiale, a membrilor corului, a preoților și a numeroși credincioși din Caransebeș, a fost exprimată recunoștința față de Întîistătătorul eparhiei pentru descinderea în parohie și binecuvîntarea lucrărilor recent încheiate.

TINERI TEOLOGI INTRAȚI ÎN CLER

Numărul clericilor eparhiei a fost întregit cu alți patru tineri licențiați în Teologie, înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae procedind la hirotonirea lor, după cum urmează :

— diacon prof. *Valer Bel*, hirotonit preot în 3 octombrie 1985, pe seama paraclisului Seminarului teologic din Caransebeș ;

— *Ioan Blagoe* — hirotonit diacon în 3 octombrie, iar preot în 4 octombrie 1985, pe seama parohiei Soșdea din protopopiatul Reșița ;

— prof. *Constantin Rus* — hirotonit diacon în 5 octombrie iar preot în 27 octombrie 1985, pe seama paraclisului Seminarului teologic din Caransebeș ;

— *Iacob Șuta* — hirotonit diacon și apoi preot, în 4 octombrie și respectiv 5 octombrie 1985, pe seama parohiei Folea din protopopiatul Deta.

După efectuarea îndătinății practicei liturgice și administrative la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial, cei doi preoți numiți la parohii au primit îndrumările necesare și au fost instalați la bisericile pe seama cărora au fost hirotoniți.

PRĂZNUIREA HRAMULUI PARACLISULUI „CĂLUGĂRA“

Ca în fiecare an, la 1 octombrie, respectându-se tradiția locului, s-a prăznuit, la sărbătoarea „Acoperământul Maicii Domnului“, hramul paraclisului „Călugăra“ din apropierea Oraviței, jud. Caraș-Severin.

Și de data aceasta numeroși credincioși de la parohiile din împrejurimi au venit să participe la slujbele de priveghere, sfințirea apei, maslul de obște și sfânta liturghie când s-au și împărtășit.

Întreg programul prăznuirii a fost rinduit de către protopopul Oraviței, Gheorghe Neda ajutat de preoții din împrejurimi. La sfânta liturghie slujită în sobor la momentul potrivit P.On. Părinte Ilie Maier — vicar administrativ, delegat din partea Centrului eparhial, a predicat despre cinstirea ce o datorăm Maicii Domnului și despre felul cum trebuie să trăim în societate.

CENTENARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE ȘI INAUGURAREA
FESTIVĂ A NOULUI LOCAL AL TIPOGRAFIEI

Fondată în 1885 de vrednicul episcop Ioan Popasu al Caransebeșului, tipografia bisericească de pe meleagurile Banatului a împlinit un veac de activitate neîntreruptă. Din teascurile ei au ieșit la lumină reviste și calendare, numeroase cărți de cult și spiritualitate ortodoxă, volume cu conținut istoric și beletristic, albume și plante.

Centenarul activității tipografiei a coincis și cu inaugurarea festivă a noului edificiu al tipografiei arhidiecezane — o clădire modernă, pe deplin corespunzătoare scopului pentru care a fost construită, cu utilaje pe potrivă, de producție indigenă și străină, achiziționate grație cooperării ecumenice și sprijinului acordat de cunoscuta firmă de produse grafice „Brüder Henn” din Viena.

Solemnitatea prilejuită de comemorarea unui veac de activitate tipografică și inaugurarea noii clădiri s-a desfășurat în ziua de 19 octombrie 1985, la sediul actualei tipografii. Au fost prezenți înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, membri ai Consiliului Eparhial, tipografi de ieri și de azi, clerici și credincioși. Au mai participat P.C. Părinte Sabin Verzan, consilier patriarhal, Monseniorul Sebastian Kräuter, conducătorul protopopiatului romano-catolic din Timișoara, Monseniorul Ferdinand Cziza, domnul Peter Henn, directorul firmei menționate din Viena, cu concursul căruia a fost achiziționată o parte din noul utilaj al tipografiei.

Festivitatea a debutat cu sfințirea clădirii și dezvelirea plăcii comemorative, după care P.On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier administrativ, a făcut o scurtă expunere asupra activității editoriale desfășurată timp de un veac în cadrul Bisericii de pe meleagurile Banatului, cu momentele ei mai importante pînă la edificarea noii clădiri a tipografiei. În continuare, dl. Teodor Dejeu, membru în Consiliul Eparhial, a rostit o alocuțiune comemorativă, iar dl. Peter Henn și-a exprimat bucuria de a participa la festivitatea inaugurală. A mai luat cuvîntul I.P.S. Mitropolit Nicolae care, după ce a punctat cîteva momente ale activității culturale desfășurate în eparhie, a mulțumit tuturor celor ce au ostenit la înălțarea noii clădiri și dotarea ei cu tot ceea ce este necesar unei bune funcționări, tipografilor și oaspeților care au ținut să participe la festivitate.

A fost impresionant momentul cînd actualii tipografi au oferit buchete de flori foștilor tipografi din generațiile anterioare, în semn de apreciere pentru activitatea lor rodnică și competentă.

Toți cei prezenți, conduși de personalul tipografiei, au vizitat în fine halele și atelierele, informîndu-se cu privire la modul cum se desfășoară procesul de producție.

I.P.S. Mitropolit Nicolae a oferit, apoi, un dîneu în onoarea oaspeților.

În ziua următoare, 20 octombrie 1985, I.P.S. Mitropolit Nicolae, însoțit de colaboratorii apropiați, a participat la vernisajul expoziției organizată în cadrul colecției muzeale din incinta catedralei mitropolitane din Timișoara, cuprinzînd aproximativ 200 titluri de cărți, reviste și alte materiale editate în tipografia arhidiecezană în cursul unui veac de activitate. La vernisaj au participat oaspeți, vizitatori și numeroși credincioși. După cuvîntarea rostită de P. On. Părinte Ion B. Mureșianu, I.P.S. Sa împreună cu toți cei prezenți s-au oprit în fața vitrinelor cu exponatele prezentate care ilustrează activitatea tipografică bisericească din Banat, de la începuturile ei pînă în contemporaneitatea noastră.

CONFERINȚE PREOȚEȘTI

În ultima decadă a lunii septembrie 1985 și în primele zile ale lunii următoare, la sedile celor șapte protopopiate din cuprinsul eparhiei s-au desfășurat lucrările-conferinței preoțești, avînd ca temă „Momente importante din viața Bisericii Ortodoxe Române (cu prilejul aniversării centenarului autocefaliei și a 60 ani de patriarhie)”. Subiectul, stabilit de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a fost pregătit din timp, cu atenție și sirguință de toți preoții, sub îndrumarea competență a factorilor de răspundere de la Centrul eparhial. Cele mai bune elaborate au fost, apoi, citite în cadrul dezbaterilor.

Conferințele au fost prezidate de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și respectiv delegații Centrului eparhial, grupînd întregul efectiv al clerului eparhiei. În toate cazurile, ele au fost precedate de oficierea serviciului religios al Te-Deumului în biserica parohială din orașul de reședință al protopopiatului respectiv, precum și de rostirea cite unei predici tratînd pericopa evanghelică a duminicii următoare.

După cuvîntul introductiv rostit de protopop, au fost citite referatele alcătuite de preoți: Ioan Durac — Timișoara Freidorf, la Timișoara, Viorel Novăceanu — Balinț, la Lugoj, Ioan Vișcu — Bocea I/II, la Reșița, Ștefan Sirbu — Jupa, la Caransebeș, Victor Vodă — Răchita, la Făget, Constantin Potocean — Sasea, la Oravița și Miron Brebenar — Gad, la Deta. Elaboratele au tratat pe larg tema stabilită, constituind sinteze ale istoriei Bisericii Ortodoxe Române, cu sublinierea celor mai importante momente ce o jalonează, dintre care proclamarea solemnă a autocefaliei și a patriarhiei, din urmă cu un veac și respectiv șase decenii, se disting în mod deosebit, consfințind odată mai mult prestigiul Bisericii noastre în lumea ortodoxă și viața religioasă internațională.

Pe marginea referatelor, din efectivul celor ce și-au exprimat dorința de a lua cuvîntul, în funcție de timpul disponibil și-au putut face auzit glasul un număr de 53 preoți care s-au oprit asupra diferitelor momente și aspecte ale istoriei Bisericii noastre în care clerul și credincioșii au avut un destin comun permanent, unindu-și eforturile cu lupta întregului popor pentru libertate, independență și păstrarea ființei neamului nostru în fața tentativelor de înstrăinare apărute în cursul vremii. Vorbitorii au accentuat că din învățămitale istoriei rezultă și datoria clerului și a credincioșilor de astăzi de a sprijini prin cuvînt și faptă toate inițiativele și acțiunile țării noastre, în frunte cu distinctul nostru Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, pentru înălțarea patriei pe noi trepte de civilizație și cultură, pentru continuarea întăririi a unității de monolit a poporului în jurul conducerii sale, pentru făurirea unei păci trainice în Europa și pe întreaga noastră planetă.

Concluziile formulate de I.P.S. Mitropolit Nicolae și respectiv de delegații Centrului eparhial au rememorat părțile esențiale ale referatelor prezentate și alocuțiunilor rostită în cadrul conferințelor, insistînd deopotrivă asupra principiilor care au stat la baza proclamării autocefaliei și patriarhiei Bisericii noastre, asupra prestigiului Patriarhiei Române în lumea contemporană. În același timp, conferințele preoțești au oferit Întîistătătorului eparhiei un nou prilej de a îndemna și stimula activitatea clerului în ogorul Domnului și întru sprijinirea muncii entuziaste desfășurate de întregul nostru popor pe toate plaiurile patriei.

COOPERARE CULTURALĂ

Între Mitropolia Banatului și Complexul muzeal Timiș din Timișoara există de mai mulți ani strînse relații de pozitivă cooperare pe planul grijii manifestate față de obiectele din patrimoniul cultural-național, în special.

Specialiștii Muzeului și conducerea acestuia au contribuit și contribuie în mod nemijlocit la identificarea, clasificarea și depozitarea bunurilor culturale depistate la parohii și valorificarea muzeală a acestora în cadrul Colecției de artă bisericească veche existentă în incinta catedralei mitropolitane.

În ultimii ani, Muzeul Banatului și-a reevaluat sub raport științific și expozițional patrimoniul propriu și, — prin efortul unit al întregului personal condus cu competență de dl. director dr. Mihai Fătu, s-a reorganizat și reînnoit.

În ziua de 17 octombrie 1985, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului însoțit de preotul Petru Dorobanțu, consilier cultural, a vizitat muzeul bănățean unde au fost conduși și au primit explicațiile directorului acestuia.

Parcursind sălile muzeului și observînd modul de expunere, criteriile profund științifice și conforme normelor muzeistice moderne, s-a putut aprecia valoarea de excepție a acestui așezămînt cultural, unde istoria și cultura zonei se integrează în cea a țării întregi și astfel, se constituie într-o reală mărturie a valorilor create de geniul poporului român.

EVANGHELISTUL BILLY GRAHAM LA TIMIȘOARA

Aflat în vizită prin țara noastră, în urma invitației primite spre a cunoaște nemijlocit viața religioasă din România, spiritul profund ecumenist ce domnește între culte și libertatea autentică în care își desfășoară activitatea, cunoscutul evanghelist Billy Graham din S.U.A., însoțit de numeroși colaboratori, de persoane oficiale, a sosit la Timișoara în ziua de 12 septembrie 1985.

După ce a vizitat cîteva obiective culturale și economice din municipiu, Rev. Billy Graham și însoțitorii săi au fost oaspeții Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae care a oferit un dineu în cinstea lor.

În seara aceleiași zile, Rev. Billy Graham a participat la un serviciu religios în catedrala mitropolitană, în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, a invitaților, a reprezentanților de frunte ai tuturor cultelor religioase din municipiu și a numeroși credincioși.

În cadrul serviciului divin, luînd cuvîntul I.P.S. Mitropolit Nicolae a făcut prezentarea oaspetului, cu referire la cîteva aspecte și momente mai importante din activitatea sa religioasă. Rev. Billy Graham a rostit, apoi, o cuvîntare structurată pe o temă biblică, în cadrul căreia a elogiât spiritul profund irenic și ecumenist existent între toate cultele și credincioșii din România, politica de pace desfăș-

șurată cu consecvență de Președintele Nicolae Ceaușescu și țara noastră, aspecte ale vechimii și continuității poporului român, exprimând calde mulțumiri Conducerii noastre de stat și celor care l-au ajutat să cunoască nemijlocit viața religioasă din patria noastră.

La sfârșit, I.P.S. Mitropolit Nicolae a mulțumit oaspetelui pentru cuvântarea rostită.

Vizita reverendului Billy Graham la Timișoara a constituit un nou moment al afirmării bunelor relații dintre cultele religioase existente pe aceste meleaguri, producând o impresie deosebită asupra oaspeților care ne-au vizitat țara.

OASPEȚI STRĂINI LA REȘEDINȚA MITROPOLITANĂ

După ce au participat, în calitate de invitați, la lucrările celei de a treia Adunări a Cultelor din România pentru dezarmare și pace, desfășurate la București între 16—18 septembrie 1985, Domnii Pierre Lanares, redactorul revistei „Conștiință și libertate” și Gianfranco Rossi, secretar general al Asociației Internaționale a religiilor în lupta pentru pace, ambii din Zürich — Elveția, au efectuat o vizită la Timișoara.

Exprimându-și dorința de a se întâlni cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în ziua de 23 septembrie 1985, oaspeții au fost primiți la reședința mitropolitană. În cadrul întrevederii, oaspeții au elogiat climatul ecumenic existent între cultele religioase din România, la scară generală și locală, deopotrivă cu libertatea deplină în care își desfășoară activitatea, iar I.P.S. Mitropolit Nicolae a ilustrat aceste realități cu aspecte ale vieții bisericești din eparhie.

Oaspeții au vizitat, apoi, catedrala mitropolitană și paraclisul din curtea reședinței.

Aflați într-o călătorie de documentare în România, un grup de studenți ai Facultății de Teologie din Münster-R.F.G., conduși de prof. dr. Helmut Esser, au poezit la Timișoara în ziua de 9 octombrie 1985, fiind primiți de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și colaboratorii săi apropiați.

În cadrul discuțiilor desfășurate într-o caldă atmosferă prietenească, I.P.S. Mitropolit Nicolae a făcut o prezentare a vieții bisericești din cuprinsul eparhiei, a relațiilor ecumeniste cultivate la nivel local. Răspunzând întrebărilor puse, I.P.S. Mitropolit Nicolae a oferit lămuriri cu privire la învățămîntul teologic, la școlile pentru pregătirea clerului existente în țara noastră.

Oaspeții au vizitat Centrul eparhial, catedrala mitropolitană și colecția de artă bisericească din incinta acesteia. În aceeași zi au făcut, în drum spre Sibiu, un scurt popas la Seminarul teologic din Caransebeș.

PREOT AL EPARHIEI PROMOVAT DOCTOR ÎN TEOLOGIE

În ziua de 3 octombrie 1985, P. C. Părinte Vasile V. Munteanu din Lugoj a promovat examenul de doctorat, cu teza „Organizarea mănăstirilor românești în comparație cu cele bizantine (până la 1600)”, lucrată sub îndrumarea d-lui prof. dr. Alexandru Elian, fiind declarat „doctor în teologie” al Institutului teologic universitar din București.

Născut la 28 septembrie 1949 în com. Boldur, jud. Timiș, din părinți agricultori, după absolvirea ciclului elementar a urmat, între anii 1963—1968, cursurile Seminarului teologic din Caransebeș, iar în continuare — ca student eminent — pe cele ale Institutului teologic universitar din Sibiu, devenind licențiat în Teologie în vara anului 1972. A frecventat, apoi, timp de trei ani, cursurile pentru doctorat în cadrul Institutului teologic universitar din București, la specialitatea Bizantinologie, iar în vara anului 1977 a promovat examenul aprofundat de admisibilitate.

După ce o scurtă vreme a fost cadru didactic la Seminarul teologic din Caransebeș, în vara anului 1974 a fost hirotonit preot pe seama parohiei din municipiul Lugoj, unde funcționează de atunci, ulterior fiind distins cu rangul de „iconom”.

La îndemnul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, a organizat o frumoasă colecție muzeală bisericească, deschisă vizitatorilor cu începere din vara anului 1981 în sălile protopopiatului din Lugoj.

A publicat numeroase studii, articole și recenzii în revistele bisericești și periodice de specialitate istorică, volumul „Monumente istorice bisericești din Lugoj” (în colaborare cu I. Stratan), Timișoara, 1981, iar lucrarea de doctorat în revista „Studii Teologice” nr. 1—2 și 3—4/1984.

EXAMEN DE ADMITERE ÎN SEMINAR

Între 2—7 septembrie 1985 s-a ținut la Seminarul teologic din Caransebeș, examenul de admitere în anul I pentru anul școlar 1985—1986, cu candidații proveniți din eparhiile Timișoarei și Aradului.

Comisia examinatoare, special instituită și prezidată de delegatul chiriarhal, a supus candidații cercetării aptitudinilor muzicale, după care cei declarați admiși s-au prezentat la probele scrise și orale. Pentru probele scrise subiectele au fost unice, fixate de Patriarhie pentru toate seminariile teologice din țară.

Prin examenul de admitere s-a căutat selectarea candidaților cu vocație pentru preoție și cu pregătire cât mai temeinică, la sfârșitul examenului fiind declarați reușiți și admiși în anul I de seminar cei care au obținut mediile cele mai mari, în limita locurilor stabilite pe eparhii.

INCEPUT DE AN ȘCOLAR LA SEMINARUL
TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

Duminică 20 octombrie 1985, la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc deschiderea festivă a noului an de învățămînt 1985—1986.

După slujba utreniei s-a oficiat sfînta liturghie de un sobor de preoți profesori ai seminarului, avînd în frunte pe P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicarul administrativ al Episcopiei Aradului, predica fiind rostită de C. Părinte profesor Ionel Popescu. La sfîrșitul liturghiei s-a făcut Te-Deum-ul pentru început de nou an școlar cu polihroniul pentru Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române și membrii Sfîntului Sinod, Conducătorii țării și profesorii și elevii seminarului.

A urmat, apoi, în sala festivă a școlii serbarea dată de elevi, deschisă prin cuvîntul rostit de P. On. Părinte profesor Trăilă Gherga, directorul seminarului, care după ce a arătat situația seminarului și condițiile create pentru desfășurarea în condiții optime a procesului educativ-instructiv de formare a viitorilor slujitori ai altarelor, a exprimat mulțumiri tuturor celor care sprijină bunul mers al seminarului, Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Înalt Prea Sfîntului Mitropolit Nicolae al Banatului, celorlalți ierarhi care au trimis elevi la Seminarul teologic din Caransebeș, Departamentului Cultelor și autorităților locale de stat.

În încheiere P. On. Părinte Ilie Maier, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, a transmis profesorilor, elevilor și tuturor ostenitorilor seminarului arhiereshi binecuvîntări din partea I.P.S. Mitropolit Nicolae și a P. S. Episcop Timotei dimpreună cu urarea ca noul an școlar să fie încununat de succese depline.

Au fost expediate telegrame omagiale proteguitorilor școlii în frunte cu P. F. Patriarh Iustin.

A urmat apoi o agapă la care au participat profesorii și elevii seminarului, foști profesori ai școlii și alți invitați.

FESTIVITĂȚI ANIVERSARE

Bisericile parohiale din comunele Topolovățu Mare și Silagiu, ambele în protopopiatul Lugoj, au împlinit de curînd 100 ani și respectiv 150 ani de la înălțarea lor.

Festivitățile aniversare s-au desfășurat în duminicile din 8 septembrie și 22 septembrie 1985, în prezența tuturor enoriașilor parohiilor respective care au ținut să se roage împreună, în cadrul serviciilor religioase oficiate de mai mulți preoți în sobor, în frunte cu P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial, delegatul Înalt Prea Sfîntului Mitropolit Nicolae la ambele sărbători locale. Sfintele liturghii au fost urmate de parastase în memoria preoților, binefăcătorilor și enoriașilor adormiți în Domnul în perioada scursă de la înălțarea celor două biserici. Răspunsurile liturgice au fost date de corurile parohiale și prin cîntarea în comun de mul-

țimea credincioșilor care la momentul potrivit s-au împărtășit cu Sfintele Taine. Predicile, în funcție de pericopa evanghelică a duminicilor respective, au fost rostit de P. On. Părinte Ioan Țigriș, protopopul Lugojului.

După oficierea serviciilor religioase, parohii locale — preotul Teodor Cocoreanu și respectiv preotul Gheorghe Luminosu — au prezentat câte un scurt istoric al parohiilor și lăcașurilor de închinare, cu etapele mai importante privind împodobirea acestora, mulțumind conducerii bisericești pentru grija și atenția arătată enoriașilor.

Transmițând binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, P. On. Părinte Aurel Miculescu a adresat, apoi, enoriașilor indemnul de a păstra nealterată credința noastră strămoșească, atașamentul față de scumpa noastră patrie.

Ambele festivități aniversare au luat sfîrșit cu agapele oferite de consiliile parohiale.

PRIMA TRANSLARE A UNEI BISERICI ÎN BANAT

Pe agenda lucrărilor de sistematizare desfășurate în municipiul Reșița, în vara și toamna anului 1985, a figurat și translarea bisericii parohiale cu hramul „Sfinții Mihail și Gavril” (parohia Reșița II), amplasată recent în noul centru civic al municipiului.

Lăcașul de închinare a fost înălțat între anii 1872—1884, pe temelia unei vechi biserici de lemn, fiind primul obiectiv din Banat care a fost translat. De această manieră, monumentul a fost pus în valoare în complexul zonei, biserica fiind salvată deopotrivă și de la deteriorarea la care era expusă datorită solului depresionar pe care a fost construită.

Săptămînalul județean „Flamura” a informat pe larg cititorii asupra întregii lucrări de translare a acestui monument istoric din Reșița, ce constituie deopotrivă și prima operație de un asemenea profil executată în Banat. Proiectul translației, elaborat de Institutul „Proiect” din București — deținătorul unei originale soluții românești de translare — a fost executat de Întreprinderea antrepriză de construcții-montaj din București și Întreprinderea antrepriză de construcții montaje metalurgice și reparații Reșița. Operația de translare a fost efectuată în condiții excelente în zilele de 11—12 octombrie 1985, deplasarea clădirii cu 53 m — concomitent cu înălțarea ei cu 1,10 m față de cota inițială — executîndu-se cu două trolii electrice dotate cu cîte opt spire de cablu. („Flamura”, Reșița, nr. 3544/15 octombrie 1985, pp. 1, 7).

Odată încheiată operația de translare, începînd cu primăvara anului 1986 vor putea fi executate și lucrările de restaurare interioară preconizate de cei doi preoți ai parohiei, Ioan Țunea și Ioan Lăpuște.

BISERICI RECENT PICTATE

În toamna anului 1985 s-au încheiat lucrările de pictură la mai multe biserici de enorie din cuprinsul eparhiei.

Pictată pentru prima oară în 1901 de Gheorghe Putnic și restaurată două decenii mai târziu de pictorul Filip Matei, biserica „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” din parohia Vucova, protopopiatul Timișoara, păstorită de preotul Pavel Indru, a fost repictată în tempera și parțial restaurată de zugravul Teodora Cican-Sterescu.

Biserica cu hramul „Înălțarea Domnului” din filia Cuptoare, parohia Crușovăț, protopopiatul Caransebeș, păstorită de preotul Nicolae Iliescu, a fost repictată în frescă de pictorul Maria Tudor Belci, care a realizat o lucrare unitară de valoare artistică deosebită.

Lăcașul de închinare cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din parohia Slatina-Timiș, protopopiatul Caransebeș, păstorită de preotul Nicolae Suru, a fost pictat din nou în tempera de pictorul dr. Viorel Țigu care a reușit o frumoasă execuție foarte apreciată de comisia de recepție.

Costul lucrărilor a fost suportat în toate cazurile din bugetele parohiale, grație dărniciilor enoriașilor care au adus o contribuție substanțială și la buna lor desfășurare.

DECESE

În ziua de 23 septembrie 1985 a trecut la cele veșnice preotul pensionar Tiberiu Șuta, în vîrstă de 77 ani, avînd ultimul domiciliu în orașul Buziaș.

S-a născut la 1 mai 1908 în com. Rudăria (azi Eftimie Murgu), jud. Caraș-Severin, din părinți agricultori. A urmat ciclul învățămîntului elementar în comuna natală, iar pe cele medii le-a absolvit la liceul „Traian Doda” din Caransebeș în anul 1926. Vocația preoțească l-a determinat să-și continue studiile, în următorii trei ani, la Institutul teologic din Caransebeș, audind pentru scurtă durată și cursurile Facultății de teologie din Cernăuți. În anul 1930 a fost hirotonit preot pe seama parohiei din comuna natală. În cursul activității în ogorul Domnului, desfășurată timp de cinci decenii, a mai păstorit succesiv parohiile Lăpușnicul Mare, Surducul Mare și Fizeș din protopopiatul Reșița, de unde s-a pensionat la începutul anului 1980.

Sicriul cu osemintele regretatului preot a fost catafalcat în biserica parohială din Buziaș, unde în ziua de 25 septembrie 1985 a fost oficiat prohodul printr-un sobor de patru preoți în frunte cu preotul Ioan Carebia, parohul local, care a rostit și necrologul.

În dangătul clopotelor, rămășițele sale pămîntești au fost apoi înhumate în cimitirul parohial.

În ziua de 27 octombrie 1985 s-a stins din viață, în municipiul Lugoj, preotul pensionar *Nicolae Sintescu*, în vîrstă de 78 ani.

Născut la 6 mai 1907 în Lugoj, din părinți agricultori, a urmat cursurile învățămîntului elementar și mediu în orașul natal, la liceul „Coriolan Brediceanu”, unde și-a luat bacalaureatul în anul 1926. În continuare și-a efectuat pregătirea de specialitate la Institutul teologic din Caransebeș ale cărui cursuri le-a absolvit în anul 1929. Un an mai tîrziu a fost hirotonit preot pe seama parohiei Lugoj pe care a păstorit-o fără întrerupere pînă în toamna anului 1975 cînd s-a pensionat. Pentru activitatea sa meritorie în ogorul Domnului a fost distins cu rangul de „iconom”.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 29 octombrie 1985 în biserica parohială „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj, de către un sobor compus din opt preoți și un diacon, în frunte cu P. On. Părinte Ioan Țigriș, protopopul Lugojului, care a rostit și cuvîntarea funebră.

Sicriul cu osemintele preotului Nicolae Sintescu a fost apoi înhumat în cimitirul parohial din Lugoj str. Făgetului.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

BINECUVÎNTAREA UNOR LUCRĂRI EFECTUATE LA BISERICI PAROHIALE

În ziua de 15 septembrie 1985, preoții și credincioșii locului au întâmpinat pe Prea Sfințitul Episcop Timotei, sosit spre a binecuvînta biserica parohială din Pa-roșeni, protopopiatul Petroșani, pictată recent de zugravul Ioan Preduț din Orăștie. De la Centrul eparhial, P.S. Sa a fost însoțit de P.C. Părinte Iacob Bupte, consilier economic și P.C. Arhid. Teodor Babuția.

După ritualul sfințirii apei și a binecuvîntării bisericii, a urmat sfînta liturghie arhierească oficiată în sobor. La momentul potrivit, în funcție de pericopa evanghelică, P.S. Episcop Timotei a adîncit învățătura despre urmarea lui Hristos, prin credință, fapte bune, iubirea aproapelui și prin dorința de pace.

După otpust, preotul paroh Petru Rad a prezentat o dare de seamă privind lucrările executate, iar P.S. Sa a adus mulțumiri preotului și tuturor credincioșilor parohiei.

În duminica din 22 septembrie 1985, credincioșii parohiei Zărand au sărbătorit binecuvîntarea bisericii lor parohiale. Dotată recent cu o nouă și reușită pictură în frescă, executată de pictorul Mihail Bălășescu din Craiova, precum și cu obiecte noi de inventar, biserica a fost sfințită de Prea Sfințitul Episcop Timotei care a descins în parohie însoțit de P.C. Părinte Zaharia Iova, secretarul eparhial. Serviciul religios a fost oficiat de un sobor cuprinzînd mai mulți preoți și diaconi în prezența unui impresionant număr de credincioși din localitate și împrejurimi. Binecuvîntării bisericii prin stropire cu aghiasmă și Sfîntul Mir, i-a urmat sfînta liturghie arhierească.

Cuvîntul de învățătură al Ierarhului eparhiei tratînd despre biserică — lăcaș de închinare împodobită cu „Scriptura în icoane” — a fost urmat de raportul preotului paroh Virgil Voia asupra lucrărilor executate, în cadrul căruia a mulțumit conducerii bisericesti, organelor locale și tuturor celor ce au contribuit la realizările parohiei din ultima perioadă de timp.

HARAMURI MĂNĂSTIREȘTI

Situată în imediata apropiere a orașului Arad, mănăstirea „Sf. Simion Stîlpnicul” din Arad-Gai, își datorează începuturile sale fostului episcop Sinesie Jivanovici (1751—1768). Aici, ca urmare a unor lucrări de restaurare, este adăpostită o impor-

tantă colecție de vechi obiecte bisericești. De mai mulți ani, mănăstirea își sărbătorește hramul în ziua de 8 septembrie, la praznicul Nașterii Maicii Domnului.

După datină, și în acest an, hramul mănăstirii a însemnat pentru credincioșii care au poposit aici un ales prilej de înălțare duhovnicească și de adâncire a sentimentelor de evlavie creștinească.

În ziua precedentă praznicului, un sobor de preoți și diaconi au săvârșit slujba privegherii, după rânduiala mănăstirii. A doua zi, obștea viețuitoarelor, împreună cu soborul clericilor și cu credincioșii prezenți, au primit pe Prea Sfințitul Episcop Timotei care a oficiat sfânta liturghie arhierescă. În cuvîntul de învățătură, P. S. Sa a insistat asupra legăturii dintre cinstirea Maicii Domnului și a Sfintei Cruci. Serviciul divin a continuat, apoi cu Sfînta Taină a Maslului de obște.

După terminarea slujbelor religioase, P. S. Episcop Timotei împreună cu soborul slujitor a luat parte la o agapă oferită de obștea mănăstirii.

Într-o atmosferă înălțătoare de bucurie duhovnicească, vechiul așezămînt de viață monahală de la Prislop, județul Hunedoara, și-a sărbătorit hramul în ziua de 14 septembrie 1985, „Înălțarea Sf. Cruci”.

În ajun, în prezența Prea Sfințitului Episcop Timotei, a fost săvârșită slujba privegherii, cu acatiste și rugăciuni, cu prilejul cărora un mare număr de credincioși s-au spovedit.

În zorii praznicului s-a oficiat sfințirea apei și Sfînta Taină a Maslului de obște, iar pe un podium frumos amenajat s-a slujit sfînta liturghie arhierescă, oficiată de P. S. Episcop Timotei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. Răspunsurile liturgice au fost date cu multă evlavie de soborul maicilor, cărora li s-au asociat și credincioșii prezenți.

La momentul potrivit, P. S. Sa a rostit un cuvînt de zidire sufletească despre legătura interioară dintre cele două hramuri ale așezămîntului — Sf. Apostol Ioan și Sfînta Cruce — prin iubirea jertfelnică față de Dumnezeu și de oameni, o pildă de statornicie în credința Bisericii și în devotament față de țară.

Prăznuirea s-a încheiat cu agapa oferită la trapeza mănăstirii.

CONFERINȚE PREOTEȘTI

În a doua decadă a lunii septembrie 1985, la sediile celor șapte protopopiate din cuprinsul Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmașului au avut loc conferințele preoțești cu tema stabilită de Sfîntul Sinod: „Momente importante din viața Bisericii Ortodoxe Române (cu prilejul aniversării centenarului Autocefaliei și 60 de ani de Patriarhie)”. Tema respectivă are o adîncă implicație în istoria națională și bisericească, deoarece conștiința unității de neam și credință în sînul poporul nostru a fost mereu vie. Etapele străbătute de români în zbuciumata lor existență sînt și etapele parcurse de Biserică, acestea putînd fi urmărite într-un paralelism neîntrerupt. După obținerea prin luptă și mari sacrificii a independenței în 1877, Biserica Ortodoxă Română s-a proclamat autocefală, recunoscută fiind în 1885, așa încît neatîrnarea politică primea corespondent firesc și pe linie bisericească. După

alte cîteva decenii, cînd românii și-au cucerit, încă o dată prin sînge, dreptul la formarea statului național unitar, în 1918, Biserica Ortodoxă Română a fost ridicată la rang de Patriarhie, în anul 1925. Astăzi, la un veac de la recunoașterea autocefaliei și la 60 ani de la ridicarea ei la rangul de patriarhie, Biserica Ortodoxă Română se prezintă într-o perfectă unitate de doctrină și cult cu toate celelalte Biserici Ortodoxe surori, dezvoltînd o teologie legată de viață și pregătindu-și un cler luminat.

Referatele citite în cadrul conferințelor au fost minuțios pregătite, fiind prezentate de preoții : Ioan Roșu — Semlac, la protopopiatul Arad, Cornel Budiul — Bontefști, la Ineu, Aurel Popescu — Lipova, la Lipova, Miron Brustureanu — Rîșca, la Brad, Ștefan Czeteni — Bîrcea Mare, la Deva, Avram Petric — Orăștie I, la Orăștie și Leonte Dăncescu — Vulcan I, la Petroșani.

Ședințele au fost prezidate de Prea Sfințitul Episcop Timotei la protopopiatele Arad și Ineu, de P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ, la protopopiatele Deva, Orăștie și Petroșani și de P. C. Părinte Teodor Greuceanu, consilier administrativ-bisericesc, la protopopiatul Brad.

După lecturarea referatelor, au urmat discuții și ample completări aduse în cuvîntul lor de 75 preoți, care au rememorat diferite aspecte din istoria Bisericii Ortodoxe Române, în special sub păstorirea Întîistătătorului ei de astăzi Prea Fericitul Patriarh Iustin. S-a accentuat că autonomia Bisericii noastre derivă din însăși existența ei ca Biserica apostolică ; poporul român fiind creștinat încă din vremea propovăduirii Sf. Apostol Andrei. De asemenea, s-a reliefat că cel dintîi care a avut inițiativa înființării Patriarhiei Române a fost regretatul preot, prof. Gheorghe Ciuhandu, fost consilier la Episcopia Aradului, că toți patriarhii români au avut o grijă deosebită față de această eparhie, cel dintîi din sinul lor, Miron Cristea, a primit cinul monahal la mănăstirea Hodoș-Bodrog.

În încheierea lucrărilor, Prea Sfințitul Episcop Timotei și delegații chiriarhali au sintetizat cele prezentate în cadrul conferințelor indemnînd clerul eparhiei să fie la înălțimea înaltașilor, prin slujirea cu devotament și dăruire a idealurilor poporului și ale Bisericii noastre.

CONFERINȚA ADMINISTRATIVĂ

Cea de-a doua conferință administrativă pe anul 1985, cu tema : „Îndatorirea preotului privind chivernisirea bunurilor parohiale”, s-a desfășurat între 15—20 octombrie 1985, fiind prezidată de Prea Sfințitul Episcop Timotei și respectiv de delegații Centrului eparhial.

La conferințele prezidate P. S. Episcop Timotei a dat sfaturi și indemnuri privitoare la chivernisirea bunurilor parohiale, nu înainte de a face prezentarea evenimentelor interne și internaționale din ultima perioadă de timp, cu referire specială la angajarea omenirii întregi în lupta pentru dezarmare și apărarea dreptului sacru al fiecăruia la viață și pace.

Tema conferinței, foarte importantă pentru viața bisericească, a fost tratată cu conștiinciozitate. Referenții, coreferenții și cei care au luat cuvîntul pe marginea

temei au subliniat că în zilele noastre, cînd se pune accentul pe spiritul de răspundere al tuturor oamenilor, preotul, pe lângă misiunea lui de păstor sufletească (Matei 28, 19—20), are și îndatorirea de a fi un „bun chivernisitor“ (I Timotei 3, 4), care să „poarte grijă de Biserica lui Dumnezeu“ (I Timotei 3, 5), înțelegînd prin aceasta toată averea mobilă și imobilă a Bisericii. Trăind vremea marilor realizări contemporane, preotul trebuie să fie conștient de responsabilitatea ce îi revine și de disciplina în activitatea proprie. Mai mult, bunurile parohiale ce fac parte din Patrimoniul cultural-național trebuie păstrate în cele mai bune condiții, deoarece ele aparțin strămoșilor care le-au creat și apărut cu prețul vieții și deopotrivă urmașilor noștri. S-a subliniat interesul Centrului eparhial față de păstrarea și depistarea valorilor trecutului care sînt adăpostite în bune condiții în cele două depozite de obiecte vechi bisericești, de la mănăstirea Arad-Gai — pentru județul Arad — și respectiv la Orăștie — pentru județul Hunedoara — precum și în cele două colecții amenajate la mănăstirile Hodoș-Bodrog și Prislop.

Dovedind simț practic-gospodăresc, majoritatea vorbitorilor s-au referit și la lucrările efectuate în parohii, cu întreaga documentație necesară.

Conținutul referatelor, îndrumările Chiriarhului și ale delegaților au accentuat în conștiința clerului eparhiei responsabilitatea pe care o au în dubla lor calitate de preoți și gestionari ai bunurilor parohiale.

CONSFĂTUIRE DE LUCRU

În ziua de 7 octombrie 1985, a avut loc la Centrul eparhial, sub președinția Prea Sfințitului Episcop Timotei, o consfătuire de lucru cu cadrele de conducere de la Centrul eparhial, cu protopopii și misionarii protopopești.

Pe ordinea de zi au fost incluse probleme curente ale activității gospodărești și economice, analiza activității pastoral-misionare pe trimestrul III, cu stabilirea sarcinilor ce revin în continuare, precum și disciplina în muncă.

Pe marginea materialelor prezentate au luat cuvîntul majoritatea celor prezenți, fie solicitînd lămuriri, fie propunînd soluții în rezolvarea problemelor ridicate.

P. S. Episcop Timotei a accentuat necesitatea unei lucrări pastorale și misionare cît mai rodnice tuturor preoților eparhiei, solicitînd celor prezenți să urmărească cu maximă exigență disciplina în toate sectoarele de activitate.

INTRUNIREA O.D.U.S. A PERSONALULUI CENTRULUI EPARHIAL, CONSACRATĂ DEZARMĂRII ȘI PACII

Organizația O.D.U.S. a Centrului eparhial a fost înființată în 31 martie 1982, la început avînd 45 membri. Treptat, numărul lor a crescut, așa încît astăzi Organizația cuprinde 84 membri.

În ziua de 4 septembrie 1985, la sediul Centrului eparhial s-a desfășurat Adunarea generală O.D.U.S., cu participarea tuturor membrilor, avînd pe ordinea de zi adeziunea la Apelul pentru dezarmare și pace al Consiliului Național al F.D.U.S., adresat partidelor și organizațiilor democratice, guvernelor, tuturor popoarelor din țările europene, din S.U.A. și Canada.

Ședința a fost deschisă de P. C. Părinte Zaharia Gh. Iova, secretar eparhial, care, în calitate de președinte al acestei organizații, a rostit o alocuțiune insistînd asupra necesității unirii tuturor eforturilor pentru asigurarea păcii în întreaga lume.

Au luat cuvîntul șapte membri care au relevat dorința de dezarmare a popoarelor, exprimîndu-și totodată adeziunea proprie la lupta pentru triumful păcii.

Cuvîntarea rostită de Prea Sfințitul Episcop Timotei — pornind de la noile inițiative pentru dezarmare și pace ale Președintelui Nicolae Ceaușescu, și respectiv contribuția Bisericii Ortodoxe Române la această cauză nobilă — a constituit un îndemn pentru membrii organizației în a lucra alături de întregul nostru popor care se distinge în această vastă acțiune de salvagardare a păcii în lume.

Din partea Consiliului municipal al O.D.U.S. din Arad a fost prezent, ca delegat, dl. prof. Ion Pălincaș, care, a făcut constatarea că la nivel de municipiu, organizația O.D.U.S. de pe lîngă Centrul eparhial este fruntașă. În cuvîntarea rostită, au fost apoi prezentate noutățile din viața politică și economică internă și din situația internațională.

BISERICI PICTATE RECENT

În ultima vreme s-au încheiat și au fost recepționate lucrările de pictură în frescă executate la un număr de cinci biserici parohiale. Astfel, pictura bisericii din Bașa, protopopiatul Orăștie, a fost executată de zugravul Eugen Pomeran, sub girul pictorului Virginia Videa, cea din Comlăuș, protopopiatul Arad, de zugravul Constantin Popescu, sub girul pictorului Petre Județ, iar cea din Deva I, protopopiatul Deva, de pictorul Mihai Bogdan Mociulski. Pictorul Radu Mănuilescu îi aparține împodobirea bisericii din Simeria-Biscaria, protopopiatul Orăștie, iar pictorului Gheorghe Matei îi revin frescele executate la biserica parohială din Chier, protopopiatul Ineu.

Costul tuturor lucrărilor a fost suportat din bugetele parohiale, prin donația credincioșilor.

NOUȚĂȚI DE PE ȘANTIERELE EPARHIEI

Prin grija permanentă a Centrului eparhial, la cele trei vechi așezăminte monahale din Episcopia Aradului se află în curs de execuție un important program de lucrări. Astfel, în vara anului 1985, la mănăstirea Hodoș-Bodrog au început

lucrările de amenajare la colecția de obiecte vechi bisericești, prevăzute să se încheie în lunile următoare. În scopul creării unor condiții optime de locuit, la mănăstirea Arad-Gai se execută importante lucrări de restaurare cuprinzând întregul complex, iar la mănăstirea Prislop se construiește din temelii un nou imobil destinat adăpostirii viețuitoarelor din acel străvechi lăcaș de spiritualitate și trăire ortodoxă românească.

Prin aceeași purtare de grijă a Centrului eparhial, în ultima vreme se execută lucrări și la un număr de peste 50 biserici de enorie. Le amintim pe cele mai importante: bisericile-monumente de arhitectură de la Gașsa, Radna și Șoimoș din protopopiatul Lipova, filia Tîrnăviță aparținătoare parohiei Boz și Hunedoara III, ambele din protopopiatul Deva, Streisîngiorgiu din protopopiatul Orăștie, Livezeni și Barul Mare din protopopiatul Petroșani. Se fac lucrări curente la bisericile parohiale Arad-Micălaca Veche, Micălaca Nouă, Aradul Nou și Șega I din protopopiatul Arad, Cincis din protopopiatul Deva și Vălișoara din protopopiatul Brad, Sînt în curs de finalizare lucrările de construcții efectuate la noile case parohiale din: Seleus, Cil și Somosheș din protopopiatul Ineu și Sintana din protopopiatul Arad.

Costul tuturor lucrărilor este suportat din bugetele parohiale, la care se adaugă sprijinul Centrului eparhial și al Fondului de întrajutorare existent pe eparhie.

CHEMAT LA DOMNUL

În ziua de 11 septembrie 1985 în urma unei grele suferințe s-a stins din viață, în vîrstă de 65 ani, preotul *Eugen Popovici* din parohia Bîrzava, protopopiatul Lipova.

S-a născut la 6 aprilie 1920 în satul Temeșești, comuna Săvirșin, jud. Arad, descinzînd dintr-o familie de preoți și învățători, care ani la rînd au luminat cu sentimente patriotice filii poporului nostru de pe aceste meleaguri. Și-a efectuat pregătirea la Arad, unde a urmat cursurile învățămîntului mediu și apoi pe cele ale Academiei teologice. După terminarea studiilor, în anul 1943 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Valea Mare. A mai păstorit consecutiv parohiile Căprioara din protopopiatul Lipova, Peeica din protopopiatul Arad, iar în ultimii zece ani parohia Bîrzava. Pentru activitatea sa meritorie, în anul 1984 a fost distins și hirotesit cu rangul de „iconom”.

După ce în dimineața zilei de 14 septembrie — Înălțarea Sfintei Cruci — trupul neînsuflit al defunctului preot a fost depus în biserica parohială din Bîrzava unde s-a săvîrșit sfînta liturghie, în după amiaza aceleiași zile a fost oficiată slujba înmormîntării de către un sobor de mai mulți preoți, în frunte cu P. C. Părinte Teodor Greucean, consilier administrativ care în cuvîntul său a reliefat calitatea de slujitor „al lui Dumnezeu și al oamenilor” a defunctului preot.

Despre viața și activitatea preotului dispărut au mai rostit alocuțiuni și preoții Petru Dărau, misionar protopopesc, și Ioan Crainic de la parohia Căpruța.

Regretat de familie și enoriași care l-au înconjurat cu draposte și cinste, în dangătul clopotelor, osemintele celui care a fost preotul Eugen Popovici au fost în-humate în mormîntul proaspăt săpat lingă biserica pe care a slujit-o cu dăruire.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Episcopul Longhin și colaboratorii, *Rumänische Hinterglas-Ikonen — Bild und Botschaft (Icoane românești pe sticlă — reprezentare și mesaj)*, Editura Asociației evanghelice de presă, Kassel (R.F.G.), 1984, 132 pp

Un număr de icoane românești pe sticlă au fost prezentate cu mare succes în cadrul festivităților organizate la Freiburg în 1978, precum și la Düsseldorf în 1980. Reproducerea lor într-un album aparte este o urmare firească a relațiilor ecumenice și a interesului în creștere manifestat în Occident pentru arta bisericească ortodoxă. Prefața albumului aparține episcopului Eduard Lohse, președintele Consiliului Bisericilor evanghelice din R.F.G.

În cuvântul introductiv, P. S. Episcop Longhin de Düsseldorf a expus pe scurt „Credința ortodoxă”, în care a accentuat — citindu-l pe Sf. Atanasie cel Mare — că „Dumnezeu a devenit om, pentru ca omul să se îndumnezeiască”.

În capitolul intitulat „Privire asupra Bisericii Ortodoxe Române”, pr. dr. Miron Dan a oferit cititorilor o scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu organizarea ei contemporană. În continuare, Nikolaus Thon semnează articolul „Teologia icoanei”, în care explică locul ei în Biserica Ortodoxă, ca o componentă a tradiției vii a Bisericii și vieții ei spirituale, care perpetuează întruparea lui Iisus Hristos în Trupul ei tainic. Icoanele

ortodoxe sînt mai mult decît tablourile apusene cu sfinți, deoarece prin icoane se depășește conștient tărîmul inteligibilului și se urcă spre transcendență, dar în care invizibilul devine totuși prezent și cognoscibil.

Nikolaus Thon împreună cu Berthold Grancea prezintă, apoi capitolele intitulate: „Dezvoltarea și tehnica picturii pe sticlă”, „Pictura românească de icoane pe sticlă din Transilvania” și „Tematica icoanelor românești pe sticlă”. S-a admis posibilitatea ca pictura pe sticlă din Transilvania să fi fost învățată în centrele de pictură din Boemia și Slovacia, ceea ce explică interferența dintre iconografia ortodoxă și pictura pe sticlă romano-catolică, așa cum a fost ea prezentă în Germania de sud, Boemia și Moravia. Este desigur incontestabilă influența bizantină în iconografia transilvăneană, cu accentele ei grafice și reprezentările formelor bizantine.

În ceea ce privește tematica, icoanele românești pe sticlă reprezintă mai des diferiți sfinți ocrotitori, sfinți pentru cele patru anotimpuri („Sf. Gheorghe”, pentru primăvară, „Maica Domnului”, pentru vară, „Sf. Dumitru” pentru toamnă și Sf. Nicolae”, pentru iarnă), dar și numeroase alte motive și scene biblice.

Urmează apoi descrierea însoțită de explicarea a 40 teme de icoane.

Pictorul icoanelor reproduse este arhimandritul Timotei Traian Tohăneanu de la mănăstirea Brîncoveanu, de lângă

Simbăta de Sus. Autorii subliniază că monahii acestei ctitorii domnești aparțin acelor puțini pictori pe sticlă care păstrează marile tradiții ale Bisericii Ortodoxe Românești și deopotrivă sud-est europene. Făcînd o incursiune în istoricul așezămîntului, s-a amintit că lăcașul a scăpat distrugerii mănăstirilor ortodoxe din Transilvania, ordonată de împărăteasa Maria Terezia și executată de generalul Bukow în 1763, datorită legăturilor familiei regretatului voivod Constantin Brîncoveanu cu curtea vieneză. Totuși în anul 1785, generalul Preis, guvernatorul Transilvaniei, a trimis două tunuri spre a distruge mănăstirea, tentativă eșuată în mare parte, grație zidurilor ei groase. Restaurată în urmă cu cîteva decenii, mănăstirea și-a reluat locul în ansamblul Bisericii Ortodoxe Române, în contemporaneitatea noastră efectuîndu-se vaste lucrări care îi vor redă ținuta și strălucirea de odinioară.

Dr. Gerhard Hochstrasser

Albert Rauch-Paul Imhof, *Philoxenia, Fresken und Ikonen im Ostkirchlichen Institut, Regensburg* („*Philoxenia*“ fresce și icoane în Institutul pentru Bisericele Răsăritene din Regensburg), München, 1980, 38 pp.

„Institutul pentru Bisericele Răsăritene“ din Regensburg manifestă o prețuire deosebită față de valorile Ortodoxiei, fapt care explică și amenajarea în cadrul acestuia, a unei capele ortodoxe, cu iconostas, icoane, alte obiecte de cult, etc., pentru oficierea serviciilor divine. În cadrul acestui Institut ființează și „*Philoxenia*“, care are drept scop primirea și găzduirea străinilor, întrucît după învățătura creștină prin străinii pe care îi primim ne întîmpină însuși Dumnezeu.

Albumul cuprinde 16 reproduceri în culori, în condiții optime, a frescelor și icoanelor de tradiție ortodoxă aflate în capela amintită. „*Iubirea de străini*“ și-a găsit în mare parte expresia în amenajarea și împodobirea cu pictură bizantină a capelei respective, destinată ortodocșilor din institut.

În prefață, dr. Albert Rauch arată că „*iubirea de străini*“ este o adevărată cheie pentru înțelegerea mentalității răsăritene: oaspetele este sfînt, căci prin ospitalitate poate fi întîmpinat însuși Dumnezeu, o experiență umană ce se coboară adînc în istorie, căci prin oaspetele primit cu prietenie, însăși divinitatea vine la oameni în chip necunoscut. Același lucru ne spune istoria biblică despre Avraam, părintele nostru în credință. Primind și ospătînd pe cei trei tineri, în ei i s-a arătat Dumnezeu în Treime, care i-a împlinit dorința de a avea urmași, făgăduința divină avînd în vedere nașterea din el a unui mare popor al lui Dumnezeu.

Cînd arta creștină a Răsăritului înfățișează acest eveniment în icoane, ea urmărește să facă o mărturisire de adîncime teologică: Dumnezeu în Treime vine în casa celui ce practică ospitalitatea și face roditoare viața familiei care L-a primit.

Cuvîntul grecesc „*philoxenia*“ se compune din două cuvinte opuse, „*xenos*“ însemnînd străin, necunoscut, care ar putea deveni dușman, și „*philos*“ — cunoscutul, prietenul, cel iubit, cu care se întrețin relații apropiate. Numai prin iubire se poate realiza depășirea opoziției dintre „*xenos*“ și „*philos*“: numai iubirea efectivă față de aproapele poate pune în practică „*philoxenia*“, sperînd ca prin ea să experimenteze înțîlnirea creștinului cu Dumnezeu căci: „*străin am fost și M-ați primit... ceea ce ați făcut unuia dintre acești*

frați mai mici, Mie mi-ați făcut". (Matei 25, 35). Experiența de viață creștină a omului răsăritean ne poate deschide „dragostea de ospitalitate” — scrie autorul.

Cîteva fresce cu subiectul „primirii de oaspeți”, ca și alte icoane, sînt pictate de frații Gavril, Mihai și Nicolae Moroșan — un colectiv de pictori romîni din ce în ce mai cunoscuți. Chipul de pe coperta cărții — cei trei tineri, primiți ca oaspeți de Avraam, inspirat de o renumită icoană a pictorului rus Rublev — este semnat de Milko Živić. În planul din spate, este înfățișată fosta mănăstire „Sf Klara”, care, din dispoziția episcopului dr. Rudolf Graber de Regensburg, stă permanent deschisă, drept casă de oaspeți pentru ortodocși. În continuare, autorul se ocupă de cîteva dintre chipurile de pe frescele și icoanele reproduse în album, insistînd asupra semnificației lor și legăturii cu serviciile liturgice ortodoxe. „Chipurile și textele trebuie să contribuie la întîlnirea cu creștinii răsăriteni. Căci aceasta peste tot este și o întîlnire cu Dumnezeu, iar faptul că această întîlnire poate deveni rodnică pentru unitatea și creșterea poporului lui Dumnezeu este o făgăduință făcută de El” — se subliniază în finalul cuvîntului introductiv.

În reproducerea frescelor și icoanelor se păstrează o ordine riguroasă, pe o pagină a cărții aflîndu-se imprimat chipul iar pe verso reproducîndu-se texte din tradiția liturgică bizantină, în traducere germană, care preamăresc persoana sau chipul reprezentat.

Cartea urmărește — alături de altele asemănătoare, apărute în ultima vreme în Bisericile apusene — să facă cunoscute Occidentului frumusețile artei bizantine, indiferent dacă realizările acesteia sînt mai vechi sau mai noi. În

ceea ce ne privește, albumul are și o semnificație aparte: aproape toate frescele și icoanele reproduse aparțin colectivului de pictori al fraților Moroșan, bine cunoscuți la noi în țară, a căror artă se află în continuă ascensiune.

Arhid. prof. I. Zăgorean

Cornel Albu: *Simion Bărnuțiu*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1985, 120 pp.

În 3/15 mai 1848, la Adunarea de la Blaj, erau prezenți o serie de cărturari luminați și înflăcărați luptători pentru dezrobirea neamului nostru. Erau de față episcopii: Andrei Șaguna de la Sibiu și Ioan Lemenyi de la Blaj, precum și Avram Iancu, Ioan Buteanu, Alexandru Papiu Ilarian, Gheorghe Barițiu, Timotei Cipariu, Simion Bărnuțiu, ș.a. Din această falangă se desprinde indeosebi figura lui Simion Bărnuțiu, care era considerat conducătorul spiritual al mișcării revoluționare, deoarece a sesizat primul primejdia unirii Ardealului cu Ungaria. El a formulat revendicările drepte ale poporului român și a indicat cu clarviziune drumul ce trebuia urmat, rostind acel discurs legat de istoria românilor — model de cercetare istorică, de simțămînt patriotic și de intransigență pilduitoare.

În discursul rostit în catedrala din Blaj, Simion Bărnuțiu a dat o bază juridică mișcării revoluționare, arătînd că ceea ce se punea la cale la Blaj, era împreună cu poporul, prin popor și pentru popor. Simion Bărnuțiu a făcut o incursiune în trecutul zbuciumat al neamului românesc din Ardeal, cu suferințele lui îndelungate, urgia ce s-a abătut asupra lui prin faimosul „Unio Trium Nationum”, apoi introducerea „Aprobatae-lor” și „Compilatae-lor”...

Despre uniația unei părți a românilor ardeleni, Bărnăuțiu a afirmat că ea „a băgat tînzanii și ură între români”. Vorbind despre libertate, el considera că este bunul cel mai de preț al oricărui popor. De aceea, adresîndu-se mulțimii de români, îi sfătuiește să nu se ducă la masa libertăților nemeșesti, căci bucatele ei sînt otrăvite. „Să nu ne vindem țara și limba — spunea el — căci pierzîndu-se odată, nu se mai pot cîștiga. Uniți-vă cu poporul, toți : preoți, nobili, cetățeni, ostași, învățători și vă sfătuiți într-un cuget asupra mijloacelor reînvierii naționale, pentru că toți sînteți fiii aceleiași mame și cauza este comună. Țineți cu poporul, toți, ca să nu rătăciți, pentru că poporul nu se abate de la natură, nici nu-l trag așa de ușor de partea lor, străinii, cum îi trag pe unii din celelalte clase, care urlă cu lupii și sfîșie pe popor dinpreună cu aceștia”.

Prin gîndirea sa democrat-revoluționară, Simion Bărnăuțiu avertizează că „națiunea română proclamîndu-și libertatea și independența, voind a se organiza și constitui pe temeiuri naționale, nu are cuget dușman în contra altor națiuni și același drept pentru toate, voiește a-l respecta cu sinceritate, cerînd respect împrumutat (reciproc n.n.) după dreptate”.

Felul cum Simion Bărnăuțiu a văzut dezrobirea neamului său, îl vădește ca un spirit generos și la înălțimea vremii sale. Pe lângă ideile progresiste ce cuprînde îndeosebi discursul de la Blaj, Simion Bărnăuțiu reprezintă o afirmare a elocinței noastre politice. În monografia consacrată lui Simion Bărnăuțiu autorul ei, Corneliu Albu, condeier iscusit și bine documentat, condensează un bogat material, arătînd, pe de o parte, aservirea nedreaptă a populației autohtone, a elementului românesc majoritar de către nobilimea feudală ma-

ghiară, iar, pe de altă parte, lupta dusă împotriva servituților de tot felul de norodul asuprit, călăuzit de bărbați răsăriți din sinul lui. Între cei care au stat la postul de comandă al neamului nostru din Ardeal, un loc de frunte ocupă Simion Bărnăuțiu, filozof și jurist, dar mai presus de toate vizionar genial, care avea certitudinea că fiind alături de popor și luptînd pentru emanciparea lui, este pe drumul cel bun, care, în cele din urmă, duce la biruință sigură.

Simion Bărnăuțiu este sălăjan de origine. A văzut lumina zilei în Bocea Română, județul Sălaj, la 2 august 1808. Era fiul lui Ioan, cantor și învățător, și al Anei fiica unui vrednic preot pe numele Oros. Primele cunoștințe de carte le-a primit de la tatăl său. A trecut, apoi, la școala primară din Șimleu. Timp de cinci ani a urmat cursurile liceului piarist din Carei, iar la Blaj, între anii 1826—1829, a urmat teologia. Isprăvindu-și studiile, a ajuns profesor la liceul din Blaj. Stăpînit de o mare dragoste pentru limba română, a fost cel dintîi profesor blăjean care — asemenea lui Gheorghe Lazăr — a avut curajul să-și predea cursul în românește, deoarece pînă atunci se predă în limba latină. Este o inovație cu adevărat revoluționară. Pentru atitudinea lui îndrăzneată, a avut mult de pătimit. Scos din postul de profesor, s-a înscris la Academia de drept din Sibiu, unde a studiat dreptul pînă în 1848, cînd îl găsim în fruntea mișcării naționale a românilor din Transilvania. Istoria revoluției se împletește strîns cu cea a vieții sale.

În martie 1849 s-a refugiat în Țara Românească, de acolo cu mari greutate la Constantinopol, pentru a trece apoi, la Viena, unde a lucrat pentru triumful cauzei naționale. Între anii 1851—1852 a urmat cursurile facultății juridice din Viena, iar la Pavia a luat doctoratul în drept. Chemat la Iași,

Simion Bărnuțiu a funcționat mai întâi ca profesor de Logică la liceu, apoi la Facultatea de litere și drept. În marele centru universitar a dezvoltat o bogată activitate fiind considerat „cel mai învățat om care știe toate tainele lumii...”. A avut și numeroși dușmani, dar a rămas pînă la moarte un om de mare prestigiu, șeful necontestat al revoluției din 1848 în Transilvania.

În anul 1864, bolnav și simțind că i se împuținează puterile, Simion Bărnuțiu și-a chemat nepotul de soră — avocatul Ioan Maniu — și într-o caleașcă pusă la dispoziție de domnitorul Alexandru Ion Cuza, s-a îndreptat spre satul natal. A murit cînd străbătea valea Amlașului, în brațele nepotului său, în ziua de 28 mai 1864.

Pe mormîntul lui s-a așezat o placă de marmoră cu următoarea inscripție: „În memoria lui Simion Bărnuțiu, născut în 1808, 21 iulie și + 1864, 28 mai. Fiii Sălajului”. Libertate, Frățietate, Egalitate și Naționalitate. Poporul român ține minte de binefaceri și nedreptate”.

În „Memoriile” sale G. Panu, seria că Simion Bărnuțiu avea reputația unui mare învățător cu un prestigiu atît de mare, încît se considera un lucru extraordinar și de mare cinste să te poți apropia de el. Din monografia lui Corneliu Albu rezultă că într-adevăr era o personalitate remarcabilă, dublată de militantismul său apostolic pentru „cei urziți din lacrimi și sudoare”. Deși lipsurile materiale s-au ținut lanț și sănătatea îi era zdruncinată, Simion Bărnuțiu a fost mereu prezent în momentele critice ale românilor, cu osebire ardeleni, răscolind masele cu temperamentul său vulcanic. S-a spus, și pe drept, „că atitudinea lui de frondă și protest... rezidă în disponibilitatea lui sufletească spre îndrăzneală și entuziasm, în curajul său civic remarcabil

pe care l-a manifestat în tot cursul vieții lui zbuciuante. Simion Bărnuțiu a acționat împins de nevoia stringentă de a acționa fără să-și menajeze interesele, fără să-și economisească eforturile, pentru a fi fidel propriilor sale convingeri, pentru a-și trăi, cu intensitate, chemarea, și pentru a-și îndeplini angajamentul contractat cu propriul său destin” (pp. 116—117). Evocarea figurii lui Simion Bărnuțiu, în accente patetice, este o mostră de felul cum se cuvine să fie portretizați vrednicii noștri înaintași, împlinind în același timp și o funcție educativă, pe linia patriotismului luminat.

Preot. Ion Bunea

Adrian T. Pascu, *Ioan Arente Sever (1820—1906)*, editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1985, 275 pp.

Cercetarea vieții și activității unor personalități marcante în plan național, ori circumscrise unei zone istorice anume, constituie o temă frecvent întâlnită în demersul istoriografic autohton al ultimelor decenii. Monografia la care ne referim are drept scop să scoată la lumină și să analizeze portretul unui patriot-erou, lăsat multă vreme în uitare, datorită unor prejudecăți care i-au minimalizat sau anulat locul și rolul în șirul luptătorilor pentru libertatea și dreptatea socială și națională a poporului nostru. A. T. Pascu, autorul cărții, realizează strădania mai multor ani de trudă asiduă pentru reconsiderarea celui care odată cu revoluția de la 1848—1849 și pînă la începutul veacului XX însumează calitățile deosebite ale militantului național, strateg și vizionar, „un om născut pentru acțiunea de masă” — după definiția dată de academicianul Ștefan Pascu, care semnează un pertinent cuvînt înainte.

Ioan Axente Sever a fost o figură prea puțin cunoscută pînă acum în știința noastră istorică. Este edificatoare incursiunea făcută de autor în bibliografia de specialitate, care relevă menționarea sa destul de sporadică: dintre contemporani, Alex. Papiu Ilarian este primul care îi amintește prezența. Urmează un grup nu prea numeros de istorici din Imperiul habsburgic al perioadei respective, pentru ca după referirile din lucrările mari de sinteză — cum ar fi de G. Barițiu sau Al. Odobescu — să urmeze „momentul 1898” și cele dinții contribuții serioase, după moartea sa, ca spre exemplu la aniversarea a 110 ani de la naștere, în 1931. Periplul istoriografic relevă datele minime restitutive din ultimii ani, în care nu există lucrări speciale dedicate personalității lui I. A. Sever. Autorul înglobează, în capitolul introductiv, enumerarea surselor depistate în arhive, biblioteci și muzee, lucrările personale elaborate pe tema respectivă, ajutorul primit în adunarea și redactarea materialului informațional, izvoarele editate, explicarea valorificării materialului cules și a structurării părților componente ale tratării de pe parcursul celor aproape 300 pagini ale cărții.

În capitolul I, intitulat sugestiv „Formarea revoluționarului” se evidențiază complexitatea epocii în care s-a născut I. A. Sever la 3/15 aprilie 1821 în comuna Friua, deopotrivă cu primele date biografice: perioada școlară de la Blaj și Sibiu, unde s-a înfilit cu istoria și filosofia și a înțeles ideile profesorului S. Bărnuțiu. Așa se poate înțelege mult mai bine trecerea de la „calitatea de martor” — vremelnice asumată pînă în anul 1845 — la cea de militant național, ce rezultă din eliminarea sa din școala de la Blaj, alături de alți 11 teologi, împreună cu activitatea patriotică desfășurată în zona natală. După ce l-a

cunoscut pe A. Iancu la Cluj, cu ocazia unei scurte vizite efectuată în 1846 și a fost declarat „indezirabil” de autoritățile habsburgice, I. A. Sever a ajuns la București, unde a fost profesor o perioadă de timp și s-a integrat fluxului militanților revoluționari grupați în jurul „Frăției” (1847). La București, omul de acțiune devine și un gînditor, autorul cărții aducînd contribuții teoretice sub aspect filosofic, politic, social-cultural și militar la cunoașterea sa. Mărturii sigure constituie scrisorile din acea perioadă, articolele din presa vremii și manuscrisele rămase de la I. A. Sever. Se citează articolul-studiu numit „Românii să facă ce fac și alții” și seria scrisorilor adresate lui S. Bărnuțiu vizînd modalitatea concretă de acțiune pe baza opiniilor sale „dacoromânești”. În aprilie 1848, la izbucnirea revoluției din Muntenia, I. A. Sever avea sarcini concrete ca organizator și mobilizator al maselor populare din București, apoi în păstrarea legăturii permanente cu Blajul, iar în iunie un rol important în desfășurarea insurecției. Ca dovadă peremptorie este și numirea sa în funcția de comisar pentru județul Ilfov. După activizarea maselor în Oltenia și la Craiova, în toamna anului 1848 a fost silit să se întoarcă în Transilvania — după arestarea Comitetului Național Român de la Sibiu — deoarece se simțea nevoia unor conducători cu experiență și inițiativă. Necesitatea militarizării poporului, concretizată prin organizarea celei dintîi prefecturi române la Blaj, stabilirea și diriguirea administrației autohtone în zonă, participarea la acțiunile militare din toamna și iarna anului respectiv, de apărare și aprovizionare a Țării Moților, condamnarea atitudinii fățarnice și a ingraturii austriece față de jertfa românilor conduși de A. Iancu — sînt zugrăvite de autor în următoarele două capitole ale

cărții. Lipsa de lealitate a imperialilor se manifestă ulterior printr-o paletă de acțiuni discriminante și prin persecutarea lui I. A. Sever, care nu se angajase în jocul tactic inițiat de Viena, ci dimpotrivă, contribuise la întărirea legăturilor cu cei exilați la Paris, ba chiar trecuse pentru un scurt răstimp la București și continuase să lupte pentru afirmarea limbii și literaturii române. În ceea ce privește activitatea ulterioară, I. A. Sever a fost un organizator al școlilor din Blaj, secretar la Tribunalul din Alba Iulia, apoi funcționar la cele din Orăștie și Sibiu, pentru a se stabili în final la Alba-Iulia (1855), unde a condus oficiul poștal. Patriotul militant este pătruns de momentul Unirii Principatelor din 1859 și sprijină cu toate puterile actul de dreptate și libertate făurit de frații liberi de peste Carpați.

În epoca regimului habsburgic „liberal“, I. A. Sever s-a conectat realității istorice autohtone. Varietatea aspectelor redade de autor, precum corespondența din acea vreme a lui I. A. Sever, articolele și petițiile naționale analizate, interpretarea întrunirilor reprezentative pentru viața românilor transilvăni, concurează la creionarea portretului omului politic complex, aflat în delegații la Viena, participant la conferințele naționale, membru fondator al „Astrei“, deputat în dieta de la Sibiu și mai târziu un luptător fervent împotriva dualismului. Anii scurși nu i-au dezmințit forța, calitățile și tenacitatea recunoscută. A rezistat ofensivei aristocrației habsburgice, demascărilor din presă și înscenărilor publice la care a fost supus, a trecut cu succes peste momente dificile de detenții și corespondență cenzurată, tocmai pentru a nu știrbi cu nimic din țelul propus: reprezentarea intereselor țărănimii autohtone împi-

late. A participat la viața politică incipientă a românilor din Transilvania în ultima decadă a secolului trecut, s-a manifestat ca un „pasivist declarat“, a păstrat legăturile cu Bucureștiul și a organizat acțiuni în cadrul „Astrei“. A suferit neîndoios impactul anilor 1877—1878 și a realizat dejucarea și contracararea manifestațiilor de genul „pucuiului secuiesc“. Ideea bătăliei pentru „dacoromânism“ își pune amprenta și pe ultima reprezentare parlamentară, între anii 1884—1887, în calitate de deputat ales la Orăștie. Interesant și binevenite — ca o premieră în materie — sînt aprecierile istoricului A. T. Pascu cu privire la „Planul de eliberare militară a Transilvaniei“, elaborat de I. A. Sever, după toate probabilitățile în deceniul nouă al veacului XIX.

„Taica Axentie“ — cum a fost denumit cu căldură de contemporani, în ultimii săi ani de viață — a rămas același neobosit creator de atmosferă politică, în intervalul de la 1884 și acțiunea „Memorandului“. Acelei epoci îi corespunde „Răspunsul la Cartea Neagră“ situația sa materială precară, încercările literare găzduite de paginile presei românești ale vremii. Stabilit definitiv la Brașov, din anul 1892, bătrîn și suferind fizic și psihic, a trecut în neființă aproape nebăgat în seamă, în august 1906. Reacția ziarelor față de dispariția celui numit cu plasticitate „frumosul bătrîn“ și „erou al țării“, prefațează, cumva, recunoștința pioasă față de cel depus în cimitirul vechi din Blaj, cu fața către Cîmpia Libertății și străjuit de mormintele lui Timotei Cipariu și A. Sterca Suluțiu, ca un om al faptei așezat pe veci între doi exponenți ai spiritualității autohtone transilvane.

A. T. Pascu are meritul de a ne fi înfățișat într-o frumoasă și valoroasă monografie figura unui erou, încreză-

tor, entuziast, veșnic tânăr, aparținând generației sale, care a înțeles epoca dar nu s-a supus întotdeauna ei.

Pr. Stelian Palanceanu

D. I. Mușat, *Horea rex Daciae*, vol. I—III, Cluj-Napoca, 1982—1985, 320+ +251+397 pp.

Iobăgia a fost întotdeauna grea și apăsătoare pentru omul aservit stăpînului. Ea nu era nicăieri mai apăsătoare ca cea a românilor ardeleni și mai ales a moșilor care îndurau toate asperitățile subjugării, căci mulți „flămînzeau de cînd se știau” (I, 15), iar dreptatea se făcea „cu corbaciul” (I, 32).

În această situație catastrofală, românii vorbeau cu insistență despre nădejile lor legate de un om care — ca exponent al lor — să-și închine toate puterile luptei împotriva exploataării, pentru libertatea și dreptatea fraților săi.

Acest om, produs al unui determinism voit de legile dreptății, a fost Nicolae Ursu, zis Horea. Iată pe scurt viața lui, după expunerea romanului istoric *Horea Rex Daciae*:

„Și era Horea un om cu ochi ageri, fruntea înaltă, nasul subțire și ascuțit, purta două codițe împletite, avea o ținută mîndră care-l deosebea de ceilalți, portul îl avea mai îngrijit, buica neagră ce-o purta pe spate era aproape nouă, iar cămașa înflorată, albă ca neaua” (I, 33).

Horea nu mai putea suporta situația fraților săi care văzîndu-l pregătindu-se de plecare, cu jalba la împăratul, îi ziseră: „Horea, ai grijă de tine! Nu uita că ți-i pus capul la preț — pentru cincizeci de galbeni, un ticălos te poate vinde. Ai grijă vere!, grăi Crișan ridicîndu-și pumnul. Nădejde, fraților, nădejde, om vedea ce-o ieși și din dru-

mul ăsta, om vedea ce-om avea de făcut” — replică Horea (I, 95).

Trecu o vreme și „un om îmbrăcat cu straie neobișnuite, neîntîlnite în marele oraș, străbătea îngîndurat centrul Vienei”. Era Horea. După multe peripecii, după verificarea actelor și memoriilor ce le avea asupra sa, Horea a fost introdus în cabinetul cel mare al împăratului.

Un minut, poate și mai mult, împăratul îl privi pe iobag pătrunzător... Horea făcuse plecăciunea de rigoare, sta și aștepta încordat, privindu-l la rîndul său, pe împărat, tot așa de pătrunzător, căutînd să-i citească parecă în suflet. Ochii verzui ai lui Horea, străluceau straniu, pe buze avea surîsul lui tot așa de straniu ca și privirea-i pătrunzătoare. Privirea, surîsul lui Horea, împăratului i se părură mustrătoare, chiar înfruntătoare.

Horea începu luînd povestea de la capăt, amintind, mai întîi, de miile de jalbe ale iobagilor valahi, apoi de măsurile de îndreptare pe care „luminatul” le luase, dar care rămăseseră fără rezultat din pricina vrăjmașilor, a magnaților și a tuturor nobililor din principat. Românii sînt un popor mai numeros, cel mai numeros din principat și ei n-au nici un drept asupra pămîntului, nici asupra rodului muncii lor, sînt tratați mai rău decît vitele de jug, iar cînd îndrăznesc să se plîngă, îi așteaptă negrele temniți, chinurile și spînzurătoria. „Grea este iobăgia pretutîndeni, dar mai grea ca în principatul Transilvaniei nu e. Noi nu avem nici dreptul la tînguire, suferința noastră trebuie să rămînă mută, ca a dobitoacelor. Dar suferința are și ea margini; vom mușca, vom lovi, vom împunge, că altceva nu ne-a mai rămas de făcut”.

„Nu, nu, nu! — răspunse străbătut de un fior, împăratul. Apoi se ridică, își înălță trupul, privirea lui deveni

cruntă și grăi scrișnit : „Thut ihr das !“

Cu surisul pe buze Horea grăi : „Am înțeles luminate... de acum Dumnezeu cu noi !“

Împăratul încercă să suridă, apoi cu mișcări nervoase, cu mîna tremurîndă, deschise capacul unei casete din care scoase o cruce și o întinse lui Horea. Horia luă crucea, se închină și o sărută. Apoi se aplecă, împăratul prinse mîna iobagului și i-o strînse cu putere. Horea s-a retras.

Ce ducea Horea cu el ? Nimic, decât cuvintele : „Thut ihr das“ — rămase ca o obsesie — și darul împărațesc, crucea.

Ajuns acasă, sus pe cea mai înaltă culme, un voinic buciună peste munți, de undeva de pe altă culme, răspunse un alt buciună ; și tot așa din culme în culme, buciună de buciună, toți munții și toate văile dintre Crisuri, de la Abrud pînă la Ciucea, au aflat că s-a înapoiat Horea de la împăratul.

Horea chemă la sine cîțiva oameni de încredere, tot unul cîte unul. La acest sfat Horea le spuse, în taină mare, ce au de făcut, îi jură pe căprarii peste cete, cu porunca să aștepte ceasul cel mare. Pînă atunci, tot satul era dator să-și rostuiască o armă, oricare, chiar și numai o sulită cu vîrf dintr-o cutitoaie, numai să nu-l găsească vremea răfuiei cu mîna goală. „Ce-o fi astăzi, n-o noi fi mîine“, grăi Horea (II, 14).

Și... chemînd harul lui Dumnezeu asupra lor, Miroslav luă de pe poliță patrafirul, făcu semn muște ca toți să se adune și începu rugăciunea care se rosteste înaintea jurămîntului. Horea rosteste jurămîntul și cu mîna stingă pe piept, cu dreapta întinsă spre Biblie, zise : „Noi toți ca unul, ne-am adunat în acest loc, sub privirea Atotputernicului pentru a ne lega pînă la moarte că vom lupta uniți pentru desrobirea noastră. Pentru aceasta jurăm în fața lui Dumnezeu, și pe Cartea Sfîntă, pu-

nînd chezaș sufletele și inimile noastre, amintirea strămoșilor noștri, viitorul strămoșilor martiri. Acela care va călca jurămîntul afurisit să fie, el și urmașii lui, în vecii vecilor, pustiul să se aleagă de casa lui, de vatra lui, de ogorul lui“ (II, 22).

Năvala poporului porni din toate părțile, din Abrud, Brad, Cristur, Cîmpeni, Zlatna, Roșia, Ribîța, Mintia, Deva, Vurpăr, Vințul de jos — din toate centrele cu castele ale nemeșilor, unde românii, care formau majoritatea, erau iobagi.

În 11 noiembrie 1785, Horea a stabilit clar programul revoluției : nobili să nu mai fie, ci numai slujbași întăriți de împăratul, toți locuitorii Țării Ardealului să plătească impozit deopotrivă, fără excepții, moșiile grofilor să se împartă iobagilor, iar dacă autoritățile primesc aceste condiții să ridice steagul alb. Dacă nobilii se vor împotrivi, războiul va continua.

Concret, Horea cerea desființarea regimului feudal, toate drepturile națiunii române să fie înapoiate în întregime, așa cum a fost la începutul începuturilor, cei care zac în închisori, pentru dreptatea lor, să fie sloboziți (II, 236).

În județele Sibiu, Făgăraș, pe Tîrnava, tot așa la Mănărade, Luduș, Bogata de Mureș, satele erau în fierbere așteptînd să vadă apărînd oastea eliberatoare a lui Horea.

Au trecut săptămîni întregi, armata împăratului și-a făcut apariția, amnistiiile înșelătoare au luat sfîrșit, armata înconjurase munții, trupele au fost dotate cu baterii de artilerie.

A început vînaștoarea după „marii corifei“, li s-au luat semnalmente, s-au pus premii pe capetele lor.

Prinși, Horea și Cloșca au fost expediați la Alba Iulia. În 2 ianuarie 1785, carul în care se aflau Horea și Cloșca, excortat de soldați, a intrat în Alba

Iulia. Crișan mai era încă liber prin munți, dar în 30 ianuarie a fost prins și el.

Sosi ziua interogatoriilor. Acuzatul Ioan Oargă, zis Cloșca a fost introdus în sală, în zornăit de lanțuri. Nu Horea a fost interogat primul, ci aghiotantul său probabil pentru că înaltul comisar încercase o teamă lăuntrică la ideea întâlnirii cu Horea, cu omul care reușise să creeze în jurul său atâtea legende, acesta neputând fi din om de rînd, ci o puternică personalitate ce putea întui repede că înaltul comisar nu era un judecător, ci doar o slugă imperială.

Horea a rămas indiferent la ascultarea sentinței, ca și cînd nu i s-ar fi citit lui și celorlalți doi confrăți. Numai cînd interpretul abătîndu-se de la textul sentinței, căută să-i facă să înțeleagă că vor fi dați morții prin supliciu, că trupurile lor vor fi ciopîrțite și expuse în diferite locuri, Horea avu o tresărire, o înfruntare și cu o voce destul de tare exclamă: „Thut ihr das!“. Apoi, din nou pe fața și buzele sale, locul înfruntării îl luase surisul său enigmatic.

Autoritățile habsburgice au dat ordin, înaintea sentinței, să fie aduși cîte trei bătrîni, și trei tineri din cca 500 comune spre a asista la execuția lui Horea și Cloșca. Dispoziția a anticipat pronunțarea sentinței, care de fapt fusese hotărîtă cu multă vreme înaintea interogărilor.

Cînd Horea a pășit pe prima treaptă a eșafodului, din mulțime se auzi un glas puternic: „Slavă ție Horea, numele tău să fie lăudat în veci, jertfa ta de-a pururi slăvită fie, slavă, slavă ție!“, iar mulțimea românilor murmurau cuvintele imnului improvizat. Horea și-a ridicat brațele într-un gest de îmbrățișare a mulțimii rostind: „Eu mor pentru națiune!“ (I, 270).

Romanul lui I. D. Mușat redă istoria vieții lui Horea și o scurtă biografie a celorlalți eroi ai revoluției din 1784, un roman realist. Rezultatul conflictului este tragic. Conflictul ce opune pe iobagi stăpînilor lor nu se rezolvă, mai degrabă el se declanșează și mai puternic. Eroii romanului sînt oameni care vizează schimbarea ordinii sociale și răsăritul unei vieți noi.

Dreptatea nu se dă, ea trebuia cucerită, rămînînd problema viitorului, pentru că nu a fost una individuală, ci de interes general românesc, rodind mai tîrziu, „la plinirea vremii“, pentru întregul nostru popor.

Prin expunerea serioasă și captivantă, cu o profundă înțelegere a istoriei, I. D. Mușat s-a făcut un evocator strălucit al adevărului că lumea fără dreptate este iluzorie.

Pr. prof. Nicolae Neaga

POȘTA REDACȚIEI

Dl. prof. Eugen Glück din Arad ne-a trimis de curind o interesantă scrisoare, încredințându-ne câteva detalii pînă acum necunoscute cu privire la biografia episcopului Inochentie Micu, culese grație studiilor de arhivă efectuate recent la Budapesta. Considerîndu-le utile tuturor cititorilor, reproducem în continuare textul scrisorii :

„Este neîndoios că una dintre figurile cele mai reprezentative ale trecutului românesc este episcopul Ioan-Inochentie Micu — Klein, unul dintre protagoniștii de seamă ai luptei de eliberare națională desfășurată în Transilvania începînd cu secolul XVIII.

„Biografia au dispus, însă, de puține izvoare în ceea ce privește copilăria și tinerețea sa, în general, pînă la numirea lui ca episcop în anul 1729. Datele existente le-au interpretat, apoi, în diferite feluri.

„Una dintre problemele mai puțin lămurite este și perioada studiilor sale superioare. Se știe că Inochentie Micu a frecventat colegiul iezuit de teologie din Tîrnavia (azi în R. S. Cehoslovacia). Primul său biograf, istoricul Augustin Bunea, fără să indice date exacte a mai adăugat că el intrase ca novice în ordinul iezuiților, dar după un an s-a retras (*Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocentiu Klein*, Blaj, 1900, p. 7). Mai tîrziu, Nicolae Cornea a afirmat că Ioan Klein (numele de Inochentie îl adoptase în călugărie) a studiat la Tîrnavia timp de patru ani (*Episcopul Ion Inochentie Micu*, Blaj, 1943, p. 12). De curind, scriitorul Corneliu Albu a prelungit durata studiilor amintite la cinci ani, respectiv pentru perioada 1724—1729 (*Pe urmele lui Inocentiu Micu Klein*, București, 1983, p. 93).

„În cursul unor studii efectuate recent la Budapesta, prin bunăvoința profesorului Borovi József de la Academia teologică romano-catolică am putut vedea în original vechea matricolă a colegiului de la Tîrnavia, care se păstrează în arhiva Academiei teologice din Budapesta („Album sive matricula inclytæ facultatis theologicæ in Tyrnavyensy Societatis Yesu Universitate, ab anno Domini 1638”). Numele lui „Ioannes Klein” apare alături de alți cinci seminariști, numiți „teologi externi”, ai colegiului „Sf. Adalbert”, care în 1726 s-au înscris în anul I.

„În anii 1727 și 1728, numele lui „Ioannes Klein” nu mai figurează în matricolă. Probabil, răstimpul respectiv a fost afectat noviciatului, știindu-se că spre deosebire de celelalte ordine și congregații, la iezuiți stagiul de rasofoare durează doi ani. Este neîndoios că tînărul Ioan Klein a părăsit ordinul iezuit, deoarece în anul 1729 el reappare în matricolă, tot ca „student extern”, aparținător colegiului „Sf. Adalbert din Tîrnavia.

„Remarcăm că teologii ieziuiți au fost înmatriculați aparte. Mai evidențiem și faptul că numele lui „Ioannes Klein“ este precedat de inițialele „R. D.“ (reverendul domn), ceea ce pare să indice statutul său aparte în școala respectivă. În anii următori, numele lui nu mai figurează în matricolă.

„Considerăm că aducerea izvorului amintit în circuitul istoriografiei românești contribuie la clarificarea biografiei acestui militant de seamă“.

Mulțumim și pe această cale pentru precizările făcute și pentru bunăvoința de a le fi încredințat revistei noastre.

Année XXXV, no. 9—10

Septembre-Octobre 1985

Rédaction : Toute la planète au correfour	553
Archid. Dr. SILVIU ANUICHI : La troisième Assemblée des Cultes de Roumanie pour le désarmement et pour la paix	557

LE PATRIARCAT DE L'ÉGLISE ORTHODOXE ROUMAINE À 60 ANS

NICOLAE, Métropolitaine du Banat : L'apogée de la dignité de l'Église Orthodoxe Roumaine	565
Archid. Prof. Dr. IOAN N. FLOCA : La canonicité du Patriarcat Roumain	568
CONSTANTIN EUGEN JURCA : L'Église Orthodoxe Roumaine — ces six dernières décennies	574
Prêtre GHEORGHE NAGHI : La proclamation du Patriarcat de l'Église Orthodoxe Roumaine et ses échos au Banat	584

ÉTUDES

Prêtre Prof. Dr. CONSTANTIN N. GALERIU : La Bible dans l'Église Orthodoxe	592
Diacre Dr. ILIE FRĂCEA : Trois „leçons“ patristiques	598
Archiprêtre Dr. NICODIM BELEA : L'importance sotériologique de la Théologie pastorale	613
Prêtre Prof. Dr. CONSTANTIN RUS : Guide canonique concernant les délits et les transgressions aux lois ecclésiastiques	620

LA CHAIRE DES PRÊTRES

Archiprêtre ION BUNEA : L'erreur	628
Prêtre IOAN BRINZEI : La valeur de la vie humaine	630
Prêtre IONEL OPREA : „J'attends la résurrection des morts“	632
VASILE CIUCAN : Catéchèse au sujet de la sainte liturgie	634

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

Archiprêtre Dr. GHEORGHE PASCHIA : Les saints hiérarques, les patriarches et les justes commémorés à l'office de la prothesis	639
--	-----

VESTIGES DU PASSÉ

Archiprêtre ION B. MUREȘIANU : Témoignages de la lutte pour l'unité politique	648
Prêtre ANTON ROMOȘAN : L'évolution de l'Église roumaine du siège d'Orăștie jusqu'au XVI-e siècle	656

ÉTAPES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA PATRIE

Une fabrique moderne de coussinets. Outillages de grande complexité en première nationale. Les premières mines du bassin carbonifère de Lugoj. Installation minière de grande productivité. Nouveaux produits sidérurgiques. Première technique. Installation de grande utilité. Fructueuse collaboration enseignement-production. Autres microhydrocentrales dans le dépt. Hunedoara. Wagons de métro dans une nouvelle hypostase. Les premiers 500 appartements dans Anina Nouă. Tout un quartier prévu d'installations pour capter l'énergie solaire. Le fond foncier augmente. Bambou dans notre pays. Les bains Călacea. Dentellerie en os. Donation. ... 665

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

Anniversaire du Patriarcat Roumain. Emilio Castro en Roumanie. Visite du secrétaire de la Commission „CICARWS”. Le II-e Festival international de la jeunesse orthodoxe. „L'Année de l'Église Romaine”. Rencontre des représentants de l'Église Catholique-Romaine et du Conseil Oecuménique des Églises au sujet de la „pensée sociale et de l'action”. La conférence épiscopale catholique-romaine membre du Conseil canadien des Églises. Vie et paix pour toute l'humanité. Les Églises de France devant le découragement nucléaire. Clergé et fidèles des États-Unis s'opposent aux armes nucléaires. Le cardinal Friederich Wetter au service de la vie. „Les armes nucléaires — potentiel de la mort et de la destruction”. Le XVI-e Congrès International des Sciences Historiques. Livres ecclésiastiques anciens slavo-roumains récemment découverts à Prizren. ... 670

NOTES ET COMMENTAIRES

Évolutions et perspectives ... 679

LA VIE ECCLESIASTIQUE DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et de Caransebeș

Consécration de l'église nouvellement bâtie de Lovrin. Bénédiction de l'église-cathédrale de Caransebeș. Jeunes théologiens entrés dans le clergé. La fête patronale de la chapelle „Călugăra”. Centenaire de la typographie archidioncéenne et inauguration festive du nouveau local de la typographie. Conférences du clergé. Coopération culturelle. Le prédicateur Billy Graham à Timișoara. Hôtes étrangers à la résidence métropolitaine. Prêtre de l'éparchie proclamé Docteur en théologie. Examen d'admission au séminaire. Début d'année scolaire au Séminaire théologique de Caransebeș. Festivités anniversaires. Première translation d'une église au Banat. Églises récemment peintes. Décès. ... 681

L'Évêques d'Arad, Ienopole et Hălmegeu

Bénédiction de travaux effectués à des églises paroissiales. Fêtes patronales aux monastères. Conférences du clergé. Conférence administrative. Consultation de travail. Réunion O.D.U.S. du personnel du Centre éparchiale consacrée au désarmement et à la paix. Églises récemment peintes. Nouvelles des chantiers de l'éparchie. Eudormi dans le Seigneur. ... 693

PRÉSENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

Evêque Longhin et collaborateurs, *Rumänische Hinterglas-Ikonen-Bild und Botschaft*, Kassel, 1984 (G. Hochstrasser); Albert Rauch-Paul Imhof, *Philoxenia-Fresken und Ikonen im Ostkirchlichen Institut Regensburg*, München, 1980 (I. Zăgrea); Corneliu Albu, *Simion Bărnuțiu*, Bucarest, 1985 (I. Bunea); Adrian T. Pascu, *Ioan Arente Sever (1820—1906)*, Cluj-Napoca, 1985 (S. Pălăncău); D. I. Mușat, „*Horea rex Daciae*”, Cluj-Napoca, 1982—1985 (N. Neaga). 699

COURRIER DE LA REDACTION

Précisions au sujet de la biographie de l'évêque Inochentie Micu 709

Une fabrique de papier de grande dimension. On a été surpris de voir un tel établissement dans un pays où l'industrie papetière n'est pas développée. L'usine est située à proximité de la ville de Timișoara. Elle a été construite par le régime communiste. Elle a une capacité de production de 100 000 tonnes de papier par an. Elle a été inaugurée en 1975. Elle a été construite par le régime communiste. Elle a une capacité de production de 100 000 tonnes de papier par an. Elle a été inaugurée en 1975.

Provisions au sujet de la biographie de l'évêque Inochentie Micu

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

Annuaire du Patriarcat Roumain. Visite du secrétaire de la Commission "CICARV", La II-e Festival international de la jeunesse orthodoxe. "L'Année de l'Église Roumaine". Rencontre des représentants de l'Église Catholique-Romaine et du Conseil Oecuménique des Églises au sujet de la "pensée sociale et de l'Église". La conférence épiscopale catholique-romaine membre du Conseil oecuménique des Églises. Vie et paix pour toute l'humanité. Les Églises de France devant le désarmement nucléaire. Clergé et fidèles des États-Unis opposés aux armes nucléaires. Le cardinal Friedrich Wetter au service de la vie. Les armes nucléaires — potentiel de la mort et de la destruction. Le XVI-e Congrès International des Sciences Historiques. Livres ecclésiastiques anciens roumains récemment découverts à Priren.

NOTES ET COMMENTAIRES

Évolutions et perspectives

LA VIE ECCLESIASTIQUE DANS LA MÉTROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et de Caransebeș

Consécration de l'église nouvellement bâtie de Lovrin. Bénédiction de l'église-cathédrale de Caransebeș. Jeunes théologiens entrés dans le clergé. La fête patronale de la chapelle "Calugăreș". Centenaire de la typographie archidiocésaine et inauguration festive du nouveau local de la typographie. Conférences du clergé. Coopération culturelle. Le prédicateur Billy Graham à Timișoara. Notes étrangères à la résidence métropolitaine. Prêtre de l'éparchie proclamé Docteur en théologie. Examen d'admission au séminaire. Début d'année scolaire au Séminaire théologique de Caransebeș. Fêtes anniversaires. Première translation d'une église au Banat. Églises récemment peintes. Décès.

L'Évêque d'Arad, Ienopol et Hălmașiu

Bénédiction de travaux effectués à des églises paroissiales. Fêtes patronales aux monastères. Conférences du clergé. Conférence administrative. Conseil de travail. Réunion O.D.U. du personnel du Centre éparchial consacré au développement et à la paix. Églises récemment peintes. Nouvelles des églises

CRONICA BISERICESCA

Aniversarea Patriarhiei Române. Emilio Castro în România. Vizita secretarului comisiei „Cicarws”. Al II-lea Festival internațional al tineretului ortodox. „Anul Bisericii romanice”. Întâlnirea reprezentanților Bisericii Romano-Catolice și cei ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor asupra „gîndirii sociale și acțiunii”. Conferința episcopală romano-catolică membră în Consiliul canadian al Bisericilor. Viață și pace pentru întreaga omenire. Bisericile din Franța în fața descurajării nucleare. Clerici și credincioși din S.U.A. se opun armelor nucleare. Cardinalul Friederich Wetter în slujba vieții. „Armele nucleare — potențial al morții și distrugerii”. Al XVI-lea Congres mondial al științelor istorice. Vechi cărți bisericești slavo-române descoperite recent la Prizren. ... 670

NOTE ȘI COMENTARII

Evaluări și perspective. ... 679

VIAȚA BISERICESCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Înnoșirea nou construitei biserici din Lovrin. Binecuvîntarea bisericii catedrale din Caransebeș. Tineri teologi intrați în cler. Prăznuirea hramului paraclisului „Călugăra”. Centenarul tipografiei arhidiecezane și inaugurarea festivă a noului local al tipografiei. Conferințe preoțești. Cooperare culturală. Evanghelistul Billy Graham la Timișoara. Oaspeți străini la reședința mitropolitană. Preot al eparhiei promovat doctor în Teologie. Examen de admitere în Seminar. Început de an școlar la Seminarul teologic din Caransebeș. Festivități aniversare. Prima translare a unei biserici în Banat. Biserici recent pictate. Decese. 681

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului

Binecuvîntarea unor lucrări efectuate la biserici parohiale. Hramuri mănăstirești. Conferințe preoțești. Conferință administrativă. Consfătuire de lucru. Întrunirea O.D.U.S. a personalului Centrului eparhial consacrată dezarmării și păcii. Biserici pictate recent. Noutăți de pe șantierele eparhiei. Chemat la Domnul. ... 693

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Episcop Longhin și colaboratorii, *Rumänische Hinterglas-Ikonen — Bild und Betschaft*, Kassel, 1984 (G. Hochstrasser); Albert Rauch-Paul Imhof, *Philoxenia. Fresken und Ikonen im Ostkirchlichen Institut Regensburg*, München, 1980 (I. Zăgrean); Corneliu Albu, *Simion Bărnuțiu*, București, 1985 (I. Bunea); Adrian T. Pascu, *Ioan Axente Sever (1820—1906)*, Cluj-Napoca, 1985 (S. Pălăncăanu); D. I. Mușat, *Horea rex Daciae*, Cluj-Napoca, 1982—1985 (N. Neaga) 699

POȘTA REDACȚIEI

Precizări cu privire la biografia episcopului Inochentie Micu ... 709

52419